

# ANALIZA EKONOMSKIH EFEKATA KRIVOTVORENJA I PIRATERIJE U SRBIJI

Beograd, jun 2019. godine



Balkan Center for Regulatory Reform  
Balkanski centar za regulatornu reformu

Kvalitativna i kvantitativna analiza krivotvorenja i piraterije i njihov uticaj na bruto domaći proizvod (BDP) i zaposlenost u Republici Srbiji za period od 2015-2019 godine (broj tendera: PAR Tender 83316995)

**Naručilac analize:**

Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju  
Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ)

Brzakova 20, 11 000 Beograd, Republika Srbija

**Izvršilac analize:**

Balkanski centar za regulatornu reformu  
Prote Mateje 18, 11 000 Beograd

**Ključni eksperti:**

Nikola Ilić  
Hristina Mikić  
Branko Radulović  
Miljan Savić

Beograd, 2019. godina

## Sadržaj

<b>Sažetak .....</b>	<b>3</b>
<b>Skraćenice .....</b>	<b>7</b>
<b>1. Uvod .....</b>	<b>8</b>
1.1. Definicije .....	10
<b>2. Zaštita intelektualne svojine u Republici Srbiji .....</b>	<b>12</b>
2.1. Zakonski okvir .....	12
2.2. Oblici pravne zaštite .....	14
2.2.1. Građanskopravna zaštita .....	14
2.2.2. Kaznenopravna zaštita .....	16
2.2.3. Upravnopravna zaštita .....	18
2.3. Institucije nadležne za sprovodenje prava intelektualne svojine .....	20
2.4. Saradnja i razmena informacija .....	28
2.4.1. Saradnja i razmena informacija između organa državne uprave Republike Srbije .....	28
2.4.2. Prekogranična saradnja i razmena informacija .....	29
2.5. Strategija razvoja intelektualne svojine od 2018. do 2022. godine .....	29
2.5.1. Stanje u periodu od 2008. do 2018. godine .....	30
2.5.2. Strategija razvoja IS 2018-2022 .....	30
2.6. Napredak Republike Srbije u procesu harmonizacije sa pravnim tekovinama EU .....	33
<b>3. Podaci o krivotvorenju i pirateriji u Republici Srbiji .....</b>	<b>34</b>
3.1. Analiza podataka o zadržavanju krivotvorene robe .....	34
3.1.1. Inspekcija za lekove i medicinska sredstva .....	35
3.1.2. Poreska uprava .....	37
3.1.3. Uprava carina .....	41
3.1.4. Tržišna inspekcija .....	50
3.1.5. Ministarstvo unutrašnjih poslova .....	59
3.1.6. Javno tužilaštvo .....	61
3.1.7. Prvostepeni i drugostepeni sudovi .....	66
<b>4. Procena veličine nivoa krivotvorenja i piraterije u Republici Srbiji .....</b>	<b>76</b>
4.1. OECD/EUIPO metodologija .....	77
4.2. Ograničenja i nedostaci OECD/EUIPO metodologije .....	79
4.3. Procena ukupne vrednosti trgovine krivotvorenim i piratizovanim proizvodima .....	80

4.3.1.	Uticaj krivotvorenja i piraterije na BDP i zaposlenost.....	85
4.4.	Utvrđivanje privrednih sektora koji najviše koriste prava IS .....	87
<b>5.</b>	<b>Kvalitativna analiza .....</b>	<b>94</b>
5.1.	Polustrukturirani intervju .....	94
5.1.1.	Male pošiljke .....	94
5.1.2.	Primarno i sekundarno tržište .....	99
5.1.3.	Lanci snabdevanja .....	103
5.1.4.	Zemlje porekla .....	105
5.2.	Umešanost kriminala u krivotvorenje i pirateriju.....	107
5.2.1.	Organizovani kriminal.....	107
5.2.2.	Visokotehnološki kriminal.....	110
<b>6.</b>	<b>Internet piraterija u Republici Srbiji .....</b>	<b>112</b>
<b>7.</b>	<b>Ocena sprovođenja zaštite prava intelektualne svojine .....</b>	<b>118</b>
<b>8.</b>	<b>Zaključci i preporuke .....</b>	<b>122</b>
8.1.	Predlog aktivnosti i mera za poboljšanje sprovođenja prava intelektualne svojine.....	122
8.2.	Agenda za buduća istraživanja krivotvorenja i piraterije .....	129
<b>9.</b>	<b>Aneks .....</b>	<b>131</b>
9.1.	Najvažniji međunarodni ugovori i podzakonski akti - tabelarni prikaz.....	131
9.2.	Formiranje GTRIC - OECD metodologija .....	134
9.3.	Harmonizovani sistem - HS kodovi.....	140
9.5.	Izvorni podaci.....	144
<b>10.</b>	<b>Literatura .....</b>	<b>155</b>

## Sažetak

Analiza prikazuje trendove i ekonomske efekte krivotvorenja i piraterije u Republici Srbiji za period 2015-2019. godina. Na osnovu detaljnog prikaza podataka u pogledu ocene sprovođenja zaštite prava IS i razmatranih efekata u odgovarajućim poglavljima ove studije, date su obrazložene preporuke, koje su posebno prikazane u poglavju 8 analize.

**Izveštajni period 2015-2019. godina je obeležio porast ukupnog obima krivotvorenja i piraterije u Republici Srbiji, kao i porast obima mera preduzetih radi zaštite prava IS.** Na to ukazuju uočeni trendovi rasta količina zaplenjene krivotvorene robe i broja zahteva nosilaca prava IS podnetih nadležnim organima, prevashodno Upravi carina i Tržišnoj inspekciji. U periodu 2015-2018. godina, Uprava carina je zadržala ukupno 2.615.392 jedinica proizvoda čija godišnja količina beleži nepravilan rast, dok je Tržišna inspekcija zadržala ukupno 1.058.628 jedinica proizvoda čija je godišnja količina značajno oscilirala. Taj period je takođe pratio trend rasta preduzetih mera Uprave carina i Tržišne inspekcije. Tokom perioda 2015-2018. godina, Uprava carina je značajno uvećala broj preduzetih mera zaštite prava sa 620 mera u 2015. godini na 1.734 preduzete mere u 2018. godini (od čega 1.447 po zahtevu nosioca prava IS). Tržišna inspekcija je takođe uvećala broj preduzetih mera u odnosu na period pre 2015. godine i postupala na osnovu 108 usvojenih zahteva u 2018. godini nasuprot 71 zahtevu u 2014. godini.

**Zbog same prirode krivotvorenja i piraterije, statistički podaci o ovim aktivnostima su oskudni i nepotpuni što prouzrokuje značajna metodološka ograničenja prilikom njihove analize.** Iako je Republika Srbija načinila značajan pomak u načinu prikupljanja statističkih podataka iz oblasti povreda prava IS, neophodno je da se, na nivou pojedinačnih organa, načini napor ka što većem uskladišvanju parametara koji se prate. Takođe je neophodan rad na usvajanju jedinstvene izveštajne metodologije od strane organa za zaštitu IS.

**Na osnovu metodologije koju je razvio OECD korišćenjem podataka Uprave carina, u ovoj studiji formiran je GTRIC-p indikator za Republiku Srbiju za 2018. godinu. Na osnovu rezultata dobijenih primenom GTRIC metodologije Srbija se po strukturi i značaju kategorija proizvoda ne razlikuje značajno u odnosu na druge evropske zemlje odnosno zemlje EU.** Od deset kategorija proizvoda sa najvećim GTRIC-p skorom, za koje na nivou zemalja EU postoji najveća verovatnoća da će prilikom uvoza sadržati krivotvorene proizvode, proizvodi koji su identifikovani kao rizični i za tržište Republike Srbije potпадaju u četiri od navedenih deset kategorija. Kategorija "Obuća" za tržište Republike Srbije ima najveću GTRIC-p vrednost (0,937) i predstavlja najrizičniju kategoriju. Zbog nedostataka podataka, GTRIC-p indikator za Srbiju oformljen je korišćenjem pojednostavljujućih prepostavki i aproksimacija i ne prati u celosti OECD metodologiju.

**Navodi autora se zasnivaju isključivo na javno dostupnim podacima, informacijama dobijenim kroz polustrukturirane intervjuje sa predstavnicima nadležnih organa državne uprave, kao i dostavljenim statističkim podacima od organa državne uprave Republike Srbije.**

**Uvoz krivotvorenih i piratizovanih proizvoda u Republiku Srbiju i njihova dalja distribucija proizvode značajne negativne efekte:** (1) niži nivo blagostanja potrošača; (2) pad prometa i prihoda; (3) pad nivoa zaposlenosti u pogodenim industrijskim sektorima i (4) niže poreske prihode. Nosioci prava ostvaruju niži promet i prihod uz potencijalno kompromitovanje robne marke odnosno brenda

izazvano nelojalnom konkurenčijom lica koja se bave krivotvorenjem i piraterijom. Niži nivo investiranja u istraživanje i razvoj može prouzrokovati negativne efekte na stopu privrednog rasta.

**Sektori sa najvećim udelom nematerijalne imovine u odnosu na ukupan iznos registrovane nematerijalne imovine jesu: (1) sektor Preradivačke industrije; (2) sektor Informisanja i komunikacije i (3) Trgovina na veliko i trgovina na malo; popravka motornih vozila i motocikala.** U posmatranom periodu, sva tri sektora beleže vrednosti registrovane nematerijalne imovine veće od 20 milijardi RSD. Radi kvantifikacije svih industrija koje intenzivno koriste IS, neophodno je sprovesti detaljnju kvantitativnu analizu doprinosa drugih industrija koje intenzivno koriste ostala prava IS, pre svega žigova, s obzirom da je njihovo učešće i u srpskoj privredi dominantno.

**Nisu utvrđene promene na tržištu krivotvorenih proizvoda u odnosu na nalaze Analize sprovedene u okviru Twining projekta.** Pijace gube na značaju po obimu krivotvorene robe usled razvoja kanala elektronske trgovine, ali su i dalje značajan kanal prodaje. Ulazak krivotvorene robe na tržište Srbije se odvija na tri načina: (1) uvoz gotovog proizvoda; (2) uvoz poluproizvoda – zaseban uvoz poluproizvoda i zaseban uvoz znaka koji se u manipulisanju proizvoda aplicira; i (3) uvoz repromaterijala.

**Ključne zemlje porekla krivotvorenih proizvoda u Srbiji su NR Kina i Turska. Jedan od najčešćih graničnih prelaza za ulazak krivotvorene robe u Srbiju je Gradina, na granici sa Bugarskom. Kad je u pitanju krivotvoren robu, Srbija se pre može smatrati zemljom tranzita pre nego zemljom porekla.** Granični prelaz Gradina, prema informacijama dobijenih od nadležnih organa, predstavlja deo rute kretanja krivotvorenih proizvoda iz Turske u Srbiju. Značajan ideo transporta krivotvorene robe se vrši drumskim prevozom.

**Ne postoje raspoloživi podaci na osnovu kojih se može sprovesti analiza zloupotrebe malih pošiljki u Republici Srbiji.** Na osnovu obavljenih intervjuja, utisak je da ovaj kanal postaje sve značajniji, te da će sprečavanje zloupotrebe prilikom korišćenja malih pošiljki predstavljati izazov u narednom periodu.

**Organi Republike Srbije nadležni za sprovođenje zaštite prava IS su u periodu 2015-2019. godina uvećali obim svojih aktivnosti i unapredili efikasnost zaštite prava IS.** Ovaj period je takođe obeležilo umanjenje kapaciteta nadležnih organa. Iz tog razloga je od neophodno unaprediti kadrovske i infrastrukturne kapacitete nadležnih organa, kako bi efiksnost zaštite IS bila održiva u narednom periodu. Organi kao što su Tržišna inspekcija i Uprava carina su ostvarili značajne rezultate u efikasnoj zaštiti prava IS, prvenstveno kroz unapređenu koordinaciju aktivnosti, specijalizaciju kadrova u oblasti prava IS, i saradnju sa nosiocima prava IS.

**Ukupna vrednost uništene robe iz predmeta Uprave carina zaduženih u periodu mart-decembar 2018. godine iznosila je 1.604.820,43 EUR.** Kategorije "Odeća" i "Dodaci odeći" imaju najveći ideo u vrednosti uništenih proizvoda za 2018. godinu, i u periodu mart-decembar ukupna vrednost uništenih proizvoda iz ovih kategorija iznosila je 1.041.762,71 EUR, odnosno 64,99% ukupne vrednosti uništenih proizvoda u posmatranom periodu. Nažalost, vrednosni podaci dostupni su samo za navedeni period 2018. godine.

**Organ koji trpi najkritičnija ograničenja kapaciteta je Inspekcija za lekove i medicinska sredstva, sa samo tri inspektora prosečne starosti 60 godina.** Ovo je posebno zabrinjavajuće zbog rizika po

bezbednost i zdravlje ljudi koje krivotvoreni lekovi predstavljaju. Tokom 2018. godine podneta je samo jedna predstavka i izvršen samo jedan inspekcijski nadzor.

**I pored rada sa umanjenim kapacitetom ZIS je bio ključan akter u segmentu jačanja kapaciteta državnih organa, kroz stručno obučavanje i specijalizaciju njihovih kadrova.** ZIS je u posmatranom periodu sprovodio edukaciju svih organa koji su nadležni za sprovođenje prava IS u Republici Srbiji ali i sprovodio aktivnosti preko Centra za informisanje i edukaciju o značaju prava IS u Srbiji. Kroz ZIS-ovu edukaciju je tokom perioda 2014-2018. godina prošlo preko 7.000 lica.

**Krivičnopravna zaštita pokazuje pozitivne rezultate u prevenciji od zloupotrebe prava IS.** Udeo nerasvetljenih krivičnih dela koja se tiču povreda prava IS je, u periodu 2015-2017. godina, umanjen sa 21% na 7%. Za period 2015-2017. godina broj optuženih punoletnih lica je znatno manji u odnosu na celokupan period od 2006. godine kada ih je bilo 674. Sa 44 optužena lica u 2015. broj optuženih se smanjio na 29 lica u 2017. godini.

**Uz primetno smanjenje vremena neophodnog za rešavanje, značajan udeo sudskih postupaka i dalje beleži trajanje duže od dve godine.** Većina sudskih postupaka se okonča u roku od 4 meseca do godinu dana od optuženja. Ukoliko se računa trajanje sudskog postupka od podnošenja krivične prijave do pravnosnažnog okončanja postupka, efikasnost rešavanja sudskih sporova koji se tiču povreda prava IS značajno opada.

**Odlaganje krivičnog gonjenja i uslovna osuda predstavljaju najzastupljenije mere u sprovođenju krivičnih postupaka.** Za period 2015-2017. godina, prosečna stopa povratništva među osuđenim licima iznosi 59%. Celokupan posmatrani period beleži visok nivo odbačenih krivičnih prijava usled odlaganja gonjenja. Novčana kazna i kazna zatvora predstavljaju mali udeo u ukupnom broju izrečenih sankcija. U više od 75% slučajeva iznos novčane kazne izrečen je u rasponu od 10.000 do 100.000 RSD.

**Srbija je zemlja sa visokom stopom korišćenja nelegalnog softvera, ali sa pozitivnim trendom smanjenja.** Srbija beleži pad stope piraterije softvera još od 2005. godine. Poreska uprava je zabeležila opadajući broj poreskih obveznika za koje je utvrđeno korišćenje nelegalnog softvera (od 332 u 2015. godini na 110 u 2018. godini). Nivo piraterije softvera u 2004. godini iznosio je 80% i a 2018. godine 66% uz konstantan pad od po nekoliko procentnih poena na godišnjem nivou. Ukupan iznos potrošen na kupovinu potrebnih licenci kod preduzeća koja su kupila legalan softver tokom ili nakon poreske kontrole za period 2015-2018. godina iznosio je 842.293.015,39 RSD.

**Srbija je 2015. godine u relativnom rangiranju pedeset zemalja sveta bila na sedmom mestu prema stopi internet piraterije.** Ova stopa tokom 2015. godine iznosila je 21.31%. Drugim rečima, svaka peta osoba koja koristi internet u Srbiji, pristupala je internet portalima na kojima je moguće preuzeti neovlašćeno objavljen sadržaj zaštićen autorskim ili srodnim pravom. Radi uticaja na nivo piraterije neophodno je unaprediti saradnju na relaciji (1) nosilac prava IS, (2) institucije nadležne za sprovođenje prava IS i (3) pružaoci usluga pristupa internetu.

**Na strateškom nivou sprovođenja zaštite prava IS, neophodno je dalje razviti aktivnosti Koordinacionog tela za efikasnu zaštitu prava IS.** Koordinaciono telo je osnovano 2014. godine i obavljalo je poslove podizanja javne svesti o sistemu zaštite prava IS i negativnim posledicama krivotvorenih proizvoda po zdravlje i bezbednost, izradu strateških dokumenata za razvoj IS, kao i razmenu podataka o sprovođenju prava IS. Neophodno je uključiti pravosudne organe u rad

Koordinacionog tela i potpunije integrisati ostale nadležne organe. Takođe, trebalo bi razmotriti mogućnost da Koordinaciono telo obrazuje druge radne grupe kroz koje će biti moguća obrada i razmena drugih relevantnih podataka, kao što je praćenje trendova u vezi sa povredama prava IS.

**Navodi autora se zasnivaju isključivo na javno dostupnim podacima, informacijama dobijenim kroz polustrukturirane intervjuje sa predstavnicima nadležnih organa državne uprave, kao i dostavljenim statističkim podacima od organa državne uprave Republike Srbije.**

## Skraćenice

Analiza	Analiza ekonomskih efekata krivotvorena i piraterije u Srbiji [Analysis of the economic effects of counterfeiting and piracy in Serbia];
APR	Agencija za privredne registre [Serbian Business Registers Agency];
Autorsko pravo	Prava autora književnih, naučnih, stručnih i umetničkih dela ;
BSA	Alijansa za poslovni softver [Business Software Aliance];
BDP	Bruto domaći proizvod [Gross Domestic Product];
DOO	Društvo sa ograničenom odgovornošću [Limited Liability Company];
EK	Evropska Komisija [European Comission];
EU	Evropska unija [European Union];
EUIPO	Zavod za intelektualnu svojinu Evropske unije [European Union Intellectual Property Office];
EUR	Evro [Euro];
FTZ	Zona slobodne trgovine [Free Trade Zone];
GTRIC	Opšti trgovinski indeks krivotvorena [General Trade-Related Index of Counterfeiting];
HS	Harmonizovani sistem [Harmonized System];
IS	Intelektualna svojina [Intellectual Property];
ISP	Pružalac usluga pristupa internetu [Internet Service Provider];
Koordinaciono telo	Koordinaciono telo za efikasnu zaštitu prava IS u Republici Srbiji
KZ	Krivični zakonik [Criminal Code];
LCV	Dodeljena carinska vrednost [Landed Customs Value];
MTTT-STI	Ministarstvo turizma, trgovine i telekomunikacija - Sektor tržišne inspekcije [Ministry of Tourism, Trade and Telecommunications - Market Inspection];
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj [Organization for Economic Cooperation and Development];
OFPS	Organizacija proizvođača fonograma Srbije [Organization of Phonogram producers in Serbia];
PAS	Privredni Appelacioni sud [Appellate Commercial Court];
PDV	Porez na dodatu vrednost [Value-added tax - VAT];
RSD	Srpski dinar [Serbian dinar, official currency of the Republic of Serbia];
RZS	Republički zavod za statistiku [Statistical Office of the Republic of Serbia];
SAD	Sjedinjene Američke Države [United States of America - USA];
Strategija razvoja IS 2011-2015	Strategija razvoja intelektualne svojine od 2011 do 2015 godine [Strategy on the Development of Intellectual Property from 2011 to 2015];
Strategija razvoja IS 2018-2022	Strategija razvoja intelektualne svojine od 2018 do 2022 godine [Strategy on the Development of Intellectual Property from 2018 to 2022];
Srodna prava	Pravo interpretatora, pravo prvog izdavača slobodnog dela, prava proizvođača fonograma, videograma, emisija, baza podataka i pravo izdavača štampanih izdanja kao prava srodna autorskom pravu;
USD	Američki dollar [United States Dollar];
VKS	Vrhovni kasacioni sud [Supreme Court of Cassation];
ZASP	Zakon o autorskom i srodnim pravima [Copyright and Related Rights Law];
ZIS	Zavod za intelektualnu svojinu [Intellectual Property Office];
ZKP	Zakonik o krivičnom postupku [Code of Criminal Procedure];
WCO	Svetska carinska organizacija [World Customs organization];

## 1. Uvod

Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju (GIZ) je u martu 2019. godine, raspisala javni poziv za izradu analize pod nazivom „**Kvalitativna i kvantitativna analiza krivotvorenja i piraterije i njihov uticaj na bruto domaći proizvod (BDP) i zaposlenost u Republici Srbiji za period od 2015-2019 godine**“ (broj tendera: PAR Tender 83316995). Kako je i navedeno u konkursnoj dokumentaciji, donošenjem i primenom Strategije razvoja intelektualne svojine za period od 2018. do 2022. godine (“Službeni glasnik RS”, br. 78/2018 - u daljem tekstu: *Strategija razvoja IS 2018-2022*) započela je suštinska reforma načina planiranja i praćenja nivoa kvaliteta zaštite prava intelektualne svojine u Republici Srbiji. Nova rešenja predviđena u Strategiji razvoja IS 2018-2022 u skladu su sa savremenim međunarodnim standardima u ovoj oblasti i donose novi pristup zaštiti prava intelektualne svojine (u daljem tekstu: *IS*), a samim tim i potrebu za detaljnog analizom dosadašnjeg nivoa i kvaliteta zaštite prava IS u Republici Srbiji. Sprovođenje predmetne analize, predviđene Strategijom, ima za cilj ocenu obima krivotvorenja i piraterije prema vrsti roba te utvrđivanje aktuelnih trendova u vezi sa povredom prava IS.

Zaštita prava IS omogućava nosiocima prava da na različite načine utiču na sopstvenu konkurentnost na tržištu (između ostalog - određivanje vremena puštanja proizvoda u promet, troškove marketinga, tržišnu cenu). Nosiocima prava ovakav tip zaštite, između ostalog, takođe omogućava i raspolaganje autorskim delima i predmetima srodnih prava, zaštitu patenata i žigova, te distribuciju proizvoda uz ostvarivanje prihoda od sopstvenog stvaralaštva, dok se trećim licima onemogućava da bez dozvole proizvode, koriste, distribuiraju i pribavljaju tuđa autorska dela i predmete srodnih prava, kao i da neovlašćeno upotrebljavaju tuđe žigove i patente i ostala prava IS. Pojavom i razvojem krivotvorenja i piraterije, kontrola nad ovim faktorima ugrožena je i otežana. Uvoz krivotvorenih proizvoda u Republiku Srbiju, kao i uvoz poluproizvoda koji se dalje dorađuju i distribuiraju na teritoriji Srbije, proizvode četiri osnovna negativna efekta: (1) gubitak blagostanja potrošača; (2) niži nivo prihoda nosioca prava IS; (3) pad nivoa zaposlenosti u pogodenim sektorima i (4) niže poreske prihode u predmetnim sektorima.

Navedeni efekti krivotvorenja i piraterije predstavljaju samo deo ukupnih ekonomskih i socijalnih posledica ovih aktivnosti. Proizvodnja, distribucija i pribavljanje krivotvorenih i piratizovanih proizvoda takođe može predstavljati i značajnu opasnost za bezbednost i zdravlje potrošača u Republici Srbiji. Ključan primer jeste promet krivotvorenih lekova, proizvedenih bez poštovanja propisanih standarda. Takođe, organizovane kriminalne grupe (u daljem tekstu: *OKG*) u različitim delovima sveta imaju sve veću ulogu u ovakvim aktivnostima budući da je moguće da postoji nesrazmerna između relativno malih kazni u nekim jurisdikcijama i relativno visokih prihoda koji mogu biti ostvareni organizovanim bavljenjem krivotvorenjem i piraterijom.

Za razvijene privrede ali i za privrede u razvoju, prava IS i njihova zaštita mogu da predstavljaju jedan od glavnih faktora za stvaranje održivog privrednog rasta, kroz ulaganje u istraživanje i razvoj i stvaranje globalno konkurentnih dobara i usluga. Nemogućnost nosioca prava da generiše i prisvoji odgovarajući prihod kroz distribuciju može uticati na motivaciju za buduće stvaranje, što bi moglo dovesti do pada proizvodnje ispod optimalnog nivoa te predstavljati značajnu pretnju za inovacije, razvoj i ekonomski rast.

Imajući u vidu navedene koristi od zaštite prava IS, kao i štetu koju krivotvorenje i piraterija mogu prouzrokovati, sprovođenje sveobuhvatne analize efekata krivotvorenja i piraterije predstavlja važan

korak ka mapiranju trendova kada je u pitanju zaštita ovih prava i nivo njihove povrede u Republici Srbiji, adekvatna alokacija resursa u zaštitu i odvraćanje i sprovođenje narednih koraka predviđenih Strategijom razvoja IS 2018-2022.

U ovom dokumentu dajemo detaljnu analizu nivoa zaštite IS za period od 2015. do 2019. godine, prevashodno zasnovanu na analizi postojećih podataka državnih organa o nivou krivotvorenja i piraterije u predmetnim godinama, kao i adaptiranjem postojeće OECD/EUIPO metodologije. Na osnovu ove metodologije i podataka Uprave carina, identifikovane su najrizičnije tarifne oznake odnosno kategorije proizvoda koje su najpodložnije krivotvorenju odnosno pirateriji u Republici Srbiji.

Dodatno, na osnovu podataka Ministarstva unutrašnjih poslova, Republičkog javnog tužilaštva, te prvostepenih i drugostepenih sudova na teritoriji Republike Srbije izvršena je analiza trendova iz oblasti krivičnih dela koja predstavljaju povredu prava IS, kao i trendova kada je u pitanju trajanje postupka i visina propisane odnosno izrečene kazne.

Kako bi se sprovedla analiza, u prvoj fazi u saradnji sa Zavodom za intelektualnu svojinu Republike Srbije (u daljem tekstu: ZIS) sprovedeno je prikupljanje relevantnih podataka radi adekvatne ocene nivoa krivotvorenja i piraterije u Republici Srbiji. Analiza obuhvata najvažnije državne organe i organizacije nadležne za zaštitu prava IS u Republici Srbiji i daje kvantitativni i kvalitativni prikaz, uključujući:

- prikaz regulatornog okvira u kom navedeni organi, odnosno organizacije postupaju;
- analizu trendova u vezi sa povredama prava IS za period 2015–2019. godina po organu;
- komparativnu analizu pribavljenih podataka u odnosu na podatke iz prethodne kvantitativne i kvalitativne analize krivotvorenja i piraterije, kao i podataka iz relevantnih OECD studija.

Kompleksnost analize varira usled razlike u kvalitetu podataka pribavljenih od različitih državnih organa, vremenskih perioda za koje su neophodni podaci bili dostupni, kao i uporedivosti podataka kroz godine zbog metodoloških razlika u njihovom agregiranju. Podaci su prikupljeni na osnovu polustrukturiranih intervjuja sa predstavnicima institucija nadležnih za sprovođenje prava IS, kao i izveštaja ZIS-a sačinjenih za potrebe izveštavanja Evropske komisije (u daljem tekstu: EK). U zavisnosti od kvaliteta prikupljenih informacija, pojedinim organima, odnosno organizacijama, upućen je ponovni zahtev za dostavljanje informacija za potrebe analize.

Studija takođe sadrži i iscrpne preporuke za unapređenje sprovođenja prava IS u Republici Srbiji.

## 1.1. Definicije

Budući da se u velikom broju nacionalnih zakonodavstava, međunarodnih sporazuma i studija mogu naći različite definicije krvotvorenja i piraterije, kao i robe koja može biti predmet ovih aktivnosti, prilikom upotrebe ovih termina u nastavku analize, prihvaćene su definicije iz Zakona o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine ("Sl. glasnik RS", br. 46/2006 i 104/2009 - dr. zakoni).

- **Prava intelektualne svojine** jesu: (1) autorsko i srodnna prava; (2) žig; (3) geografska oznaka porekla; (4) dizajn; (5) patent; (6) mali patent i (7) topografija poluprovodničnih proizvoda.
- **Nosilac prava** - izvorni sticalac prava intelektualne svojine ili njegov pravni sledbenik, uključujući i profesionalna udruženja, odnosno organizacije i organizacije za kolektivno ostvarivanje prava.
- **Roba kojom se povređuju prava intelektualne svojine** jeste: (1) piratski primerak autorskog dela ili predmeta srodnog prava, uključujući i računarske programe; (2) roba sa krvotvorenim žigom; (3) roba sa krvotvorenim dizajnom; (4) roba kojom se povređuje patent ili mali patent; (5) roba kojom se povređuje pravo na topografiju poluprovodničkog proizvoda; (6) roba koja je prevashodno projektovana, napravljena, prilagođena ili je njen svrha da omogući izbegavanje, zaobilaženje ili uklanjanje tehnološke mere, uređaja ili njegovog sastavnog dela čija je svrha da spreči ili ograniči pojedine radnje u odnosu na predmet zaštite a koje nosilac prava nije odobrio.
- **Piratski primerak autorskog dela ili predmeta srodnog prava (uključujući i računarske programe)** jeste primerak zaštićenog autorskog dela ili predmeta srodnog prava, odnosno roba koja sadrži zaštićeno autorsko delo ili predmet srodnog prava, koja je izrađena bez saglasnosti nosioca prava (ili lica ovlašćenog od strane nosioca prava za davanje takve saglasnosti u zemlji proizvodnje robe).

### Krvotvorena roba:

- **Roba sa krvotvorenim žigom** - (1) proizvod koji je bez ovlašćenja obeležen znakom koji je istovetan ili se suštinski ne razlikuje od žiga registrovanog u vezi sa istim ili sličnim proizvodom, uključujući i proizvod koji nije obeležen krvotvorenim žigom a nalazi se u pakovanju obeleženom takvim žigom; (2) pakovanje, etiketa, nalepnica, uputstvo za upotrebu, garantni list ili drugi predmet koji sadrži znak identičan ili koji se suštinski ne razlikuje od žiga registrovanog u vezi sa istim ili sličnim proizvodom, bilo da su taj predmet i proizvod predstavljeni zajedno ili odvojeno.
- **Roba sa krvotvorenim dizajnom** - proizvod izrađen bez ovlašćenja nosioca prava, koji sadrži dizajn istovetan sa dizajnom registrovanim za takav proizvod ili koji se suštinski ne razlikuje od registrovanog dizajna za isti ili sličan proizvod.
- **Roba kojom se povređuje patent** - proizvod istovetan sa proizvodom koji je proizведен na osnovu patentiranog pronalaska, odnosno proizvod izrađen neposrednom primenom patentiranog procesa, koji je proizведен bez ovlašćenja nosioca prava;

Do tehnološkog napretka koji je omogućio elektronsku distribuciju i pribavljanje autorskih dela ili predmeta srodnih prava, u elektronskom formatu, termin „piraterija“ odnosio se samo na njihovo neovlašćeno

iskorišćavanje u materijalnom formatu. Ovakav tehnološki napredak, takođe je doveo i do sasvim novog načina za povrede autorskog ili srodnih prava - piraterije preko interneta.

- **Internet piraterija** se odnosi na neovlašćeno iskorišćavanje autorskih dela ili predmeta srodnih prava, u njihovom elektronskom obliku, bez saglasnosti nosilaca prava, putem interneta, korišćenjem računara kao sredstva izvršenja.

Budući da se krivična dela protiv IS često vrše od strane organizovane kriminalne grupe, neophodno je definisati organizovanu kriminalnu grupu. Za potrebe ove Analize preuzeta je definicija iz člana 112. tačka 35. Krivičnog zakonika ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016 - u daljem tekstu: *KZ*);

- **Organizovana kriminalna grupa (OKG)** jeste grupa od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, samim tim i krivična dela protiv IS koja ispunjavaju ove uslove, radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi.

S obzirom da su krivična dela organizovanog kriminala značajna za određivanje nadležnosti pravosudnih organa za vođenje postupka protiv učinioца krivičnih dela protiv IS, neophodno je definisati i organizovani kriminal. Za potrebe ove Analize, preuzeta je definicija iz člana 2. tačka 34 Zakonika o krivičnom postupku ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014 - u daljem tekstu: *ZKP*);

- **Organizovani kriminal** jeste vršenje krivičnih dela od strane organizovane kriminalne grupe ili njenih pripadnika.

## 2. Zaštita intelektualne svojine u Republici Srbiji

Republika Srbija ima razvijen regulatorni okvir kojim se omogućava visok nivo zaštite prava IS. Pravni sistem Srbije je u procesu harmonizacije sa pravnim tekovinama Evropske unije, iz kojeg razloga je pravna zaštita prava IS veoma detaljno regulisana. Zaštitu prava IS sprovode organi državne uprave (prvenstveno resorno Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i ZIS, drugi organi u sastavu drugih nadležnih ministarstava i regulatorna tela), kao i pravosudni organi.

U ovom poglavlju će biti analiziran pravni okvir zaštite prava IS, sa pregledom najvažnijih propisa i instituta koji se primenjuju u oblasti IS, kao i građanskopravni, kaznenopravni i upravnopravni aspekt zaštite ovih prava, institucije nadležne za sprovođenje prava IS, pravosudni organi koji se bave zaštitom IS, saradnja između ovih organa i prekogranična saradnja, kao i strategije razvoja IS u Republici Srbiji.

### 2.1. Zakonski okvir

U Republici Srbiji sistem zaštite prava IS se zasniva na: (1) zakonima koji uređuju uređuju svaku oblast IS zasebno; (2) podzakonskim aktima; (3) potvrđenim međunarodnim ugovorima. Tako, postoje posebni zakoni kojima se materijalnopravno uređuju oblasti autorskog i srodnih prava i prava industrijske svojine (patent, industrijski dizajn, žig, oznaka geografskog porekla, topografija poluprovodničkog proizvoda i zaštita biljne sorte, itd.).

Osnovni zakoni su doneti za sledeće oblasti IS:

- (1) Zakon o autorskom i srodnim pravima ("Sl. glasnik RS", br. 104/2009, 99/2011, 119/2012 i 29/2016 - odluka US - u daljem tekstu: ZASP);
- (2) Zakon o patentima ("Sl. glasnik RS", br. 99/2011, 113/2017 - dr. zakon i 95/2018);
- (3) Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna ("Sl. glasnik RS", br. 104/2009, 45/2015 i 44/2018 - dr. zakon);
- (4) Zakon o žigovima ("Sl. glasnik RS", br. 104/2009, 10/2013 i 44/2018 - dr. zakon);
- (5) Zakon o oznakama geografskog porekla ("Sl. glasnik RS", br. 18/2010 i 44/2018 - dr. zakon);
- (6) Zakon o zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda ("Sl. glasnik RS", br. 55/2013);
- (7) Zakon o zaštiti prava oplemenjivača biljnih sorti ("Sl. glasnik RS", br. 41/2009 i 88/2011);
- (8) Zakon o optičkim diskovima („Sl. glasnik RS“, broj 52/2011 od 15.7.2011. godine).

U nastavku je dat kratak prikaz predmeta uređenja svakog od najvažnijih zakona iz oblasti prava IS, obima i vrste prava i načina njihovog ostvarivanja, dok je u Aneksu dat tabelarni prikaz u okviru kojeg su predstavljeni najznačajniji međunarodni ugovori i podzakonski akti koji se primenjuju u Republici Srbiji u oblasti prava IS, diferencirano po pojedinačnim vrstama prava.

**Zakonom o autorskom i srodnim pravima** uređuju se prava autora književnih, naučnih, stručnih i umetničkih dela (u daljem tekstu: *autorsko pravo*), pravo interpretatora, pravo prvog izdavača slobodnog

dela, prava proizvođača fonograma, videograma, emisija, baza podataka i pravo izdavača štampanih izdanja kao prava srodnih autorskom pravu (u daljem tekstu: *srodnna prava*), način ostvarivanja autorskog i srodnih prava i sudska zaštita tih prava. Autor ima moralna i imovinska prava. Moralna prava autora su: **(1) Pravo paterniteta; (2) Pravo na naznačenje imena; (3) Pravo objavljivanja; (4) Pravo na zaštitu integriteta dela i (5) Pravo na suprotstavljanje nedostojnom iskorišćavanju dela.** Imovinska prava su prava autora na ekonomsko iskorišćavanje dela, kao i dela koje je nastalo preradom njegovog dela. Za svako iskorišćavanje autorskog dela od strane drugog lica autoru pripada naknada ako ovim zakonom ili ugovorom nije drukčije određeno. Ostvarivanje autorskog i srodnih prava može biti individualno i kolektivno.

**Zakonom o patentima** se uređuje pravna zaštita pronalazaka koji se štite patentom ili malim patentom. Pravna zaštita pronalaska ostvaruje se u upravnom postupku koji vodi Zavod za intelektualnu svojinu. Titular patenta ili malog patenta ima isključivo pravo da: **(1) koristi u proizvodnji zaštićeni pronalazak; (2) stavlja u promet predmete izrađene prema zaštićenom pronalasku; (3) raspolaže patentom ili malim patentom.** Patent ili mali patent se stiče objavom priznatog prava u službenom glasilu koje izdaje Zavod za intelektualnu svojinu, a važi od datuma podnošenja prijave. Podnositelj prijave patent stiče privremena prava koja su po sadržini ista kao patent objavom prijave patenta, koja važe od datuma objave prijave do datuma objave priznatog patenta. Evropska prijava patenta i evropski patent imaju isto pravno dejstvo i tretiraju se pod istim uslovima kao i nacionalna prijava patenta i nacionalni patent, u skladu sa Konvencijom o evropskom patentu.

**Zakonom o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna** se regulišu način sticanja i zaštita prava na spoljašnji izgled proizvoda (industrijski dizajn). Pravo na industrijski dizajn stiče se upisom u registar industrijskog dizajna. Od datuma podnošenja prijave podnositelj ima pravo prvenstva u odnosu na sva druga lica koja za isti dizajn kasnije podnesu prijavu. Pravo koje se stiče na osnovu registrovanog industrijskog dizajna obuhvata svaki industrijski dizajn koji na informisanog korisnika ne ostavlja drugačiji ukupan utisak.

**Zakonom o žigovima** se uređuje pravo na znak u prometu robe, odnosno usluga. Žigom u smislu ovog zakona, smatra se i žig koji je međunarodno registrovan za teritoriju Republike Srbije, na osnovu Madridskog aranžmana o međunarodnom registrovanju žigova, odnosno Protokola uz Madridski aranžman o međunarodnom registrovanju žigova. Nositelj žiga ima isključivo pravo da znak zaštićen žigom koristi za obeležavanje robe, odnosno usluga na koje se taj znak odnosi. Nositelj žiga ima pravo da drugim licima zabrani da neovlašćeno koriste: **(1) znak koji je istovetan sa njegovim ranije zaštićenim znakom u odnosu na robe, odnosno usluge koje su istovetne robi, odnosno uslugama za koje je taj žig registrovan; (2) znak koji je istovetan njegovom ranije zaštićenom znaku za sličnu vrstu robe, odnosno uslugu ili sličan njegovom ranije zaštićenom znaku za istovetnu ili sličnu vrstu robe, odnosno uslugu ako postoji verovatnoća da zbog te istovetnosti, odnosno sličnosti nastane zabuna u relevantnom delu javnosti, koja obuhvata i verovatnoću dovođenja u vezu tog znaka sa njegovim ranije zaštićenim znakom.** Ova prava ima i podnositelj prijave od datuma podnošenja prijave, kao i vlasnik znaka koji je poznat u Republici Srbiji u smislu člana 6 Pariske konvencije o zaštiti industrijske svojine.

**Zakonom o oznakama geografskog porekla** se uređuju geografske oznake porekla, odnosno ime porekla i geografska oznaka. Status ovlašćenog korisnika oznake geografskog porekla može se priznati svakom fizičkom ili pravnom licu, kao i udruženjima tih fizičkih ili pravnih lica, ukoliko na određenom geografskom području proizvode proizvode koji se označavaju nazivom tog geografskog područja i koji

poseduju kvalitet, posebna svojstva, odnosno reputaciju u skladu sa podacima o specifičnim karakteristikama proizvoda iz prijave geografske oznake, odnosno imena porekla, u postupku koji vodi ZIS. Registrovano ime porekla, odnosno geografsku oznaku, mogu da koriste samo lica kojima je priznat status ovlašćenih korisnika tog imena porekla, odnosno te geografske oznake, i koja su upisana u odgovarajući registar.

**Zakonom o zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda** se uređuje se zaštita topografija poluprovodničkih proizvoda. Nositelj prava iz priznate topografije poluprovodničkog proizvoda ima isključivo pravo da zabrani svakom trećem licu da bez njegovog ovlašćenja: (1) umnožava topografiju ili njene bitne delove na bilo koji način ili u bilo kojoj formi; (2) komercijalno upotrebljava ili uvozi za te svrhe zaštićenu topografiju ili poluprovodnički proizvod koji sadrži zaštićenu topografiju ili proizvod koji u sebi sadrži takav poluprovodnički proizvod. Ovakvo isključivo pravo nastaje danom prve komercijalne upotrebe topografije poluprovodničkog proizvoda bilo gde u svetu ili danom podnošenja prijave za priznanje prava na topografiju poluprovodničkog proizvoda kojoj je priznat datum podnošenja, zavisno od toga koji je dan raniji.

**Zakonom o zaštiti prava oplemenjivača biljnih sorti** se uređuju uslovi, način i postupak za zaštitu prava oplemenjivača biljnih sorti. Reprodukcioni materijal zaštićene sorte može da se koristi samo na osnovu ovlašćenja nosioca prava oplemenjivača i pod uslovima i ograničenjima koje je nosilac prava oplemenjivača odredio, i to za aktivnosti koje se odnose na: (1) proizvodnju ili reprodukciju, odnosno umnožavanje zaštićene sorte; (2) kondicioniranje za reprodukciju zaštićene sorte; (3) ponudu zaštićene sorte na prodaju; (4) prodaju ili drugi vid plasmana zaštićene sorte na tržištu; (5) izvoz ili stavljanje u slobodan promet zaštićene sorte; (6) skladištenje za bilo koju prethodno navedenu namenu.

## 2.2. Oblici pravne zaštite

Zaštitu prava IS u Republici Srbiji moguće je ostvariti kroz građanskopravnu, krivičnopravnu i upravnopravnu zaštitu.

### 2.2.1. Građanskopravna zaštita

Postupak građanske zaštite se ostvaruje podnošenjem tužbe od strane nosioca prava ili drugog imaoca određenog prava IS (podnositelj prijave, sticalac licence) u parničnom postupku. Osnovna osobina ovog oblika zaštite je da inicijativa kojom se pokreće postupak zaštite potiče od imaoca prava IS.

Parnični postupak je uređen Zakonom o parničnom postupku ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 49/2013 - odluka US, 74/2013 - odluka US, 55/2014 i 87/2018), ali su pojedine odredbe u vezi sa tužbama, njihov sadržaj i posebna pravila u vezi sa njihovim podnošenjem uređena zakonima o zaštiti prava IS, u skladu sa specifičnostima raznih prava IS koja se njima štite. U sekundarni izvor prava u vezi sa građansko pravnom zaštitom prava IS spada i Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja).

Zakoni o zaštiti prava IS sadrže sličan korpus mogućih tužbenih zahteva za svako individualno pravo IS. Izmenama i dopunama zakona i usvajanjem novih propisa predviđeno je proširenje mogućih tužbenih zahteva koji mogu biti istaknuti prilikom podnošenja građanskopravne tužbe zbog povrede prava IS. U

Zakonu o patentu i Zakonu o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna je uvedena i mogućnost utvrđenja ozbiljne opasnosti da će pravo biti povređeno i, još važnije, zabrana radnji koje predstavljaju ozbiljnu opasnost da će pravo biti povređeno.

**Tabela 1 - Građanskopravna zaštita - vrste tužbenih zahteva**

Br	Vrste tužbenih zahteva	Mogućnost podnošenja						
		Autorsko i srodnina prava	Patenti	Žig	Dizajn	Geografska oznaka porekla	Topografija	Pravo opljenjivača bilojnih sorti
1	Za utvrđene povrede prava IS	da	da	da	da	da	da	da
2	Za utvrđene ozbiljne opasnosti od povrede prava IS	ne	da	ne	da	ne	da	ne
3	Za prestanak vršenja povrede prava IS	da	da	da	da	da	da	da
4	Za zabranu radnji koje predstavljaju ozbiljnu opasnost da će pravo IS biti povređeno	ne	da	ne	da	ne	da	ne
5	Za objavljivanje presude o trošku tuženog	da	da	da	da	da	da	da
6	Za naknadu štete nastale povredom prava IS	da	da	da	da	da	ne <sup>1</sup>	da
7	Za trostruki iznos naknade koji bi imalac prava uobičajeno naplaćivao ukoliko je povreda nastala namerno ili krajnjom nepažnjom (konkurentno sa zahtevom za naknadu štete)	da	ne	da	ne	ne	ne	ne
8	Za uništenje ili preinačenje predmeta kojima je načinjena povreda prava IS	da	da	da	da	da	da	ne
9	Za uništenje ili preinačenje alata i opreme uz pomoć kojih je izvršena povreda prava IS	da	da	da	da	da	da	ne
10	Za davanje podataka o trećim licima koja su učestvovala u povredi prava IS	ne	ne	da	da	da	ne	ne

Zahtev koji je neuobičajen u drugim oblastima imovinskog prava u Republici Srbiji je pravo imaoča prava da traži naknadu u visini trostrukog iznosa uobičajene licencne naknade koju bi primio za korišćenje prava, umesto naknade štete, ako je povreda učinjena namerno ili krajnjom nepažnjom, a koja je predviđena kod nekih prava IS. Kod naknade štete važi princip integralne naknade - dosuđenim iznosom oštećenog bi trebalo dovesti u stanje u kome je bio pre nego što je šteta nastupila, te naknada štete ne bi trebalo da bude penalnog karaktera. Ovde je taj princip donekle napušten u slučaju namerne povrede ili povrede iz krajnje nepažnje. Razlog je što bi u tom slučaju primene opštih pravila štetnik koji je prevorno postupao često bio u istom položaju kao i lice koje je na zakonit način steklo licencu za korišćenje prava IS. Naime, iznos štete najčešće ne bi prelazio iznos koji bi nosilac prava dobio za licencu.

<sup>1</sup> Plaća se iznos komercijalne naknade za upotrebu.

## 2.2.2. Kaznenopravna zaštita

Sistem kazneno pravne zaštite u oblasti IS se sastoji od tri pravne oblasti: (1) krivično pravo; (2) pravo privrednih prestupa i (3) pravo prekršaja. Osnovni propisi koji uređuju krivičnopravnu zaštitu IS su:

- (1) Krivični zakonik ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016);
- (2) Zakonik o krivičnom postupku ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014);
- (3) Zakon o prekršajima ("Sl. glasnik RS", br. 65/2013, 13/2016 i 98/2016 - odluka US);
- (4) Zakon o privrednim prestupima ("Sl. list SFRJ", br. 4/77, 36/77 - ispr., 14/85, 10/86 (prečišćen tekst), 74/87, 57/89 i 3/90 i "Sl. list SRJ", br. 27/92, 16/93, 31/93, 41/93, 50/93, 24/94, 28/96 i 64/2001 i "Sl. glasnik RS", br. 101/2005 - dr. zakon).

Za razliku od građanskopravne zaštite, pokretanje krivičnog postupka karakteriše načelo oficijelnosti. Javni tužilac (javno tužilaštvo) je primarni i osnovni inicijator krivičnog postupka u odnosu na krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti. Tek ako javni tužilac odustane od gonjenja, oštećeni kao tužilac može preuzeti gonjenje. Takođe, postoje krivična dela koja se gone po privatnoj tužbi imaoca prava IS.

Javni tužilac je dužan da preduzme krivično gonjenje kada postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično delo ili da je određeno lice učinilo krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti. Javni tužilac može da odloži krivično gonjenje, ako osumnjičeni prihvati jednu ili više od obaveza propisanih članom 283. ZKP-a, a obaveze koje su od značaja u materiji IS su: (1) da otkloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog dela ili da naknadi pričinjenu štetu; (2) da na račun propisan za uplatu javnih prihoda uplati određeni novčani iznos, koji se koristi za humanitarne ili druge javne svrhe; (3) da obavi određeni društvenokorisni ili humanitarni rad ili (4) da izvrši obavezu ustanovljenu pravnosnažnom odlukom suda, odnosno poštuje ograničenje utvrđeno pravnosnažnom sudskom odlukom. U slučaju da osumnjičeni izvrši naložene obaveze, javni tužilac će rešenjem odbaciti krivičnu prijavu, a u ovom slučaju, oštećeni ne može da preuzme gonjenje. **Ovaj institut je primenjiv kod svih krivičnih dela protiv IS i sa njima povezanih krivičnih dela kod kojih je predviđena kazna zatvora do 5 godina.**

Krivičnim delima protiv IS posvećena je dvadeseta glava KZ-a. Članovima 238. KZ (glava dvadeset druga - krivična dela protiv privrede) i 256. KZ (glava dvadeset treća - krivična dela protiv zdravlja ljudi) takođe su predviđena krivična dela čiji je cilj sankcionisanje i učinilaca krivičnih dela koja su direktno povezana sa krivotvorenjem.

Kod svih krivičnih dela protiv IS predviđena je obavezna primena mere bezbednosti odnosno obavezno oduzimanje predmeta, a kod većine je propisana i obavezna primena mere bezbednosti uništenja predmeta. Tamo gde nije propisana obavezna primena ovih mera, ona se može izreći kada se steknu uslovi iz člana 87. KZ-a, kojim je propisano da se mera bezbednosti oduzimanja predmeta može se odrediti u pogledu predmeta koji je bio namenjen ili upotrebljen za izvršenje krivičnog dela ili je nastao izvršenjem krivičnog dela, kad postoji opasnost da će se određeni predmet ponovo upotrebiti za izvršenje krivičnog dela, ili kad je radi zaštite opšte bezbednosti ili iz moralnih razloga oduzimanje predmeta neophodno.

**Tabela 2 - Krivičnopravna zaštita - krivična dela protiv IS**

Član KZ	Krivična dela	Maksimalna kazna	Obavezno oduzimanje predmeta	Obavezno uništenje predmeta
198	Povreda moralnih prava autora i interpretatora	novčana kazna / do 3 godine zatvora	da	ne
199	Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava	novčana kazna / do 5 godina zatvora	da	da
200	Neovlašćeno uklanjanje ili menjanje elektronske informacije o autorskom i srodnim pravima	novčana kazna / do 3 godine zatvora	da	da
201	Povreda pronalazačkog prava	novčana kazna / do 8 godina zatvora	da	da
202	Neovlašćeno korišćenje tuđeg dizajna	novčana kazna / do 3 godine zatvora	da	ne
238	Neovlašćena upotreba tuđeg poslovнog imena i druge posebne oznake roba ili usluga	novčana kazna / do 8 godina zatvora	da	ne
256	Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda	novčana kazna / do 12 godina zatvora	da	ne

Sva pobrojana dela su blankentnog karaktera. Biće ovih krivičnih dela je prevashodno definisano drugim propisima, u ovom slučaju Zakonom o autorskom i srodnim pravima, Zakonom o patentima, Zakonom o žigu i drugim propisima iz oblasti prava IS.<sup>2</sup> Neka dela kojima se ugrožavaju prava IS imaju i izraženiji blankentni karakter.<sup>3</sup> **Ovo upućuje da organi krivičnog gonjenja, pre svega javno tužilaštvo i policija, moraju imati specijalizovana znanja iz oblasti prava IS, kao i iz drugih propisa koji se donose na proizvode, kako bi mogli efikasno da gone ova krivična dela i njihove učinioce, što čini ova krivična dela izuzetno teškim za otkrivanje i gonjenje.**

Iz ovog razloga je i donet **Zakon o organizaciji nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala** („Sl. glasnik RS“, 61/05,104/09), kojim je predviđeno osnivanje posebnih odeljenja u tužilaštvu i sudu, kao i formiranje posebnih organizacionih jedinica policije, a ovi organi se redovno stručno usavršavaju u vezi sa pravnim i praktičnim aspektima IS kako bi mogli da pravilno postupaju prilikom gonjenja tih krivičnih dela. Ovaj zakon se primenjuje se radi otkrivanja krivičnih dela protiv IS kod kojih se kao sredstvo izvršenja javljaju računari, računarski sistemi, računarske mreže i računarski podaci, pod dodatnim uslovom da broj primeraka autorskih dela prelazi 2000 ili nastala materijalna šteta prelazi iznos od 1.000.000 RSD.

S obzirom da je jedan od glavnih motiva za izvršenje ovih krivičnih dela namera za sticanjem protivpravne imovinske koristi, pored krivičnih kazni, veliki odvraćajući faktor su i sankcije oduzimanja imovinske koristi. Osnovni institut oduzimanja imovinske koristi je predviđen u Sedmoj glavi KZ-a a takođe je donet **Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela** ("Sl. glasnik RS", br. 32/2013 i 94/2016) kojim je predviđeno da se kod određenih taksativno navedenih krivičnih dela, među kojima su i krivična dela protiv IS, može oduzeti imovina proistekla iz krivičnog dela od vlasnika.<sup>4</sup> Postupak trajnog

<sup>2</sup> Na primer, kod krivičnog dela iz člana 199. KZ-a, "Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava", veći deo elemenata bića krivičnog dela je normiran Zakonom o autorskom i srodnim pravima.

<sup>3</sup> Na primer, krivično delo iz člana 256.KZ-a, "Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda", imajući u vidu da su navedeni proizvodi regulisani čitavim nizom zdravstvenih, sanitarnih, tehničkih i drugih propisa.

<sup>4</sup> Vlasnik je, u smislu ovog zakona, definisan kao okriviljeni saradnik, ostavilac, pravni sledbenik ili treće lice koje je radi izbegavanja oduzimanja imovine steklo imovinu proisteklu iz krivičnog dela. Imovinom proisteklom iz krivičnog dela smatra se imovina vlasnika koja je u očiglednoj nesrazmeri sa njegovim zakonitim prihodima.

oduzimanja se može pokrenuti roku od šest meseci od dana dostavljanja pravnosnažne presude kojom je utvrđeno da je učinjeno krivično delo koje je predviđeno ovim zakonom.

U krivičnom postupku se dokazi prikupljaju i izvode u skladu sa odredbama ZKP-a, kao i na drugi zakonom predviđen način. Dokazne radnje su predviđene ZKP-om i dele se na opšte i posebne dokazne radnje. Značajna opšta dokazna radnja za dokazivanje krivičnih dela protiv IS je pretresanje stana i drugih prostorija, a za dokazivanje visokotehnoloških krivičnih dela protiv IS je mera o pretresanju uređaja za automatsku obradu podataka i opreme na kojoj se čuvaju ili se mogu čuvati elektronski zapisi i preduzima se na osnovu naredbe suda. Članom 162. ZKP-a je, između ostalog, propisano da se posebne dokazne radnje mogu odrediti za krivična dela za koja je posebnim zakonom određeno da postupa javno tužilaštvo posebne nadležnosti, što se odnosi i na krivična dela protiv IS za koje je nadležno Posebno tužilaštvo za borbu protiv visokotehnološkog kriminala, kao i kada je za ta krivična dela nadležno Tužilaštvo za organizovani kriminal. **Za krivična dela protiv IS i posebno u slučajevima piraterije na internetu, od naročitog značaja je posebna dokazna radnja - mera tajnog nadzora komunikacije.** Ova mera se odnosi na nadzor i snimanje komunikacije koja se obavlja putem telefona ili drugih tehničkih sredstava (npr. računara) ili nadzor elektronske ili druge adrese osumnjičenog (e-mail adresa, website, IP adresa) i zaplenu pisama i drugih pošiljki. Osim ovih mera i, u vezi sa njima, članovima 127-130a. Zakona o elektronskim komunikacijama ("Sl. glasnik RS", br. 44/2010, 60/2013 - odluka US, 62/2014 i 95/2018 - dr. zakon) je propisano zakonito presretanje i zadržavanje podataka korisnika.

**Osim krivičnopravne zaštite, u kaznenu zaštitu prava IS spadaju i pravo privrednih prestupa i pravo prekršaja.** Opšti uslovi i načela za izricanje sankcija za privredne prestupe, sistem sankcija, kao i postupak u kome se utvrđuje odgovornost i izriču sankcije učiniocima privrednih prestupa i prekršaja uređeni su Zakonom o privrednim prestupima i Zakonom o prekršajima. Osnovni zakoni koji uređuju oblast zaštite prava IS, poput Zakona o autorskim i srodnim pravima, Zakona o žigovima i drugi zakoni iz ove oblasti, u kaznenim odredbama propisuju pojedinačne prekršaje i privredne prestupe za povrede prava IS koje učine fizička i pravna lica. U skladu sa ovlašćenjima propisanim ovim zakonima, nadležni inspekcijski i regulatorni organi imaju pravo i obavezu da pokreću prekršajni postupak ili postupak privrednog prestupa pred nadležnim pravosudnim organima.

### 2.2.3. Upravnopravna zaštita

Upravnopravna zaštita prava IS je regulisana Zakonom o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine, Zakonom o inspekcijskom nadzoru ("Sl. glasnik RS", br. 36/2015, 44/2018 - dr. zakon i 95/2018) i posebnim zakonima kojima je uređena materija inspekcijskog nazora za pojedinačne organe državne uprave.

Zakonom o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava IS se uređuju posebna ovlašćenja organa državne uprave i organizacija koje vrše javna ovlašćenja u oblasti IS. Zakon je usvojen u skladu sa zahtevima Sporazuma o trgovinskim aspektima prava IS (TRIPS sporazum). Predmet zakona je propisivanje posebnih ovlašćenja organa državne uprave koja vrše u okviru njihovih nadležnosti. Prema ovom zakonu, nadležni organi za sprovođenje zaštite prava IS jesu: **(1)** Ministarstvo trgovine, turizma i usluga, preko tržišne inspekcije i turističke inspekcije; **(2)** Ministarstvo zdravlja, preko zdravstvene inspekcije i sanitarne inspekcije; **(3)** Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, preko urbanističke inspekcije i građevinske inspekcije; **(4)** Ministarstvo nadležno za poslove finansija, preko

poreskih inspektora i poreske policije; (5) Ministarstvo nadležno za poslove prosvete i sporta preko prosvetne inspekcije; (6) Ministarstvo nadležno za nauku i tehnološki razvoj preko inspekcije; (7) Regulatorno telo za elektronske medije.

Primena zakona ograničena je na robu komercijalne prirode, to jest robu namenjenu za obavljanje delatnosti, odnosno stavljanje u promet. U pitanju su posebna ovlašćenja u slučajevima povrede prava IS, kao deo poslova koje inspekcijski organi i regulatorna tela vrše u okviru svojih nadležnosti. Ovlašćenja se sastoje u merama privremenog oduzimanja i privremene zabrane obavljanja delatnosti, kao i u radnjama konačnog oduzimanja i uništavanja robe ili uklanjanja iz prometa. Navedene mere nadležni organi sprovode po službenoj dužnosti, kao i po zahtevu nosioca prava, dok radnje konačnog oduzimanja i uništenja obavljaju na osnovu odluke nadležnog suda ili po službenoj dužnosti kada se ostvari neki od uslova propisanih članom 32. ovog zakona.

U nastavku su prikazani nadležni organi koji su Zakonom ovlašćeni da vrše zaštitu IS, kao i opis nadzora koji vrše u primeni mera zaštite.

**Tabela 3 - Upravnopravna zaštita - nadležni organi i vrsta nadzora**

Br	Nadležni organi	Oblast nadzora
1a	Ministarstvo nadležno za poslove trgovine, turizma i telekomunikacija, preko tržišne inspekcije	Inspekcijski nadzor nad proizvodnjom i prometom robe kojom se povređuju prava IS, kao i nadzor nad proizvodnjom i prometom robe zaštićene autorskim ili srodnim pravom.
1b	Ministarstvo nadležno za poslove trgovine, turizma i telekomunikacija, preko turističke inspekcije	Inspekcijski nadzor nad pružanjem usluga kojima se povređuju prava IS u oblasti turizma i ugostiteljstva, a naročito zloupotrebom uslužnog žiga, kao i korišćenjem autorskih i srodnih prava bez regulisanja obaveze plaćanja naknade za korišćenje tih prava u skladu sa zakonom kojim se uređuje kolektivna zaštita autorskog i srodnih prava.
2	Ministarstvo nadležno za poslove zdravlja, preko zdravstvene i sanitарне inspekcije	Inspekcijski nadzor nad proizvodnjom i prometom robe kojom se povređuju prava IS u oblasti lekova i sanitarnih propisa.
3	Ministarstvo nadležno za poslove prosvete, nauke i tehnološkog razvoja preko prosvetne inspekcije	Inspekcijski nadzor kod korišćenja stručnih publikacija kojim se povređuje autorsko pravo.
4	Ministarstvo nadležno za poslove građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, preko urbanističke i građevinske inspekcije	Inspekcijski nadzor nad izmenama na građevini koja predstavlja materijalizovani primerak dela arhitekture, koje su izvršene bez ovlašćenja autora.
5	Ministarstvo nadležno za poslove finansija, preko poreskih inspektora i poreske policije	Tokom vršenja svojih redovnih delatnosti, utvrđuje da li postoji povreda prava IS, a naročito prava na računarske programe (softver) i baze podataka.
6	Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja	Inspekcijski nadzor kod korišćenja stručnih publikacija kojim se povređuje autorsko pravo.
7	Regulatorno telo za elektronske medije	Nadzor nad radom emitera ako se neovlašćenim emitovanjem, odnosno reemitovanjem zaštićenog dela povređuje autorsko, odnosno sroдno pravo.

### **Nacrt Zakona o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine**

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i ZIS pripremili su Nacrt novog zakona o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava IS (u daljem tekstu: *Nacrt*).<sup>5</sup> Nacrt je izrađen po uzoru na

<sup>5</sup> Pripremljen je nacrt za potrebe javne rasprave. Do usvajanja novog zakona, primenjuje se važeći Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine. Nacrt novog zakona dostupan na: [http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf\\_sr/Nacrt%20zakona%20o%20posebnim%20ovlasenjima.pdf](http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/Nacrt%20zakona%20o%20posebnim%20ovlasenjima.pdf).

Direktivu o sprovođenju prava IS.<sup>6</sup> Nacrtom zakona se definišu sledeći organi kao nosioci posebnih ovlašćenja: (1) tržišna inspekcija; (2) građevinska inspekcija; (3) urbanistička inspekcija; (4) turistička inspekcija; (5) poljoprivredna inspekcija; (6) sanitarna inspekcija; (7) fitosanitarna inspekcija; (8) veterinarska inspekcija; (9) šumarska inspekcija; (10) inspekcija za lekove i medicinska sredstva; (11) Poreska uprava i (12) Regulatorno telo za elektronske medije. Nacrtom se definišu novi pojmovi u smislu lica ovlašćenih da podnesu zahtev za zaštitu prava IS, novi predmeti zaštite zakona, kao i detaljnije odredbe o postupku zaštite i izricanja mera zaštite.

Članom 3. tačka 3. Nacrta se definiše lice koji ima pravni interes, odnosno lice koje ima pravo na tužbu u slučaju povrede prava IS u skladu sa posebnim zakonom iz oblasti prava IS. Članom 20. Nacrta se lice koje ima pravni interes javlja kao podnositelj zahteva, pored nosioca prava IS. Na osnovu važećeg zakona samo je nosilac prava ovlašćen da podnese zahtev.

U odnosu na važeći zakon, u smislu predmeta zaštite, definisana je i roba kojom se povređuje pravo oplemenjivača biljnih sorti kao i roba sa oznakom geografskog porekla. U članu 3. tačka 1. i 13. uskladen je pojam „interaktivnog činjenja dela dostupnim javnosti” sa pojmom iz ZASP, utvrđujući tako nesporним da, na primer, postavljanje pesme na svoj website na internetu, predstavlja interaktivno činjenje tog dela dostupnim javnosti, odnosno svakom korisniku interneta.

## 2.3. Institucije nadležne za sprovođenje prava intelektualne svojine

Institucionalni okvir za sprovođenje prava IS je sistemski uređen kroz celokupnu strukturu državne uprave Republike Srbije. Državni organ nadležan za obavljanje poslova državne uprave koji se odnose na propise u oblasti zaštite i prometa prava IS jeste Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, dok ZIS ima status posebne organizacije koja obavlja stručne poslove i poslove državne uprave. Ostali organi državne uprave i organi pravosuđa koji postupaju u oblasti prava IS su: (1) Ministarstvo finansija - Poreska uprava i Uprava carina; (2) Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija - Sektor tržišne inspekcije; (3) Ministarstvo zdravlja - Inspekcija za lekove i medicinska sredstva; (4) Ministarstvo unutrašnjih poslova - Direkcija policije; (5) Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede - Uprava za zaštitu bilja; (6) Ministarstvo odbrane; (7) Republičko javno tužilaštvo kao i (8) sudovi nadležni za postupanje u parničnoj, krivičnoj i materiji prava privrednih prestupa iz oblasti IS, kao i prekršajni sudovi nadležni za prekršajnu materiju iz ove oblasti.

### 2.3.1.1. Zavod za intelektualnu svojinu (ZIS)

ZIS je posebna organizacija u sistemu državne uprave Republike Srbije koja obavlja stručne poslove i poslove državne uprave u oblasti prava industrijske svojine i autorskog i srodnih prava. Delokrug ZIS-a čine poslovi koji se odnose na: (1) patent i mali patent; (2) žig; (3) dizajn; (4) oznaku geografskog porekla; (5) topografiju poluprovodničkih proizvoda; (6) autorsko pravo i srodnna prava; (7) primenu međunarodnih ugovora iz oblasti zaštite IS i predstavljanje i zastupanje interesa Republike Srbije u specijalizovanim međunarodnim organizacijama za zaštitu IS; (8) nadzor nad radom organizacija za kolektivno

<sup>6</sup> Direktiva 2004/48/EC Evropskog Parlamenta i Saveta od 29. aprila 2004. godine o sprovođenju prava intelektualne svojine (Službeni list Evropske unije L 157, 30. april 2004. godine). Dostupno na: <http://tiny.cc/03cm5y>.

ostvarivanje autorskog prava i srodnih prava; (9) razvoj u oblasti zaštite IS; (10) informaciono-obrazovne poslove u oblasti zaštite IS, kao i (11) drugi poslovi određeni zakonom.

ZIS je nadležan u vođenju upravnog postupka zaštite prava industrijske svojine. Nadležnost ZIS-a takođe uključuje i vršenje nadzora nad radom organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava, te deponovanje autorskih dela i predmeta srodnih prava. ZIS vodi 8 registara o pravima IS, i druge registre kao što su: Registar zastupnika, Evidenciju organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava, Evidenciju deponovanih autorskih dela i predmeta srodnih prava i Evidenciju zahteva za pristup informacijama o javnog značaja iz delokruga ZIS-a.

U vršenju svoje regulatorne funkcije, ZIS učestvuje u pripremi podzakonskih akata u oblasti IS koje usvaja Ministarstvo. ZIS takođe obavlja i edukativnu funkciju kroz rad Centra za edukaciju i informisanje preko kojeg pruža administrativnu i tehničku podršku nosiocima prava IS.

### 2.3.1.2. Poreska uprava

Poreska uprava je organ uprave u sastavu Ministarstva finansija, obavlja stručne poslove i poslove državne uprave u poreskim stvarima. U okviru svojih nadležnosti, Poreska uprava vrši i poslove otkrivanja povrede prava IS za računarske programe (softver) i baze podataka. Te poslove obavlja 12 poreskih inspektora koji su specijalizovani za ove vrste kontrole.

Postupanje Poreske uprave u inspekcijskom nadzoru za povrede softvera i baze podataka uređeno je: (1) Zakonom o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine; (2) Zakonom o inspekcijskom nadzoru i (3) Zakonom o poreskom postupku i poreskoj administraciji („Sl. glasnik RS“ br. 80/2002, 84/2002 - ispr., 23/2003 - ispr., 70/2003, 55/2004, 61/2005, 85/2005 - dr. zakon, 62/2006 - dr. zakon, 63/2006 - ispr. dr. zakona, 61/2007, 20/2009, 72/2009 - dr. zakon, 53/2010, 101/2011, 2/2012 - ispr., 93/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014, 105/2014, 91/2015 - autentično tumačenje, 112/2015, 15/2016, 108/2016, 30/2018 i 95/2018).

Poreska uprava sačinjava godišnje planove kontrole, u okviru kojih utvrđuje između ostalog i broj planiranih kontrola legalnosti softvera poreskih obveznika. Godišnji plan kontrole se zasniva na proceni značaja i rizika poreskih obveznika sa aspekta korišćenja legalnog softvera, na osnovu kojeg se planiraju i donose mesečni planovi kontrole. Prema godišnjem planu poreske kontrole za 2019. godinu, Poreska uprava je utvrdila 100 planiranih kontrola u ove svrhe.<sup>7</sup> Poreski inspektor sprovodi kontrolu po službenoj dužnosti, na osnovu zahteva ili predstavke za kontrolu. U slučaju da u postupku poreske kontrole utvrdi nepravilnosti i nezakonitosti u korišćenju softvera i kršenja prava autora, poreski inspektor može izreći upravne mere iz Zakona o inspekcijskom nadzoru: (1) preventivnu meru; (2) meru za otklanjanje nezakonitosti; (3) posebnu meru naredbe, zabrane ili zaplane, ili (4) meru za zaštitu prava trećih lica. Ukoliko poreski obveznik nije preventivno otklonio utvrđene nepravilnosti ili u naloženom roku nije postupio po izdatom nalogu, poreski inspektor će podneti prijavu nadležnom javnom tužiocu ili prekršajnom sudu.

<sup>7</sup> Godišnji plan kontrole za 2019. godinu. Dostupno na: <http://poreskauprava.gov.rs/sr/aktuelnosti/Ostalo/5494/godisnji-plan-poreske-kontrole-za-2019-godinu.html>.

### **2.3.1.3. Uprava carina**

Uprava carina je organ uprave u sastavu Ministarstva finansija koji obavlja poslove državne uprave i stručne poslove. Uprava carina je izvršni organ koji sprovodi carinsku politiku Vlade. Delokrug njenih poslova se odnosi na: carinjenje robe, carinski nadzor i druge poslove kontrole putnika i prometa robe i usluga sa inostranstvom, kao i druge poslove predviđene Carinskim zakonom ("Sl. glasnik RS", br. 18/2010, 111/2012, 29/2015, 108/2016 i 113/2017 - dr. zakon) i drugim propisima. Uprava carina obavlja svoje poslove obavlja preko 15 područnih jedinica – carinarnica, u okviru kojih su organizovane carinske ispostave i carinski referati. Carinarnice sprovode carinski postupak u putničkom i robnom prometu – mere carinskog nadzora, carinjenje robe, suzbijanje nelegalnog uvoza, carinski upravni i carinski prekršajni postupak, prodaju carinske robe i prinudnu naplatu carinskih dažbina. Poslove iz svoje nadležnosti Uprava carina obavlja preko Biroa direktora i šest sektora. U okviru Uprave carina postoji Odeljenje za zaštitu IS Uprave carina, u sastavu Sektora za kontrolu primene carinskih propisa.

Uprava carina je organ sa posebnim ovlašćenjima zaštite IS, propisanim Zakonom o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava IS, koji sprovodi mere zaštite u carinskom postupku propisane carinskim propisima. Uslovi i način primene mera zaštite IS su propisani Uredbom o uslovima i načinu za primenu mera za zaštitu prava IS na granici ("Sl. glasnik RS", br. 25/2015 i 3/2018) u vezi sa kojim je Uprava carina izdala uputstvo o primeni radi jednoobrazne primene.<sup>8</sup> Uredba je harmonizovana sa carinskim propisima EU.<sup>9</sup>

### **2.3.1.4. Tržišna inspekcija**

Tržišna inspekcija je organizovana u okviru strukture Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija kao Sektor tržišne inspekcije. U sektoru tržišne inspekcije se obavljaju poslovi koji se između ostalog odnose i na proizvodnju i promet robe kojima se povređuju prava IS. Ove poslove obavlja odsek u okviru Odeljenja za kontrolu prometa, sprečavanje nelojalne konkurenčije i zaštitu potrošača. U Beogradu je obrazovan posebni Odsek za zaštitu prava IS. Određeni poslovi inspekcijskog nadzora iz delokruga tržišne inspekcije povereni su organima autonomne pokrajine i jedinicama lokalne samouprave – inspekcija za zaštitu autorskog prava i komunalna inspekcija, u delu nadzora nad trgovinom van prodajnog objekta, osim daljinske trgovine, kao i u pogledu isticanja i pridržavanja radnog vremena i isticanja poslovног imena. Tržišna inspekcija vrši nadzor nad radom imalaca javnih ovlašćenja u vršenju ovih poverenih poslova državne uprave.

Tržišna inspekcija je nosilac posebnih ovlašćenja o zaštiti IS u skladu sa Zakonom o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava IS koje sprovodi u okviru inspekcijskog nadzora propisanim Zakonom o inspekcijskom nadzoru u delu koji nije uređen Zakonom o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava IS. Tržišna inspekcija takođe vrši zaštitu IS prema Zakonu o optičkim diskovima ("Sl. glasnik RS", br. 52/2011) prema kojem je ovlašćena da izvrši pregled optičkih diskova, proizvodnih delova (*stamper*), sirovina ili opreme za proizvodnju, odnosno umnožavanje optičkih diskova. Inspekcija je dužna da privremeno zadrži navedene predmete ako izrazi sumnju da je učinjena povreda ovog zakona ili učinjeno kazneno delo povrede prava IS.

<sup>8</sup> Objašnjenje Uprave carina, br. 148-21-291-01-61/2015 od 31.8.2015. godine, dostupno na: <https://tinyurl.com/yyb9peqj>.

<sup>9</sup> Uredba (EU) br. 608/2013 Evropskog parlamenta i Saveta o sprovođenju prava IS i ukidanju Uredbe Saveta (EZ) br. 1383/2003.

### **2.3.1.5. Inspekcija za lekove i medicinska sredstva**

Inspekcija za lekove i medicinska sredstva je organ u okviru sektora za inspekcijske poslove u sastavu Ministarstvu zdravlja, u okviru Sektora za inspekcijske poslove. Poslove inspekcijskog nadzora za lekove i medicinska sredstva vrši Odeljenje za inspekciju za lekove i medicinska sredstva. Ovo odeljenje obavlja poslove inspekcijskog nadzora i sa njim povezane stručne poslove, koji obuhvataju između ostalog: (1) oblast proizvodnje i ispitivanja lekova, medicinskih sredstava i izrade galenskih lekova i farmakovigilance, prometa lekova i medicinskih sredstava i kliničkih ispitivanja, vigilance medicinskih sredstava; (2) izdavanje dozvola za proizvodnju lekova, medicinskih sredstava i dozvola za izradu galenskih lekova; (3) procenu i analizu defekta kvaliteta lekova i falsifikovanih lekova i medicinskih sredstava; (4) vođenje Registra o privrednim subjektima proizvodnje i ispitivanja u oblasti lekova i medicinskih sredstava i galenskih laboratorija; (5) rešavanje u upravnim stvarima u prvom stepenu u oblasti lekova i medicinskih sredstava; (6) izdavanje dozvola za promet lekova i medicinskih sredstava na veliko, dozvola za promet medicinskih sredstava na malo, procenu i analizu defekta kvaliteta lekova i falsifikovanih lekova i medicinskih sredstava; (7) vođenje Registra o pravnim subjektima koji vrše promet u oblasti lekova i medicinskih sredstava i (8) druge poslove.

Lekovi i medicinska sredstva su detaljno regulisani proizvodi Zakonom o lekovima i medicinskim sredstvima ("Sl. glasnik RS", br. 30/2010, 107/2012, 113/2017 - dr. zakon i 105/2017 - dr. zakon), Zakonom o medicinskim sredstvima ("Sl. glasnik RS", br. 105/2017) i njihovim podzakonskim propisima, koji se nalaze u režimu dozvole. Proizvodnja i promet lekova i medicinskih sredstava bez odgovarajućih dozvola i ispunjavanja propisanih uslova predstavlja privredni prestup za koji se može izreći i zaštitna mera zabrane određene privredne delatnosti od tri godine do deset godina, a lekovi i medicinska sredstva koji su predmet privrednog prestupa oduzeće se bez naknade.

### **2.3.1.6. Direkcija policije**

Direkcija policije (Policija) je organ u sastavu Ministarstva unutrašnjih poslova koji obavlja policijske i druge unutrašnje poslove. Policijski poslovi koji spadaju u osnovni delokrug poslova Direkcije policije su propisani članom 30. stav 3. Zakona o policiji, od čega poslovi koji su od značaja za sankcionisanje i suzbijanje povreda IS jesu: (1) prevencija kriminala i unapređenje bezbednosti u zajednici; (2) otkrivanje i rasvetljavanje krivičnih dela; (3) obezbeđivanje dokaza; (4) njihova analiza; (5) kriminalističko forenzičko veštačenje upotrebom savremenih forenzičkih metoda i evidencija i otkrivanje imovine proistekle iz krivičnog dela; (6) otkrivanje i rasvetljavanje prekršaja i privrednih prestupa; (7) otkrivanje i hapšenje učinilaca krivičnih dela, prekršaja i drugih lica za kojima se traga i privodenje nadležnim organima.

U skladu sa Zakonom o policiji, za otkrivanje i rasvetljavanje svih krivičnih dela, privrednih prestupa i prekršaja, samim tim i dela iz oblasti IS, kao i za otkrivanje i hapšenje njihovih učinilaca nadležni su svi policijski službenici u statusu ovlašćenog službenog lica. Međutim, uobičajeno je da se za određene grupe krivičnih dela formiraju specijalizovana odeljenja. Dve organizacione jedinice u okviru Uprave kriminalističke policije, Direkcije policije, su primarno nadležne za otkrivanje i suzbijanje krivičnih dela iz oblasti IS i to: (1) Odsek za suzbijanje kriminala u oblasti intelektualne svojine u sastavu Odeljenja za visokotehnološki kriminal Službe za borbu protiv organizovanog kriminala i (2) Odsek za suzbijanje privrednog kriminala u oblasti prevara u privrednom poslovanju i intelektualne svojine u sastavu Odeljenja za suzbijanje privrednog kriminala Službe za suzbijanje kriminala.

**Odsek za suzbijanje kriminala u oblasti intelektualne svojine** je nadležan za otkrivanje krivičnih dela u oblasti IS koja su izvršena korišćenjem kompjutera ili kompjuterskih mreža. Odsek trenutno ima pet službenika, a njihove kancelarije se nalaze u Beogradu. **Odsek za suzbijanje prevara i zaštitu intelektualne svojine** je nadležan za otkrivanje krivičnih dela korupcije i privrednih krivičnih dela, uključujući i krivična dela u oblasti IS u vezi sa fizičkom robom. Prostorije Odseka se nalaze u Beogradu, a obuhvataju i 27 regionalnih kancelarija u sastavu Policijskih uprava. Trenutno, tim koji radi u sedištu ima četvero službenika.

Policija ima i posebna ovlašćenja i dužnosti propisana ZKP-om u predistražnom postupku i istrazi. Njena moguća uloga u zaštiti prava IS se time ne iscrpljuje, s obzirom da i obaveštajne aktivnosti u vezi otkrivanja krivičnih dela i učinioца krivičnih dela, uključujući tu i obaveštajnu analitiku, kao i preventivne aktivnosti na suzbijanju kriminala uopšte, spadaju u delokrug poslova policije.

Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava IS ne određuje posebne nadležnosti Direkcije policije, a Strategija razvoja IS 2018-2022 daje značajnu ulogu Direkciji policije u domenu suzbijanja i sankcionisanja prava IS.

#### **2.3.1.7. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede**

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je nadležno za poslove priznavanja i zaštite sorti bilja na osnovu člana 5. Zakona o ministarstvima ("Sl. glasnik RS", br. 44/2014, 14/2015, 54/2015, 96/2015 - dr. zakon i 62/2017), a na osnovu člana 3. Zakona o zaštiti prava oplemenjivača biljnih sorti ("Sl. glasnik RS", br. 41/2009 i 88/2011) obavlja poslove zaštite prava oplemenjivača koji su određeni ovim zakonom. Zaštita prava oplemenjivača se pred ovim Ministarstvom ostvaruje u Postupku za dodeljivanje prava oplemenjivača biljne sorte. Ministarstvo vodi i registre koji se odnose na zaštitu prava oplemenjivača biljnih sorti.

#### **2.3.1.8. Uprava za zaštitu bilja**

Uprava za zaštitu bilja, kao organ uprave u sastavu Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, obavlja poslove državne uprave i stručne poslove. Upravi za zaštitu bilja se podnosi i Zahtev za dodeljivanje prava oplemenjivača biljne sorte, a na osnovu Pravilnika o obrascu i sadržini zahteva za dodeljivanje prava oplemenjivača biljne sorte i dokumentaciji koja se prilaže uz ovaj zahtev, kao i količini i načinu dostavljanja uzoraka reprodukcionog materijala sorte ("Sl. glasnik RS", br. 82/2009 i 20/2016). Osim toga, u Upravi za zaštitu bilja, Grupa za zaštitu biljnih sorti i biološku sigurnost obavlja poslove koji se odnose na: **(1)** zaštitu prava oplemenjivača biljnih sorti; **(2)** koordiniranje rada Stručnog saveta za zaštitu prava oplemenjivača biljnih sorti; **(3)** međunarodnu saradnju sa relevantnim institucijama u ovoj oblasti (UPOV, CPVO) i **(4)** druge poslove.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Uprava za zaštitu bilja nemaju posebne nadležnosti prema Zakonu o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine, a njihova uloga nije posebno naglašena ni u okviru Strategije razvoja IS 2018-2022.

#### **2.3.1.9. Ministarstvo odbrane**

Ministarstvo odbrane i organ državne uprave nadležan za nauku uređuju naučnoistraživačke oblasti od značaja za odbranu, bezbednost i opšti interes Republike Srbije, u skladu sa zakonom koji uređuje oblast naučnoistraživačke delatnosti i u skladu sa članom 71. Zakona o odbrani ("Sl. glasnik RS", br. 116/2007,

88/2009, 88/2009 - dr. zakon, 104/2009 - dr. zakon, 10/2015 i 36/2018). Prema istom članu, ministar odbrane uređuje postupak za ostvarivanje moralnih i imovinskih prava nosilaca prava IS od značaja za odbranu, u skladu s propisima o IS.

Ministarstvo odbrane ima značajnu ulogu u postupcima zaštite prava IS. U članu 51. Zakona o patentima je propisano da se postupak zaštite pronalaska za koji se utvrdi da je od značaja za odbranu ili bezbednost Republike Srbije (poverljivi pronalazak) sprovodi pred Ministarstvom odbrane, a ne pred ZIS-om. Na pitanja u vezi sa načinom, postupkom i merama zaštite poverljivog pronalaska pred nadležnim organom za poslove odbrane primenjuje se Pravilnik o postupku ispitivanja poverljive prijave patenta, malog patenta i tehničkih unapređenja značajnih za odbranu i ostvarivanju prava pronalazača ("Službeni vojni list", broj 35/09). Organ nadležan za poslove odbrane ili unutrašnje poslove ima isključivo pravo da koristi poverljivi pronalazak i da raspolaže tim pronalaskom.

Ministarstvo odbrane nema posebne nadležnosti prema Zakonu o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine, a njegova uloga nije posebno naglašena ni u okviru Strategije razvoja IS 2018-2022. Ipak, ovaj organ ima relativno značajnu ulogu, s obzirom da je nadležan za postupak zaštite jednog dela pronalazaka.

### 2.3.2.1. Sudovi

Sudska vlast u Republici Srbiji pripada sudovima opšte i posebne nadležnosti, a osnivanje, organizacija, nadležnost, uređenje i sastav sudova uređuju se zakonom.<sup>10</sup> Sistem sudstva u Republici Srbiji je zasnovan na mreži sudova opšte i posebne nadležnosti koja je ustanovljena po teritorijalnom principu.

**Sudovi opšte nadležnosti** u Republici Srbiji su: (1) Osnovni sudovi; (2) Viši sudovi; (3) Apelacioni sudovi i (4) Vrhovni kasacioni sud. **Sudovi posebne nadležnosti** su: (1) Prekršajni sudovi; (2) Viši prekršajni sud; (3) Privredni sudovi; (4) Privredni apelacioni sud i (5) Upravni sud.

Ne postoje sudovi posebne nadležnosti za suđenje u predmetima organizovanog kriminala ili visokotehnološkog kriminala, što je materija od značaja za pitanje zaštite i sprovođenja prava IS. Za ove oblasti, kao i za neke druge, se formiraju posebna odeljenja u pojedinim višim i apelacionim sudovima. Sudovi, u svim svojim pojavnim oblicima, su krajnja instanca za sva pitanja zaštite i sprovođenja prava IS i svaki od gore navedenih sudova ima određenu ulogu u sistemu zaštite ovih prava na osnovu svoje stvarne nadležnosti.

**Osnovni sud** je nadležan da u prvom stepenu sudi za krivična dela protiv IS na osnovu člana 22. stav 1. Zakona o uređenju sudova, u vezi sa odredbama Krivičnog zakonika o krivičnim delima protiv IS, ako za pojedina dela nije nadležan drugi sud (poput Odeljenja za borbu protiv visokotehnološkog kriminala Višeg suda u Beogradu).

<sup>10</sup> Sudska vlast i pravosuđe su uređeni na osnovu više sistemskih zakona: (1) Zakon o uređenju sudova ("Sl. glasnik RS", br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 - dr. zakon, 78/2011 - dr. zakon, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015 - dr. zakon, 13/2016, 108/2016, 113/2017, 65/2018 - odluka US, 87/2018 i 88/2018 - odluka US); (2) Zakon o visokom savetu sudstva ("Sl. glasnik RS", br. 116/2008, 101/2010, 88/2011 i 106/2015); (3) Zakon o sedištima i područjima sudova i javnih tužilaštava ("Sl. glasnik RS", br. 101/2013); (4) Zakon o sedištima i područjima sudova i javnih tužilaštava ("Sl. glasnik RS", br. 116/2008 i 101/2013 - dr. zakon).

**Viši sud u Beogradu - Odeljenje za borbu protiv visokotehnološkog kriminala** nadležno je za suđenje kod krivičnih dela protiv IS kod kojih se kao objekat ili sredstvo izvršenja krivičnih dela javljaju računari, računarski sistemi, računarske mreže i računarski podaci, kao i njihovi proizvodi u materijalnom ili elektronskom obliku, ako broj primeraka autorskih dela prelazi 2000 ili nastala materijalna šteta prelazi iznos od 1.000.000 RSD.

**Posebno odeljenje za organizovani kriminal Višeg suda u Beogradu** može biti nadležno za suđenje kod krivičnih dela protiv IS ako su ona izvršena od strane OKG.

**Viši sudovi** su nadležni u građansko pravnim sporovima koji se tiču prava IS ako nije nadležan drugi sud. Iz nadležnosti ovog suda je izuzeta nadležnost za suđenje u privrednim sporovima koji za predmet imaju prava IS.

**Apelacioni sud** odlučuje o žalbama na odluke viših sudova, na odluke osnovnih sudova u krivičnom postupku, ako za odlučivanje o žalbi nije nadležan viši sud i na presude osnovnih sudova u građanskopravnim sporovima, ako za odlučivanje o žalbi nije nadležan viši sud. Stoga, apelacioni sudovi, kao drugostepeni sudovi za osnovne i više sudove za krivičnu i građansku materiju, imaju veliki uticaj na formiranje sudske prakse tih sudova. Apelacioni sud nema uticaj na formiranje prakse iz upravносудске materije, jer je u tim pravnim stvarima drugostepeni sud Vrhovni kasacioni sud.

**Apelacioni sud u Beogradu** odlučuje po žalbama na odluke Višeg suda u Beogradu - Odeljenja za borbu protiv visokotehnološkog kriminala za krivična dela protiv IS.

**Apelacioni sud u Beogradu - Posebno odeljenje za organizovani kriminal** nadležno je za odlučivanje u drugom stepenu u predmetima krivičnih dela organizovanog kriminala.

**Privredni sud** u prvom stepenu sudi u građanskim sporovima koji se tiču prava IS a koji nastanu između domaćih i stranih privrednih društava, preduzeća, zadruga i preduzetnika i njihovih asocijacija (privredni subjekti) ili, koji nastanu između privrednih subjekata i drugih pravnih lica u obavljanju delatnosti privrednih subjekata, kao i kad je u navedenim sporovima jedna od stranaka fizičko lice, ako je sa strankom u odnosu materijalnog suparničarstva. Nadležnost ovog suda u prvom stepenu je, dakle, ograničena stranačkim elementom sporova koji nastanu iz oblasti prava IS.

**Privredni apelacioni sud** odlučuje o žalbama na odluke privrednih sudova i drugih organa i ima sličan uticaj na praksu privrednih sudova kao što apelacioni sudovi imaju na praksu osnovnih i viših sudova. Rasporedom poslova sudija u Privrednom apelacionom sudu za 2019. godinu (Broj I Su 2/18-427 od 27.11.2018. godine) formirano je Odeljenje za privredne sporove, a u okviru ovog odeljenja su određene sudske koje postupaju u sporovima radi zaštite IS.

**Prekršajni sud** u prvom stepenu sudi u prekršajnim postupcima ako nije nadležan organ uprave. Značaj ovog suda ogleda se u suđenju za prekršaje koji su u vezi sa IS.

**Prekršajni apelacioni sud** odlučuje o žalbama na odluke prekršajnih sudova. U oblasti prava IS, ovaj sud je od značaja za usaglašavanje sudske prakse prekršajnih sudova.

**Upravni sud** sudi u upravnim sporovima. Značaj ovog suda ogleda se u upravno-sudskoj zaštiti kod postupaka sticanja prava na žig, patent, topografiju poluprovodničkog proizvoda, oznaku geografskog porekla, pravo oplemenjivača biljne sorte, kao i prava IS koja se stiču u postupku pred organima uprave.

**Vrhovni kasacioni sud** (u daljem tekstu: **VKS**) ima nadležnost u suđenju i nadležnost van suđenja. Nadležnost VKS u suđenju je da odlučuje o vanrednim pravnim sredstvima izjavljenim na odluke sudova Republike Srbije i u drugim stvarima određenim zakonom. Nadležnost VKS van suđenja, a koja je od naročitog značaja za zaštitu prava IS, se odnosi pre svega na to da ovaj sud obezbeđuje jedinstvenu sudsku primenu prava i jednakost stranaka u sudskim postupcima, kao i da razmatra primenu zakona i drugih propisa i rad sudova.

### 2.3.2.2. Javna tužilaštva

Javno tužilaštvo je samostalan državni organ koji goni učinioce krivičnih i drugih kažnjivih dela i preduzima mere za zaštitu ustavnosti i zakonitosti. Javno tužilaštvo Republike Srbije čine: (1) Republičko javno tužilaštvo; (2) apelaciona javna tužilaštva; (3) viša javna tužilaštva; (4) osnovna javna tužilaštva (tužilaštva opšte nadležnosti) i (5) javna tužilaštva posebne nadležnosti (tužilaštvo za organizovani kriminal i tužilaštvo za ratne zločine).

Tužilaštva koja su nadležna za gonjenje krivičnih dela protiv IS jesu: (1) osnovno javno tužilaštvo; (2) Posebno odeljenje Višeg javnog tužilaštava u Beogradu za borbu protiv visokotehnološkog kriminala i (3) Tužilaštvo za organizovani kriminal.<sup>11</sup>

**Osnovno javno tužilaštvo** je nadležno za postupanje pred osnovnim sudovima, odnosno za krivična dela gde je propisana kazna zatvora do 10 godina zatvora i koja nisu zakonom stavljena u nadležnost nekog drugog suda. Osnovno javno tužilaštvo nadležno je za gonjenje krivičnih dela protiv IS (dvadeseta glava KZ), s obzirom da je za ova dela maksimalna propisana kazna do 8 godina zatvora. U zavisnosti od konkretnih obeležja izvršenih krivičnih dela, gonjenje je za neka dela preneseno na Tužilaštvo za organizovani kriminal i Posebno odeljenje Višeg javnog tužilaštava u Beogradu za borbu protiv visokotehnološkog kriminala.

**Više javno tužilaštvo** je nadležno za gonjenje teškog oblika krivičnog dela Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda iz člana 259. u vezi sa članom 259. stav 2. KZ-a, za koje je propisana kazna zatvora od 2 do 12 godina. Ovo krivično delo, strogo uzev, nije krivično delo protiv IS, ali je povezano sa krivotvorenjem robe i posledicama do kojih krivotvorenje može da dovede.

**Tužilaštvo za organizovani kriminal** je, između ostalog, nadležno za krivična dela organizovanog kriminala, u skladu sa članom 2. i 3. Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije ("Sl. Glasnik RS", br. 94/2016 i 87/2018 - dr. zakon). Ovo se odnosi na krivična dela koja su izvršena od strane OKG u skladu sa odredbom člana 34. tačka 34. ZKP-a.

**Posebno odeljenje Višeg javnog tužilaštava u Beogradu za borbu protiv visokotehnološkog kriminala** je, između ostalog, nadležno za gonjenje krivičnih dela protiv IS i njihovih učinilaca kod kojih se kao objekat ili sredstvo izvršenja krivičnih dela javljaju računari, računarski sistemi, računarske mreže

<sup>11</sup> Javno tužilaštvo nema posebno odeljenje za gonjenje krivičnih dela protiv IS, ali je na osnovu člana 4. Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala ("Sl. glasnik RS", br. 61/2005 i 104/2009) za postupanje u predmetima visokotehnološkog kriminala nadležno Više javno tužilaštvo u Beogradu. Na osnovu istog Zakona, pri tom tužilaštву je obrazованo posebno odeljenje za borbu protiv visokotehnološkog kriminala, odnosno Posebno tužilaštvo. Ovo tužilaštvo je nadležno za krivična dela protiv IS koja istovremeno spadaju i u visokotehnološki kriminal.

i računarski podaci, kao i njihovi proizvodi u materijalnom ili elektronskom obliku, ako broj primeraka autorskih dela prelazi 2000 ili nastala materijalna šteta prelazi iznos od 1.000.000 dinara.

Javno tužilaštvo nema posebna ovlašćenja prema Zakonu o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava IS. U Strategiji razvoja IS 2018-2022 je ovo jedan od organa za koga je predviđeno stvaranje kadrovskih pretpostavki za izradu kvalitativne i kvantitativne analize informacija koje razmenjuju organi za sprovođenje prava IS.

## 2.4. Saradnja i razmena informacija

### 2.4.1. Saradnja i razmena informacija između organa državne uprave Republike Srbije

Ključni aspekt zaštite prava IS je onaj koji se bavi boljom saradnjom između organa nadležnih za sprovođenje prava IS i njihove bolje koordinacije radi izbegavanja dupliranja poslova. Saradnja državnih organa je propisana članom 62. Zakona o državnoj upravi ("Sl. glasnik RS", br. 79/2005, 101/2007, 95/2010, 99/2014, 47/2018 i 30/2018 - dr. zakon). Organi državne uprave dužni su da sarađuju u svim zajedničkim pitanjima i da jedni drugima dostavljaju podatke i obaveštenja potrebna za rad. U Srbiji su organi državne uprave saradnju uredili na bilateralnim osnovama i na institucionalnom nivou.

Na bilateralnoj osnovi su organi državne uprave potpisali memorandume o razumevanju radi razmene informacija i obuke u oblasti prava IS. Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo finansija imaju Memorandum o razumevanju u cilju saradnje i razmene informacija o svim pitanjima u vezi sa sprovođenjem prava IS. Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija (Sektor tržišne inspekcije) i Ministarstvo finansija (Uprava carina) potpisali su Memorandum o razumevanju u cilju saradnje na sprovođenju prava IS. ZIS i Pravosudna akademija potpisali su Memorandum o razumevanju u vezi sa obukom u oblasti prava IS.<sup>12</sup>

Na institucionalnom nivou, organi državne uprave takođe mogu da osnuju zajednička tela i projektne grupe radi izvršavanja poslova čija priroda zahteva učešće više organa državne uprave. Osnivanje takvih tela, čija je funkcija prevashodno koordinaciona, uređeno je Uredbom o načelima za unutrašnje uređenje i sistematizaciju radnih mesta u ministarstvima, posebnim organizacijama i službama Vlade ("Sl. glasnik RS", br. 81/2007- prečišćen tekst, 69/2008, 98/2012, 87/2013 i 2/2019). Tako je krajem 2014. godine Vlada Republike Srbije obrazovala Koordinaciono telo za efikasnu zaštitu prava IS u Republici Srbiji (u daljem tekstu: *Koordinaciono telo*). Funkcionisanje Koordinacionog tela je uređeno Odlukom o obrazovanju Koordinacionog tela za efikasnu zaštitu prava intelektualne svojine u Republici Srbiji ("Službeni glasnik RS", br. 121/2014, 18/2015, 48/2016 i 105/2016). Glavni zadatak Koordinacionog tela je da u oblasti zaštite prava IS u Republici Srbiji usmerava pojedine poslove organa državne uprave koji su nadležni za sprovođenje prava IS. Članovi Koordinacionog tela su predstavnici organa državne uprave: (1) Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja; (2) Zavoda za intelektualnu svojinu; (3) Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija – Sektor tržišne inspekcije; (4) Poreske uprave – Sektor za informacione i komunikacione tehnologije; (5) Uprave carina; (6) Ministarstva zdravlja – Sektor za

<sup>12</sup> Za više informacija, vid. Analiza krivotvorena i piraterije u Srbiji, sprovedena u okviru Twining projekta SR11/IB/OT/02 - Sprovođenje prava intelektualne svojine, 27.

inspeksijske poslove, i (7) Odseka za suzbijanje kriminala u oblasti intelektualne svojine, Služba za borbu protiv organizovanog kriminala u Ministarstvu unutrašnjih poslova.

U radu Koordinacionog tela mogu da učestvuju, po pozivu, stručnjaci iz različitih oblasti, kao i predstavnici drugih organa i organizacija, kada se raspravlja o temama iz njihovog delokruga. Koordinaciono telo može da obrazuje radne grupe radi razmatranja pitanja od značaja za efikasnu zaštitu prava intelektualne svojine, kao što su: stvaranje jedinstvene baze podataka, metodologija statističkog izveštavanja, programi obuke, podizanje svesti javnosti o štetnosti povreda prava intelektualne svojine i sl. Koordinaciono telo podnosi Vladi godišnje izveštaje i njoj odgovara za svoj rad. Sastavni delovi godišnjeg izveštaja Koordinacionog tela su odgovarajući statistički i uporedni podaci, kao i predlog mera i aktivnosti za unapređenje zaštite prava intelektualne svojine na teritoriji Republike Srbije.

#### **2.4.2. Prekogranična saradnja i razmena informacija**

Jedan od najozbiljnijih izazova u zaštiti prava IS je efikasna kontrola međunarodnog prometa robom. Obzirom na to da svaki ulazak u carinsko područje Republike Srbije zahteva sprovođenje carinskog postupka, Uprava carina predstavlja najznačajniji organ državne uprave u ovom smislu. Međutim, izazovi pred kojima se svi carinski organi u svetu susreću jesu nedostatak informacija i ogroman obim robe koja ulazi i tranzitira kroz njihova carinska područja. Iz tog razloga se javila potreba da carinski organi različitih država međusobno razmenjuju informacije o vrsti i količini robe, sumnje u povrede prava IS, poreklu, polazištu i odredištu robe, kretanju prevoznih sredstava i kontejnera, i ostale informacije kojima se omogućava efikasna kontrola prekograničnog prometa robe.

Iz tog razloga je Uredbom o uslovima i načinu za primenu mera za zaštitu prava IS na granici propisana i mogućnost razmene informacije između carinskih organa različitih država. Prema članu 20. Uredbe, carinski organi različitih država mogu razmenjivati podatke u cilju eliminisanja međunarodne trgovine robom kojom se povređuju prava IS. Ovim ovlašćenjima se ne dovodi u pitanje primena nacionalnih propisa o zaštiti podataka o ličnosti. Način razmene podataka je uređen posebnim propisima, dok se članom 20. Uredbe samo propisuje vrsta podataka koji se razmenjuju. Svrha prekogranične razmene je omogućavanje brzog i efikasnog delovanja prema pošiljkama robe kojom se povređuje pravo IS. Ovi podaci i informacije mogu se odnositi na zaplane, tendencije i opšti rizik, uključujući i podatke i informacije o robi koja je u postupku tranzita preko carinskog područja Republike Srbije i koja je porekлом iz ili joj je odredište na području odnosnih država.

### **2.5. Strategija razvoja intelektualne svojine od 2018. do 2022. godine**

Nacionalnom strategijom održivog razvoja ("Sl. glasnik RS", br. 57/2008) je kao nacionalni prioritet između ostalog, određeno i članstvo u EU, kao i razvoj konkurentne tržišne privrede zasnovane na ekonomiji znanja. Da bi se ostvarili ovi prioriteti, ova strategija predviđa da je neophodno izvršiti usaglašavanje s pravnim tekovinama EU i preuzimanje obaveza koje proističu iz tog članstva, kao i podsticanje inovacija i promovisanje preduzetništva i promovisanje informatičkog društva. Iz tih razloga posebna pažnja je posvećena daljem razvoju IS, i donete su dve strategije za razvoj IS za period od 2011-2015. godina i za period od 2018-2022. godina. Predmetni dokumenti su doneti i formulisani u skladu sa Nacionalnom strategijom održivog razvoja i gde je posebno naglašen uticaj zaštite prava IS na

održivi razvoj, a efikasna zaštita IS je označena kao jedan od najvažnijih aspekata povećanja ekonomskih sloboda.

Glavna karakteristika donetih dokumenata je da na opsežan način uređuju pitanja koja se tiču razvoja IS i njene zaštite, kao i usko povezana pitanja poput razvoja domaćih tehnologija, nauke i obrazovanja, povećanja nivoa inventivnosti u industriji, sa glavnim ciljem da se poveća ideo kreativnih industrija u BDP-u. Prema pomenutim strateškim dokumentima, pitanja regulatornog okvira i pitanja sprovođenja IS u funkciji su povećanja nacionalnog dohotka kroz iskorišćavanje predmeta zaštite IS.

### **2.5.1. Stanje u periodu od 2008. do 2018. godine**

Okvir razvoja IS u Republici Srbiji čini Strategija razvoja intelektualne svojine koja se donosi za određene periode i do sada su donete dve i to: (1) Strategija razvoja IS za period od 2011. do 2015. godine ("Sl. glasnik RS", br. 49/2011), kao i (2) Strategija razvoja IS za period od 2018. do 2022. godine ("Sl. glasnik RS", br. 78/2018).

**U Strategiji razvoja IS 2011-2015** pitanja koja se tiču razvoja IS su podeljena u četiri oblasti: (1) pravno-institucionalna osnova zaštite IS; (2) suzbijanje i sankcionisanje povreda IS; (3) privredna primena prava IS i (4) podizanje javne svesti i obrazovanje. Za svaku od navedenih oblasti je dat pregled stanja u konkretnoj oblasti, a zatim su definisani dalji ciljevi razvoja.

Istaknuto je da je stanje u oblasti IS još uvek daleko od zadovoljavajućeg, ali je utvrđeno da je ostvaren značajan napredak u odnosu na stanje iz 2008. godine koje je opisano u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja. U daljem razvoju pravno-institucionalnog okvira zaštite IS je potrebno dodatno obrazovati kadrove u organima koji su zaduženi za sprovođenje zaštite IS, izvore finansiranja ovih organa i povećati tehničku sposobljenost za efikasno rešavanje u upravnim stvarima koja se tiču prava IS. U pogledu suzbijanja i sankcionisanja povreda prava IS, u ovom periodu uočena je potreba da se izrade odgovarajući statistički instrumenti za praćenje napretka u ovoj oblasti, kao i da se poveća efikasnost rada sudova a i pored uočenog napretka, predviđeno je osposobljavanje sudija i sudskog osoblja za vođenje ove vrste predmeta.

Ipak, na osnovu drugih izvora je moguće proceniti da je značajan napredak postoji. Primera radi, u trenutku donošenja Strategije, Republika Srbija već godinama nije bila na listi Sjedinjenih Američkih Država (u daljem tekstu: SAD) koja se sastoji od zemalja u kojima je zabrinjavajuće stanje u pogledu poštovanja prava IS, a Strategijom se konstatiše da se, u ovom periodu, u pogledu stepena razvoja IS, Republika Srbija uklapa u prosek karakterističan za zemlje Zapadnog Balkana koje se nalaze u tranziciji.

### **2.5.2. Strategija razvoja IS 2018-2022**

Vlada Republike Srbije je 2018. godine donela drugu Strategiju razvoja IS za period od 2018. do 2022. godine.

Strategija je podeljena u sedam poglavlja i to: (1) strategija IS; (2) sistem IS u Republici Srbiji; (3) glavni ciljevi strategije i konkretne mere za njeno sprovođenje; (4) procena efekata i troškova u vezi sa

sproveđenjem strategije; (5) postupak izveštavanja i praćenja; (6) završni deo; (7) Akcioni plan za sproveđenje strategije razvoja IS za period od 2018. do 2022. godine.

Izloženi su rezultati u ostvarivanju ciljeva koji su definisani Strategijom razvoja IS 2011-2015 i konstatovano je da su ciljevi iz predmetne Strategije ostvareni skoro u potpunosti.

Tako je u procesu harmonizacije propisa iz domena IS sa propisima EU usvojeno više važnih zakona i to: (1) Zakon o autorskom i srodnim pravima; (2) Zakon o žigovima; (3) Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna; (4) Zakon o patentima; (5) Zakon o zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda ("Službeni glasnik RS", broj 55/13); (6) Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine; (7) Zakon o zaštiti poslovne tajne ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011); Zakon o optičkim diskovima; (8) Zakon o zaštiti prava oplemenjivača biljnih sorti.

Radi bolje zaštite IS uvedena je dvostepenost u odlučivanju, kao i pravo žalbe na prvostepene odluke ZIS-a. Radi unapređenja sudske zaštite, doneti su propisi kojima je izvršena koncentracija teritorijalne nadležnosti građanskih i privrednih sudova koji u prvom stepenu sude u parnicama zbog povrede prava IS i u tom pogledu doneti su Zakon o izmenama i dopunama Zakona o uređenju sudova, i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o sedištima i područjima sudova i javnih tužilaštava.

Osim unapređenja regulatornog okvira, ostvareni su značajni rezultati u unapređenju sistema zaštite IS u Republici Srbiji.

U ZIS-u, kao ključnom organu za sproveđenje zaštite IS, je izvršena digitalizacija dokumentacije, implementirano je i elektronsko poslovanje, što je omogućilo elektronsko podnošenje prijava IS, dok je sistem interne kontrole kvaliteta rada usavršen i uvedena je verifikacija sistema kontrole kvaliteta rada od strane sertifikacionog tela.

Takođe je utvrđen obavezujući sistem jednoobraznog evidentiranja i statističke obrade podataka u vezi sa sankcionisanjem povreda prava IS.

Važni rezultati ostvareni su i na polju jačanja kapaciteta Republike Srbije kada je reč o zaštiti IS: (1) uspostavljena je radna jedinica Uprave policije za nadgledanje interneta; (2) u Upravi carina sistematizovano je posebno radno mesto koordinatora za IS; (3) uspostavljena je institucionalna koordinacija organa na polju operativne zaštite prava IS; (4) obrazovano je Koordinaciono telo za efikasnu zaštitu prava IS u Republici Srbiji; (5) Odlukom o obrazovanju Koordinacionog tela za efikasnu zaštitu prava IS u Republici Srbiji formirana je međusektorska komisija od strane ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i izrađeni zapisnici i periodični izveštaji o realizovanim aktivnostima od strane komisije i inspekcije a takođe je (6) osnovan Centar za transfer tehnologije pri Beogradskom univerzitetu.

**Najznačajniji uspeh Strategije za razvoj IS 2011-2015 i napora Republike Srbije u ovoj oblasti je visok nivo usklađenosti nacionalnog zakonodavstva u oblasti IS sa evropskim zakonodavstvom, pored značajnih uspeha u oblasti zaštite i sproveđenja prava IS.** U odnosu na dostignuti nivo razvoja IS i ostvarene ciljeve iz prve strategije, određeni su ciljevi nove strategije. Zbog toga, Strategija razvoja IS 2018-2022 preuzima tri cilja koja nisu u potpunosti ostvarena u prethodnom periodu odnosno na čijem je razvoju potrebno kontinuirano raditi usled dinamičnih promena u ovoj oblasti.

U skladu sa tim, glavni ciljevi razvoja IS u Republici Srbiji u periodu 2018-2022 su: (1) Harmonizacija nacionalnog sa evropskim zakonodavstvom u oblasti IS; (2) Unapređenje sprovođenja IS; (3) Obrazovanje i podizanje kapaciteta za transfer znanja u funkciji unapređenja primene IS u privredi.

Cilj koji je formulisan kao najvažniji odnosi se sprovođenje IS u Republici Srbiji i to pre svega u odnosu na zaštitu prava IS od raznih povreda u ovoj oblasti. Najviša pažnja je posvećena povećanju nivoa koordinacije između različitih subjekata koji su nadležni za sprovođenje prava IS.

U oblasti harmonizacije propisa predviđeno je usklađivanje zakona u onim delovima u kojima nisu bili usklađeni sa Direktivama EU koje su bile na snazi, kao i usled potrebe da se izvrši usklađivanje sa Direktivama EU koje su donete u međuvremenu. Predviđeno je da će se harmonizacija odvijati u dva pravca i to: (1) kroz izmene i dopune zakona koji su na snazi, kao i (2) kroz donošenje novih zakona.

Takođe, predviđeno je donošenje novih zakona koji bi drugačije regulisali posebna ovlašćenja radi efikasne zaštite IS i poslovne tajne, umesto zakona koji su trenutno na snazi. Predviđeno je i pristupanje Republike Srbije novim međunarodnim ugovorima u odnosu na IS i to: (1) Pekinškom ugovoru o audiovizuelnim interpretacijama i (2) Marakeškom ugovoru za omogućavanje pristupa objavljenim delima od strane lica koja su slepa, slabovidna ili na drugi način onemogućena da koriste štampane materijale.

U oblasti unapređenja sprovođenja IS predviđena su tri konkretna cilja od čijeg uspešnog ostvarivanja zavisi ostvarenje glavnog cilja.

- (1) Prvi cilj se odnosi na potrebu da se zaštića IS postavi kao jedan od značajnih ciljeva Vlade Republike Srbije. Mere za postizanje ovog cilja su unapređenje načina prikupljanja i obrade statističkih podataka u vezi sa rezultatima ostvarenim u sprovođenju prava IS od strane organa nadležnih za sprovođenje prava IS, kao i proširivanje borbe protiv organizovanog kriminala i na krivična dela protiv IS.
- (2) Drugi cilj se odnosi na institucionalno jačanje organa nadležnih za sprovođenje prava IS, a mere kojima bi se ostvario ovaj cilj se odnose na izradu ili unapređenje procedura, metodologija, studija, baza podataka i sl. u cilju efikasnijeg rada nadležnih organa, kao i održavanje obuka zaposlenih u organima za sprovođenje prava IS.
- (3) Treći cilj jeste unapređenje koordinacije rada organa nadležnih za sprovođenje prava IS. Radi ostvarenja ovog cilja osnovano je Koordinaciono telo za efikasnu zaštitu prava IS u Republici Srbiji. U tom smislu su i obrazovane radne grupe: (1) za izradu strategije razvoja IS; (2) za razmenu podataka u oblasti sprovođenja prava IS kao i (3) za podizanje svesti o krivotvorenu i pirateriji.

Treći glavni cilj postavljen Strategijom razvoja IS 2018-2022 je obrazovanje i podizanje kapaciteta za transfer znanja u funkciji unapređenja primene IS u privredi. Ovaj cilj je najuže povezan sa naučnim i tehnološkim razvojem Republike Srbije, tako da je njegovo postizanje povezano sa ostvarenjem ciljeva koji su definisani u drugim strateškim dokumentima Vlade Republike Srbije kao što su: (1) Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2016. do 2020. godine ("Sl. glasnik RS", br. 25/2016); (2) Strategija za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine ("Sl. glasnik RS", br. 35/2015) (3) Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine ("Sl. glasnik RS", br. 107/2012).

U vezi regulatornog okvira i harmonizacije propisa glavni indikatori su: **(1)** pozitivna ocena za Poglavlje 7 - Intelektualna svojina u godišnjem izveštaju Evropske komisije o napretku Republike Srbije; **(2)** sprovedene preporuke iz Konačnog izveštaja Tvincing projekta "Sprovodenje prava IS" završenog januara 2016. godine po aktivnosti 2.11 - Podrška harmonizaciji zakona u Srbiji sa EU standardima; **(3)** usvajanje propisa i **(4)** pristupanje multilateralnim konvencijama IS koje su navedene u ciljevima.

## 2.6. Napredak Republike Srbije u procesu harmonizacije sa pravnim tekovinama EU

Kao deo procesa pristupanja EU, EK je 17. aprila 2018. godine objavila godišnji izveštaj o napretku Srbije za period od oktobra 2016. do februara 2018. godine.<sup>13</sup> Prema izveštaju EK, Srbija pokazuje dobar nivo pripremljenosti u procesu harmonizacije sa pravnim tekovinama EU (*acquis communautaire*) u oblasti prava IS. Takođe, EK je pozitivno ocenila ZIS u smislu funkcionalnosti i efikasnosti u radu. U daljem periodu Srbiji preostaje da usvoji nova regulatorna rešenja po uzoru na EU zakonodavstvo, kao i da unapredi rad tela nadležnih za sprovodenje prava IS. Strategija razvoja IS predviđa upravo ova pitanja kao svoje ključne ciljeve.

### Koraci u procesu harmonizacije

Srbija je 2018. godine preduzela korake ka harmonizaciji svog regulatornog okvira sa *acquis communautaire* prema dva osnovna zahteva EK. Prvi je dalje usklađivanje nacionalnog zakonodavstva. Drugi zahtev je dalje jačanje kapaciteta za sprovodenje regulatornih mehanizama i unapređenje koordinacije rada organa nadležnih za sprovodenje prava IS.

Prema Strategiji razvoja IS, u decembru 2018. godine ZIS i Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja su izradili predloge zakonskih rešenja koja treba da odgovore na prvi zahtev EK. U pitanju su izmene: **(1)** Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima; **(2)** Zakona o zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda; **(3)** Zakona o patentima i **(4)** Zakona o žigovima. Pitanje efikasnosti zakonodavnog procesa i dalje ostaje otvoreno. Vlada Republike Srbije je podnela 8. februara 2019. godine Narodnoj skupštini usvojen predlog izmena i dopuna Zakona o autorskom i srodnim pravima. Zakon o izmenama i dopunama Zakona o patentima je usvojen u decembru 2018. godine. Predlozi ostalih akata još uvek nisu u postupku usvajanja pred Narodnom skupštinom.

Radi koordinisanja radom organa sa posebnim ovlašćenjima u sprovodenju prava IS, Vlada Republike Srbije je krajem 2014. godine obrazovala Koordinaciono telo za efikasnu zaštitu prava IS u Republici Srbiji. Aktivnosti Koordinacionog tela su se u izveštajnom periodu sastojale od kampanja za podizanje svesti, pripremanje strateških dokumenata i razmene informacija u sprovodenju prava IS. Koordinaciono telo se nije sastajalo u 2016. godini, prema izveštaju EK. Drugih izvora informacija o aktivnostima Koordinacionog tela nema. Preporuka EK je dalje jačanje kapaciteta Koordinacionog tela i ostalih učesnika uključenih u sprovodenje prava IS kroz odgovarajuću IT infrastrukturu.

<sup>13</sup> Serbia 2018 Report, Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 17. april 2018. godine, dostupno na: <http://tiny.cc/ipsm5y>.

### 3. Podaci o krivotvorenju i pirateriji u Republici Srbiji

#### 3.1. Analiza podataka o zadržavanju krivotvorene robe

Izrada kvantitativnih studija čiji je predmet analiza niva krivotvorenja i piraterije i prouzrokovanih gubitaka predstavlja značajan izazov imajući u vidu nelegalnu prirodu ovih aktivnosti te činjenicu da empirijski podaci agregirani od strane državnih organa ne predstavljaju ukupnu meru učestalosti krivotvorenja i piraterije već samo meru otkrivenog nivoa ovih aktivnosti dok je statističke podatke koji bi odražavali ukupan nivo krivotvorenja i piraterije u jednoj zemlji, a i na svetskom nivou, trenutno praktično nemoće agregirati. Ovakva inherentna priroda ovih aktivnosti implicira da je radi sprovođenja kvantitativne analize nivoa i efekata krivotvorenja i piraterije prethodno prikupljanje svih dostupnih statističkih podataka o ovim aktivnostima kao i provera njihovog kvaliteta odnosno metodologije prikupljanja i načina iskazivanja.

Srbija je načinila značajan pomak u načinu prikupljanja statističkih podataka relevantnih za procenu nivoa krivotvorenja i piraterije. Naime, statistički podaci koje državni organi u okviru redovnih izveštajnih paketa dostavljaju ZIS-u su počevši od 2018. godine, uz napore srpskih izvršnih vlasti i u skladu sa sprskim pravnim i institucionalnim okvirom, prikupljeni i iskazivani korišćenjem unapređenog i sveobuhvatnijeg tabelarnog prikaza, usvajanjem predloga Evropske komisije. I pored zabeleženog napretka kada je u pitanju kvalitet i obim dostupnih podataka, i dalje postoji prostor za unapređivanje raspoloživih statističkih podataka o krivotvorenju i pirateriji.

U ovom poglavlju studije, predstavljeni su najznačajniji statistički podaci po organu ili grupi organa u čijoj je nadležnosti sprovođenje mera radi uticaja na nivo krivotvorenja i piraterije u Srbiji i data analiza nivoa i trendova u periodu 2015-2018. godina, u odnosu na period pokriven prethodnom studijom ekonomskih efekata krivotvorenja i piraterije u Srbiji, kao i u odnosu na nivo ovih aktivnosti u zemljama uključenim u najvažnije OECD/EUIPO studije čiji je predmet kvantifikacija nivoa krivotvorenja i piraterije u EU i u svetu.

U nastavku ističemo generalna ograničenja u kvalitetu i dostupnosti podataka, prilikom izrade i primene metodološkog okvira za kvantifikaciju efekata krivotvorenja i piraterije u Republici. Budući da je u analizi takođe korišćena i OECD/EUIPO metodologija, na osnovu koje su identifikovane problematične kategorije proizvoda koje su najpodložnije krivotvorenju odnosno pirateriji u Republici Srbiji, pregled dodatnih ograničenja za korišćenje ovog metodološkog pristupa te identifikaciju rizičnih kategorija proizvoda dat je u narednom poglavlju ove analize.

Napomena:	Okvir predstavljen u ovoj studiji ne predstavlja sveobuhvatnu kvantifikaciju svih efekata krivotvorenja i piraterije kada je u pitanju srpska privreda. U studiji su analizirane oblasti odnosno institucije koje sprovode zaštitu prava IS gde je kvantifikacija bila moguća, uz identifikovanje sektora, organa i oblasti gde je neophodno napraviti dodatan pomak radi boljeg razumevanja svih efekata koje krivotvorenje i piraterija prouzrokuju u Republici Srbiji; U aspektima analize gde je kvantifikovanje bilo moguće, korišćen okvir zasniva se na metodološkim pretpostavkama koje su iskazane u samom tekstu. Korišćen okvir ostavlja prostora za dalje unapređivanje i promene podložne pribavljanju novih podataka i razvijanju sveobuhvatne metodologije evidentiranja statistički značajnih podataka. Zbog same prirode krivotvorenja i piraterije, statistički podaci o krivotvorenju i pirateriji su oskudni i nepotpuni. Iako je Republika Srbija načinila značajan pomak u načinu prikupljanja statističkih podataka iz oblasti povreda prava IS, kao prvi korak ka boljem razumevanju ovog fenomena neophodno je da se, na nivou pojedinačnih organa, načini napor ka što većem usklađivanju parametara koji se prate. Napor
-----------	---

za prerađom agregiranih podataka načinjen je i u ovoj studiji kako bi se omogućio što veći nivo uporedivosti podataka pojedinačnih državnih organa. U tekstu su istaknute oblasti i podaci gde uporedivost podataka iz različitih godina nije bilo moguće postići. Takođe je neophodan rad na identifikovanju i razvijanju dodatnih kategorija koje je neophodno pratiti, što je detaljno prikazano u nastavku analize kao i u preporukama.

Analiza je izvršena na osnovu statističkih podataka o krivotvorenju i pirateriji pribavljenih od strane sledećih organa: (1) Inspekcija za lekove i medicinska sredstva; (2) Poreska uprava; (3) Uprava carina; (4) Tržišna inspekcija; (5) Ministarstvo unutrašnjih poslova; (6) Javno tužilaštvo; (7) Prvostepeni i drugostepeni sudovi. Tokom analize takođe su korišćeni podaci (8) Republičkog zavoda za statistiku, podaci kao i podaci (9) Agencije za privredne registre - godišnji bilten finansijskih izveštaja.

### 3.1.1. Inspekcija za lekove i medicinska sredstva

Lekovi, njihov razvoj, proizvodnja i upotreba su jedan od najznačajnijih aspekata politike javnog zdravlja. Lekovima se održava, tretira i unapređuje zdravlje i život ljudi, što spada među najznačajnije javne interese svake države. Kvalitet, bezbednost i efikasnost lekova predstavljaju prioritet zdravstvene politike svake države i društva. Agencija za lekove i medicinska sredstva je najznačajniji regulatorni organ zaštite lekova na tržištu upravo zato što je nadležan za vođenje upravnog postupka izdavanja, menjanja i ukidanja dozvole za lek, što uključuje sprovođenje regulatorne zaštite podataka. Pored Agencije za lekove i medicinska sredstva, Odeljenje za inspekciju za lekove i medicinska sredstva u sastavu Ministarstva zdravlja je takođe suštinski bitan organ u sprovođenju regulatornog nadzora nad lekovima. Za razliku od Agencije za lekove i medicinska sredstva koja izdaje dozvole za puštanje lekova u promet, inspekcija sprovodi nadzor nad proizvođačima i lekovima koji se nalaze u prometu. Stoga, ovi organi na tržištu moraju delovati koordinisano, budući da su njihove funkcije međusobno povezane.

Krivotvorenje lekova,<sup>14</sup> kao i njihovo prisustvo, predstavlja veoma štetnu aktivnost sa ozbiljnim društvenim posledicama, kako za javni tako i za privatni sektor. Krivotvorenje u oblasti lekova predstavlja ne samo povredu prava IS, već takvi lekovi predstavljaju opasne proizvode.<sup>15</sup> Krivotvoreni lekovi ne ispunjavaju propisane standarde kvaliteta, bezbednosti i efikasnosti iz kojeg razloga mogu predstavljati opasnost po život i zdravlje ljudi. Njihovo prisustvo na tržištu uvećava troškove zdravstvene zaštite, umanjuje poverenje građana u zdravstveni sistem države, umanjuje potencijalne investicije proizvođača lekova, itd. Takođe, krivotvoreni lekovi uzrokuju ogromne ekonomski troškove za proizvođače kroz izgubljene investicije u istraživanje i razvoj, umanjene finansijske prihode od prodaje i uvećane

<sup>14</sup> Krivotvoreni lek je posebno definisan članom 2, stav 1, tačka 36. Zakona o lekovima i medicinskim sredstvima kao lažni lek. Zakonska definicija u ovom slučaju prati opšteprihvaćenu definiciju krivotvorenih lekova koju je usvojila Svetska zdravstvena organizacija. U pitanju je lek koji se proizvodi, izrađuje, stavlja u promet, nalazi u prometu s namenom da se obmanu lica koja ih upotrebljavaju ili na bilo koji način rukuju lekom, koji ima lažne podatke o identifikaciji (proizvođaču, mestu proizvodnje, nosiocu dozvole za lek, odnosno nosiocu upisa u registar koji vodi Agencija, sertifikatu o analizi, kao i druge podatke i dokumentaciju koja se odnosi na lek), odnosno koji može da sadrži ispravne ili pogrešne sastojke u odnosu na deklarisani sastav, odnosno da ne sadrži aktivne supstance, odnosno da ne sadrži dovoljnu količinu aktivnih supstanci, odnosno da ima lažno pakovanje, kao i drugi lek koji se smatra lažnim lekom prema standardima zemalja Evropske unije ili Svetske zdravstvene organizacije. Za definiciju krivotvorenog leka vid. OECD, Illicit Trade: Converging Criminal Networks, OECD Reviews of Risk Management Policies, OECD Publishing, Paris, 2015, 80. Dostupno na: <https://doi.org/10.1787/9789264251847-en>.

<sup>15</sup> OECD/EUIPO, Trade in Counterfeit and Pirated Goods: Mapping the Economic Impact, OECD Publishing, Paris, 2016, 41. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264252653-en>.

reputacione rizike.<sup>16</sup> Iz ovih razloga, jedan od ciljeva regulacije lekova je efikasno suzbijanje postojanja krivotvorenih lekova na tržištu.<sup>17</sup> Za razliku od krivotvorenih lekova, na tržištu mogu postojati i lekovi koji nemaju dozvolu za lek. Takvi lekovi ne moraju nužno da dovedu potrošača u zabludu o njihovim svojstvima, kao krivotvoreni lekovi. Međutim, njihovo prisustvo na tržištu je u sličnoj meri štetno, jer takvi lekovi ne ispunjavaju propisane uslove kvaliteta, bezbednosti i efikasnosti, ili nije utvrđeno da li ih ispunjavaju.

U nastavku sledi tabela sa izloženim podacima o inspekcijskom nadzoru i aktivnostima iz nadležnosti Inspekcije za lekove i medicinska sredstva za period 2014-2018. godina.

**Tabela 4 - Krivotvoreni lekovi - inspekcijski nadzor i zaplena**

Kategorija	2014	2015	2016	2017	2018
Ukupan broj podnetih predstavki	43	9	12	5	1
Ukupan broj inspekcijskih nadzora	39	9	15	15	1
Ukupan broj krivotvorenih lekova u lancima trgovine	11	28	4	4	0
Ukupan broj pošiljki krivotvorenih lekova zaplenjenih iz redovnih lanaca snabdevanja	180	-	37	183	0
Ukupan broj neregistrovanih lekova zaplenjenih iz lanaca trgovine	35	245	593	78	5
Ukupan broj pošiljki neregistrovanih lekova zaplenjenih iz redovnih lanaca snabdevanja	735	-	-	973	8
Ukupan broj zahteva posleđenih nadležnim organima i nosiocima prava radi preduzimanja zakonskih mera	186	35	48	97	1

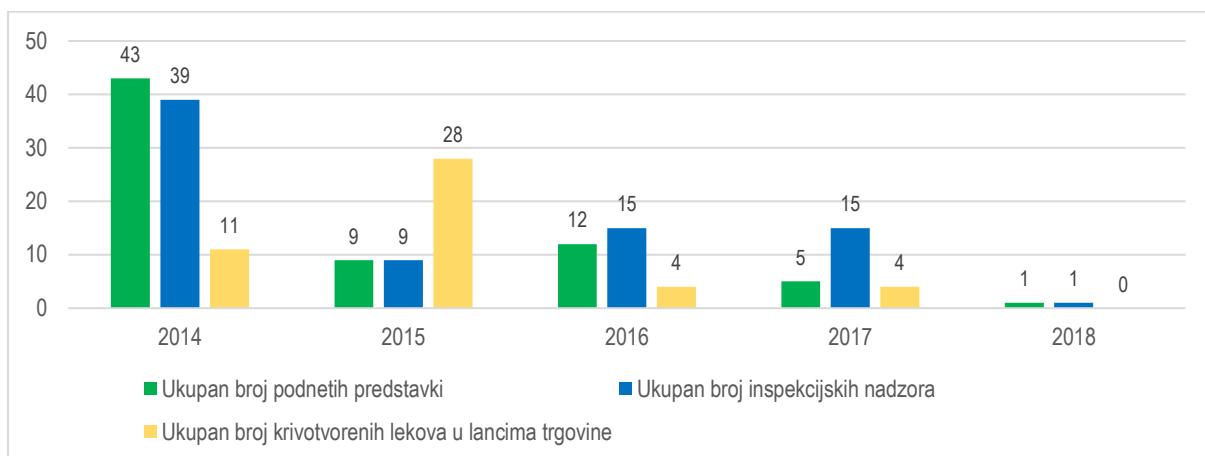
Na osnovu pribavljenih podataka može se doneti nekoliko zaključaka. Broj podnetih pritužbi je značajno smanjen kroz ceo period relevantan za ovu studiju, a takođe je smanjen broj inspekcijskih nadzora. Naime, 2018. godinu je obeležio najmanji broj aktivnosti u ovom pogledu, u poređenju sa svim godinama iz izveštajnog perioda. Takođe, podaci iz izveštajnog perioda pokazuju umanjenje u odnosu na 2013. godinu, u kojoj je Inspekcija za lekove i medicinska sredstva primila 19 zahteva nosilaca prava za preduzimanje mera što je dovelo do 37 kontrola od strane Direkcije policije.<sup>18</sup> Drugi zaključak se odnosi na trend opadanja broja otkrivenih krivotvorenih lekova u lancima trgovine u periodu od 2015. godine do 2018. godine u kojoj nije zabeležen slučaj krivotvorenih lekova u lancima trgovine. Međutim, nije moguće utvrditi korelaciju između ovog trenda i podataka iz ostalih kategorija. Nije moguće utvrditi da li je uočeni trend posledica manjeg broja zahteva za zaštitu i inspekcijskih nadzora za posmatrani period. Iz podataka se može zaključiti da najveći broj zaplenjenih lekova čine lekovi za koje nije izdata dozvola za lek. U periodu između 2016. i 2018. godine je zabeležen drastičan pad broja zaplenjenih lekova bez dozvole za lekove. Ovaj drastičan pad se možda može objasniti umanjenjem broja predstavki u istom periodu, međutim, za pouzdan zaključak su potrebni detaljniji podaci. Uočljiv je trend porasta posleđenih predmeta drugim nadležnim organima. Međutim ovi podaci ne upućuju na to da li su među posleđenim predmetima uključeni i predmeti po predstavkama i u kojoj meri.

<sup>16</sup> Vid. Ibid, 90-97.

<sup>17</sup> Suzbijanje krivotvorenih lekova je predviđeno kao jedan od ciljeva u preambuli Direktive o kodifikaciji lekova za ljudsku upotrebu Evropske zajednice 83/2001 EZ, od 6. novembra 2001. godine (OJ L 311, 28.11.2001).

<sup>18</sup> Analiza krivotvorenja i piraterije u Srbiji, sprovedena u okviru Tvinning projekta SR11/IB/OT/02 - Sprovođenje prava intelektualne svojine, 34.

**Grafikon 1 - Inspekcija za lekove - inspekcijski nadzor**



Ostali podaci ne pružaju pouzdane informacije o trendu kretanja krivotvorenih lekova i lekova bez dozvole za lek. Podaci nisu potpuni za sve godine, ne postoje podaci za godine koje prethode izveštajnom periodu i postoji značajna razlika između podataka za 2018. godinu i za ostale godine u izveštajnom periodu.

### 3.1.2. Poreska uprava

**Srbija je zemlja sa visokom stopom korišćenja nelegalnog softera, ali sa pozitivnim trendom smanjenja.** Prema poslednjim podacima organizacije Business Software Alliance (u daljem tekstu: *BSA*) iz 2017. godine,<sup>19</sup> Srbija beleži stopu od 66% instaliranog nelegalnog softvera sa vrednošću od 51 milion USD vrednosti nelegalnog softvera. Ovime se Srbija pozicionira iznad proseka u regionu centralne i istočne Evrope (57%). Međutim, i pored visoke stope, **Srbija ima kontinuiran pozitivan trend u smanjenju, još od 2005. godine.<sup>20</sup>**

Imajući u vidu privredni rast sektora softvera u Srbiji, može se primetiti da Srbija beleži veoma pozitivan pomak u suzbijanju nelegalnog softvera. Pozitivan trend se može videti kako kroz stopu, tako i kroz vrednost nelegalnosti softvera na tržištu. Ukoliko uporedimo BSA nalaze sa kretanjem privrednog rasta softverskog sektora,<sup>21</sup> primećuje se da vrednost nelegalnog softvera u periodu 2011-2017. godina opada dok sam sektor beleži značajan privredni rast. Tako, sa 104 miliona USD vrednosti nelegalnog softvera u 2011. godini, kada je vrednost IT sektora iznosila 423 miliona EUR, Srbija beleži 51 milion USD u 2017. godini, kada je vrednost sektora iznosila 467 miliona EUR.

<sup>19</sup> BSA je vodeća organizacija na međunarodnom nivou koja predstavlja globalne softverske industrije na međunarodnoj sceni. BSA Global Software Piracy Study sadrži podatke o obimu i vrednosti nelicenciranog softvera za svaku od 110 država uključenih u istraživanje. Studija pokriva pirateriju softvera koji rade na računarima, uključujući računare, laptopove i netbook računare. U okviru studije se mera operativni sistem, sistemski softver (kao što su baze podataka i bezbednosni paketi) i aplikativni softver. Legitimni besplatni softver i softver otvorenog koda su takođe uključeni.

<sup>20</sup> BSA Global Software Survey, Fifth Annual BSA and IDC Global Software: 2007 Piracy Study, 2008; BSA Global Software Survey, Software Management: Security Imperative, Business Opportunity, 2018.

<sup>21</sup> Prikazan je ukupan privredni rast IT industrije, gde sektor softvera čini 18,1% tržišta, sa učešćem u profitu od 59,5%.

**Tabela 5 - Pregled nivoa piraterije softvera i vrednosti nelegalnog softvera**

Godina	2004	2005	2006	2007	2011	2013	2015	2017
<b>Srbija</b>								
<b>Stopa</b>	80%	80%	78%	76%	72%	69%	67%	66%
<b>Vrednost (u milionima)</b>	\$85	\$95	\$59	\$72	\$104	\$70	\$54	\$51
<b>CEE region</b>								
<b>Stopa</b>	71%	69%	68%	68%	62%	61%	58%	57%
<b>Vrednost (u milionima)</b>	\$2.682	\$3.262	\$4.124	\$6.351	\$6.133	\$5.318	\$3.136	\$2.910

Stoga, iako je trend privrednog rasta softverskog sektora u Srbiji pozitivan, stopa nelegalnog softvera i njena ukupna vrednost na tržištu ipak opada kroz posmatrani period. U tom pogledu, Srbija se može smatrati među vodećim zemljama u regionu centralne i istočne Evrope, gledajući pomenute trendove.

**Grafikon 2 - Privredni rast IT sektora u periodu 2010-2017. godina<sup>22</sup>**



Softverski sektor u Srbiji zauzima značajno mesto, zbog obima privredne aktivnosti, obima angažovanja visokoobrazovane radne snage, dodate vrednosti na tržištu i drugim segmentima privrede, čiji je trend stabilno pozitivan godinama unazad.<sup>23</sup> Imajući u vidu tržišni značaj i dalji ekonomski razvoj, visoka stopa nelegalnog softvera u Srbiji predstavlja ozbiljne troškove javnog i privatnog sektora.

<sup>22</sup> Podaci preuzeti sa: ICT in Serbia At a Glance 2015, Vojvodina, ICT Cluster, preuzeto sa: <https://vojvodinaictcluster.org/wp-content/uploads/2014/08/ICT-in-Serbia-At-a-Glance-2015.pdf>; ICT in Serbia At a Glance 2018, Vojvodina, ICT Cluster, preuzeto sa: <https://vojvodinaictcluster.org/wp-content/uploads/2018/05/ICT-in-Serbia-%E2%80%93-At-a-Glance-2018.pdf>. Prim. aut.: Tokom preuzimanja podataka, autori su uočili moguću grešku u računanju stope rasta za 2013. godinu. U referisanom tekstu se navodi stopa rasta od 6%, dok su autori za potrebe izrade grafikona računski došli od rezultata od 4%.

<sup>23</sup> Prema podacima iz 2016. godine, sektor softvera je iznosio 60% od ukupnog IT sektora, sa preko 1200 aktivnih privrednih subjekata, i preko 14.500 zaposlenih, i ostvario je preko 550 miliona evra prihoda. Preko 50% prihoda se ostvaruje kroz izvoz usluga. Preko 80% angažovane radne snage su lica visokoobrazovanog profila. Vidi: ICT in Serbia At a Glance 2018, Vojvodina, ICT Cluster; L. Živković et al., Characteristics of the Software Industry in Serbia, 2018, preuzeto sa: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0353-443X/2018/0353-443X1804226Z.pdf>.

U privatnom sektoru, korišćenje nelicenciranog softvera neposredno umanjuje prihode proizvođača softvera i samim tim posredno umanjuje sredstva za dalji razvoj. Korisnici nelegalnog softvera takođe izlazu svoje poslovanje uvećanom riziku, kako od inspekcija i tužbi za protivpravno korišćenje, tako i od štetnih komponenti nelegalnog softvera (*malware*). Tako, prema studiji BSA, verovatnoća da nelegalan softver sadrži *malware* je oko 33%, pri čemu finansijski troškovi koje prouzrokuju u proseku iznose 2.4 miliona dolara po kompaniji. Na globalnom nivou, troškovi *malware*-a iznose oko 600 milijardi dolara (oko 0.8% svetskog BDP-a), sa nihovim ukupnim rastom od 20% u prethodnih pet godina. Ostali troškovi se odnose na utrošeno vreme za otklanjanje *malware*-a koje traje oko 50 dana, gubitak poverljivih podataka, kompromitovanje reputacije na tržištu, itd.<sup>24</sup>

Korišćenje nelegalnog softvera takođe uvećava troškove javnog sektora. Takođe se generišu uvećani troškovi državnih organa koji sprovode inspekcijski nadzor nad privrednim subjektima, kao i zaštitu prava IS. Naime, kontrolu nad legalnošću softvera sprovodi Poreska uprava koja, sa uvećanim korišćenjem nelegalnog softvera, može biti prinuđena da opredeljuje veće resurse za obavljanje takvih poslova u većem obimu ili na efikasniji način. Drugi značajan trošak po javni sektor je umanjen poreski prihod od nenaplaćenog PDV-a, obzirom da je nabavka licenciranog softvera promet oporeziv PDV-om. Na godišnjem nivou u prethodnom periodu, ostvareni PDV prihodi od nabavke legalnog softvera po nalogu poreskih inspektora su iznosili između 43 i 74 miliona RSD. Imajući u vidu gorenavedenu BSA statistiku o vrednosti nelegalnog softvera u Srbiji (preko 50 miliona USD u 2017. godini), gubici od nenaplaćenog PDV-a su verovatno mnogo veći.

U nastavku sledi tabela sa izloženim podacima o inspekcijskom nadzoru i aktivnostima iz nadležnosti Poreske uprave za period 2014-2018. godina.

**Tabela 6 - 2014-2018. godina - Inspekcijski nadzor**

Kategorija	2014	2015	2016	2017	2018
Broj kontrola povreda prava IS	624	537	464	490	200
Broj poreskih obveznika kod kojih je ustanovljeno korišćenje legalnog softvera	251	205	208	228	n/a
Broj poreskih obveznika kod kojih je otkriveno korišćenje nelegalnog softvera	373	332	256	262	110
Broj poreskih obveznika koji su izvršili kupovinu legalnog softvera tokom/nakon poreske kontrole	275	280	231	256	97
Broj poreskih obveznika u postupku legalizacije softvera na osnovu izrečenih mera za otklanjanje nepravilnosti	89	50	22	6	110
Broj poreskih obveznika protiv kojih su podnete prijave za privredni prestup u vezi sa povredom prava IS	9	2	2	1 <sup>25</sup>	-
Broj podnetih krivičnih prijava	n/a	-	1	-	-
Broj pokrenutih krivičnih postupaka	n/a	-	-	-	-
Broj poreskih obveznika kod kojih je ustanovljeno postupanje koje nije u skladu sa licencom - dostavljeno obaveštenje Aljansi za poslovni softver radi daljeg postupanja	n/a	18	41	39	4
<b>Broj kontrolisanih računara, radnih stanica, serverskih računara i virtuelnih servera</b>	<b>n/a</b>	<b>25.307</b>	<b>24.168</b>	<b>15.149</b>	<b>6.098</b>

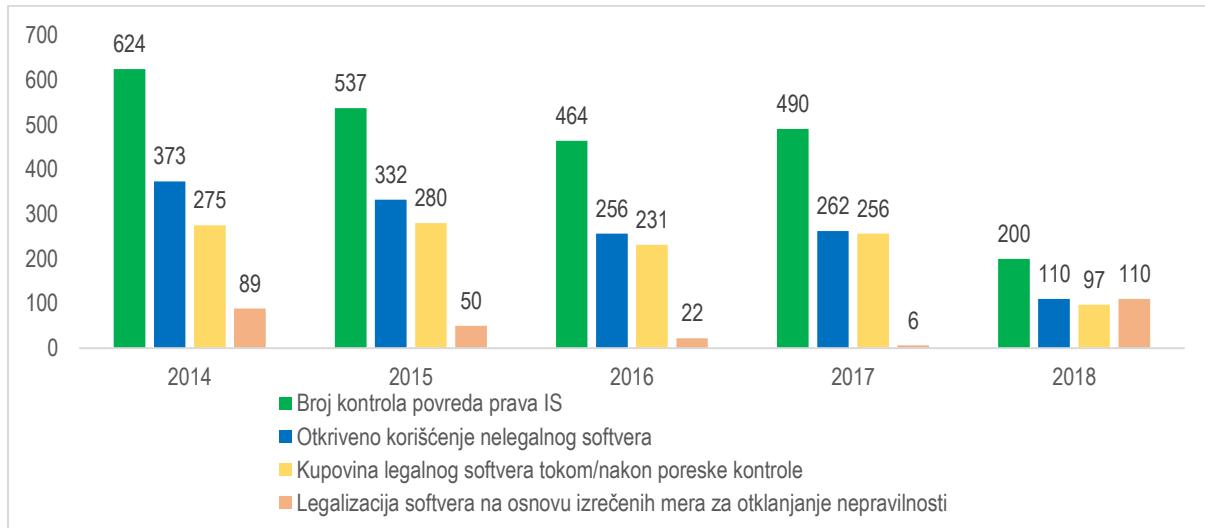
<sup>24</sup> BSA Global Software Survey (2018), 2.

<sup>25</sup> Protiv obveznika nad kojim je izvršena kontrola u prethodnoj godini.

Ukupan broj nelegalnih računara	n/a	5.032	2.619	2.272	774
Ukupan broj nelegalnih licenci	n/a	9.154	5.062	4.398	1.633
● licence za operativni sistem	n/a	1.984	834	1.169	443
● licence po ugovoru	n/a	211	265	10	130
● pristupne licence	n/a	1.671	841	618	6
● licence za aplikativan softver	n/a	4.996	3.111	2.601	1.054
● serverske licence	n/a	292	11	0	0
<b>Iznos potrošen na kupovinu potrebnih licenci kod preduzeća koja su kupila legalan softver tokom/nakon poreske kontrole (RSD)</b>	<b>415.315.340,86</b>	<b>445.310.504</b>	<b>260.600.168,39</b>	<b>101.211.040</b>	<b>35.171.303</b>
<b>Iznos obračunatog PDV-a po fakturama za kupljen softver (RSD)</b>	<b>69.371.746,62</b>	<b>74.210.144,36</b>	<b>43.448.068,27</b>	<b>n/a</b>	<b>n/a</b>

Period od 2011. do 2014. godine je beležio konstantan rast kontrola legalnosti softvera (od 319 u 2011. godini, do 624 u 2014. godini) kao što je istaknuto u Analizi krivotvorena i piraterije u Srbiji, sprovedenoj u okviru Tvinning projekta. Sa povećanjem broja kontrola je takođe rastao broj subjekata kod kojih je utvrđeno korišćenje nelegalnog softvera (od 153 u 2011. godini, do 373 u 2014. godini). Iz uočenog trenda u ovom periodu se postavlja pitanje da li broj kontrola direktno utiče na obim utvrđenog nelegalnog softvera. Međutim, odgovor na ovo pitanje se ne može dati zasigurno iz dva razloga. Ne postoje detaljniji podaci na osnovu kojih bi mogla da se analizira povezanost između broja kontrola i obima nelegalnog softvera. Takođe, kao drugi razlog, neophodno je uzeti u obzir trend ekonomskog rasta sektora i opadanja ukupne vrednosti nelegalnog softvera. Tako, izveštajni period od 2014. do 2018. godine beleži pad broja kontrola Poreske uprave. Umanjenje kontrola takođe je pratilo umanjenje broja kontrolisanih računara, radnih stanica, serverskih računara i virtualnih servera (od 25.307 u 2014. do 6.098 u 2018. godini).

**Grafikon 3 - 2014-2018. godina - Inspeksijski nadzor**



Celokupan period od 2011. do 2018. godine ukazuje na veoma pozitivan rezultat legalizacije softvera, što može objasniti umanjenje otkrivenog nelegalnog softvera. Naime, iz poređenja broja izvršenih kontrola u kojima je inspekcija utvrdila korišćenje nelegalnog softvera i broja subjekata koji su po nalogu legalizovali softver postoji visok stepen legalizacije softvera. Na primer, u 2018. godini je poreska kontrola utvrdila 110 slučajeva, od kojih je svih 110 subjekata pristupilo legalizaciji softvera. Ovo je veoma značajno iz razloga što nelegalni softver čini većinu nepravilnosti utvrđenih tokom kontrola.

Iz navedenog se može doneti zaključak da postoji više faktora koji utiču na umanjenje slučajeva postojanja nelegalnog softvera. Jedan od mogućih faktora je manji broj kontrola i manji obim kontrole uređaja i softvera koji su predmet kontrole. Međutim, sam efekat kontrola je jedan od najverovatnijih faktora uticaja na smanjenje nelegalnog softvera. Ako uzmemo u obzir pozitivan trend legalizacije, zatim umanjenje stope i tržišne vrednosti nelegalnog softvera, nameće se zaključak da je efikasna kontrola i njeno preventivno dejstvo jedan od ključnih faktora zaslužnih za smanjenje obima korišćenja nelegalnog softvera u Srbiji. Jedan od pokazatelja pozitivnog efekta prevencije je i drastično smanjen broj pokretanja postupaka privrednih prestupa, koji su se kretali od 7 u 2014. godini, dok ih u 2018. godini nije bilo. Takođe, period između ovih godina je beležio pad privrednih prestupa.

Poreska uprava je trenutno ključni organ u suzbijanju korišćenja nelegalnog softvera u Srbiji. Poreska uprava je ostvarila značajne rezultate u vršenju ovih aktivnosti, kako u pogledu sankcionisanja postojećih, tako i u prevenciji budućih korisnika nelegalnog softvera. U periodu 2014-2018. godina, Poreska uprava je značajno umanjila obim kontrola. Jedan od razloga tome jeste konsolidacija poslova Poreske uprave i racionalizacija aktivnosti predviđena strateškim dokumentima transformacije Poreske uprave.<sup>26</sup> Proces transformacije je rezultovao umanjenjem broja poreskih inspektora obučenim za ovu vrstu kontrola u periodu od 2011. do 2018. godine (od 25 do 12 inspektora trenutno). Tako je prema Godišnjem planu poreske kontrole za 2019. godinu izdvojeno 100 planiranih kontrola, za razliku od 200 planiranih u 2018 godini.<sup>27</sup>

Uzimajući u obzir podatak da su poreski inspektorи u prethodnim godinama pokazali značajne rezultate u legalizaciji softvera, može se zaključiti da je efikasnost nadležnih organa u zaštiti IS od nelegalnog softvera najznačajniji faktor za dalji napredak u ovoj oblasti.

### 3.1.3. Uprava carina

Grupa za zaštitu intelektualne svojine u okviru Uprave carina osnovana je 2003. godine, a 2004. godine je prerasla u Odeljenje za zaštitu intelektualne svojine, u okviru Sektora za kontrolu primene carinskih propisa. Od 2015. godine nadležnosti ovog odeljenja proširuju se na carinarnice koje sa aspekta kretanja sumnjive robe predstavljaju carinarnice visokog rizika a postoje i regionalni koordinatori sa sedištem u carinarnicama u Beogradu, Novom Sadu, Subotici, Nišu i Dimitrovgradu. U globalnom indeksu nezakonite trgovine iz 2018. godine, sprovedenom za teritorije Republike Srbije i zemalja u okruženju, data je ocena kvaliteta carinskog okruženja gde je, u odnosu na ostale zemlje koje su bile predmet analize, Republika Srbija ostvarila najbolju ocenu.<sup>28</sup>

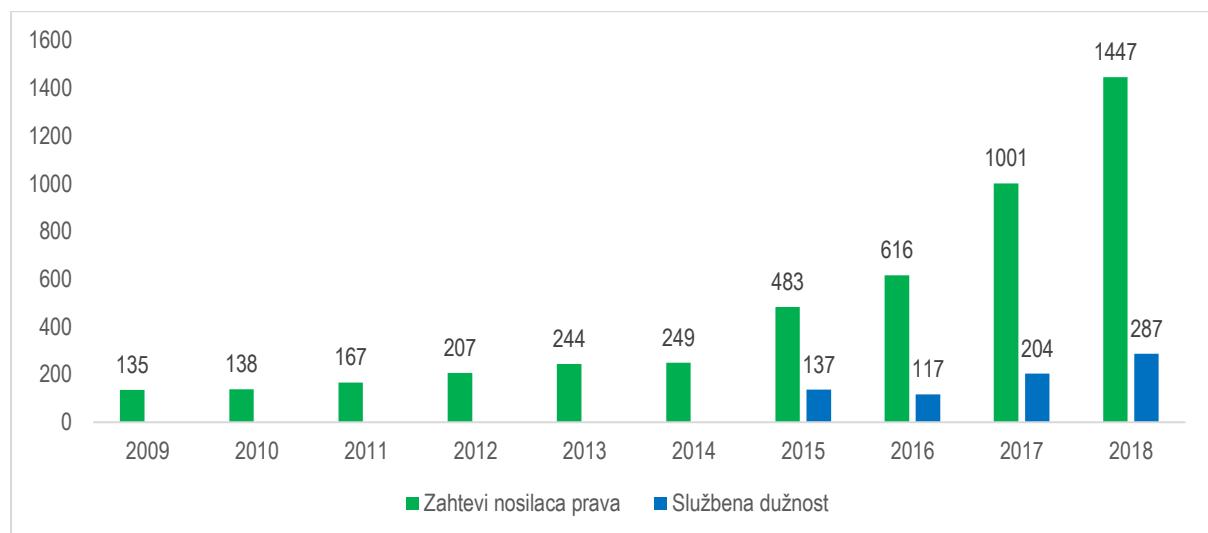
<sup>26</sup> Poreska uprava je u procesu transformacije od 2015. godine. Vlada Srbije usvojila je strateški dokument, Program za transformaciju Poreske uprave 2015-2020. Program transformacije je posvećen poboljšanju operativne efikasnosti, infrastrukture, naplate poreza i pružanja poreskih usluga poreskim obveznicima. Njegova implementacija je usporena u 2017. godini, a 2018. godine Vlada Srbije je usvojila revidirani Akcioni plan za transformaciju 2018-2023 za implementaciju Programa. Do sada je Poreska uprava postigla rezultate u konsolidaciji svojih funkcija uklanjanjem sporednih aktivnosti iz svog portfolija aktivnosti i smanjenjem broja lokalnih filijala.

<sup>27</sup> Vidi: Godišnji plan poreske kontrole za 2019. godinu, Poreska uprava Republike Srbije, Beograd, januar 2019. godine. Preuzeto sa: <http://www.purs.gov.rs/aktuelnosti/Ostalo/5493/godisnji-plan-poreske-kontrole-za-2019-godinu.html>.

<sup>28</sup> The Economist Intelligence Unit Limited, The Global Illicit Trade Environment Index: Serbia, Bosnia and Montenegro - A report by The Economist Intelligence Unit, 2018. Dostupno na: <https://perspectives.eiu.com/economic-development/global-illicit-trade-environment-index-2018>.

Prema podacima Analize sprovedene u okviru Twining projekta, za period 2011–2014. godina, broj prihvaćenih zahteva nosilaca prava IS za preduzimanje mera tokom 2009. godine iznosio je 135 zahteva. Podaci ukazuju da broj prihvaćenih zahteva pokazuje jasan trend, te je tokom 2014. godine, broj prihvaćenih zahteva iznosio 249 zahteva.<sup>29</sup> I u periodu 2015-2018. godina, broj prihvaćenih zahteva i dalje iskazuje rastući trend, te je tokom 2018. godine prihvaćeno 1.447 zahteva nosilaca prava za preduzimanje mera, što predstavlja povećanje od 971.85% u periodu od nepunih 10 godina. Podaci o broju preduzetih mera carinskih organa po službenoj dužnosti, autorima su bili dostupni samo za period 2015-2018. godina. Broj mera preduzetih po službenoj dužnosti se u posmatranom periodu više nego udvostručio, odnosno zabeleženo je povećanje od 109.49%.

**Grafikon 4 - 2009-2018. godina - Preduzete mere**



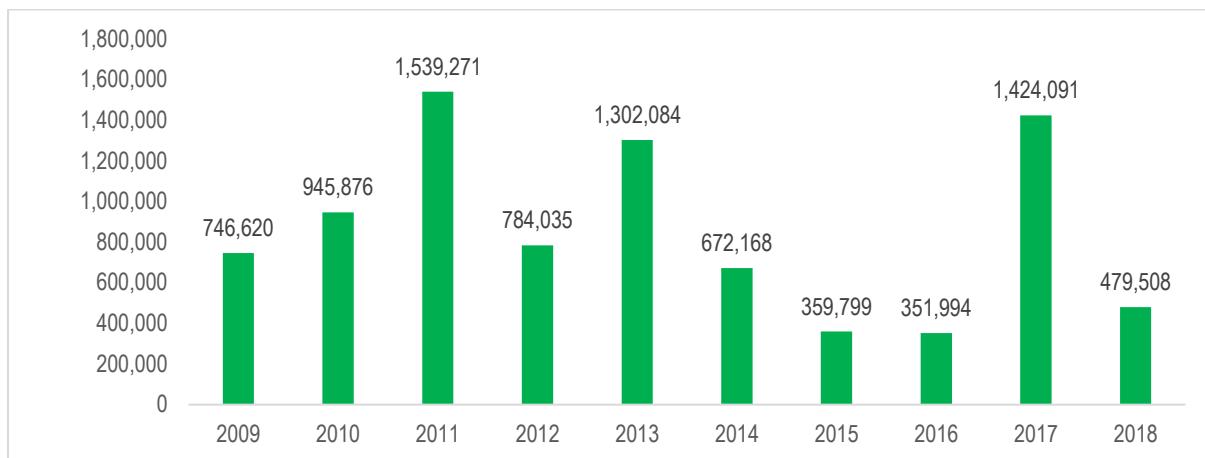
Navedeni podaci o povećanju broja preduzetih mera carinskih organa po službenoj dužnosti u skladu su sa informacijama pribavljenim od predstavnika Uprave carina, da postoje kontinuirane obuke službenika za potrebe boljeg i efikasnijeg razlikovanja krivotvorene i originalne robe. U okviru ovih obuka nosioci prava IS obezbeđuju svoje eksperte, a i sama Uprava carina sprovodi godišnje interne obuke o samom postupku zaštite prava IS kako bi se osigurala što veća efikasnost u carinskim procedurama. Iako i nosioci prava dostavljaju informacije Upravi carina o robu koja može da predstavlja povredu prava IS, podaci o preduzetim merama po službenoj dužnosti ukazuju da raste broj slučajeva u kojima službenici Uprave carina sami identifikuju povredu prava IS na osnovu podataka o zaštićenim brendovima, zemljama porekla i drugim indicijama.

Prema podacima Analize u okviru Twining projekta, broj proizvoda zadržanih od strane carinskih organa uvećao se za više od 100% u periodu 2009-2011. godina, da bi nakon 2012. godine naglo opao na nivo približan broju zadržanih proizvoda iz 2009. godine. Period 2013-2018. godina takođe sadrži iste karakteristike, i izuzev 2015. i 2016. godine, gde je broj zadržanih proizvoda prilično ujednačen, broj zadržanih proizvoda u ostalim godinama iz posmatranog perioda je značajno oscilirao. Godine u kojima je zadržan najveći broj proizvoda jesu 2011. godina (1.539.271), 2013. godina (1.302.084) i 2017. godina (1.424.091 zadržanih jedinica proizvoda). Upoređivanjem podataka iz perioda 2009-2014. godina i 2015-2018. godina, nije moguće uočiti postojanje određenih trendova, što je u velikoj meri opravdano budući

<sup>29</sup> Analiza krivotvorenenja i piraterije u Srbiji, sprovedena u okviru Twining projekta SR11/IB/OT/02 - Sprovođenje prava intelektualne svojine.

da ovakve oscilacije u većoj meri zavise od različitih eksternih faktora, kao što su promene u ponudi i potražnji krivotvorene robe.

**Grafikon 5 - 2009-2018. godina - Broj zadržanih proizvoda (u jedinicama)**



Utvrđeno je da ne postoji istovetnost kategorija kod kojih je najveći broj proizvoda bio zadržan u periodu 2011-2014. godina i periodu 2015-2018. godina. U podacima Analize u okviru Twining projekta, istaknuto je da je 2012. godine postojao visok stepen zadržavanja „Sportske opreme“ (preko 863.000 komada u 2012. godini, nasuprot 2011. godini gde je zadržano svega oko 9.000 komada, kao i nasuprot 2013. godini gde je zadržano manje od 5.000 komada). Sa druge strane u periodu 2015-2018. godina, veliki broj sportskih artikala zadržan je 2015. godine, dok u periodu 2016-2018. godina ili nije bilo zabeleženih zadržavanja ove kategorije proizvoda, ili je broj zadržanih komada bio zanemarljiv.

Tokom 2013. godine zabeležen je visok stepen zadržavanja "Opreme za ribolov" (preko 860.000 komada), „Prehrambenih proizvoda i napitaka“ (preko 244.000 komada) i „Profila za građevinarstvo“ (preko 575.000 komada), kao i da su predmetna zadržavanja zabeležena samo u okviru 2013. godine. U periodu 2015-2018. godina, nije zabeleženo zadržavanje ovih kategorija proizvoda, shodno raspoloživoj podacima i kategorizaciji. Velika količina zadržanih proizvoda u odnosu na prethodni period zabeležena je samo u 2017. godini (699.361 komada „Prehrambenih proizvoda“ i 57 litara „Alkoholnih pića“), dok ostale godine u posmatranom periodu beleže znatno niži udeo ovih proizvoda. „Prehrambeni proizvodi i alkoholna i ostala pića“ predstavljaju kategoriju od izrazitog značaja budući da promet krivotvorenih proizvoda ove vrste može imati značajne negativne posledice po bezbednost i zdravlje potrošača u Republici Srbiji. Budući da lica koja se bave krivotvorenjem ne izrađuju proizvode u skladu sa sanitarnim propisima i međunarodnom zdravstvenim direktivama, sastav i način pripreme ovih proizvoda je izrazito upitan. Iz tog razloga je još značajniji podatak da je u navedenim godinama zabeležena velika količina zaplenjenih proizvoda ove vrste.

U nastavu je dat detaljan prikaz broja zadržanih proizvoda prema kategoriji robe za koje je bila moguća uporedivost podataka iz perioda 2011-2013. godina (Analiza Twining projekta) i perioda 2015-2018. godina.

**Tabela 7 - 2011-2018. godina - Broj zadržanih proizvoda u hiljadama jedinica**

Kategorija	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ostali proizvodi za negu tela	19,53	118,31	37,76	N/A	3,61	0,36	0,23	-
Konfekcija	275,01	44,02	58,2	N/A	20,26	71,43	80,23	133,79
Obuća (sportska i ostala)	34,54	5,75	77,87	N/A	29,81	13,22	6,24	14,06
Naočare	350	5,28	46	N/A	0,59	0,01	0,02	0,14
Satovi	5,25	1,39	7,98	N/A	0,02	1,2	0,05	0,05
Nakit i drugi slični proizvodi	18,39	4,26	4,9	N/A	-	2,89	0,10	-
Delovi i tehnička oprema za mobilne telefone	3,52	2,07	3,31	N/A	9,21	0,03	-	0,10
Audio/video aparati, uključujući tehničku opremu i delove	99	1	7,79	N/A	0,54	0,004	0,001	0,001
Igračke	125,16	54,46	212,9	N/A	0	20,81	0,15	0,26
Sportski artikli	9,04	863	4,83	N/A	2	-	0,02	0,03
Cigaretе	643	388,83	-	N/A	40,87	-	529,97	-
Lekovi i drugi proizvodi	-	11,31	215,7	N/A	-	151,60	0	-
Mašine i alati	-	4,75	5	N/A	0,015	10,55	0,02	2,93
Vozila, uključujući opremu i delove	1,97	416	1,63	N/A	52,75	-	0,14	-
Kancelarijski pribor	1	17,26	200,8	N/A	-	-	7,02	-

Poređenjem navedena dva perioda uočeno je za svaku od kategorija zabeležen značajan pad broja zadržanih proizvoda između 2009. i 2018. godine. Međutim, postoje kategorije proizvoda koje još uvek beleže izrazito visok nivo krivotorenih proizvoda i to: (1) „Konfekcijski proizvodi”; (2) „Obuća”; (3) „Duvanski proizvodi”, kao i (4) „Lekovi i drugi proizvodi”.

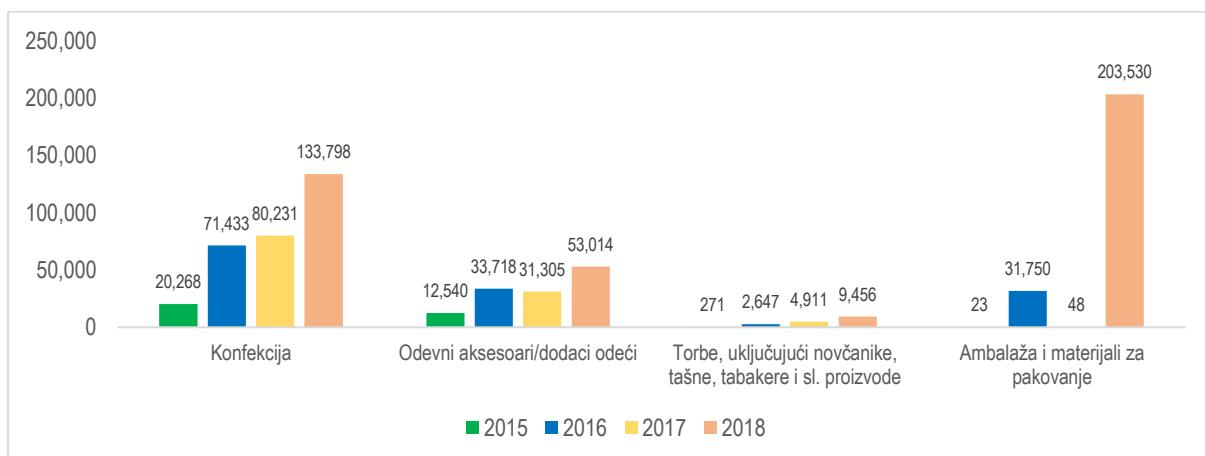
Kategorije proizvoda kod kojih je zabeležen najveći relativni pad broja zadržanih krivotorenih proizvoda jesu: (1) „Ostali proizvodi za negu tela”; (2) „Audio/video aparati, uključujući tehničku opremu i delove”, kao i (3) „Kancelarijski pribor”.

Ukoliko se period 2015-2018. godina posmatra izolovano, takođe je moguće diferencirati zadržane proizvode na: (1) „Kategorije proizvoda kod kojih postoji pad broja zadržanih proizvoda”; (2) „Kategorije proizvoda kod kojih je utvrđen izrazit rast broja zadržanih proizvoda” i (3) „Kategorije proizvoda kod kojih postoje značajne oscilacije broja zadržanih proizvoda”.

Kategorije proizvoda kod kojih je utvrđen pad broja zadržanih proizvoda jesu: (1) „Ostali proizvodi za negu tela”; (2) „Mobilni telefoni”; (3) „Memorijske kartice i USB uređaji”; (4) „Audio/video aparati, uključujući tehničku opremu i delove”, kao i (5) „Komputerska oprema”. Na osnovu dostupnih podataka nije moguće izvući verodostojan zaključak da li je ovaj pad prouzrokovан efikasnošću carinskih procedura, ili prelaskom lica koja se bave krivotvorenjem na krivotvorene drugih vrsta proizvoda.

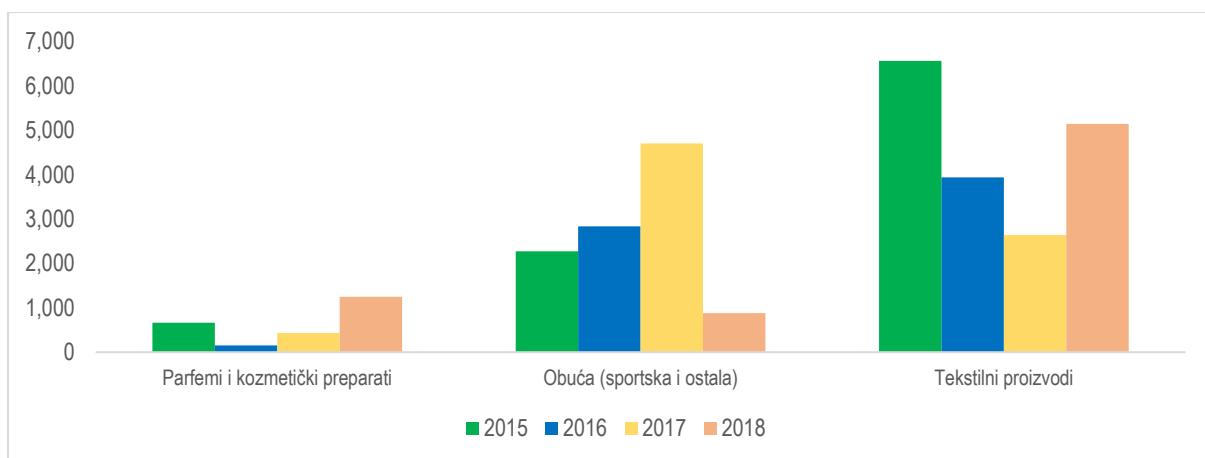
Kategorije proizvoda kod kojih je utvrđen izrazit rast broja zadržanih proizvoda u periodu 2015-2018. godina jesu: (1) „Odeća i dodaci odeći”; (2) „Torbe”; (3) „Duvanski proizvodi”; (4) „Lekovi i drugi proizvodi” i (5) „Ambalaža i materijali za pakovanje”.

**Grafikon 6 - 2015-2018. godina - Rast broja zadržanih proizvoda**



Kategorije proizvoda kod kojih postoji oscilacije broja zadržanih proizvoda u periodu 2015-2018. godina jesu: (1) „Parfemi i kozmetički preparati”; (2) „Obuća (sportska i ostala)”, kao i (3) „Tekstilni proizvodi”.

**Grafikon 7 - 2015-2018. godina – Kategorije proizvoda gde postoje značajne oscilacije**



Postoje i kategorije proizvoda kod kojih nema ujednačenog trenda ali kod kojih je u određenim godinama zabeležen izrazito veliki broj zadržanih proizvoda u periodu 2015-2018. godina jesu: (1) „Cigaretе” (2015. godine zadržano je 40.872 komada, a 2017. godine 529.977), (2) „Lekovi i drugi proizvodi” (2016. godine zadržano je 151.602 komada proizvoda), (3) „Igračke” (2016. godine zadržano je 20.817 komada) i (4) „Vozila”, uključujući opremu i delove (2015. godine zadržano je 52.753 komada proizvoda).

Iako ne postoji trend kada su u pitanju lekovi i drugi slični proizvodi, budući da je samo tokom 2016. godine zadržana izrazito velika količina proizvoda, neophodno je istaći da ovi proizvodi predstavljaju visoko rizične proizvode koji se često prodaju putem interneta a koji mogu da izazovu različite zdravstvene probleme i druge fizičke reakcije. Na primer, moguće je da krivotvorena olovka za nanošenje šminke sadrži čak 46 puta viši nivo bakra nego što je dozvoljeno. Iako je moguće u legalnim potrošačkim tokovima kupiti lekove i kozmetičke proizvode online, krivotvorene ovakve proizvode je sve veći i veći problem u ovoj industriji. Prema dostupnim podacima, najveći broj krivotvorenih lekova u svetu jesu

antibiotici, lekovi za lečenje od raka i lekovi za erekтивnu disfunkciju.<sup>30</sup> Stoga je opasnost kojoj su potrošači izloženi prilikom pribavljanja krivotvorenih lekova ekstremna. Takođe, inferiorni rezervni delovi u automobilima mogu imati uticaja na bezbednost vozila, odnosno osobe koja je kupila krivotvorene delove, ali i ostalih učesnika u saobraćaju.

„Nalepnice, etikete i stikeri“ takođe predstavljaju kategoriju proizvoda bez jasnog trenda, ali sa značajnom količinom zadržanih proizvoda (168.836 komada u 2015. godini, oko 30.000 komada u 2017. i 2018. godini). Prema podacima dobijenim od predstavnika Uprave carina i Tržišne inspekcije na osnovu sprovedenih polustrukturiranih intervjua, roba koja ulazi u carinsko područje Republike Srbije kao poluproizvod, može se pokazati kao problematična za zadržavanje odnosno utvrđivanje da predstavlja krivotvorenu robu. Naime, indikativan je primer para *Nike* patika koji na sebi nema nijedno obeležje, te koji carinski službenici nisu u mogućnosti da zadrže budući da Nike na teritoriji Republike Srbije ne štiti pravo dizajna već samo žig. Stoga je od izrazitog značaja činjenica da je veliki broj ovakvih proizvoda zadržan od strane carinskih službenika u prethodnom periodu.

U nastavku sledi pregled svih kategorija proizvoda koji su zadržani od strane carinskih organa u periodu 2015-2018. godina, na osnovu podataka Uprave carina.

**Tabela 8 - Zadržani proizvodi po tarifnoj oznaci**

Kategorija	2015	%	2016	%	2017	%	2018	%
Prehrabeni proizvodi	5.130	1,43%	812	0,23%	699.361	49,11%	24.532	5,12%
Alkoholna pića	120	0,03%	-	0,00%	58	0,00%	-	0,00%
Ostala pića	704	0,20%	-	0,00%	-	0,00%	-	0,00%
Parfemi i kozmetički preparati	667	0,19%	150	0,04%	434	0,03%	1.251	0,26%
Ostali proizvodi za negu tela	3.610	1,00%	360	0,10%	230	0,02%	-	0,00%
Konfekcija	20.268	5,63%	71.433	20,29%	80.231	5,63%	133.798	27,90%
Odevni aksesoari/dodaci odeći	12.540	3,49%	33.718	9,58%	31.305	2,20%	53.014	11,06%
Sportska obuća	26.953	7,49%	8.481	2,41%	5.080	0,36%	11.200	2,34%
Ostala obuća	2.272	0,63%	2.837	0,81%	4.700	0,33%	882	0,18%
Naočare	591	0,16%	12	0,00%	23	0,00%	141	0,03%
Torbe, uključujući novčanike, tašne, tabakere i sl. proizvode	271	0,71%	2.647	0,75%	4.911	0,34%	9.456	1,97%
Satovi	20	0,01%	1.200	0,34%	53	0,00%	51	0,01%
Nakit i drugi slični proizvodi	-	0,00%	2.895	0,82%	108	0,01%	-	0,00%
Mobilni telefoni	777	0,22%	14	0,00%	-	0,00%	-	0,00%
Delovi i tehnička oprema za mobilne telefone	9.214	2,56%	30	0,01%	-	0,00%	103	0,02%
Audio/video aparati, uključujući tehničku opremu i delove	544	0,15%	4	0,00%	1	0,00%	1	0,00%
Memorijske kartice, USB	300	0,08%	425	0,12%	-	0,00%	3	0,00%
Kompijuterska oprema (hardver), uključujući i opremu i delove	160	0,04%	2	0,00%	-	0,00%	-	0,00%

<sup>30</sup> European Consumer Centre Belgium, The impact of counterfeiting on online consumer rights in Europe, 2017. Dostupno na: <https://www.eccbelgium.be/press/press-releases/14032017-the-impact-of-counterfeiting-on-online-consumer-rights-in-europe>.

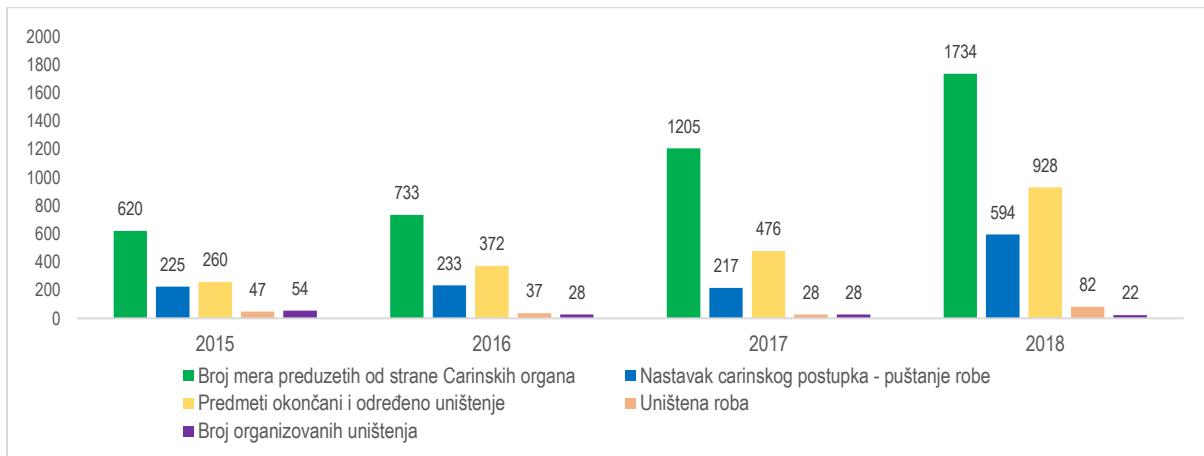
Ostala oprema, uključujući tehničku opremu i delove	795	0,22%	2.273	0,65%	-	0,00%	314	0,07%
Igračke	-	0	20.817	5,91%	154	0,01%	266	0,06%
Sportski artikli	2.000	0,56%	-	0,00%	22	0,00%	32	0,01%
Cigaretе	40.872	11,36%	-	0,00%	529.977	37,22%	-	0,00%
Lekovi i drugi proizvodi	-	0,00%	151.602	43,07%	-	0,00%	-	0,00%
Mašine i alati	15	0,00%	10.550	3,00%	26	0,00%	2.937	0,61%
Vozila, uključujući opremu i delove	52.753	14,66%	-	0,00%	141	0,01%	-	0,00%
Kancelarijski pribor	-	0	-	0,00%	7.028	0,49%	-	0,00%
Nalepnice, etikete, stikeri	168.836	46,92%	163	0,05%	32.250	2,26%	32.855	6,85%
Tekstilni proizvodi	6.561	1,82%	3.939	1,12%	2.640	0,19%	5.142	1,07%
Ambalaža i materijali za pakovanje	23	0,01%	31.750	9,02%	48	0,00%	203.530	42,45%
Ostala roba	1.521	0,42%	5.880	1,67%	25.310	1,78%	-	0,00%
<b>UKUPNO<sup>31</sup></b>	<b>359.799</b>	<b>100,00%</b>	<b>351.994</b>	<b>100,00%</b>	<b>1.424.091</b>	<b>100,00%</b>	<b>479.508</b>	<b>100,00%</b>

Kada je u pitanju poređenje ukupnog broja zadržanih proizvoda, ograničavajući faktor jeste činjenica da trenutno ne postoji standardizovana jedinica mere kada je u pitanju evidentiranje zadržane robe kod koje postoji sumnja da predstavlja povredu prava IS. Evidentiranje zadržane robe zavisi od same prirode robe, te roba može biti evidentirana kao "komad", "par", "kilogram", "litar", itd, što onemogućava njenu uporedivost. Standardizovanje jedinice mere omogućilo bi i efikasniji rad samih carinskih organa budući da bi mogli da efikasnije vode evidenciju zadržane robe, kao i da vrše procene i projekcije rizičnih kategorija robe, i planiranje kontrola.

U periodu 2015-2018. godina, primetan je značajan rast u broju mera preuzetih od strane carinskih organa (povećanje od gotovo 200%), delom zbog rasta broja zahteva za postupanje podnetih od strane nosilaca prava IS koji su ocenjeni kao osnovani, ali i povećanja efikasnosti postupanja carinskih organa po službenoj dužnosti. Imajući u vidu značajan rast preuzetih mera, očekivani su i podaci o povećanju broja predmeta koji su okončani i u okviru kojih je određeno uništenje zadržanih proizvoda (rast od 164% u posmatranom periodu), ali i broja predmeta gde je roba puštena radi nastavka carinskog postupka. Takođe je uočeno da postoji povećanje udela predmeta u okviru kojih je određeno uništenje robe u ukupnom broju postupanja carinskih organa. Postupci kod kojih se čeka ishod sudskega postupka su isključeni iz analize budući da tada postupanje carinskih organa zavisi od efikasnosti sudstva odnosno sudskega postupaka.

<sup>31</sup> Prim. aut.: U tabeli su iskazane zbirne vrednosti pribavljene od Uprave carina. Tokom prerade podataka, autori su uočili se sabiranjem iznosa u pojedinačnim kolonama za 2015. godinu ne dobija isti zbir. Nije isključeno da je u pitanju ispravan iznos ali da razlike postoje upravo zbog razlika u iskazivanju jedinica mere.

**Grafikon 8 - 2015-2018. godina - Status predmeta**



Shodno informacijama dobijenim od strane predstavnika Uprave carina, kada je u pitanju struktura prava čija se zaštita traži, u periodu od 2015-2018. godine, preovlađuje zaštita prava na žig u svakoj od posmatranih godina. U 2015. godini je takođe odobrena zaštita za autorsko i srodnna prava u 3 slučaju, a za industrijski dizajn, pravo oplemenjivača biljnih sorti i patent u po jednom slučaju. U 2016. godini, je odobrena zaštita za autorsko i srodnna prava u 2 slučaja, a za industrijski dizajn i pravo oplemenjivača biljnih sorti u po jednom slučaju.

U 2017. godini, je odobrena zaštita za autorsko i srodnna prava u 6 slučajeva, a za pravo na industrijski dizajn i pravo oplemenjivača biljnih sorti u po dva. U 2018. godini je, kao i u prethodnim godinama preovladavala zaštita prava na žig (250 zahteva, odnosno 95% od ukupnog broja odobrenih zahteva), dok je odobrena zaštita za autorsko i srodnna prava u 7 slučajeva, za pravo na industrijski dizajn u 4 slučaja, pravo oplemenjivača biljnih sorti u 2 slučaja.

Kada je u pitanju vrednost zadržanih proizvoda, autorima ovi podaci nisu bili dostupni. Neophodno je napomeniti da su, shodno informacijama pribavljenim od strane Uprave carina, u tabeli koja sledi prikazane samo vrednosti uništene robe iz predmeta zaduženih tokom 2018. godine. Navedene vrednosti predstavljaju maloprodajnu vrednost originalnih proizvoda, identičnih ili sličnih zadržanoj krivotvorenoj robi, što je parametar preuzet iz prakse carinskih administracija EU.

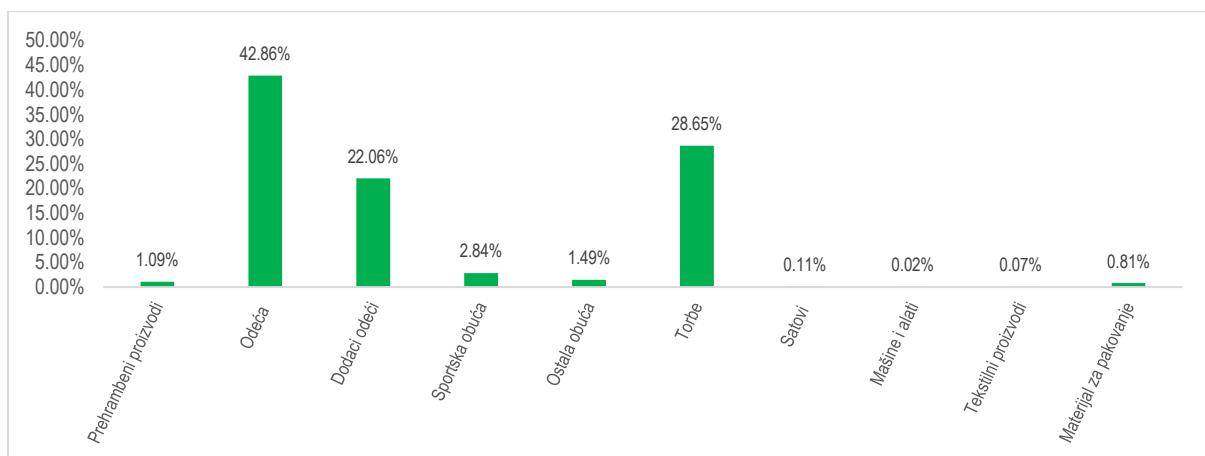
Informacije o vrednosti robe dostavljaju nosioci prava IS, odnosno njihovi ovlašćeni zastupnici. Podaci o vrednosti robe se na ovaj način unose sistem evidentiranja podataka (INES+) koji koristi Uprava carina od marta 2018. godine. U skladu sa predlogom EK, Uprava carina je uskladila vrstu podataka koju agregira za potrebe izveštavanja, i od 2018. godine se vode podaci o vrednosti uništene robe. Stoga je, na osnovu dostupnih podataka, moguće je pružiti prikaz vrednosti uništenih proizvoda u periodu mart-decembar 2018. godine.

**Tabela 9 - 2018. godina - Vrednosti uništenih proizvoda EUR**

Tarifna oznaka (dvocifrena)	Kategorija	Vrednost EUR	%
16-21	Prehrambeni proizvodi	17.436	1,09%
61-63	Odeća	687.812,71	42,86%
61-63	Dodaci odeći	353.950	22,06%
64	Sportska obuća	45.576,00	2,84%
64	Ostala obuća	23.908,69	1,49%
42	Torbe (uključujući tašne, novčanike, priveske i ostalu sličnu robu koja se može nositi u džepu/torbi)	459.826,78	28,65%
91	Satovi	1.794,07	0,11%
84	Mašine i alati	373,54	0,02%
63	Tekstilni proizvodi	1.120	0,07%
48	Materijal za pakovanje	13.022,64	0,81%
<b>UKUPNO:</b>		<b>1.604.820,43<sup>32</sup></b>	<b>100%</b>

Ovakav način vođenja evidencije o krivotvorenoj robi onemogućava uporedivost podataka i trendova u Republici Srbiji sa drugim državama korišćenjem OECD metodologije koja se zasniva na vrednosti zadržane robe. Sa druge strane, uništenju robe je prethodio postupak dokazivanja da postoji povreda prava IS te je stoga nesporno da se radilo o krivotvorenoj robi. Kada je u pitanju vrednost zadržane robe kao šira kategorija, moguć je problem potcenjivanja odnosno precenjivanja vrednosti isključivo krivotvorene robe imajući u vidu da je neophodno opredeliti ideo robe za koju nije utvrđeno postojanje povrede prava. Kategorije proizvoda koje predstavljaju oko 90% ukupne vrednosti uništenih proizvoda jesu: (1) „Odeća“ i „Dodaci odeći“ kao i (2) „Torbe“. Najveći ideo od preostalih 10% vrednosti uništenih proizvoda čine: (1) „Prehrambeni proizvodi“ i (2) „Obuća (sportska i ostala)“.

**Grafikon 9 - 2018. godina - Vrednosti uništenih proizvoda EUR - ideo u ukupnoj vrednosti uništenih proizvoda**



<sup>32</sup> Prim. aut.: Tokom prerade podataka, autori su uočili moguću grešku u računanju ukupne vrednosti uništene robe za 2018. godinu. U podacima pribavljenim od Uprave carina se navodi iznos od 1.603.026,37 EUR, dok su autori za potrebe izrade tabele i grafikona računski došli do iznosa od 1.604.820,43. Autori studije su takođe korigovali procente udela vrednosti uništene robe u odnosu na ukupan iznos uništene robe, shodno tome, kao i kategoriju "Lični pribor" za koju je takođe utvrđeno da nije iskazivala ispravnu zbirnu vrednost njenih potkategorija.

U nastavku sledi tabela u kojoj je prikazana u pitanju ukupna količina uništene robe u periodu 2015-2018. godina. Neophodno je istaći da se ukupna količina uništene robe u jednoj godini ne odnosi samo na robu zadržanu u toj godini već i na robu koja je zadržavana i u prethodnim periodima.

**Tabela 10 - 2015-2018. godina - Količina uništene robe**

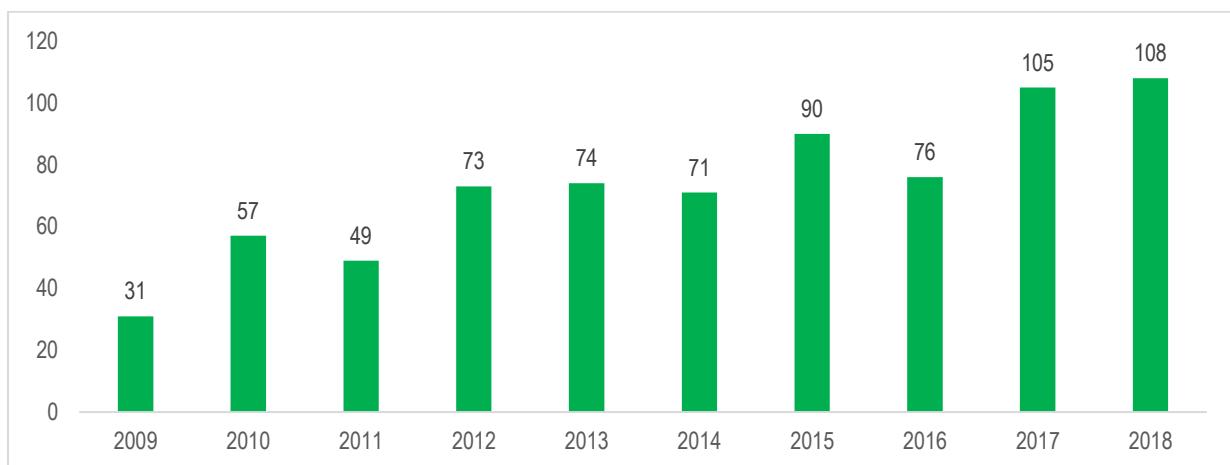
	2015	2016	2017	2018
Broj uništenih predmeta	907.939 kom.	519.691 kom.	394.664 komada i 20kg proizvoda	763.793 kom. 3.128 kg tekstila 5.000 kg voća

Broj i vrednost uništenih predmeta takođe ukazuju da je Uprava carina trenutno ključni organ u suzbijanju uvoza krivotvorene robe u Republiku Srbiju koji je ostvario značajne rezultate u vršenju ovih aktivnosti.

### 3.1.4. Tržišna inspekcija

Tržišna inspekcija od 2006. godine aktivno sarađuje sa nosiocima prava i u celokupnom periodu za koji su bili dostupni podaci evidentan je izrazit rast broja podnetih odnosno usvojenih zahteva nosilaca prava IS za preuzimanje mera od strane Tržišne inspekcije. Prema podacima Analize sprovedene u okviru Twining projekta, broj prihvaćenih zahteva nosilaca prava za zaštitu IS se značajno uvećao u periodu 2009–2014. godina, sa 31 prihvaćenog zahteva u 2009. godini, na 71 prihvaćeni zahtev u 2014. godini što predstavlja povećanje od 229% u ovom periodu. Podaci Tržišne inspekcije o broju usvojenih zahteva nosilaca prava IS za period 2015–2018. godina, ukazuju da se pozitivan trend nastavio i nakon 2014. godine. Analiza podataka u celom periodu ukazuje na povećanje broja usvojenih zahteva, bez obzira na određene varijacije tokom godina, tako da je broj usvojenih zahteva u periodu od 10 godina porastao za skoro 250%.

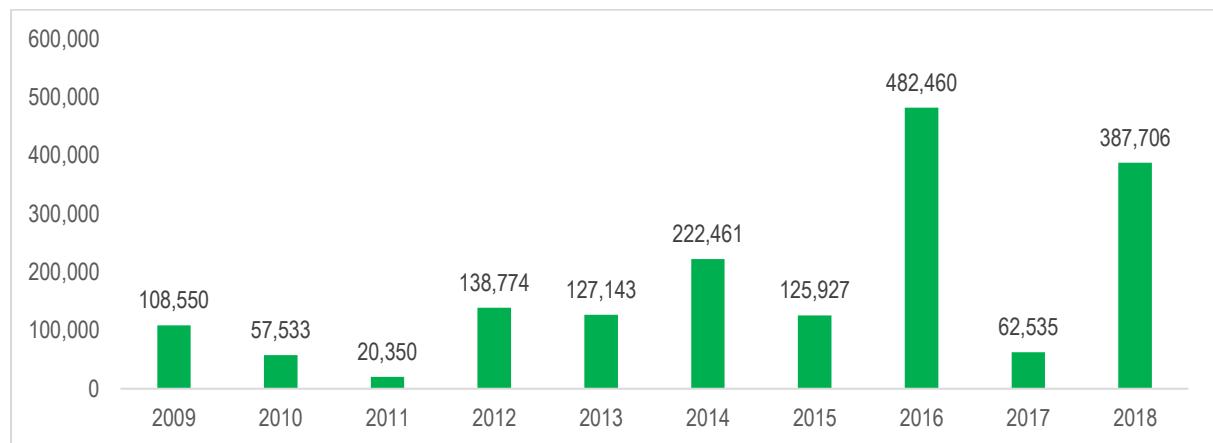
**Grafikon 10 - 2009-2018. godina - Broj usvojenih zahteva nosilaca prava IS**



Prema podacima Analize u okviru Twining projekta, količina oduzetih proizvoda je opadala nakon 2009. godine sve do 2011. godine, i to izrazito, tako da je 2010. godine oduzeto skoro dva puta manje robe nego 2009. godine, a 2011. godine skoro tri puta manje robe nego 2010. godine. Međutim, količina oduzete robe se izrazito povećala tokom 2012. godine, a 2014. godine je količina zadržane robe bila na nivou od 205% u odnosu na 2009. godinu. Kada je u pitanju period 2015-2018. godine, broj oduzetiih proizvoda i dalje varira po godini. Tokom 2016. godine je zabeležen rekordan broj zaplena, ali već

sledeće godine taj broj znatno pada, da bi u 2018. godini broj proizvoda dostigao svoju drugu najveću vrednost. Ipak, jasno je da i u ovom periodu pozitivan trend postoji, tako da je u periodu od 2014. godine zadržano 1.281.089 proizvoda, odnosno 74% svih proizvoda je zadržano u 2014. godini i nakon toga, što predstavlja značajno poboljšanje u odnosu na prethodni period. Na osnovu analiziranih podataka može se zaključiti da se distributeri krivotvorene i piratske robe adaptiraju na delovanje Tržišne inspekcije, ali i da se Tržišna inspekcija takođe prilagođava stanju na terenu, tako da je u stanju da otkrije nove načine koji se koriste za distribuciju robe i da preduzme adekvatne mere prevencije.

**Grafikon 11 - 2009-2018. godina - Broj oduzetih proizvoda**



Prema Analizi Twining projekta, najčešće zadržavani proizvodi u 2012. godini su pripadali kategoriji „CD, DVD, softver“, „Prehrambeni proizvodi“ i „Plastična ambalaža za hranu“. U 2013. godini, situacija je bila drugačija, mada je i tada najveći broj zaplena bio u okviru kategorije „CD, DVD, softver“, na sledeća dva mesta su se nalazile kategorije „Cipele, uključujući delove i galanteriju“ i „Pirotehnička sredstva“. Ukupan broj oduzetih proizvoda se nije bitno izmenio, odnosno došlo je do blagog smanjenja u 2013. godini. Kategorija „Pirotehnička sredstva“, nesporno sadrži proizvode koji mogu biti štetni po život i zdravlje potrošača, imajući u vidu način i primenjene standarde u proizvodnji krivotvorene robe. Proizvodi iz ove kategorije su primećeni na tržištu u 2013. godine, kada su bili u grupi tri najveće kategorije po zaplenama u toj godini, i 2014. godine, kada je oduzeto 1.383 primeraka ovih proizvoda. Nakon toga, nisu registrovane nove zaplene ovih proizvoda.

U Analizi sprovedenoj u okviru Twining projekta analiziran je period 2012-2013. godina, s obzirom da nisu bili dostupni podaci o oduzetim proizvodima za 2014. godinu, ali su ovi podaci u međuvremenu postali dostupni, tako da su uključeni u ovu analizu. Takođe, budući da nisu sve kategorije proizvoda uporedive tokom perioda 2012-2018. godina, u nastavku će se posebno obraditi kategorije proizvoda za koje je moguće poređenje kroz čitav posmatrani period, a zasebno periodi 2014-2017. godina i 2018. godina. U nastavku je dat detaljan prikaz broja zadržanih proizvoda prema kategoriji robe za koje je bila moguća uporedivost podataka iz perioda 2012-2013. godina (Analiza Twining projekta) i perioda 2014-2018. godina.

**Tabela 11 - 2012-2018. godina - Oduzeti proizvodi**

Kategorija	Količina						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hrana, alkoholna i druga pića	35.051	3.334	173.277	5.485	706	14.623	32.778
Proizvodi za negu lica i tela - parfemi i drugi slični proizvodi	154	298	-	843	394.777	212	394
Odeća, obuća i prateća oprema	6.142	27.642	36.144	29.029	35.249	36.002	345.282
Aksesoari (satovi, nakit, ručne tašne, novčanici)	1.617	3.679	3.511	3.803	-	3.271	1.280
Audio-vizuelna oprema	-	-	-	129	81	16	365
Igračke, video igre	414	281	796	1.335	5.318	4.129	4.696

Na osnovu prikazanih podataka teško je uočiti trend tokom godina po kategorijama proizvoda budući da količine oduzetih proizvoda nepravilno variraju. Primera radi, kategorija „Proizvodi za negu lica i tela - parfemi i drugi proizvodi za negu lica i tela“ se u posmatranom periodu kreće od nijednog do 394.777 oduzetih proizvoda po godini. Sve kategorije u ovom periodu su podložne oscilaciji, ali se kategorije ipak mogu podeliti u dve grupe: (1) Proizvodi koji ekstremno osciliraju; (2) Proizvodi koji relativno umereno osciliraju.

**Tabela 12 - 2012-2018. godina - Relativna promena broja oduzethih proizvoda**

Kategorija proizvoda	Količina	Relativna promena u odnosu na prethodnu godinu %						
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hrana, alkoholna i druga pića	35.051	-90,49%	5.097,27%	-96,83%	-87,13%	1.971,25%	124,15%	
Proizvodi za negu lica i tela - parfemi i drugi slični proizvodi	154	93,51%	-100,00%	100,00%	46.730,01%	-99,95%	85,85%	
Odeća, obuća i prateća oprema	6.142	350,05%	30,76%	-19,69%	21,43%	2,14%	859,06%	
Aksesoari (satovi, nakit, ručne tašne, novčanici)	1.607	127,52%	-4,57%	8,32%	-100,00%	100,00%	-60,87%	
Audio-vizuelna oprema	0	0,00%	0,00%	100,00%	-37,21%	-80,25%	2.181,25%	
Igračke, video igre	414	-32,13%	183,27%	67,71%	298,35%	-22,36%	13,73%	

U kategorije proizvoda koji ekstremno osciliraju spadaju: (1) „Proizvodi za negu lica i tela - parfemi i drugi proizvodi za negu lica i tela“; (2) „Odeća, obuća i prateća oprema“ i (3) „Hrana, alkoholna i druga pića“. Navedene tri kategorije dostižu krajne ekstremne vrednosti u određenim godinama. Njihova karakteristika je da imaju relativno uobičajene vrednosti u okviru kojih se kreću, ali u onda u jednoj godini njihove vrednosti izrazito neproporcionalno porastu u odnosu na prethodni period, da bi se u narednoj godini broj oduzethih proizvoda smanjio na nivo prethodne frekvencije. Uzrok ove pojave je verovatno kompleksan, a moguće objašnjenje jesu tržišni „šokovi“ na strani ponude krivotvorene odnosno piratizovane robe. S obzirom da nakon skokova u broju oduzethih predmeta po pravilu dolazi do njihovog smanjenja na prethodni nivo ili ispod njega, moguće je da nakon uspešnog suzbijanja ovih proizvoda dolazi do smirivanja tržišta. Osim toga, česta je pojava u toku celog posmatranog perioda da makar jedna od posmatranih kategorija proizvoda doživi skok. To predstavlja indiciju da nakon uspešne akcije Tržišne inspekcije dolazi do pregrupisanja lica koja se bave krivotvorenjem odnosno piraterijom na nove grupe

proizvoda. Ipak, definitivne zaključke nije moguće izvući na osnovu dostupnih analiza, ali ova pojava svakako zaslužuje posebnu pažnju budućih istraživanja.

Kod kategorije „Odeća, obuća i prateća oprema”, broj zadržanih proizvoda se između 2009. i 2017. godine uvećao za 500%, a tokom 2018. godine za više od 5.500%, što predstavlja izrazito neproporcionalan porast u odnosu na prethodni period. Kod ovih proizvoda se može uočiti rast i pre izrazitog povećanja broja zaplena u 2018. godini, ali je on znatno umereniji u odnosu na tu godinu. Kategorija „Hrana, alkoholna i druga pića“ u periodu 2015-2018. godine raste (i gotovo da se vraća na nivo broja oduzetih proizvoda iz 2009. godine), tako da je u 2018. godini dostigla nivo od 598% u odnosu na 2015. godinu.

Važno je istaći da je na osnovu sprovedenog polustrukturiranog intervjua sa predstavnicima Tržišne inspekcije utvrđeno da su domaći nosioci prava najugroženiji u pogledu kategorije „Hrana, alkoholna i druga pića“. Svi domaći proizvođači konditorskih proizvoda su prijavljivali Tržišnoj inspekciji da dolazi do krivotvoreњa njihovih proizvoda. Iz ovih razloga, Tržišna inspekcija je u stalnom kontaktu sa proizvođačima konditorskih proizvoda i brzo reaguje u slučaju pojave falsifikata na tržištu.<sup>33</sup>

Grupe proizvoda koje iskazuju manje (ali i dalje značajne) oscilacije u posmatranom periodu jesu: (1) „Aksesoari“, (2) „Audio-vizuelna oprema“ i (3) „Igračke, video igre“. Uzrok oscilacija i u ovim kategorijama mogu biti uobičajene fluktacije na tržištu ovih proizvoda. Podaci koji su dostupni ne pružaju dovoljan oslonac za donošenje definitivnog zaključka, ali i ova pojava zaslužuje pažnju budućih istraživanja.

U periodu pre 2015. godine nije zabeleženo oduzimanje predmeta iz kategorije „Audio-vizuelna oprema“. Broj oduzetih proizvoda iz ove kategorije raste na nivo od 283% u 2018. godini u odnosu na 2015. godinu, odnosno sa 129 oduzetih proizvoda na 365 oduzetih proizvoda. U posmatranom periodu, broj oduzetih proizvoda kod kategorije „Igračke, video igre“ je porastao za više od 1000% u periodu 2009-2018. godina, a za 352% u 2018. godini odnosu na 2015. godinu, odnosno sa 1.335 oduzetih proizvoda na 4.696. U periodu 2016-2018. godina, prisutan je relativno stabilan broj oduzetih proizvoda (oko 5.000), što ukazuje na činjenicu da i pored aktivnosti spram oduzimanja, postoji stabilna ponuda ovih proizvoda u posmatranom periodu.

**U upoređivanim kategorijama iz Tabele 12 u periodu 2015-2018. zabeležen je rast oduzetih proizvoda u odnosu na period 2012-2014. godina, što ukazuje kako na efikasnost aktivnosti Tržišne inspekcije, tako i na činjenicu da je u posmatranom periodu evidentan izrazit rast na strani ponude ovih kategorija krivotvorenih proizvoda.** S obzirom na uočene varijacije, ako se skupno posmatraju periodi 2012-2014. godina i period 2015-2018. godina, broj oduzetih proizvoda je veći u kasnjem periodu u svim kategorijama osim kod proizvoda iz kategorija „Hrana, alkoholna i druga pića“ i proizvoda iz kategorije „Aksesoari“.

---

<sup>33</sup> Primera radi, kada su se proizvodi iz ove kategorije pojavili na tržištu u januaru mesecu 2018. godine, došlo je do brze intervencije Tržišne inspekcije.

**Tabela 13 - 2014-2017. godina - Broj sumnjivih proizvoda prema vrsti robe**

Tarifna oznaka (dvocifrena)	Kategorija	2014		2015		2016		2017	
		Količina	%	Količina	%	Količina	%	Količina	%
16-22	Hrana, alkoholna i druga pića	173.277,00	77,89%	5.485,00	4,36%	706,00	0,15%	14.623,00	23,38%
33	Proizvodi za negu lica i tela - parfemi i drugi proizvodi	0,00	0,00%	843,00	0,67%	394.777,00	81,83%	212,00	0,34%
61-64	Odeća, obuća i prateća oprema	36.144,00	16,25%	29.029,00	23,05%	35.249,00	7,31%	36.002,00	57,57%
34	Deterdženti / Hemikalije	5.030,00	2,26%	0,00	0,00%	0,00	0,00%	0,00	0,00%
42, 71, 91	Aksesoari (satovi, nakit, ručne tašne, novčanici)	3.511,00	1,58%	3.803,00	3,02%	0,00	0,00%	3.271,00	5,23%
85	CD, DVD, softver, laptopovi sa piratskim softverom i slična oprema	1.439,00	0,65%	2.144,00	1,70%	0,00	0,00%	0,00	0,00%
85	Audio-vizuelna oprema	0,00	0,00%	129,00	0,10%	81,00	0,02%	16,00	0,03%
95	Igračke, video igre	796,00	0,36%	1.335,00	1,06%	5.318,00	1,10%	4.129,00	6,60%
87	Auto delovi i oprema (motorno ulje)	30,00	0,01%	2.696,00	2,14%	204,00	0,04%	2.578,00	4,12%
85	Električni proizvodi	333,00	0,15%	30,00	0,02%	0,00	0,00%	0,00	0,00%
85	Baterije	0,00	0,00%	0,00	0,00%	0,00	0,00%	770,00	1,23%
84	Maštine	1,00	0,00%	0,00	0,00%	0,00	0,00%	82,00	0,13%
34	Ulje za dvotaktne motore	0,00	0,00%	46.973,00	37,30%	53,00	0,01%	178,00	0,28%
n/a	Lična zaštitna oprema	0,00	0,00%	25.434,00	20,20%	0,00	0,00%	0,00	0,00%
36	Pirotehnika	1.383,00	0,62%	0,00	0,00%	0,00	0,00%	0,00	0,00%
38	Sprej za insekte	0,00	0,00%	51,00	0,04%	0,00	0,00%	58,00	0,09%
82	Alati i hemikalije u građevinarstvu	0,00	0,00%	5.654,00	4,49%	42.343,00	8,78%	60,00	0,10%
84	Delovi za dvotaktne motore	0,00	0,00%	1.310,00	1,04%	21,00	0,00%	0,00	0,00%
49	Ostalo (knjige, slike i drugo)	517,00	0,23%	1.011,00	0,80%	3.708,00	0,77%	556,00	0,89%
<b>UKUPNO:</b>		<b>222.461,00</b>	<b>100%</b>	<b>125.927,00</b>	<b>100%</b>	<b>482.460,00</b>	<b>100%</b>	<b>62.535,00</b>	<b>100%</b>

Ukoliko se posmatra samo period 2015-2018. godina, primetno je da se kategorija „Odeća, obuća i prateća oprema“ u svakoj od posmatranih godina nalazi u prve tri kategorije oduzetih proizvoda po veličini, a u 2015. godini zauzima prvo mesto. Kategorija „Hrana, alkoholna i druga pića“ se u prva tri proizvoda po količini oduzete robe nalazi dva puta i to u 2014. godini i 2017. godini. Sve ostale kategorije koje se javljaju u ovoj grupi su zastupljene po jednom u posmatranom periodu. Kategorija „Lična zaštitna oprema“ je u 2015. godini bila na trećem mestu po broju oduzetih primeraka, a u svim ostalim godinama nije registrovano da je uopšte došlo do oduzimanja ovih proizvoda. Na osnovu navedenog, osim u slučaju kategorije „Odeća, obuća i prateća oprema“ nije primećen poseban trend u vezi sa proizvodima koji su najčešće oduzimani u posmatranom periodu.

U odnosu na Analizu u okviru Twining projekta, uočava se da je došlo do znatnog opadanja zadržavanja proizvoda u kategoriji „CD, DVD, softver, laptopovi sa piratskim softverom i slična oprema“.<sup>34</sup> Na osnovu sprovedenih polustrukturiranih intervjua sa predstavnicima Tržišne inspekcije utvrđeno je da je nivo oduzetih proizvoda iz ove kategorije opao u posmatranom periodu iz dva razloga: (1) promena trendova u tražnji potrošača izazvane razvojem telekomunikacija i interneta te pomeranja (kako legalne, tako i nelegalne) tražnje na internet, kao i (2) promena trendova u ponudi lica koja se bave prodajom ovih proizvoda izazvana merama i kontrolama sprovedenim od strane Tržišne inspekcije.

Za 2018. godinu su takođe dostupni iscrpni podaci o vrsti, količini i broju kontrola po kategorijama i potkategorijama oduzetih proizvoda, ali zbog zbog promene načina kategorizacije proizvoda nije moguće upoređivanje svih kategorija tokom celog posmatranog perioda. Prema podacima Tržišne inspekcije za 2018. godinu, sprovedeno je 1.886 kontrola, a oduzeto je 387.706 komada krivotvorene robe. Ubedljivo najveća količina robe je oduzeta u kategoriji „Odeća i odevni dodaci“ i to 339.365 komada, što u odnosu na ukupnu količinu oduzete robe predstavlja 87,53%. Interesantan je podatak da dobar deo oduzetih proizvoda u ovoj kategoriji nije gotov proizvod, već se radi o brendiranim etiketama, odnosno svega 2% oduzetih primeraka iz ove kategorije se odnosi na gotov proizvod. Treba napomenuti da je i u Analizi u okviru Twining projekta registrovana zaplena koja se odnosi na etikete za motorno ulje u 2013. godini. Ovi podaci su u skladu sa novim tendencijama u uvozu i proizvodnjji krivotvorene robe u Republici Srbiji, s obzirom da je utvrđeno da se u prethodnom periodu češće uvoze poluproizvodi i etikete odvojeno, pa se one u kasnijoj fazi prišivaju na odevne predmete, odnosno stavljuju na druge kategorije proizvoda.<sup>35</sup> U svim ostalim kategorijama proizvoda je bio daleko manji broj zaplena u ovoj godini.

Odnos broja izvršenih kontrola sa brojem oduzetih predmeta ukazuje na postignutu efikasnost u sprovodenju mera zaštite IS, odnosno ukazuje na optimalno korišćenje resursa od strane Tržišne inspekcije i smanjenje broja neosnovanih kontrola.<sup>36</sup>

**Tabela 14 - 2018. godina - Broj sumnjivih proizvoda prema vrsti robe**

Tarifna oznaka (dvocifrena)	Kategorija	Broj postupaka	%	Sumnjava roba	%	Oduzeti predmeti po izvršenoj kontroli
16-22	Hrana, alkoholna i druga pića	95	5,04%	32.778	8,45%	345,03
16-21	Hrana	82	4,35%	32.006	8,25%	390,32
22	Alkoholna pića	13	0,69%	772	0,20%	59,38
33	Proizvodi za negu tela	12	0,64%	394	0,10%	32,83
33	Parfemi i kozmetika	12	0,64%	394	0,10%	32,83
61-63	Odeća i odevni dodaci	744	39,45%	339.365	87,53%	456,14
61-63	Odeća	458	24,29%	6.634	1,71%	14,48
61-63	Ostalo (etikete, nalepnice)	286	15,16%	332.731	85,82%	1.163,40
64	Obuća	453	24,02%	5.917	1,53%	13,06
64	Sportska obuća	453	24,02%	5.917	1,53%	13,06

<sup>34</sup> Mada je ova kategorija jedna od kategorija gde podaci pribavljeni od strane autora nisu uporedivi sa podacima iz Analize u okviru Twining projekta, neki zaključci se ipak mogu izvući.

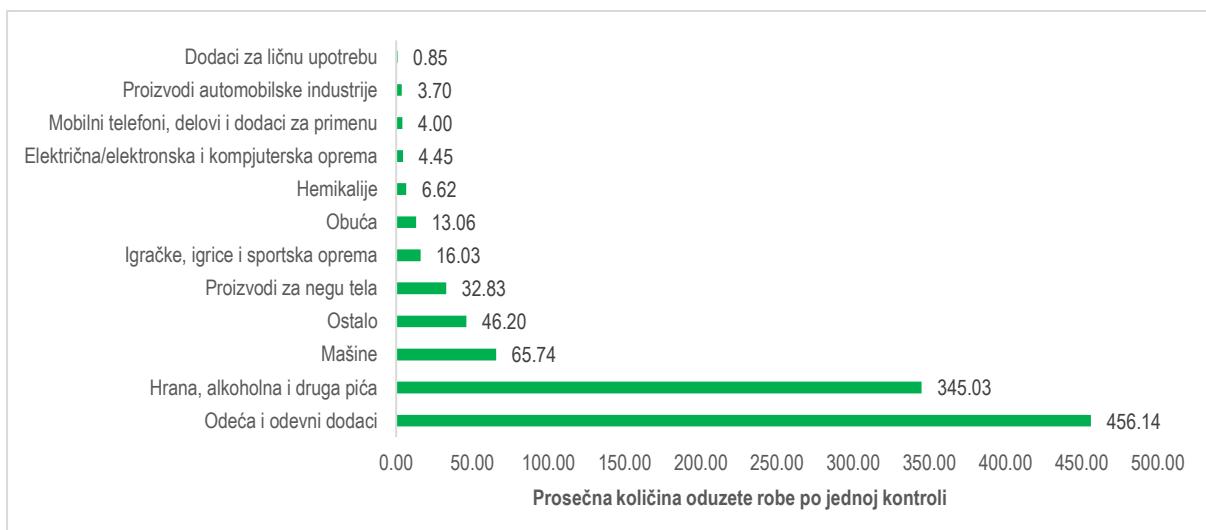
<sup>35</sup> Podaci o metodama uvoza krivotvorene robe su dobijeni na osnovu polustrukturiranog intervjua sa predstavnicima Tržišne inspekcije, a više o tome u odeljku 5.2.1. Organizovani kriminal.

<sup>36</sup> Podaci o broju kontrola po vrstama oduzetih proizvoda bili su dostupni samo za 2018. godinu, tako da je ovaj odnos računat samo za tu godinu.

n/a	Dodaci za ličnu upotrebu	151	8,01%	1.280	0,33%	0,85
90	Naočari za sunce i naočari za vid	86	4,57%	391	0,10%	4,55
42	Tašne	38	2,01%	470	0,12%	12,37
91	Satovi	27	1,43%	419	0,11%	15,52
<b>85</b>	<b>Mobilni telefoni, delovi i dodaci za primenu</b>	<b>1</b>	<b>0,05%</b>	<b>4</b>	<b>0,00%</b>	<b>4,00</b>
85	Delovi i dodaci za upotrebu	1	0,05%	4	0,00%	4,00
<b>95</b>	<b>Igračke, igrice i sportska oprema</b>	<b>293</b>	<b>15,54%</b>	<b>4.696</b>	<b>1,21%</b>	<b>16,03</b>
95	Igračke	293	15,54%	4.696	1,21%	16,03
<b>85</b>	<b>Električna/elektronska i kompjuterska oprema</b>	<b>82</b>	<b>4,35%</b>	<b>365</b>	<b>0,09%</b>	<b>4,45</b>
85	Audio/video uređaji, uključujući delove i dodatke za primenu	82	4,35%	365	0,09%	4,45
<b>34</b>	<b>Hemikalije</b>	<b>21</b>	<b>1,11%</b>	<b>1.390</b>	<b>0,36%</b>	<b>6,62</b>
34	Ostalo	21	1,11%	1.390	0,36%	6,62
<b>84</b>	<b>Mašine</b>	<b>19</b>	<b>1,01%</b>	<b>1.249</b>	<b>0,32%</b>	<b>65,74</b>
84	Mašine i delovi	1	0,05	12	0,003	12,00
84	Ostalo	18	0,96%	1.237	0,32%	68,72
<b>87</b>	<b>Proizvodi automobilske industrije</b>	<b>10</b>	<b>0,53</b>	<b>37</b>	<b>0,01%</b>	<b>3,70</b>
87	Ostalo	10	0,53	37	0,01%	3,70
n/a	<b>Ostalo</b>	<b>5</b>	<b>0,27%</b>	<b>231</b>	<b>0,06%</b>	<b>46,20</b>
n/a	Ostalo	5	0,27%	231	0,06%	46,20
<b>UKUPNO:</b>		<b>1.886</b>	<b>100%</b>	<b>387.706</b>	<b>100%</b>	<b>n/a</b>

Što se tiče odnosa broja izvršenih kontrola sa količinom oduzete robe, najbolji rezultat je ponovo postignut u odnosu na kategoriju „Odeća i odevni dodaci“ gde je za svaku izvršenu kontrolu došlo do oduzimanja 456,14 krivotvorenih predmeta. Ovaj odnos je još izraženiji kada se pogleda podkategorija „Ostalo (etikete, nalepnice)“, gde je oduzeto 1.163,40 komada robe po izvršenoj kontroli. Sledeći najbolji rezultat je postignut u kategoriji „Hrana, alkoholna i druga pića“, gde je u proseku po kontroli oduzeto 345,03 proizvoda. Nakon toga, ovaj odnos značajno opada, tako da je u prvoj sledećoj kategoriji „Mašine“, oduzeto 65,74 proizvoda po izvršenoj kontroli. Bitno je primetiti da ovaj odnos pada ispod jedinice samo u jednom slučaju, odnosno kod kategorije „Dodaci za ličnu upotrebu“, gde je za svaku izvršenu kontrolu oduzeto samo 0,85 proizvoda, što znači da je jedino u ovoj kategoriji bilo više izvršenih kontrola nego oduzetih predmeta. To je saglasno i sa podacima koji su dobijeni na osnovu polustrukturiranog intervjuja sa predstavnicima Tržišne inspekcije, prema kojima je vođenje istraga osnovni način delovanja ovog organa.

**Grafikon 12 - 2018. godina - Odnos količina oduzete robe/broj kontrola**



Tržišna inspekcija može da sprovodi mere zaštite IS po službenoj dužnosti i na osnovu zahteva nosioca prava. **Što se tiče vrste prava IS u odnosu, jasno preovladavaju žigovi u odnosu na autorsko i srođna prava.** Od 1.886 postupaka kontrole koji su pokrenuti po zahtevu nosioca prava ili po službenoj dužnosti, samo 7 postupaka se donosilo na autorsko i srođna prava i svi su pokrenuti na osnovu zahteva nosilaca prava. Ovo je verovatna posledica promene načina u distribuciji video, audio i softverskog sadržaja i njenom pomeranju na internet, s obzirom da se u poslednje vreme uglavnom u tom formatu čine kršenja autorskog i srodnih prava.

**Tabela 15 - 2018. godina - Kontrole prema vrsti prava IS**

Vrsta prava IS	Broj postupaka Tržišne inspekcije		Postupci				
	Ex officio	Po zahtevu nosioca prava za pokretanje postupka	Broj komada robe zadržane u postupku Tržišne inspekcije	Čeka uništenje	Uništena roba	Čeka ishod sudskog postupka	U toku
1	2	3	4	5	6	7	8 (4+7)
Autorsko i srođna prava		7	52	5.567	-	-	52
Žig	677	1202	387.654	94.433	75.125	629.691	1.017,345
<b>UKUPNO:</b>	<b>677</b>	<b>1209</b>	<b>387.706</b>	<b>100.000</b>	<b>75.125</b>	<b>629.691</b>	<b>1.017,397</b>

Međutim, korišćenje interneta ne predstavlja samo problem u pogledu piratskog sadržaja, već je uočeno da se internet sve više koristi i za distribuciju krivotvorene robe. Tako je još u periodu izrade Analize u okviru projekta Twining došlo do masovne pojave prodaje krivotvorenih proizvoda preko društvenih mreža upućivanjem na internet portale putem kojih je moguće kupiti krivotvorenu robu. Osim toga, uočen je i rast popularnosti domaćih internet portala za elektronske aukcije među licima koja se bave krivotvorenjem.

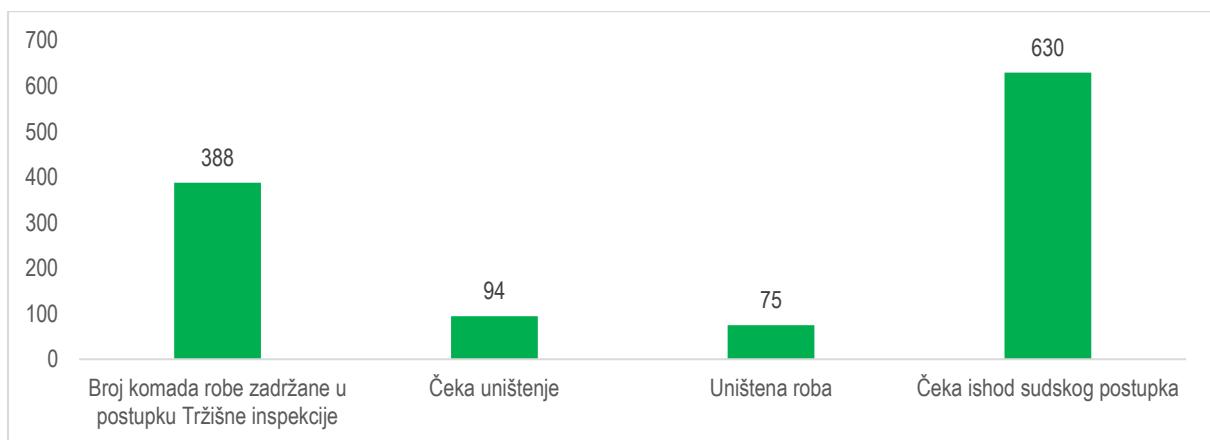
Na osnovu Zakona o elektronskoj trgovini ("Sl. glasnik RS", br. 41/2009 i 95/2013), tržišni inspektor su, uz inspektore za poštanske usluge i inspektora za telekomunikacije i informatiku, nadležni za vršenje nadzora nad pružaocima usluga informacionog društva. Radi vršenja nadzora, pružaoci usluga dužni su da tržišnim inspektorima omoguće pristup računarskoj opremi i uređajima, kao i da bez odlaganja pokažu ili dostave potrebne podatke i dokumentaciju u vezi sa predmetom nadzora. Pružalac usluga mora i da obavesti nadležni državni organ ako osnovano sumnja da: (1) korišćenjem njegove usluge korisnik usluga preduzima nedopuštene aktivnosti, odnosno (2) je korisnik njegove usluge pružio nedopušteni podatak. Na osnovu sprovedenog polustrukturiranog intervjuia sa predstavnicima Tržišne inspekcije, utvrđeno je da se u ovoj fazi interno savladavaju i razvijaju tehnike sprovođenja istrage i sakupljanja dokaza u okruženju interneta i računarskih mreža. Sprovode se i obuke zaposlenih za savladavanje ovih veština, kako bi se kontrole u narednom periodu još više sprovodile i putem interneta.

Tokom 2018. godine, odnos postupaka koji su pokrenuti po službenoj dužnosti u odnosu na postupke koji su pokrenuti po zahtevu nosioca prava iznosi 36%:64%. Ovo ukazuje da postoji efikasna saradnja između Tržišne inspekcije i nosioca prava, kao i da je Tržišna inspekcija dostupna nosiocima prava. Za ovaj odnos je bitno i da se drastično povećao broj zahteva nosioca prava u periodu 2009-2018. godine. Uz to, a s obzirom da postoji i značajan broj postupaka koji su pokrenuti po službenoj dužnosti, očigledno je da Tržišna inspekcija preuzima inicijativu i da aktivno radi na suzbijanju krivotvorene i piratske robe i bez zahteva nosioca prava.

U pogledu podataka o uništenoj robi, treba imati u vidu da na osnovu članova 30-31. Zakona o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava IS, tržišna inspekcija može uništiti robu po službenoj dužnosti samo ukoliko se lice od kojeg je roba privremeno oduzeta nije upustilo u postupak osporavanja razloga za oduzimanje te robe. Ukoliko lice od koga je roba oduzeta uloži prigovor, roba se može uništiti samo na osnovu pravnosnažne odluke suda da se roba konačno oduzme i uništi, odnosno ukloni iz prometa. U skladu sa navedenim, Tržišna inspekcija može da oduzme robu samo ako držalac robe ostane neaktivan, inače mora da sačeka odluku suda. S obzirom da sudovi po pravilu postupaju sporije od inspekcijskih organa, to je jedan od mogućih razloga zašto velike količine robe nisu uništene u 2018. godini.

Osim toga, proizvodi kojima se povređuje autorsko i srodnna prava su slabo zastupljeni verovatno iz prethodno navedenih razloga. Tržišna inspekcija je u posmatranom periodu oduzela samo 52 proizvoda koji predstavljaju povredu autorskog ili srodnih prava u odnosu na 387.654 proizvoda kojima se povređuje pravo žiga. Nešto veći broj u visini od 5.567 primeraka ovih proizvoda je registrovan kod robe koja čeka uništenje. S obzirom da broj zaplena piratskih CD i DVD diskova opada još od 2014. godine, a da je takav tip robe na tržištu dostupan krajnje retko, moguće je da se radi o robi koja je prošla kroz sudski proces u ranijem periodu.

**Grafikon 13 - 2018. godina - Uništenje robe u postupku pred Tržišnom inspekcijom (u hiljadama)**



Budući da Tržišna inspekcija ne utvrđuje vrednost oduzete i uništene robe, nije moguće ustanoviti trendove u vezi sa njenom vrednošću. Postoji više razloga za ovu praksu. Tržišna inspekcija blisko sarađuje sa inspekcijskim službama Ujedinjenog Kraljevstva (Trading standards) i implementira određene elemente njihove prakse i metodologije, a nije zapaženo da inspekcijski organi u Ujedinjenom Kraljevstvu vrše procene vrednosti oduzete robe. Zatim, roba se uništava nakon oduzimanja, pa se zato ne vrši ni procena njene vrednosti. Na kraju, krivotvorena roba je često bez potrebnih isprava na osnovu koje bi se utvrdila njena vrednost. Bez obzira na praktične teškoće u utvrđivanju vrednosti oduzete i uništene robe, ti podaci su ključni za kvantitativnu analizu nivoa krivotvorenja i piraterije. Osim toga, navedene teškoće se mogu prevazići ako se vrednost oduzete robe procenjuje prema vrednosti originalnih primeraka, a ove podatke mogu dostaviti nosioci prava, uspostavljanjem koordinacije njih i između Tržišne inspekcije.

Posmatranjem dobijenih podataka u svim navedenim periodima mogu se izvući neki zaključci. Pre svega, saradnja Tržišne inspekcije sa nosiocima prava IS je sve bolja i bolja u posmatranom periodu. To se ne

ogleda samo u broju podnetih zahteva od strane nosioca prava već i u orijentaciji Tržišne inspekcije da svoje delovanje zasnuje na sveukupnoj saradnji sa nosiocima prava.

Zatim, postoje proizvodi kojima se povređuje pravo IS, koji se maltene više ne koriste za povredu prava IS usled naučnog i tehnološkog razvoja, iako su u ranijim periodima predstavljali izuzetnu opasnost. Ovo se pre svega odnosi na CD i DVD diskove, ali i na druge trajne nosače podataka. Međutim, pitanje je koliko je njihovim nestankom došlo smanjenja piraterije u Republici Srbiji, a još više da li je usled toga problem piraterije pojednostavljen. Naime, ovi oblici povrede prava IS su nestali samo da bi ustupili mesto još opasnijim metodama povrede prava IS. Diseminacija piratskih proizvoda sada se uglavnom vrši preko interneta, koji je mnogo nezahvalniji medij za bilo kakav oblik kontrole imajući u vidu njegovu decentralizovanost. To zahteva da Tržišna inspekcija (uz saradnju sa nosiocima prava i drugim institucijama koje sprovode prava IS u Republici Srbiji i na međunarodnom nivou) prilagodi svoj način rada ovom novom načinu povrede prava, i već se sprovode aktivnosti sa tim ciljem razvijanjem i savladavanjem tehnika sprovođenja istrage i sakupljanja dokaza u okruženju interneta i računarskih mreža.

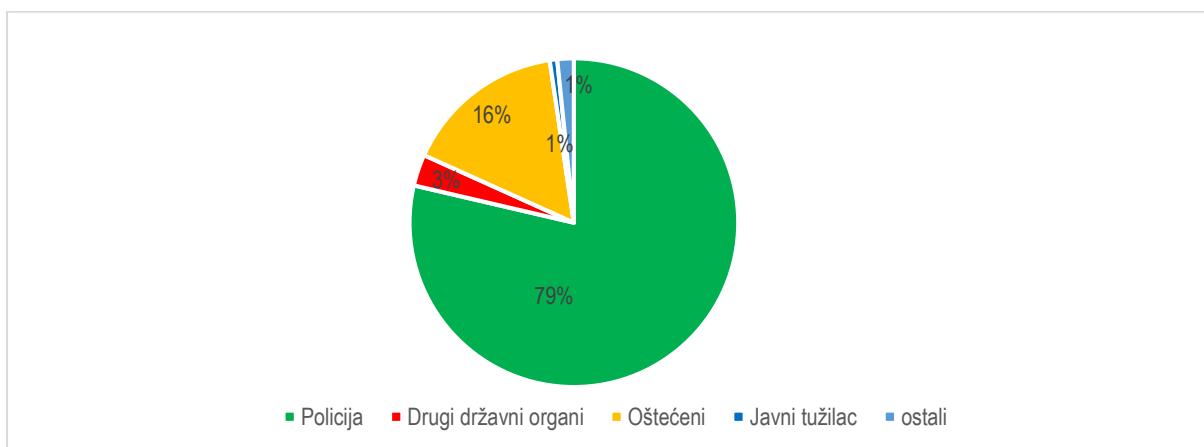
### **3.1.5. Ministarstvo unutrašnjih poslova**

Prema podacima Analize sprovedene u okviru Tvining projekta, broj kontrolisanih lica je opao za 63% u odnosu na 2011. godinu i ovaj trend se primećuje u celom posmatranom periodu predmetnog izveštaja. Važno je uočiti da policija može da preduzima mere i radnje iz svoje nadležnosti samo kada postoje osnovi sumnje da je neko lice izvršilo krivično delo, odnosno da samo u tom slučaju može da preduzme neki oblik kontrole prema određenom licu. Imajući u vidu navedeno, ovi podaci predstavljaju indiciju da su mere kontrole lica preduzimane kontinuirano u ovom periodu, te da je do smanjenja kontrola došlo i usled aktivnosti koje je preduzimala policija. U predmetnom izveštaju, podaci o izvršenim krivičnim delima i kao i o krivičnim prijavama su posmatrani zbirno u odnosu na sva dela protiv IS i posebno u odnosu na krivično delo „Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava“ (član 199. KZ), s tim što nema podataka o krivičnim prijavama za 2009. i 2010. godinu. U posmatranom periodu je došlo do smanjenja krivičnih dela protiv IS sa 231 u 2009. godini na 96 u 2014. godini, što je smanjenje od 56%. Sličan trend je uočljiv i kod krivičnog dela „Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava“, gde je procenat smanjenja veći i iznosi 85%, s time što je udeo ovog dela u svim krivičnim delima protiv IS smanjen na 35% u 2014. godini u odnosu na nivo iz 2009. godine.

Pregledom podataka dostavljenih od strane Republičkog javnog tužilaštva Republike Srbije, kada su u pitanju podnosioci krivičnih prijava za izvršena krivična dela protiv IS, ustanovljeno je da je policija daleko najčešći podnositelj krivičnih prijava u odnosu na sve druge državne organe, pravna lica i građane. U periodu 2015-2018. godina, policija se javlja kao podnositelj krivičnih prijava za krivična dela protiv IS u 79% slučajeva. U istom periodu, javni tužilac je došao do neposrednih saznanja za izvršenje krivičnih dela protiv IS u samo 5 slučajeva, odnosno u nešto ispod 1% svih krivičnih dela protiv IS prijavljenih u ovom periodu.

U nastavku je prikazana detaljnija raspodela podataka o podnosiocima krivičnih prijava u periodu 2015-2018. godina.

Grafikon 14 - 2015-2018. godina - Krivične prijave prema podnosiocu



Na osnovu podataka Republičkog javnog tužilaštva, broj krivičnih prijava koji je podnela policija u periodu 2015–2018. godina za krivična dela protiv IS je opao, tako da je u 2018. godini broj krivičnih prijava iznosio 28% u odnosu na 2015. godinu. Broj krivičnih prijava za krivično delo „Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga“ je takođe opao u ovom periodu i u 2018. godini je bio u nivou od 72% u odnosu na 2015. godinu.

U okviru Analize Twining projekta, zaplenjena roba je analizirana u pogledu broja zaplenjenih štampanih izdanja, CD-ova, tehničkih uređaja, audio i video kaseta i druge, nespecificirane, robe.<sup>37</sup> Kada je u pitanju period 2015-2018. godina, postoje podaci RZS-a o primeni mere oduzimanja predmeta, ali ukazuju samo na to koliko je puta ova mera primenjena, ne i na vrstu i količinu oduzete robe. Takođe, nema podataka o tome da li su oduzeti predmeti uništeni. Međutim, budući da je kod krivičnih dela protiv IS, izuzev za krivično delo „Povreda moralnih prava autora ili interpretatora“, propisano obavezno uništenje predmeta, može se prepostaviti da je većina zaplenjenih predmeta i zapravo uništena.<sup>38</sup> Ovu meru izriče sud, ali policija privremeno oduzima predmete za koje postoje uslovi da se oduzmu prema KZ-u. U skladu sa tim, uslov za primenu ove mere je da policija prethodno zapleni robu. Iz tog razloga od policije u najvećoj meri zavisi koliko će se efikasno ova mera primenjivati.

U nastavku sledi tabela koja predstavlja raspodelu i frekvenciju izrečene mere bezbednosti oduzimanja predmeta, po godinama.

<sup>37</sup> U pogledu količine zaplenjene robe preovlađuju CD-ovi (61%), osim u 2009. godini kada zaplenjena štampana izdanya prednjače. Nivo zaplene štampanih izdanja u ovoj godini je sasvim atipičan, jer je zaplenjeno 156.757 primeraka, a prosečan nivo zaplane u svim drugim godinama je bio 911 primeraka. I u pogledu zaplenjene robe, podaci ukazuju na smanjenje količine zaplenjene robe u ovom periodu. Količina zaplenjene robe u 2014. godini je samo 5% zaplenjene robe u 2009. godini.

<sup>38</sup> Republički zavod za statistiku, BILTEN, Punoletni učinoci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2015 - prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2016 - u daljem tekstu: RZS (2016); Republički zavod za statistiku, BILTEN, Punoletni učinoci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2016 - prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2017 - u daljem tekstu: RZS (2017); Republički zavod za statistiku, BILTEN, Punoletni učinoci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2017 - prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2018 - u daljem tekstu: RZS (2018). Prilikom izrade ove studije nisu bili dostupni podaci Ministarstva unutrašnjih poslova u vezi sa brojem kontrolisanih lica i podaci o robi koja je zaplenjena na osnovu ovih kontrola.

**Tabela 16 - RZS - Mera bezbednosti oduzimanja predmeta**

KD protiv intelektualne svojine	Ukupno osuđena lica	Mere bezbednosti		Procenat izricanja
		ukupno	oduzimanje predmeta	
2015. godina	34	20	20	59%
2016. godina	34	22	22	65%
2017. godina	23	15	15	65%

Takođe, policija primarno radi na rasvetljavanju krivičnog dela i otkrivanju učinioca. Na osnovu toga, podaci o odnosu između prijavljenih krivičnih dela s poznatim i sa nepoznatim učiniocem, kao i njihova vremenska distribucija od su izrazitog značaja za ocenu efikasnosti rada policije.

Prema podacima RZS-a, u 2015. godini je 21% krivičnih dela protiv IS ostalo nerasvetljeno, odnosno sa nepoznatim učiniocem, da bi u 2016. godini taj broj pao na samo 3%, sa zanemarljivim povećanjem na 7% u 2017. godini. Osim toga, u 2016. godini su ostala nerasvetljena samo 3 krivična dela iz prethodnog perioda, a u 2017. godini praktično nije bilo nerasvetljenih krivičnih dela protiv IS od pre dve i više godina. Takođe, u 2017. godini je zabeležen ukupno manji broj prijavljenih dela u odnosu na 2016. godinu, tako da je procenat nerasvetljenih dela povećan i usled smanjenja ukupno prijavljenih krivičnih dela. Ovi podaci su snažna indicija o efikasnosti policije u rasvetljavanju krivičnih dela protiv IS.<sup>39</sup>

### 3.1.6. Javno tužilaštvo

Analizom krivotvorenja i piraterije u Srbiji sprovedenoj u okviru Twining projekta, obuhvaćena su krivična dela iz grupe krivičnih dela protiv IS, kao i krivično delo "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga".<sup>40</sup> Najzastupljenije je bilo krivično delo "Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava", a zatim delo "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga". U ovom periodu nisu zabeležene nikakve aktivnosti javnog tužilaštva u vezi sa krivičnim delom "Neovlašćeno uklanjanje ili menjanje elektronske informacije o autorskom i srodnim pravima" i krivičnim delom "Povreda pronalazačkog prava".

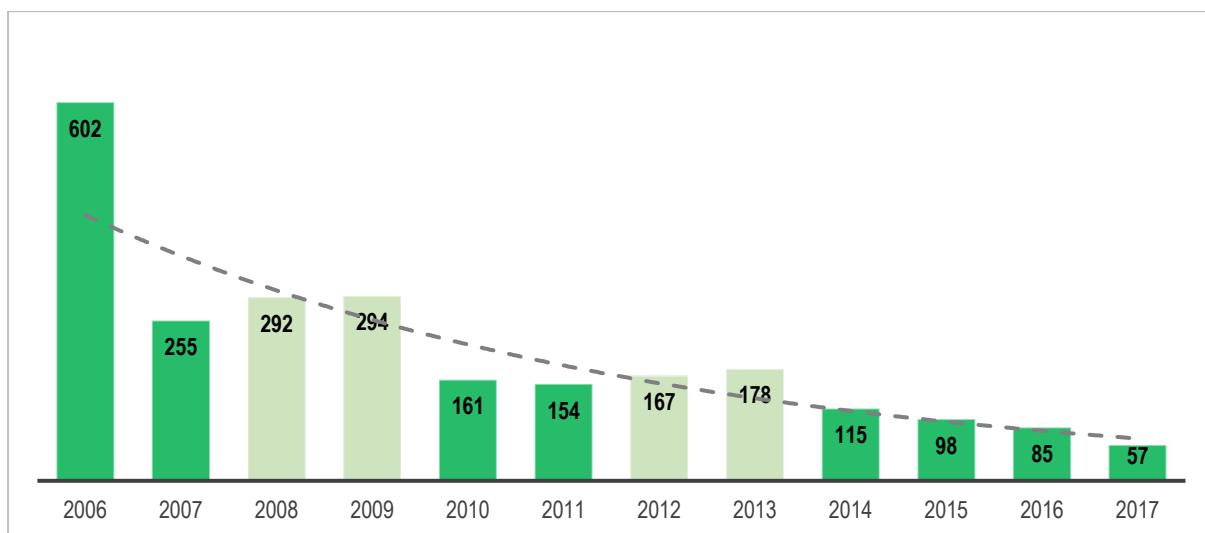
Prema podacima Republičkog javnog tužilaštva za period 2015-2018. godina, i dalje su najzastupljenija krivična dela "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga" (50% udela) i "Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava" (36%). Treće krivično delo po zastupljenosti je "Povreda moralnih prava autora i interpretatora" (10%), a ostala krivična dela su prisutna u zanemarljivom broju. "Povreda pronalazačkog prava" (član 201. KZ) i "Neovlašćeno korišćenje tuđeg dizajna" sa po 2%, a krivično delo "Neovlašćeno uklanjanje ili menjanje elektronske informacije o autorskom i srodnim pravima" ima manje od 1% udela u ukupnim prijavljenim krivičnim delima u ovom periodu. Navedena tri krivična dela kod kojih postoji izrazito niska frekvencija prijavljivanja karakteriše i činjenica da u određenim godinama uopšte nije bilo prijava koje se odnose na ova dela, što je takođe u skladu sa nalazima Twining projekta.

<sup>39</sup> Ibid. Neophodno je istaći da se podaci RZS-a razlikuju od podataka dostavljenih od strane MUP-a, javnih tužilaštva i sudova usled različite metodologije u prikupljanju ovih podataka.

<sup>40</sup> U 2014. godini biće krivičnog dela "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga" bilo je propisano članom 233. KZ, ali je u vreme pisanja ove Analize izmenama i dopunama Krivičnog zakonika ovo krivično delo prenumerisano u član 238. KZ.

Dinamična raspodela krivičnih dela treba da ukaže na trendove u vršenju krivičnih dela protiv IS tokom dužeg vremenskog perioda. Za ove svrhe su korišćeni javno dostupni podaci RZS-a o prijavljenim krivičnim delima iz grupe krivičnih dela protiv IS za period 2006–2017. godina. Na osnovu ovih podataka može se uočiti da je broj prijavljenih krivičnih dela protiv IS znatno opao u posmatranom periodu. Takođe, podaci ukazuju da je nakon značajnog pada u prijavljenim krivičnim delima u 2007. godini, bilo tri distinktivna perioda. Prvi period je od 2007. do 2010. godine kada broj krivičnih dela blago raste, da bi opet značajno opao u 2010. godini. U periodu od 2010. do 2013. godine nivo prijavljenih dela je prilično stabilan, a ponovo dolazi do značajnog pada u 2014. godini, nakon čega konstantno pada sve do 2017. godine u kojoj dostiže nivo od svega 9% prijavljenih krivičnih dela iz 2006. godine.<sup>41</sup>

**Grafikon 15 - RZS - 2006-2017. godina - Prijavljena punoletna lica**



Podaci Repuličkog zavoda za statistiku govore i stalnom opadanju broja krivičnih prijava koje podnose oštećeni građani, sa 29% u 2015. godini, na 20% u 2016. godini, da bi opao na 23% u 2017. godini. U istom periodu, broj podnositelaca među oštećenim pravnim licima je bio dosta manji u odnosu na oštećene građane, a udeo je bio 16% svih prijava u 2015. godini, 14% svih prijava u 2016. godini, a došlo je do značajnog pada na 5% svih prijava u 2017. godini. Drugi (ostali) građani su u ovom periodu podneli krivične prijave u zanemarljivom broju slučajeva, odnosno samo jednom. Inspekcije i drugi upravni organi su podneli mali broj prijava u posmatranom periodu i to drugi upravni organi (2015: 1%, 2016: 5% i 2017: 4%), a inspekcija (2015: 4%, 2016: 1% i 2017: 2%). Prema podacima RZS-a, **udeo neposrednog podnošenja krivične prijave javnom tužilaštvu sve više opada**, sa 38% svih prijava u 2015. godini, na 26% svih prijava u 2017. godini, tako da se može zaključiti da se u ovom periodu krivične prijave sve više podnose preko policije.<sup>42</sup>

S obzirom da je suština rada javnog tužilaštva u zastupanju optužbe pred sudom, od značaja za sagledavanje krivičnopravne reakcije za dela protiv IS je i vremenska dinamika podnošenja optužnih akata od strane javnih tužilaca. Prema podacima RZS-a, u periodu 2006–2017. godina, može se uočiti sličan trend kao i kod prijavljivanja krivičnih dela protiv IS. Naime, u celom periodu broj optuženja značajno opada. Ipak, postoje i neke razlike. Pre svega, ne postoji tako distinktivni periodi kao kod

<sup>41</sup> RZS (2016); RZS (2017); RZS (2018).

<sup>42</sup> Ibid.

krivičnih prijava. Broj utuženja opada mnogo ravnomernije od broja podnetih krivičnih prijava, osim u 2014. godini kada naglo opada za 52% u odnosu na 2013. godinu. Takođe broj optuženja opada u svim posmatrаниm godinama, osim u 2011. kada blago raste za 13% u odnosu na 2010. godinu. Međutim, već od 2008. godine počinje ujednačavanje krivičnih prijava i optuženja, što se može objasniti obradom zaostalih krivičnih prijava iz prethodnog perioda u 2007. godini.<sup>43</sup>

**Grafikon 16 - RZS: 2006-2017. godina - Optužena punoletna lica**



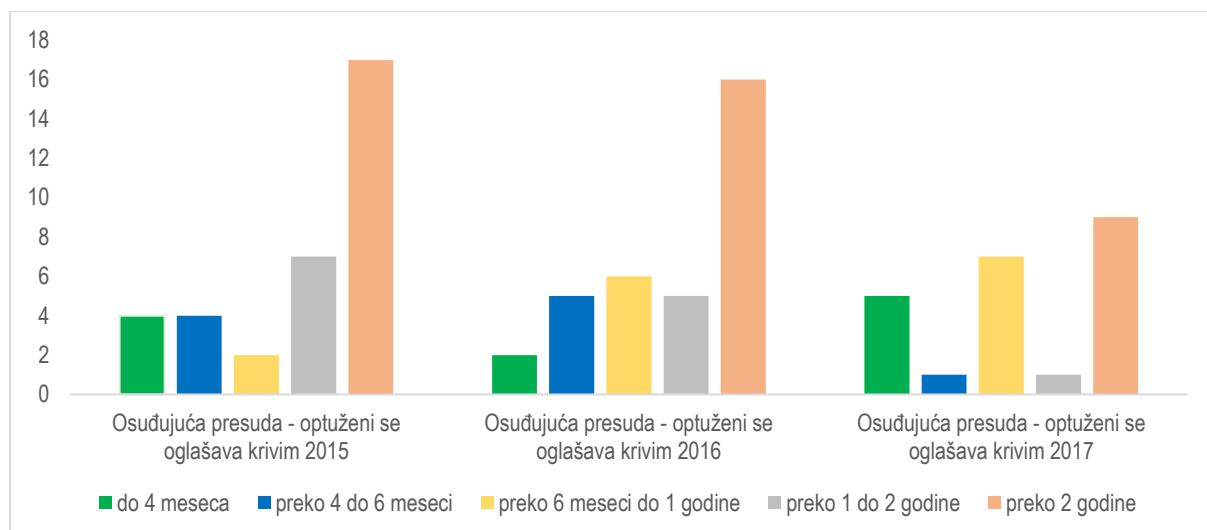
Dužina postupka je jedan od najvažnijih elemenata za procenu efikasnosti krivičnopravne zaštite IS. RZS redovno prati dva indikatora brzine postupka za pravnosnažno okončane predmete. Jedan je dužina postupka od prijave do pravnosnažnosti, a drugi od optuženja do pravnosnažnosti. Za rad javnog tužilaštva mnogo je bitniji prvi, s obzirom da u krivičnom postupku od trenutka kada je nadležnost za vođenje istrage preneta na javne tužioce, javno tužilaštvo ima skoro potpunu kontrolu nad postupkom do optuženja. U postupku nakon optuženja javni tužilac i dalje ima veliki stepen kontrole, ali tada brzina postupka ne zavisi samo od postupanja javnog tužilaštva, već značajan faktor predstavlja i sud pred kojim se vodi postupak. Stoga su kao indikator rada tužilaštva korišćeni podaci koji se odnose na trajanje postupka od prijave do pravnosnažnosti.

Podaci su podeljeni na osuđujuće presude i druge odluke kojima je okončan postupak. U pogledu osuđujućih presuda, u 2015. godini, 50% postupaka je trajalo do dve godine od prijave do pravnosnažnosti. Ovaj procenat se povećao u 2016. godini na 53% i 2017. godini na 61%. U slučaju kada se postupak okončavao drugom odlukom, u 2015. godini su svi postupci trajali više od dve godine od trenutka prijave do pravnosnažnog okončanja.<sup>44</sup>

<sup>43</sup> Ibid.

<sup>44</sup> Ibid.

**Grafikon 17 - RZS 2015-2017. godina: Vreme trajanja postupka koji su rezultirali osuđujućom presudom od krivične prijave do pravnosnažnosti**



U celom posmatranom periodu postoji veliki broj odbačenih krivičnih prijava. Prosečan broj odbačenih krivičnih prijava za ceo period i po svim posmatrаниm krivičnim delima je 57%. U posmatranom periodu, broj odbačenih krivičnih prijava se smanjio, tako da je u 2015. godini od svih podnetih krivičnih prijava odbačeno 47%, da bi u 2017. godini bilo odbačeno 33% svih podnetih krivičnih prijava. Ne postoje podaci o odnosu između odbačenih krivičnih prijava i njihovih podnosioca. Međutim, važno je proveriti i razloge usled kojih je došlo do odbačaja krivične prijave, odnosno njihovu strukturu. **Prosečno, u najvećem broju slučajeva je do odbačaja došlo usled odlaganja gonjenja usled izvršavanja određenih obaveza.** Suština ovog instituta jeste da se ne preduzima dalje gonjenje zato što je okrivljeni ispunio obaveze koje mu je odredio nadležni javni tužilac, zbog čega dolazi do odbačaja krivične prijave. Zbog toga, može se smatrati da je primenom ovog instituta postupak upešno završen. Usled razloga koji se tiču nepostojanja uslova za preduzimanje krivičnog gonjenja odbačeno je 56% od ukupnog broja svih odbačenih krivičnih prijava. Od tog broja u celom posmatranom periodu, samo jedna krivična prijava je odbačena usled zastarelosti krivičnog gonjenja.

Prema podacima RZS-a, u periodu 2015–2017. godina, prijavljeni učinoci krivičnih dela protiv IS su uglavnom muškog pola, prosečna stopa učešća žena u ovoj populaciji je 11% u ovom periodu. Međutim, kod krivičnih dela "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga", ovaj deo je mnogo veći i iznosi oko jedne četvrtine, s time što je u 2015. godini zabeležen porast na 39% ukupno prijavljenih dela. Kod krivičnog dela "Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda", učešće žena kao učinilac je mnogo neravnomernije i stalno raste u posmatranom periodu, tako da su u 2015. godini 12%, u 2016. godini 16%, a u 2017. godini 30% svih prijavljenih učinioča bile žene.<sup>45</sup>

Teritorijalna distribucija krivičnih dela je od značaja za teritorijalnu alokaciju resursa organa krivičnog gonjenja i njihovu nadležnost. **Teritorijalna distribucija prijavljenih krivičnih dela protiv IS po regionima je prilično ujednačena.** Međutim, prijavljivanje krivičnog dela "Neovlašćena upotreba tuđeg

<sup>45</sup> Ibid.

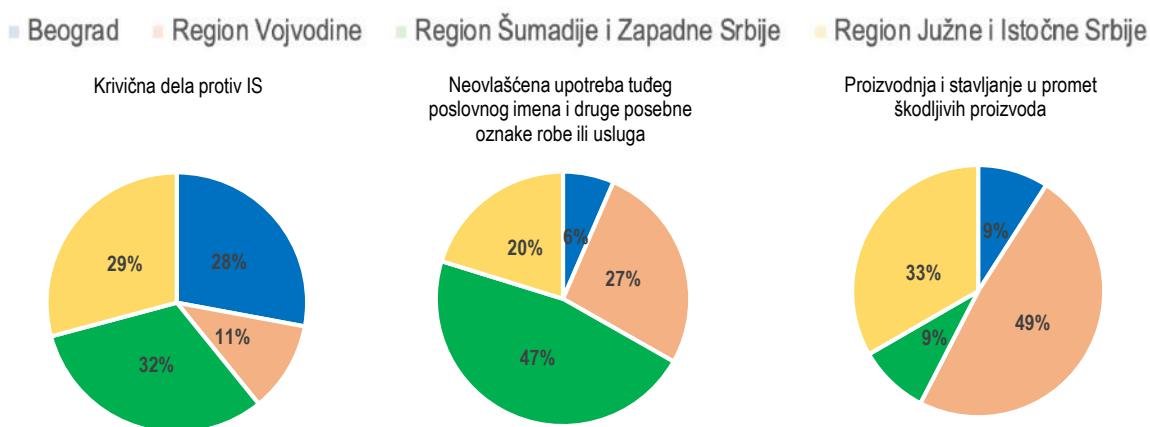
poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga", i krivičnog dela "Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda", pokazuje značajna odstupanja po regionima.

**Tabela 17 - RZS 2015-2017. godina: Prijavljena dela po regionima**

Prijavljena KD	Republika Srbija				
	Ukupno	Srbija - sever		Srbija - jug	
		Beogradski region	Region Vojvodine	Region Šumadije i Zapadne Srbije	Region Južne i Istočne Srbije
<b>2015</b>					
<b>Protiv intelektualne svojine</b>	98	42	10	28	18
Povreda moralnih prava interpretatora i autora	4	3	-	1	-
Neovlašćeno iskoriščavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava	40	16	3	15	6
Neovlašćeno uklanjanje ili menjanje elektronske informacije o autorskom i srodnim pravima	1	-	-	1	-
Povreda pronalazačkog prava	20	9	6	1	4
Neovlašćeno korišćenje tuđeg dizajna	33	14	1	10	8
<b>Protiv privrede</b>					
Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga	111	3	41	43	24
<b>Protiv zdravlja ljudi</b>					
Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda	25	2	17	4	2
<b>2016</b>					
<b>Protiv intelektualne svojine</b>	85	20	2	25	38
Povreda moralnih prava interpretatora i autora	8	1	1	4	2
Neovlašćeno iskoriščavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava	51	6	1	14	30
Neovlašćeno uklanjanje ili menjanje elektronske informacije o autorskom i srodnim pravima	1	1	-	-	-
Povreda pronalazačkog prava	2	1	-	-	1
Neovlašćeno korišćenje tuđeg dizajna	23	11	-	7	5
<b>Protiv privrede</b>					
Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga	97	10	26	45	16
<b>Protiv zdravlja ljudi</b>					
Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda	32	-	15	-	17
<b>2017</b>					
<b>Protiv intelektualne svojine</b>	57	5	15	23	14
Povreda moralnih prava interpretatora i autora	8	1	3	1	3
Neovlašćeno iskoriščavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava	28	3	9	9	7
Neovlašćeno uklanjanje ili menjanje elektronske informacije o autorskom i srodnim pravima	1	1	-	-	-
Povreda pronalazačkog prava	5	-	3	2	-
Neovlašćeno korišćenje tuđeg dizajna	15	-	-	11	4
<b>Protiv privrede</b>					
Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga	69	5	7	41	16
<b>Protiv zdravlja ljudi</b>					
Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda	37	4	28	2	3

Krivično delo "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga" najzastupljenije je u Regionu Šumadije i Zapadne Srbije sa 47% od ukupnog broja ovih dela koja su prijavljena u posmatranom periodu. Sledi Region Južne i Istočne Srbije sa 27% i Region Vojvodine sa 20%, dok Beograd bitno odudara sa svega 6% prijavljenih krivičnih dela. Ova pojava je još izraženija u 2015. godini, gde na Beograd otpada svega 3% krivičnih prijava ovog dela u toj godini. Krivično delo "Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda" je najzastupljenije u Regionu Vojvodine sa 48%, sledi region Južne i Istočne Srbije sa 33%, a Beograd i Region Šumadije i Zapadne Srbije imaju po 9%. Ako se pogledaju samo podaci za 2016. godinu, ovo delo u tom periodu uopšte nije bilo prijavljeno u Beogradu i u Regionu Šumadije i Zapadne Srbije.<sup>46</sup>

**Grafikon 18 - RZS: 2015-2017. godina – Teritorijalna distribucija krivičnih dela**



### 3.1.7. Prvostepeni i drugostepeni sudovi

Prema podacima Analize sprovedene u okviru Twining projekta, sudovi u vreme izrade predmetne studije nisu vodili podatke o sudskom gonjenju krivičnih dela protiv IS a takođe nisu mogli da dostave ni sveobuhvatne podatke u oblasti građanskopravne zaštite IS. Za potrebe ove Analize, pribavljeni su podaci o toku i trajanju parničnih postupaka u prvom stepenu kojima se štite prava IS za period od 2014-2017. godina, kao i podaci za 2018. godinu i podaci o toku i trajanju postupaka pred drugostepenim sudovima za 2018. godinu. Dodatno, pribavljeni su podaci RZS-a o postupanju sudova u krivičnom postupku, te su i ti podaci korišćeni za potrebe izrade ove studije.

U nastavku je prvo dat prikaz podataka o krivičnopravnoj zaštiti prava IS u Republici Srbiji, a nakon toga sledi prikaz podataka o građanskopravnoj zaštiti prava IS.

#### Krivičnopravna zaštita prava IS u Republici Srbiji.

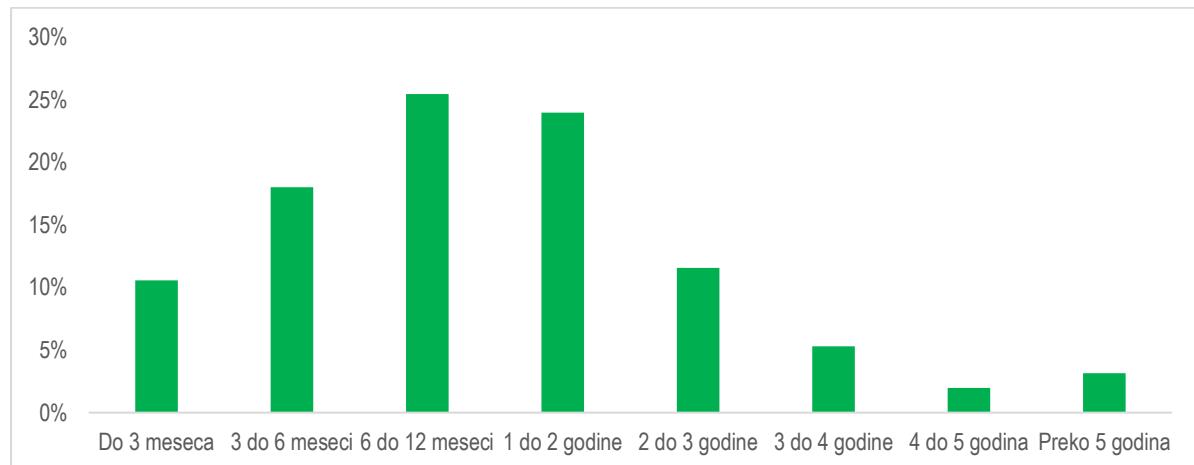
Otkako je sprovodenje istrage prešlo u nadležnost javnog tužioca, sudovi nemaju veliki uticaj na tok postupka sve do momenta optuženja. Takođe, određen broj postupaka se okonča pravnosnažno pre

<sup>46</sup> Ibid.

optuženja. Iz tog razloga, a da bi se eliminisali ovi efekti, korišćeni su dostupni podaci RZS-a o trajanju postupka od optuženja do donošenja pravnosnažne odluke za period 2015-2017. godine. Na osnovu pribavljenih podataka, utvrđeno je da se, **u proseku po godini, 83% postupaka koji su rezultirali osuđujućom presudom završavalо u periodu do dve godine od dana optuženja**. U 2017. godini je ovaj procenat bio i veći, tako da je tad **96% svih predmeta koji su okončani osuđujućom presudom u toj godini završeno za manje od dve godine od optuženja**. Štaviše, u proseku je **53% osuđujućih predmeta rešavano u roku od 4 meseca nakon optuženja**. I u ovoj kategoriji su u 2017. godini ostvareni značajni rezultati, tako da je u toku te godine **69% predmeta rešeno u roku od 4 meseca i manje računajući od dana optuženja**.<sup>47</sup>

Podaci sudova za 2018. godinu pokazuju sličnu vremensku distribuciju rešenih predmeta u periodu od prijema predmeta u sudu, do pravnosnažnog okončanja postupka. Prema tim podacima, 54% svih predmeta je pravnosnažno rešeno u periodu od godinu dana od prijema predmeta u sudu. **U periodu od dve godine nakon prijema predmeta, u 78% procenata svih predmeta vezanih za IS dolazi do pravnosnažnog okončanja postupka u posmatranom periodu**.

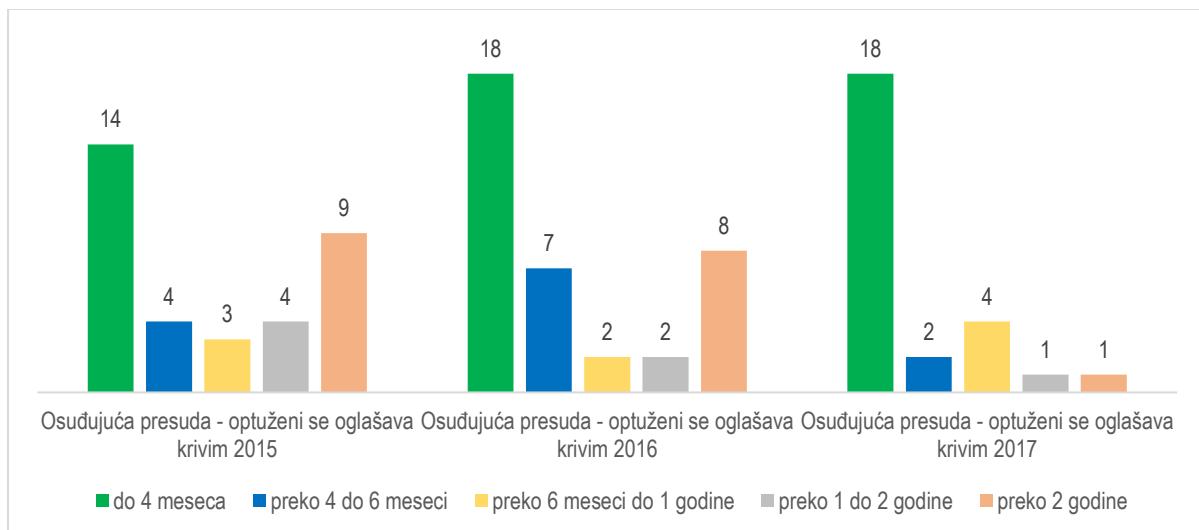
**Grafikon 19 - Podaci sudova o vremenskoj distribuciji trajanja postupka za 2018. godinu**



Iako ovi podaci reflektuju rad suda, značajan uticaj na ostvareni rezultat imaju upravo javni tužioci. Po prirodi stvari je da postupak koji se računa od dana podnošenja krivične prijave bude duži, od postupka koji se računa od dana optuženja, jer do optuženja uvek dolazi nakon podnošenja krivične prijave. Takođe, ne sme se zaboraviti da u periodu pre optuženja postoje brojne situacije koje su uglavnom rešene u trenutku kada tužilac doneše odluku da podigne optužni akt. Na primer, može se desiti da učinilac duže vremena ostane nepoznat, da postoje okolnosti koje privremeno isključuju krivično gonjenje, da poznati učinalac nije dostupan organima gonjenja, da ne mogu da se prikupe potrebni ili da se obrade pojedini dokazi, da svedoci nisu dostupni policiji i tužilaštву ili da su nepoznati i tome slično. Iz navedenih razloga, **prikazani rezultati svakako ukazuju ne samo na efikasnost sudova u postupcima po optužnicama za krivična dela protiv IS, nego i da javno tužilaštvo kvalitetno priprema optuženje**.

<sup>47</sup> Ibid.

**Grafikon 20 - Trajanje postupka koji su okončani osuđujućom presudom 2015 – 2017. godine u mesecima**



### Krivične sankcije

S obzirom da je sud isključivo nadležan za izricanje krivičnih sankcija, u analizi koja sledi, korišćeni su podaci RZS-a da bi se utvrdila njihova struktura po vrsti i visini za period 2015-2017. godina.<sup>48</sup>

#### Uslovna osuda

**Najzastupljenija izrečena kazna za krivična dela protiv IS je uslovna osuda. U posmatranom periodu, uslovna osuda je izrečena za 75% osuđenih lica u proseku po godini.** S obzirom na visinu zaprećenih kazni i činjenicu da je ovo najčešće izrečena vrsta kazne u Republici Srbiji, ovi podaci nisu iznenađujući. Međutim, s obzirom na relativno visoku stopu povrata među osuđenim licima, koja iznosi 59% u proseku po godini posmatranog perioda, pitanje je da li je izricanje uslovne osude uvek opravdano. Sa druge strane, stopa specijalnog povrata<sup>49</sup> je niža i iznosi u proseku 18% po godini posmatranog perioda.

Stopa uslovne osude je 60% od svih osuđenih lica za krivično delo "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga". Nema dostupnih podataka o stopi povrata za ovo krivično delo. Stopa uslovnih osuda kod krivičnog dela "Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda" iznosi 86% u proseku po posmatranoj godini. Za ovo krivično delo takođe nema dostupnih podataka o stopi povrata. Međutim, uzimajući u obzir da je primarni zaštitni objekt kod ovog dela zdravlje ljudi, kao jednog od najznačajnijih dobara koja se uopšte štite krivičnim pravom, i ovde se može postaviti pitanje ovako česte upotrebe uslovne osude.

<sup>48</sup> Ibid.

<sup>49</sup> Specijalni povrat je kada je jedno lice ranije osuđivano za izvršenje krivičnog dela iste vrste, u ovom slučaju krivičnog dela protiv IS.

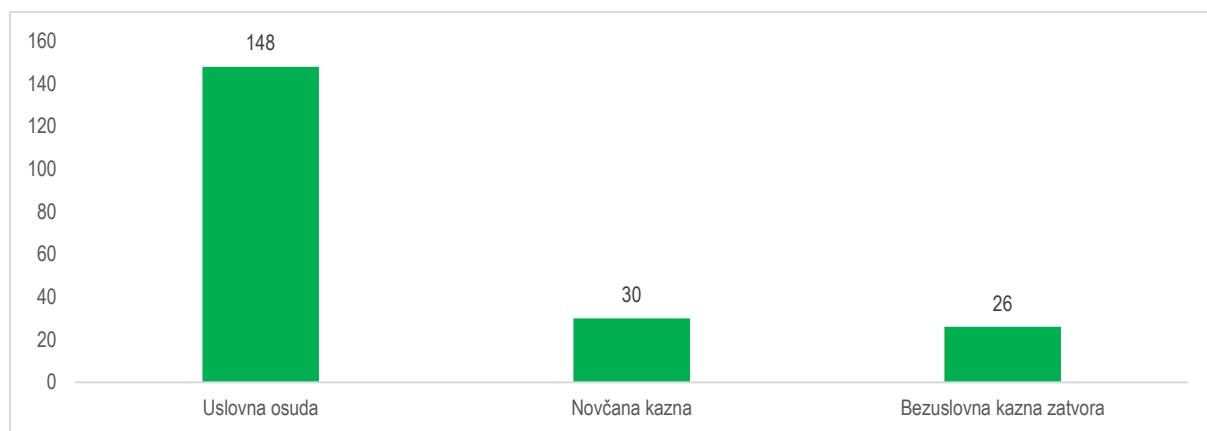
## **Bezuslovne (zatvorske kazne)**

**Bezuslovne zatvorske kazne koje su izrečene u ovom periodu za krivična dela protiv IS su uglavnom izrečene u kratkom trajanju.** Najčešća je izricana kazna zatvora u trajanju od 3 do 6 meseci, ukupno 10 puta. Zatvorska kazna u trajanju od 6 do 12 meseci dana je izrečena u 3 slučaja, a zatvorska kazna u trajanju od 1 godine do dve godine je izrečena jednom.

Kada su u pitanju krivična dela za koje je izricana zatvorska kazna, najviše kazni je izrečeno za krivično delo "Neovlašćeno iskoriščavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava", odnosno ukupno 10 kazni zatvora je izrečeno za ovo krivično delo. Za krivično delo "Povreda pronalazačkog prava" kazna zatvora je izrečena u 4 slučaja, a za krivične dela "Neovlašćeno korišćenje tuđeg dizajna" je izrečena jedna kazna i to maksimalna izrečena zatvorska kazna za sva krivična dela protiv IS u ovom periodu u trajanju od 1 do 2 godine. Za krivična dela "Neovlašćeno uklanjanje ili menjanje elektronske informacije o autorskom i srodnim pravima" i "Povreda moralnih prava autora i interpretatora" u ovom periodu nisu izrečene zatvorske kazne. U posmatranom periodu, kazna kućnog zatvora je izrečena 2 puta i to za krivična dela "Neovlašćeno iskoriščavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava" i "Neovlašćeno korišćenje tuđeg dizajna", ali nema podataka o trajanju ove sankcije.

Za krivično delo "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga" je u ovom periodu bezuslovna zatvorska kazna izrečena u 8 slučajeva. Maksimalna kazna koja je izrečena u ovom periodu je kazna u trajanju od 2 do 3 godine koja je izrečena jednom. Zatvorske kazne u trajanju od 1 do 2 godine i u trajanju od 6 do 12 meseci su izrečene po jednom. Zatvorska kazna u trajanju od 3 do 6 meseci je izrečena 2 puta, a zatvorska kazna u trajanju od do 2 meseca je izrečena 3 puta. Za krivično delo "Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda", bezuslovna zatvorska kazna je izrečena 3 puta u posmatranom periodu, a sve izrečene zatvorske kazne su u rasponu od 3 do 6 meseci. Za ovo krivično delo je u posmatranom periodu izrečena jedna kazna kućnog zatvora, a nema podataka o trajanju ove sankcije.

**Grafikon 21 - RZS 2015-2017. godina: Odnos izrečenih sankcija**



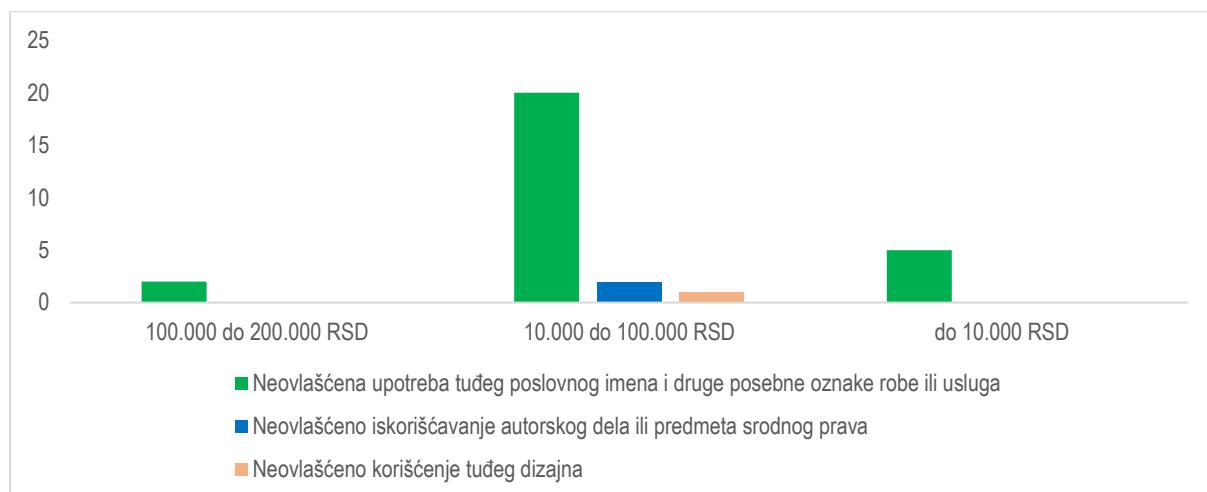
Analizirani podaci ukazuju da se kazna zatvora izriče relativno retko, a da je dužina trajanja kazni zatvora niska i onda kada dođe do izricanja.

## Novčana kazna

Krivična dela za koja je izricana novčana kazna su "Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava", "Neovlašćeno korišćenje tuđeg dizajna" i "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga". Ukupno je izrečeno 30 novčanih kazni u ovom periodu.

**Najčešće izricana novčana kazna za sva posmatrana krivična dela je u rasponu od 10.000 do 100.000 RSD, i ovom periodu je izrečeno 23 kazni u ovom rasponu. Novčana kazna do 10.000 RSD je izrečena u 5 slučajeva, a novčana kazna u rasponu od 100.000 do 200.000 RSD je izrečena u 2 slučaja. Daleko najveći procenat izricanja novčane kazne je kod krivičnog dela "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga" i to ukupno 27 puta, odnosno 90% svih izrečenih novčanih kazni je izrečeno za ovo delo. Uzimajući u obzir analizirane podatke, dolazi se do zaključka da se novčana kazna za posmatrana krivična dela izriče sasvim izuzetno, osim za krivično delo "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga".**

**Grafikon 22 - RZS: Rasponi izrečenih novčanih kazni po krivičnom delu 2015 – 2017.**



## Rad u javnom interesu

**Krivična sankcija rad u javnom interesu je izrečena 2 puta u posmatranom periodu i to za krivična dela "Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava" i "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga".**

## Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim delom

Dodatna mera koja se može izreći u krivičnom postupku je i oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim delom. Glavni motiv za vršenje krivičnih dela protiv IS, krivičnog dela "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga" i krivičnog dela "Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda", je sticanje protivpravne imovinske koristi. Namera sticanja protivpravne imovinske koristi nije elemenat bića krivičnog dela kod većine ovde obrađenih krivičnih dela. Stoga, nije nužno postojanje ove namere da bi krivično delo postojalo. Međutim, u kriminološkom smislu, smatra se

da je upravo imovinska korist razlog vršenja ovih dela. Ta namera za sticanjem imovinske koristi je očigledna kada se radi o krivotvorenu i krijumčarenju krivotvorene robe, s obzirom da se ovde u suštini radi o trgovini, makar i nelegalnoj. Takođe, prilikom neovlašćenog preuzimanja zaštićenog sadržaja sa interneta, imovinska korist se sastoji u neplaćanju naknade za korišćenje ovih autorskih dela ili srodnih prava. Iz tih razloga, primena mere oduzimanja imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog dela zaslužuje posebnu pažnju.

Prema podacima RZS-a, **u periodu 2015–2017. godina, ova mera je izrečena svega 4 puta, i to samo u 2016. godini**. U toj godini je osuđeno ukupno 37 lica, tako da je stopa izricanja ove mere bila nešto ispod 11%. Za krivična dela "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga" i krivičnog dela "Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda" ne postoje podaci o primeni ove mere. Prema članu 92. Krivičnog zakonika, sud će izreći ovu meru samo ukoliko ona prelazi dosuđeni imovinskopravni zahtev oštećenog. S obzirom da su nosioci prava u najvećem broju slučaja pretrpeli štetu zbog izvršenja krivičnih dela protiv IS, i da se može pretpostaviti da su istakli imovinsko pravni zahtev u krivičnom postupku, moguće da je to razlog retke primene ove mere u krivičnom postupku u posmatranim godinama.<sup>50</sup>

Analiza krivičnopravne zaštite ukazuje da ovaj sistem funkcioniše dobro i da je došlo do poboljšanja u suzbijanju kriminala u oblasti IS. Može se primetiti da je došlo do značajnog opadanja broja prijavljenih krivičnih dela, što ukazuje i da su mere sprovođenja prava IS dale rezultate, mada su neophodne dodatne analize ovog fenomena kako bi se u potpunosti ocenila njegova uloga u funkcionisanju zaštite prava IS.

### Građanskopravna zaštita prava IS u Republici Srbiji

U pogledu građanskopravne zaštite prava IS, statistički podaci o trajanju postupka od podnošenja tužbe do pravnosnažnog okončanja postupka su pribavljeni od ZIS-a.

Podaci za 2014, 2015, 2016 i 2017. godinu su struktuirani prema pravima IS koje se štite, prate se i trendovi u vezi postupaka u kojima je podnositelj kompanija iz EU, a sadrže i informacije o prosečnom trajanju postupka. Za 2018. godinu su dobijeni podaci o preseku stanja u pogledu predmeta svih vrsta prava u oblasti IS pred prvostepenim i drugostepenim sudovima, kao i podaci o procentu pravnosnažnog okončanja postupka koji su dati skupno za IS i po određenim periodima, takođe za prvostepene i drugostepene sudove. Osim toga, pribavljeni su podaci i o postupanju Privrednog apelacionog suda u 2018. godini, a podaci o postupanju ovog suda u prethodnim periodima nisu bili dostupni. Usled promena u metodologiji agregiranja dostavljenih podataka, odvojeno će se analizirati period 2014-2017. godine i period 2018. godine.

**U periodu 2014-2017. godina, najviše tužbi je podneto radi zaštite autorskog i srodnih prava (4.668 podnetih tužbi od čega se 2.112 postupaka odnosi na kolektivnu zaštitu, a 2.556 se odnosi na individualnu zaštitu), slede žigovi (583 podnetih tužbi), patenti (84 podnetih tužbi), a najmanje tužbi je podneto radi zaštite ostalih prava IS (31 podnetih tužbi). Ovaj raspored je isti u svim posmatranim godinama.**

<sup>50</sup> RZS (2016); RZS (2017); RZS (2018).

**U predmetima kolektivne zaštite autorskog i srodnih prava**, najviše je predmeta u radu bilo u 2014. godini i to 1.110 predmeta. U narednim godinama ovaj broj opada i to u 2015. godini za 65% u odnosu na 2014. godinu, u 2016. godini za 72%, a 2017. godine za 73% predmeta iz 2014. godine. Broj pravnosnažno okončanih postupaka takođe opada sa vremenom, tako da je u 2017. godini rešeno 9% u odnosu na 2014. godinu. Međutim, u celom ovom periodu raste procenat usvojenih tužbenih zahteva, tako da je u 2014. godini od svih pravnosnažno okončanih postupaka 23% rešeno u korist tužioca, da bi se ovaj procenat popeo na 63%, 66% i 80% u 2015., 2016. i 2017. godini. Prosečno trajanje postupka zaštite kolektivnih prava pred prvostepenim sudom 2014. godine iznosi 81 dan, a najviša vrednost je zabeležena u 2015. godini i iznosila je 151 dan, nakon čega je došlo do opadanja, tako da je prosečno trajanje postupka u 2017. godini bilo 127 dana.

U istom periodu je zabeležen samo jedan postupak kolektivne zaštite prava **kompanije iz EU** koji je pokrenut i pravnosnažno okončan u 2015. godini i taj postupak je trajao svega 20 dana.

**Individualnu zaštita autorskog i srodnih prava** takođe karakteriše mali udio kompanija iz EU koje su zahtevale sudsku zaštitu, tako da se u ovom periodu nešto ispod 2% svih postupaka u radu vodilo od strane ovih kompanija. U celom ovom periodu ukupan broj postupaka u radu u odnosu na 2014. godinu raste, tako da u 2015. godini ima 19% više postupaka u odnosu na 2014. godinu, a u 2016. godini ima 4% više pokrenutih postupaka, da bi u 2017. godini ova vrednost iznosila 3% u odnosu na 2014. godinu. S druge strane, raste broj pravnosnažno rešenih predmeta po godini, i to za 444% u 2015. godini, odnosno 159% i 177% u 2016. i 2017. godini u odnosu na 2014. godinu. Prosečno trajanje postupka individualne zaštite autorskih prava u 2014. godini iznosi 324 dana, da bi zatim poraslo na 586 dana u 2015. godini i 644 dana u 2016. godini, nakon čega u 2017. opada na 581 dan. **Povećanje prosečnog vremena rešavanja predmeta u uslovima povećanja broja pravnosnažno rešenih predmeta po godini se može objasniti povećanjem rešavanja zaostalih predmeta iz prethodnih godina**, s obzirom da je u 2015. godini 76% predmeta u radu otpadalo na predmete koji su primljeni u prethodnim godinama, 2016. godine ovaj procenat je iznosio 63%, da bi 2017. godini učešće predmeta iz prethodnih godina bilo 73%.

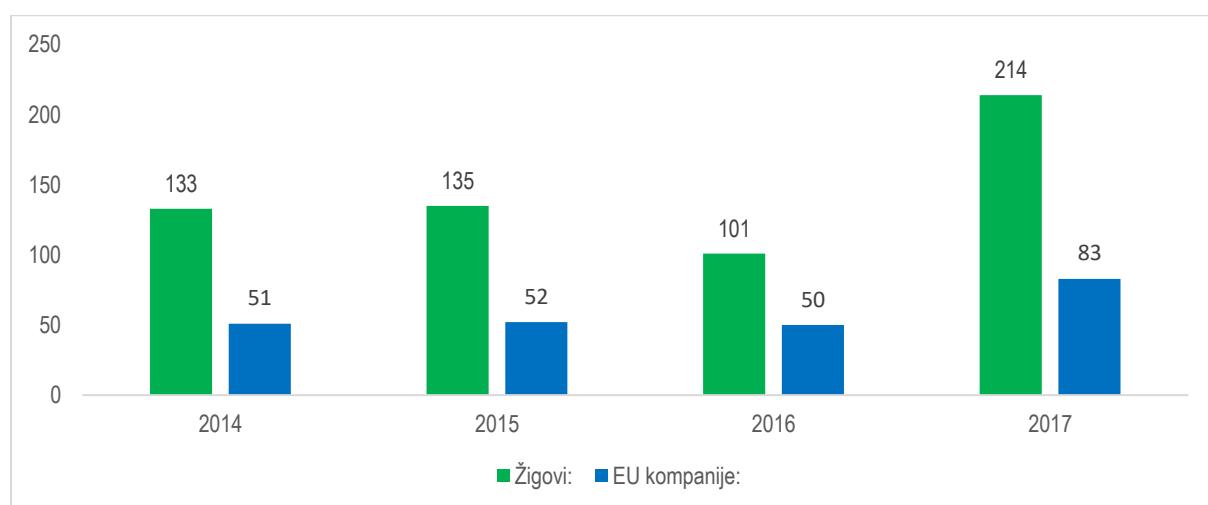
Što se tiče **postupaka individualne zaštite koji se odnosi na kompanije iz EU** u Republici Srbiji, u 2014. godini bilo je 3 postupka u radu, 2015. godine bilo je 5 postupaka, a 2016. godine 7 postupaka u radu, da bi se taj broj popeo na 32 u toku 2017. godine, što je povećanje od preko 10 i po puta u odnosu na 2014. godinu. U 2014., 2015. i 2016. godini, sudovi su pravnosnažno rešili po jedan predmet kompanije iz EU, a 6 postupaka je pravnosnažno rešeno u 2017. godini. U 2015. godini nisu bili dostupni podaci o prosečnom vremenu trajanju postupaka koje vode kompanije iz EU, a prosečno vreme trajanja postupka je u 2014. bilo 22 dana, u 2016. godini je iznosilo 1.335 dana, da bi u 2017. godini iznosilo 175 dana u proseku.

Što se tiče **postupaka koji se odnose na zaštitu žigova**, u pogledu priliva predmeta se ne može uočiti jasan trend. Tako je u 2014. godini bilo 133 predmeta u radu, u 2015. godini 135 predmeta, u 2016. godini 101 predmet i u 2017. godini 214 predmeta, što je u 2017. godini povećanje u odnosu na 2014. godinu za 61%. Što se tiče stope pravnosnažno okončanih predmeta po godini, ona je bila 33% u 2014. godini, 56% u 2015. godini, 25% u 2016. i 2017. godini. Procenat usvajanja tužbenog zahteva je u 2014. godini bio 30%, u 2015. godini 75%, u 2016. godini 68% i u 2017. godini 75% svih pravnosnažno okončanih predmeta. Prosečno trajanje pravnosnažno okončanih postupaka za ovaj vid zaštite je bio 119 dana u 2014. godini, 169 dana u 2015. godini, 218 dana u 2016. godini i 252 dana u 2017. godini. S bozicom na

navedeno, i ovde je do povećanja prosečnog trajanja postupka verovatno došlo usled rešavanja starih predmeta.

**Građansku pravnu zaštitu žigova karakteriše veće učešće kompanije iz EU u postupcima zaštite.** Stopa postupaka koji se odnose na kompanije iz EU je bila 38% u 2014. godini, 39% u 2015. godini, 50% postupaka u 2016. godini i 39% svih postupaka u 2017. godini. Procenat pravnosnažno okončanih predmeta u odnosu na broj predmeta u radu koji se odnose na kompanije iz EU je iznosio 49% u 2014. godini, 88% u 2015. godini, 36% u 2016. godini i 42% u 2017. godini. Procenat usvojenih tužbenih zahteva u odnosu na pravnosnažno okončane postupke je bio 30% u 2014. godini, 75% u 2015. godini, 68% u 2016. godini i 75% u 2017. godini. Prosečno vreme trajanja postupka je opadalo u posmatranom periodu, mada je došlo do povećanja od preko dva puta 2015. godine u odnosu na 2014. godinu, ali je već naredne godine taj procenat opao na 63%, dok je u 2017. godini taj procenat bio 75% prosečnog trajanja postupka u 2014. godini.

**Grafikon 23 - Učešće EU kompanija u postupcima zaštite žigova**



**Postupke građansko pravne zaštite patenata karakteriše relativno mali broj postupaka u odnosu na postupke koji se tiču građanskopravne zaštite autorskog i srodnih prava i zaštite žigova.** Primera radi, 2014. godine, pred sudovima u Republici Srbiji je bilo dva predmeta u radu koji su se odnosili na zaštitu patenta.

Stopa postupaka za zaštitu patenata koji se odnose na kompanije EU dosta varira, tako da u 2014. godini nije bilo postupaka, u 2015. godini je ta stopa iznosila 4%, u 2016. se popela na 25%, da bi u 2017. godini iznosila 5%.

Što se tiče **građanskopravne zaštite ostalih prava IS**,<sup>51</sup> broj predmeta u radu je znatno manji u odnosu na sve druge oblike zaštite, tako da primera radi u 2014. godini uopšte nema predmeta koji bi se odnosili na ostala prava IS.

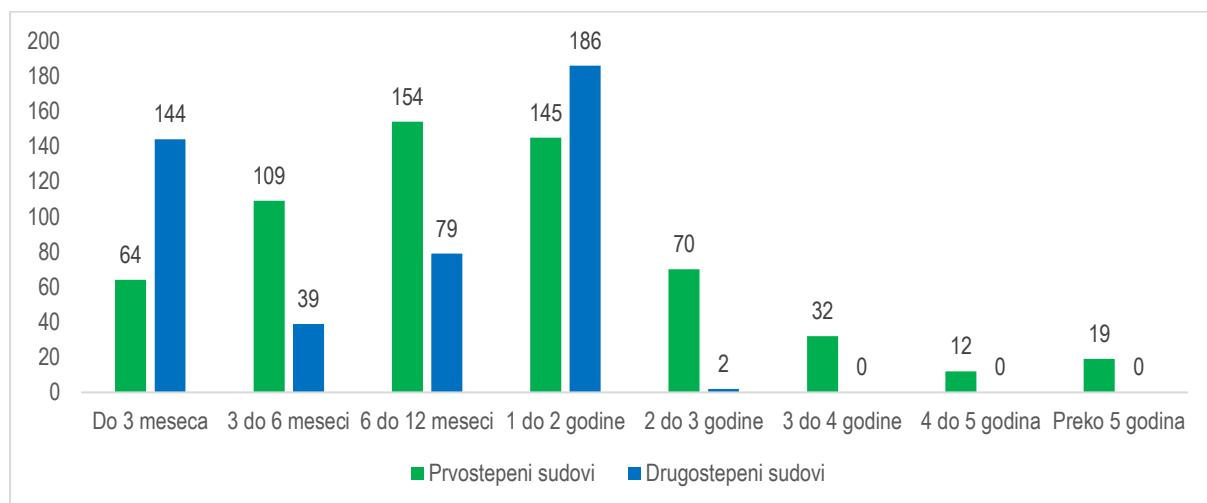
<sup>51</sup> Ostala prava IS su svrstana u jednu kategoriju i za njih su dostavljani podaci skupno.

U pogledu ostalih prava IS, EU kompanije su vodile samo jedan postupak i to u 2017. godini, koji je tada i okončan, tako da drugih podataka u vezi sa postupcima koje vode EU kompanije u pogledu ostalih prava IS nema.

**I u 2018. godini je pred prvostepenim i drugostepenim sudovima u Republici Srbiji najviše postupaka je vođeno radi zaštite autorskog i srodnih prava, na drugom mestu su žigovi, slede postupci za zaštitu patenta, zaštitu industrijskog dizajna, kao i drugih prava IS. Postupci zaštite oznaka geografskog porekla uopšte nisu vođeni u ovom periodu.**

U 2018. godini pred prvostepenim sudovima je 54% svih postupaka koji su okončani pravnosnažnom odlukom u tom periodu završeno u roku od 12 meseci. U roku od dve godine je pravnosnažno okončano 78% postupaka koji su pravnosnažno rešeni, a preko 5 godina je trajalo svega 3% postupaka. U istom periodu, pred drugostepenim sudovima je u roku od godinu dana okončano 58% svih rešenih predmeta, a nije bilo predmeta čije je rešavanje trajalo duže od 2 godine.

**Grafikon 24 - 2018. godina - Trajanje postupka okončanih pravnosnažnom odlukom**



U prvostepenim sudovima je u posmatranom periodu bilo ukupno 1.354 predmeta, od čega je u posmatranom periodu pravnosnažno rešeno 605 predmeta, odnosno pravnosnažno je rešeno 45% svih predmeta u posmatranom periodu. U 34% slučajeva je tužbeni zahtev usvojen u celosti, a u još 22% je došlo do delimičnog usvajanja tužbenog zahteva, što znači da je u 56% slučajeva spor rešen pozitivno u korist tužioca. U 18% slučajeva je tužbeni zahtev odbijen, a u 2% slučajeva je došlo do odbacivanja tužbe. U 22% slučajeva su predmeti rešeni na drugi način, a sporovi su rešavani poravnanjem u 3% slučajeva. Predmeti su ustupljeni nadležnom sudu u 1% slučajeva. Najviše tužbi je podneto radi zaštite autorskog ili srodnog prava, odnosno ukupno 1.059 ili 78% svih tužbi. Sledi žig, sa 270 podnetih tužbi ili 20% svih podnetih tužbi. Patent i druga prava IS porekla učestvuju sa manje od 1% u svim podnetim tužbama, a radi zaštite geografske oznake porekla nije podneta ni jedna tužba.

U posmatranom periodu, u drugostepenim sudovima je bilo ukupno 663 predmeta, od čega na predmeta koji su primljeni u ovom periodu otpada 360 predmeta, a ostalo su predmeti koji nisu rešeni u ranijem o periodu. Od toga broja, do kraja 2018. godine je rešeno je 450 predmeta, odnosno 68% svih predmeta. Tužbeni zahtev je usvojen u 28%, a delimično je usvojen u 20%, što znači da se po tužiocu završio pozitivno u 48% slučajeva. Do odbijanja tužbenog zahteva došlo je u 11% slučajeva, a tužba je odbačena

u 1% slučajeva u posmatranom periodu. Prvostepena presuda je ukinuta u 13% slučajeva, a spor je rešen na drugi način u 5% slučajeva, dok je predmet je ustupljen nadležnom sudu u samo jednom slučaju. Na kraju, u celom posmatranom periodu nije došlo do poravnanja stranaka.

U periodu 2018. godine, pred Privrednim apelacionim sudom je vođeno ukupno 457 drugostepenih postupaka, od čega na predmete koji su primljeni u ovom periodu otpada 213 postupaka. U posmatrasnom periodu rešeno je 287 svih predmeta, odnosno 63%, od čega je u 23% predmeta došlo do usvajanja tužbenog zahteva, a u 12% do delimičnog usvajanja tužbenog zahteva, što znači da je spor rešen u korist tužioca u 35% slučajeva. Tužbeni zahtev je odbijen u 13% slučajeva, a tužba je odbačena u 1% slučaja. Ukinuto je 12% provostepenih presuda, a predmet je ustupljen drugom sudu na nadležnost u 1 slučaju. U posmatranom periodu nije bilo poravnanja stranaka.

**Što se građanskopravne zaštite tiče, najverovatniji uzrok povećanja prosečnog vremena rešavanja predmeta se nalazi u zaostalim predmetima koji se sada rešavaju.** Da bi se proverila ova teza, potrebno je prikupiti podatke o strukturi rešenih predmeta u pogledu njihovog trajanja. Kod analize trajanja postupka pred sudovima, treba uzeti u obzir da sudovi po prirodi stvari postupaju sporije od organa uprave. S obzirom na navedeno, može se uočiti povećanje efikasnosti sudova u rešavanju predmeta iz oblasti prava IS. **Takođe, niska stopa ukidanja prvostepenih presuda u predmetima zaštite IS u periodu 2018. godine, isto ukazuje da sudovi efikasno rešavaju sporove iz oblasti prava IS.**

Primetno je da kompanije iz EU najčešće ostvaruju građanskopravnu zaštitu u pogledu prava žiga u Republici Srbiji, makar kada se radi o periodu 2014-2017. godina gde postoje podaci o ovom parametru, dok je učešće ovih kompanija u drugim postupcima zanemarljivo. Donekle iznećuje nisko učešće ovih kompanija u postupcima koji se vode oko zaštite autorskog i srodnih prava, s obzirom na visok nivo internet piraterije koji je prisutan u Srbiji, tako da bi uzroke ove pojave trebalo dodatno analizirati.

## 4. Procena veličine nivoa krivotvorenja i piraterije u Republici Srbiji

Izrada kvantitativnih studija obima, trendova i efekata krivotvorenja i piraterije na osnovu verodostojnih empirijskih podataka predstavlja značajan izazov imajući u vidu nelegalnu prirodu ovih aktivnosti te činjenicu da shodno tome zvanični statistički podaci zabeleženi u jednoj državi od strane državnih organa i organizacija predstavljaju samo približnu meru ukupne učestalosti krivotvorenja i piraterije. Stoga je empirijska analiza posledica krivotvorenja i piraterije ograničena na analizu podataka o relativnoj učestalosti ovih aktivnosti, to jest analizu na osnovu indirektnih zvaničnih statističkih podataka o otkrivenim protivzakonitim aktivnostima.

Iako su studije o efektima krivotvorenja i piraterije sve učestalije, uporedivost nalaza između različitih država otežana je činjenicom da dosadašnji dostupni empirijski podaci prevashodno potiču iz razvijenih zemalja te da postoje specifičnosti nerazvijenih ekonomija, kao i ekonomija u razvoju koje onemogućavaju ili, u najboljem slučaju otežavaju, transplantaciju rešenja uspostavljenih u razvijenim zemljama. Razlike mogu poticati od različitih pravnih sistema, posledica ovakvih protivzakonitih aktivnosti, institucionalnih i privrednih okvira, kao i od očekivane korisnosti krivotvorenja i piraterije, odnosno faktora koji utiču na tražnju potrošača za originalnim te krivotvorenim i piratizovanim dobrima i uslugama.

Dosadašnje studije i metodološki pristupi, čiji je cilj analiza kvantitativnih i kvalitativnih efekata krivotvorenja i piraterije, mogu se podeliti na studije u okviru kojih je sprovedena:

- procena nivoa krivotvorenja i piraterije na makro nivou (OECD/EUOPO studije);
- analiza efekata krivotvorenja i piraterije na društveno blagostanje na mikro nivou;
- analiza efekata internet piraterije kao izdvojenog fenomena.<sup>52</sup>

Glavni predmet studija u okviru kojih je pružena procena nivoa i efekata krivotvorenja i piraterije na makro nivou, bilo je utvrđivanje učestalosti krivotvorenja i piraterije u međunarodnoj trgovini. Ovakav pristup omogućava visok nivo verodostojnosti procene budući da metodologija korišćena u ovim studijama podrazumeva analizu podataka generisanih u okviru carinskih procedura kojim je podvrgnuta sva roba u postupku uvoza ili izvoza. Carinski organi u okviru svojih nadležnosti zadržavaju robu koja može kršiti prava IS, te ovaj metodološki pristup koristi indirektno generisane podatke carinskih organa radi utvrđivanja udela krivotvorene i piratizovane robe kada su u pitanju različite kategorije proizvoda, različite zemlje uvoza, tranzita i izvoza, različiti tipovi pošiljalaca i krajnjih korisnika, itd.

Ovakav metodološki pristup razvijen je od strane OECD-a i predstavljen u studiji nivoa krivotvorenja i piraterije iz 2008. godine<sup>53</sup> koja predstavlja jednu od najznačajnijih studija u okviru koje je kvantifikovan značaj i posledice krivotvorene i piratizovane robe u međunarodnoj trgovini. Procenjeno je da je vrednost

<sup>52</sup> Za detaljan pregled najznačajnijih radova koji koriste druga dva pristupa prilikom analize efekata krivotvorenja i piraterije vid. C. Fink, K. Maskus, Y Qian, The Economic Effects of Counterfeiting and Piracy, A Review and Implications for Developing Countries, The World Bank Research Observer, 31(1), 2016, 1–28.

<sup>53</sup> OECD, The Economic Impact of Counterfeiting and Piracy, OECD Publishing, Paris, 2008. Dostupno na: <https://www.oecd.org/sti/ind/theeconomicimpactofcounterfeitingandpiracy.htm>.

krivotvorene i piratizovane robe u međunarodnoj trgovini iznosila 200 milijardi USD odnosno oko 2% međunarodne robne razmene u 2005. godini.

Nakon prve OECD studije, ovakav način analize zastupljenosti krivotvorenja i piraterije u međunarodnoj trgovini postao je opšteprihvaćen metodološki pristup a takođe je dodatno metodološki unapređen u OECD/EUIPO studijama iz 2016. i 2019. godine, kao i u studiji Frontier Economics iz 2016. godine, izrađenoj za potrebe Međunarodne trgovinske komore (ICC) i Međunarodne asocijacije za žigove (INTA).<sup>54</sup>

U Republici Srbiji, član 287a. Carinskog zakona predviđa formiranje, održavanje i vođenje javno dostupne baze podataka carinskih organa u vezi sa zaštitom prava IS. Uprava carina utvrđuje odnosno formira elektronsku bazu podataka o: (1) odlukama kojima se odobravaju zahtevi, uključujući zahtev i njegove priloge; (2) odlukama o produženju perioda u toku kog carinski organi moraju preduzimati mere ili odluke o ukidanju ili izmeni odluke kojom se odobrava zahtev; (3) obustavljanju odluke kojom se odobrava zahtev. U slučajevima u kojima je puštanje robe obustavljeno ili je roba zadržana, u bazu podataka unose se podaci: (1) o količini i vrsti robe; (2) vrednosti; (3) pravima IS; (4) carinskim postupcima; (5) državama porekla; (6) polazištu i odredištu kao i (7) prevoznim putevima i sredstvima.

Stoga, imajući u vidu dostupnost podataka, ova studija takođe koristi OECD/EUOPO metodološki pristup prilikom identifikacije kategorija proizvoda sa većom verovatnoćom postojanja krivotvorenih i piratizovanih proizvoda, što omogućava uporedivost te kontekstualizaciju nivoa ovih aktivnosti u Republici Srbiji u odnosu na druge zemlje analizirane u okviru OECD/EUOPO studija.

#### 4.1. OECD/EUIPO metodologija<sup>55</sup>

OECD/EUIPO metodologija zasniva se na upotrebi podataka o carinskom zadržavanju uvezene robe i njenoj vrednosti, u odabranim zemljama radi procene relativnog udela krivotvorene i piratizovane robe u odnosu na ukupan broj uvezanih proizvoda u okviru različitih kategorija proizvoda.<sup>56</sup> U Korišćenom pristupu, polazi se od pretpostavke da, ukoliko je moguće ustanoviti sklonost ka uvozu (*propensity towards import*) shodno kojoj se različite kategorije krivotvorene i piratizovane robe uvoze iz različitih zemalja porekla (*provenance economy*), onda se ove sklonosti ka uvozu mogu primeniti i na postojeće statističke podatke koji se tiču međunarodne trgovine radi procene relativnih intenziteta krivotvorenja i ukupnog nivoa krivotvorenja i piraterije. U kontekstu analize OECD-a, **sklonost ka uvozu se odnosi na verovatnoću da će određena kategorija krivotvorene ili piratizovane robe biti uvezena iz određene zemlje zemlje porekla.**

<sup>54</sup> OECD/EUIPO (2016); OECD/EUIPO, Illicit Trade, Trends in Trade in Counterfeit and Pirated Goods, OECD Publishing, Paris/European Intellectual Property Office, 2019. Dostupno na: [https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document\\_library/observatory/documents/reports/trends\\_in\\_trade\\_in\\_counterfeit\\_and\\_pirated\\_goods/trends\\_in\\_trade\\_in\\_counterfeit\\_and\\_pirated\\_goods\\_en.pdf](https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/trends_in_trade_in_counterfeit_and_pirated_goods/trends_in_trade_in_counterfeit_and_pirated_goods_en.pdf); Frontier Economics, The Economic Impacts of Counterfeiting and Piracy, 2016. Dostupno na: <https://iccwbo.org/publication/economic-impacts-counterfeiting-piracy-report-prepared-bascap-inta/>.

<sup>55</sup> U nastavku studije dat je detaljan prikaz OECD GTRIC metodologije, preuzet i adaptiran za potrebe ove Analize iz OECD (2008), OECD/EUIPO (2016) i OECD/EUIPO (2019).

<sup>56</sup> Termin "kategorija proizvoda" u ostatku studije koristi se kao skupni termin koji se odnosi na svu robu koja potпадa pod isti odeljak Carinske tarife, odnosno tarifnu oznaku, gde se smatra da sva roba koja deli prve dve cifre tarifne oznake potпадa pod istu kategoriju proizvoda.

Za ove potrebe OECD koristi tri baze podataka o carinskom zadržavanju robe: (1) WCO bazu podataka (Uprava carina unosi podatke o carinskom zadržavanju robe u Republici Srbiji u ovu bazu); (2) DG TAXUD bazu Evropske komisije kao i (3) podatke Carinske i granične zaštite SAD. Navedene baze podataka sadrže izrazito detaljnu analitiku i informacije o proizvodima koji krše prava IS što ih čini izrazito podobnim za kvantitativnu i kvalitativnu analizu. U predmetnim bazama podataka postoje podaci o: (1) datumu zaplene krivotvorenog proizvoda; (2) načinu transporta; (3) zemlji polaska i porekla; (4) (tarifnoj) kategoriji i detalnjom opisu zadržanog proizvoda; (5) nazivu nosioca prava IS originalnog pandana; (6) broju zaplenjenih proizvoda i (7) njihovoj aproksimativnoj vrednosti.

Dosadašnji nalazi OECD studija ukazuju na činjenicu da je trgovina krivotvorenom robom ograničena na mali broj kategorija proizvoda iz harmonizovanog sistema (u daljem tekstu: HS),<sup>57</sup> te da svega nekoliko kategorija proizvoda u okviru kojih postoji najveći udio krivotvorenih u odnosu na ukupan broj proizvoda predstavlja više od 75% krivotvorene robe zadržane u okviru carinskih procedura.

Budući da je polazna osnova u okviru analize OECD-a podela robe na kategorije predviđene u okviru HS, GTRIC model nije implementiran u odnosu na konkretne potkategorije robe u okviru svake jedinstvene kategorije koja je predviđena u HS, već je izvršena pretpostavka da su prosečne stope izračunate na agregatnom nivou primenljive na svaku pojedinačnu potkategoriju. Vlada Republike Srbije usvojila je Uredbu o usklađivanju nomenklature Carinske tarife za 2019. godinu, ("Službeni glasnik Republike Srbije", br. 97/18), i nomenklatura Carinske tarife za 2019. godinu u potpunosti prati HS nomenklaturu, te je diferencirano 97 različitih odeljaka, odnosno osnovnih kategorija proizvoda. U aneksu studije dat je uporedni prikaz svih kategorija nomenklature carinske tarife i HS.

U okviru OECD metodologije korišćen je GTRIC indeks (*General Trade-Related Index of Counterfeiting*), formiranjem i analizom tri osnovna ekonometrijska parametra:

1. **GTRIC-p**, koji predstavlja opšti trgovinski indeks krivotvorenja za proizvode, odnosno indeks kategorija proizvoda diferenciranih prema HS nomenklaturi prema njihovoj relativnoj sklonosti da sadrže krivotvorene proizvode;
2. **GTRIC-e**, koji predstavlja indeks zemalja shodno njihovoj relativnoj sklonosti da budu zemlja porekla krivotvorenih proizvoda;
3. **GTRIC**, koji predstavlja opštu matricu koja dodeljuje relativnu verovatnoću postojanja krivotvorenih proizvoda u svakom paru indikatora - kategoriji proizvoda i zemlji porekla. Drugim rečima GTRIC matriks dodeljuje relativnu verovatnoću da će određeni proizvod uvezen od konkretnog trgovinskog partnera (zemlje porekla) biti krivotvoren ili piratizovan u poređenju sa parom kategorija proizvoda - zemlja porekla, koji je otkriven kao najrizičniji za krivotvorenje odnosno piratizovanje.

Detaljan matematički prikaz načina formiranja GTRIC indeksa, to jest GTRIC-p i GTRIC-e dat je u aneksu ove studije.

U okviru OECD/EUIPO metodologije, radi izračunavanja GTRIC parametara, načinjene su dve osnovne pretpostavke. Prva pretpostavka jeste da je obim zaplene određene kategorije proizvoda ili proizvoda iz određene zemlje porekla u pozitivnoj korelaciji sa stvarnim intenzitetom uvoza krivotvorene i piratizovane

<sup>57</sup> Harmonizovani sistem (HS) predstavlja međunarodni klasifikacioni sistem robe, koji je razvila Svetska carinska organizacija (World Customs Organization - WCO).

robe iz predmetne kategorije proizvoda odnosno iz predmetne zemlje porekla. U okviru druge pretpostavke istaknuto je da prethodno navedeni odnos ne mora biti linearan, budući da mogu postojati pristrasnosti (*bias*) u carinskim postupcima otkrivanja i zadržavanja robe iz određene kategorije proizvoda. Kao primer za ovu pretpostavku istaknuto je kako činjenica da su krivotvoreni proizvodi češće otkriveni i zadržavani u carinskim postupcima može implicirati da je navedenu kategoriju proizvoda jednostavno lakše identifikovati kao krivotvorenu, ili da su određene kategorije proizvoda češće targetirane za sprovođenje kontrole.

Važno je istaći da korišćenje **GTRIC metodologije ne omogućava izračunavanje nivoa uvoza krivotvorene i piratske robe već identifikaciju statističkih veza na osnovu kojih je moguće identifikovati rizične kategorije proizvoda odnosno odeljke carinske tarife, što može doprineti efikasnijem sprovođenju carinskih postupaka te carinske kontrole**. Dodatno, primena GTRIC metodologije omogućava predstavljanje gornje granične vrednosti krivotvorene i piratske robe uvezene u određenu zemlju. U OECD studijama uspostavljena je gornja granica trgovine krivotvorenom odnosno piratskom robom za ključne parove "zemlja porekla - kategorija proizvoda" koji imaju najveći rizik od krivotvorenja odnosno najveću relativnu verovatnoću da je uvezena roba zapravo krivotvorena i piratizovana. Ovakve vrednosti se nazivaju "fiksne tačke" (fixed point). Fiksne tačke, uz relativnu verovatnoću da je određena kategorija proizvoda "rizična" odnosno podložna uvozu krivotvorenih proizvoda, omogućavaju određivanje udela krivotvorenih proizvoda u svakom paru "zemlja porekla - kategorija proizvoda". Ovi udeli su dalje upoređuju sa statističkim podacima o trgovini krivotvorenim proizvodima radi određivanja ukupne vrednosti krivotvorenih odnosno piratskih proizvoda u uvozu za određenu zemlju.

#### 4.2. Ograničenja i nedostaci OECD/EUIPO metodologije

Procene izvršene korišćenjem GTRIC metodologije ograničene su u svom opsegu budući da ne uključuju procenu vrednosti piraterije putem interneta digitalnih dobara koja svakako ne mogu biti podvedena pod bilo koju kategoriju robne trgovine, iako predstavljaju njen digitalni pandan. Iako je internet piraterija aktivnost koja omogućava da digitalna dobra proizvedena i distribuirana u jednoj zemlji budu dostupna putem interneta u gotovo svakoj zemlji, te svakako predstavlja međugrađanični fenomen, obim internet piraterije je gotovo nemoguće izmeriti korišćenjem GTRIC metodologije.

Takođe, procene OECD predstavljaju grub pokazatelj vrednosti krivotvorenih i piratizovanih proizvoda u međunarodnoj trgovini. Koriste se podaci o otkrivanju i zadržavanju robe od strane carinskih organa radi procene udela krivotvorene i piratizovane robe u različitim kategorijama proizvoda i izvoznim ekonomijama. Međutim, u različitim analizama OECD-ovog metodološkog pristupa, ustanovljeno je da ove vrednosti predstavljaju samo relativnu učestalost krivotvorene i piratizovane robe u kategorijama proizvoda ili zemljama porekla. Radi kvantifikovanja absolutne učestalosti ovakve robe u određenoj kategoriji proizvoda, OECD/EUIPO koristi takozvane "fiksne tačke" odnosno utvrđuju "fiksnu tačku" za šest parova "zemlja porekla - kategorija proizvoda" (na primer duvanski proizvodi - Italija) gde su udeli krivotvorenih proizvoda najveći, na osnovu podataka WCO, fokus grupa, intervju sa carinskim službenicima, kao i na osnovu podataka o zadržavanju robe Kancelarije EU za borbu protiv prevara (OLAF). Ove vrednosti nisu zasnovane na statistički utemeljenim parametrima već predstavljaju aproksimaciju.

#### **4.3. Procena ukupne vrednosti trgovine krivotvorenim i piratizovanim proizvodima**

Iako od strane WCO postoje predefinisane međunarodne smernice za agregiranje podataka o zaplenjenim proizvodima za koje postoji sumnja (ili je utvrđeno) da su krivotvoreni, metodologija prikupljanja ovakvih podataka razlikuje se od zemlje do zemlje. Na primer, neke zemlje agregiraju podatke o broju zaplena, druge o količini oduzete robe, treće o vrednosti robe. Takođe mogu postojati i značajne razlike u načinu vrednovanja zaplenjene robe, što dodatno može da utiče na nivo uporedivosti podataka.<sup>58</sup>

Podaci pribavljeni od Uprave carina omogućavaju primenu OECD/EUIPO metodologije ali uz određene metodološke pretpostavke i aproksimacije. Ograničenja kada je u pitanju izračunavanje GTRIC-p će biti istaknuta u nastavku, dok, na osnovu podataka pribavljenih od strane Uprave carina, GTRIC-e indikator nije moguće izračunati za Republiku Srbiju. Radi izračunavanja GTRIC-e neophodni su podaci o zemljama porekla za svaki od pojedinačnih krivotvorenih odnosno piratizovanih proizvoda radi izračunavanja zastupljenosti određene zemlje porekla navedenih proizvoda u ukupnom uvozu tih proizvoda. Navedeni podaci nisu bili dostupni te u ovom trenutku nije moguće formiranje GTRIC-e, za Republiku Srbiju.

Formiranje GTRIC-p indikatora za Republiku Srbiju za 2018. godinu, korišćenjem podataka Uprave carina sastoji se od 3 glavna koraka.

##### **Prvi korak - intenzitet zaplene**

**Prvi korak prilikom formiranja GTRIC-p indikatora jeste izračunavanje udela vrednosti krivotvorene i piratizovane robe za svaku pojedinačnu kategoriju robe u ukupnoj vrednosti uvezene krivotvorene odnosno piratizovane robe u Republici Srbiji.** Ukoliko bi se OECD metodologija u potpunosti pratila, za ovaj korak bilo bi neophodno pribaviti podatke o vrednosti zadržane robe po godinama, za svaki od 97 odeljaka carinske tarife (odnosno za svaku od dvocifrenih HS kategorija za konkretnu godinu).

Podaci o vrednosti robe dostavljeni od strane Uprave carina odnose se samo na vrednost uništene robe iz predmeta zaduženih tokom 2018. godine budući da se podaci o vrednosti robe na ovaj način unose u INES+ od marta 2018. godine.

Napomena: Navedene vrednosti predstavljaju maloprodajnu vrednost originalnih proizvoda, identičnih ili sličnih zadržanoj krivotvorenoj robi. Imajući u vidu nepotpunost podataka, za potrebe izrade ove studije analiza je ograničena samo na kategorije robe za koje postoje podaci o njihovoj vrednosti, u ovom slučaju samo za kategorije robe koja je uništena iz predmeta zaduženih tokom 2018. godine.

<sup>58</sup> C. Fink, K. Maskus, Y Qian (2016), 16-20.

Budući da je ovakav način vođenja evidencije od strane Uprave carina započet u martu 2018. godine bilo je neophodno izvršiti imputiranje odnosno aproksimaciju vrednosti uništenih proizvoda za celu 2018. godinu. Ova godina ujedno predstavlja i jednu godinu za koju je bilo moguće izračunavanje GTRIC-p indikatora budući da su podaci o krivotvorenoj i piratizovanoj robi za prethodne godine ograničeni na podatke o količini zaplenjene robe ali ne i o njenoj vrednosti.

**Tabela 18 - Aproksimacija vrednosti uništenih proizvoda u EUR u 2018. godini**

Tarifna oznaka (dvocifrena)	Kategorija	Vrednost EUR (mart-dec18)	Imputirana vrednost EUR (cela 2018)	%
16-21	Prehrambeni proizvodi	17.436	20.923	1,08%
61-63	Odeća i dodaci odeći	1.041.763	1.250.115	64,91%
64	Obuća	69.485	83.382	4,33%
42	Torbe (uključujući tašne, novčanike, priveske i ostalu sličnu robu koja se može nositi u džepu/torbi)	459.827	551.792	28,65%
91	Satovi	1.794	2.153	0,11%
84	Mašine i alati	374	448	0,02%
63	Tekstilni proizvodi	1.120	1.344	0,07%
48	Materijal za pakovanje	13.023	15.627	0,81%
<b>UKUPNO:</b>		<b>1.604.820</b>	<b>1.925.785</b>	<b>100%</b>

Radi definisanja koja od kategorija proizvoda pripada kom odeljku Carinske tarife, izvršeno je unakrsno upoređivanje naziva kategorija proizvoda dostavljenih od strane Uprave carina i naziva odeljaka Carinske tarife. Nakon definisanja osnovnih kategorija proizvoda za koje postoje dostupni podaci, određene kategorije su dodatno grupisane ukoliko je utvrđeno da pripadaju istom odeljku Carinske tarife (na primer, to je učinjeno za kategorije "Odeća", "Dodaci odeći" i "Tekstilni proizvodi"). Takođe, za ukupnu vrednost vrednost uništene robe za potrebe ove Analize uzeta je ukupna imputirana vrednost uništene robe za 2018. godinu.

#### **Drugi korak - uspostavljanje generalnog faktora krivotvorena za svaku kategoriju**

**Drugi korak prilikom formiranja GTRIC-p indikatora jeste izračunavanje udela vrednosti ukupnog uvoza za svaku pojedinačnu kategoriju proizvoda u ukupnoj vrednosti uvezenih rizičnih kategorija proizvoda u Republici Srbiji.** Praćenjem OECD metodologije, rizična kategorija proizvoda predstavlja svaku kategoriju proizvoda (odnosno svaki odeljak Carinske tarife) u okviru koje je postojao makar jedan uništen proizvod tokom 2018. godine.

Budući da autorima nisu bili dostupni podaci o ukupnom uvozu po odeljcima Carinske tarife za 2018. godinu, za potrebe izrade ove analize, korišćeni su podaci RZS-a o ukupnoj vrednosti uvoza po kategorijama za 2018. godinu. Međutim, podaci o spoljnoj trgovini RZS-a prate dve klasifikacije proizvoda različite od nomenklature usvojene u Carinskoj tarifi i to: (1) Standardnu međunarodnu trgovinsku klasifikaciju (SMTK) i (2) Nomenklaturu statistike spoljne trgovine (NSST). Stoga je izvršeno unakrsno referenciranje tarifnih oznaka odnosno odeljaka Carinske tarife i podataka iz SMTK klasifikacije, radi pribavljanja podataka o vrednosti uvoza za 2018. godinu za utvrđene rizične kategorije. Budući da su

podaci RZS-a o ukupnoj vrednosti uvoza po kategorijama za 2018. godinu izraženi u hiljadama USD, izvršena je njihova konverzija u EUR korišćenjem srednjeg kursa za EUR i USD Narodne banke Srbije za 2018. godinu. U nastavku sledi tabela sa datim uporednim prikazom tarifnih oznaka i SMTK kategorija kao i sa ukupnom vrednošću uvoza po kategoriji.

**Tabela 19 - Uništeni proizvodi - ukupna vrednost uvoza u EUR u 2018. godini**

Tarifna oznaka (dvocifrena)	SMTK rev.4	Kategorija	Ukupna vrednost uvoza EUR	%
16-21	073, 098	Prehrambeni proizvodi, alkoholna i bezalkoholna pića	201.964.934,9	14,957%
61-63	84	Odeća i dodaci odeći i tekstilni proizvodi	400.150.679,2	29,633%
64	85	Obuća	122.067.608,7	9,040%
42	61, 83	Torbe (uključujući tašne, novčanike, priveske i ostalu sličnu robu koja se može nositi u džepu/torbi)	159.447.705,9	11,808%
91	88	Satovi	24.769.116,5	1,834%
84	75	Mašine i alati	258.659.745,5	19,155%
48	64	Materijal za pakovanje	183.285.103,1	13,573%
<b>UKUPNO:</b>			<b>1.350.355.893,81</b>	<b>100%</b>

### Treći korak - formiranje GTRIC-p

GTRIC-p se kontruše transformacijom faktora krivotvorenja za svaku od kategorija proizvoda i predstavlja ideo intenziteta zaplene (prvi korak) svake pojedinačne kategorije prouzvoda u faktoru krivotvorenja (drugi korak) za svaku kategoriju proizvoda. Drugim rečima, GTRIC-p meri relativnu verovatnoću (sklonost) da će određene kategorije proizvoda koje su uvezene u Republiku Srbiju predstavljati krivotvorene odnosno piratizovane proizvode.

Formiranje GTRIC-p se zasniva na dve osnovne metodološke pretpostavke: **(1)** pozitivna korelacija između faktora krivotvorenja i stvarnog nivoa krivotvorenja i **(2)** niži faktor krivotvorenja može dovesti do potcenjivanja stvarnog niva krivotvorenja (nelinearna veza). Stoga je, radi formiranja GTRIC-p neophodno u skladu sa OECD metodologijom izvršena pozitivna monotonu transformaciju faktora krivotvorenja korišćenjem prirodnog logaritma, odnosno linearizacija nelinearne veze - faktora krivotvorenja i stvarnog nivoa krivotvorenja. Na ovaj način omogućava se "ravnanje" GTRIC-p indeksa i dodeljuje se veći relativni značaj nižim faktorima krivotvorenja, kako bi se potencijalno potcenjivanje značaja kategorija sa nižim faktorom krivotvorenja otklonilo.

**Tabela 20 - 2018. godina - Republika Srbija GTRIC-p**

Tarifna oznaka (dvocifrena)	SMTK rev.4	Kategorija	GTRIC-p
16-21	073, 098	Prehrambeni proizvodi, alkoholna i bezalkoholna pića	0,758
61-63	84	Odeća i dodaci odeći i tekstilni proizvodi	0,374
64	85	Obuća	0,937
42	61, 83	Torbe (uključujući tašne, novčanike, priveske i ostalu sličnu robu koja se može nositi u džepu/torbi)	0,311
91	88	Satovi	0,748
84	75	Maštine i alati	0,692
48	64	Materijal za pakovanje	0,747

Napomena: Zbog nedostataka podataka, GTRIC-p indikator za Srbiju oformljen je korišćenjem pojednostavljujućih pretpostavki i aproksimacija i ne prati u celosti OECD metodologiju.

Vrednosti GTRIC-p indikatora kreću se od 0 do 1 i visok GTRIC-p skor označava kategoriju proizvoda kod koje postoji veća verovatnoća da će biti krivotvoreni. Drugim rečima, visok GTRIC-p skor označava kategoriju proizvoda koja ima visoku vrednost krivotvorenih proizvoda ili kod koje je veliki udeo krivotvorenih proizvoda u ukupnoj vrednosti proizvoda.

**Kao što se može videti na osnovu rezultata, Srbija se po strukturi i značaju kategorija proizvoda ne razlikuje značajno u odnosu na druge zemlje EU.** Takav rezultat je i očekivan, s obzirom da u strukturi kategorija proizvoda za koje postoji najveća verovatnoća da će biti krivotvoreni, uobičajeno dominiraju: (1) Proizvodi od kože; (2) Obuća; (3) Satovi; (4) Parfemi i kozmetika; (5) Igračke i društvene igre i (6) Odeća. Od deset kategorija proizvoda sa najvećim GTRIC-p skorom na nivou EU, odnosno za koje postoji najveća verovatnoća da će sadržati krivotvorene proizvode, proizvodi koji su identifikovani kao rizični i za tržište Republike Srbije potпадaju u četiri od navedenih deset kategorija. U pitanju su, "Torbe" odnosno proizvodi od kože, "Obuća" koja za tržište Republike Srbije ima najveću GTRIC-p vrednost (i predstavlja najrizičniju kategoriju), "Satovi" i "Odeća".

**Krivotvoreni proizvodi su uglavnom koncentrisani u određenom broju industrija i postoji veliki nivo sličnosti između konkretnih tipova zaplenjenih proizvoda u svim zemljama Evrope odnosno EU, uključujući Republiku Srbiju.** U skupnoj kategoriji "Odeća" to su uglavnom: majice, dukserice, jakne, džemperi, trenerke, čarape i sportske jakne. U kategoriji "Proizvodi od kože" pretežno su u svim zemljama zadržavane upravo: torbe, tašne, novčanici, privesci i slična roba koja se može nositi u džepu/torbi.

U nastavku je dat tabelaran prikaz kategorija proizvoda sa najvećom verovatnoćom da će sadržati krivotvorene proizvode, za Veliku Britaniju, Italiju i Švedsku i Srbiju odnosno na nivou zemalja EU i sveta.

**Tabela 21 - GTRIC-p Kategorije proizvoda sa najvećom verovatnoćom krivotvorena<sup>59</sup>**

HS kategorija	GTRIC-p - najznačajnije kategorije					
	Velika Britanija (prosek 2011-2013)	Italija (prosek 2014-2016)	Švedska (prosek 2014- 2016)	EU (prosek 2014-2016)*	Svet (prosek 2014-2016)*	Srbija 2018. godina
Proizvodi od kože (torbe) (42)	1,000	1,000	0,870	1,000	1,000	0,311
Obuća (64)	1,000	0,754	0,999	1,000	1,000	0,937
Satovi (91)	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	0,748
Parfemi i kozmetika (33)	0,999	1,000	0,870	1,000	1,000	n/a
Igračke i društvene igre (95)	0,760	0,994	0,888	1,000	1,000	n/a
Duvan (24)	-	-	-	1,000	0,977	n/a
Pleteni i kukičani materijali (60)	-	0,353	-	0,994	0,645	n/a
Odeća (pleteni ili kukičani proizvodi) (61)	0,994	1,000	0,716	0,992	1,000	0,374*
Razni proizvodi (66/67/96)	0,946	-	-	0,926	0,879	n/a
Optički; fotografski; medicinski uredaji (90)	0,977	1,000	0,350	0,867	0,856	n/a
Električne mašine i oprema i njihovi delovi (85)	0,708	0,147	0,813	0,534	0,635	n/a
Nakit (71)	0,329	0,830	0,398	0,513	0,936	n/a
Piće (22)	-	0,125	-	0,361	0,104	n/a
Farmaceutski proizvodi (30)	0,474	-	-	0,323	0,269	n/a
Ostali gotovi proizvodi od tekstila (63)	0,336	-	-	0,278	0,992	n/a*
Vozila (87)	-	0,122	0,152	0,245	0,189	n/a
Mašine i mehanički uredaji i njihovi delovi (84)	-	0,114	0,237	0,240	0,160	0,692
Plastika i proizvodi od plastike (39)	0,681	0,375	-	0,220	0,202	n/a
Kišobrani (66)	-	-	-	0,201	0,641	n/a
Prehrambeni proizvodi (02-21)	-	-	-	0,172	0,117	0,758
Šeširi, kape i ostale pokrivke za glavu i njihovi delovi (65)	-	-	-	0,146	0,977	n/a
Keramčki proizvodi (69)	-	-	-	0,126	0,422	n/a
Papir i proizvodi od papira (materijal za pakovanje) (48)	-	-	-	0,108	0,141	0,747
Nameštaj (94)	-	-	-	0,034	0,500	n/a
Razni proizvodi od prostih metala (82)	0,657	-	-	0,000	0,474	n/a
Muzički instrumenti (92)	-	-	-	0,000	0,811	n/a

Napomena: Zbog nedostataka podataka, GTRIC-p indikator za Srbiju оформљен је коришћењем pojednostavljujuћих pretpostavki i aproksimacija i не прати у целosti OECD metodologiju.

U Tabeli 21 su navedene prosečne vrednosti GTRIC-p skorova za navedene zemlje, ali je neophodno istaći da postoje značajne oscilacije na godišnjem nivou. Za Republiku Srbiju nije moguće ustanoviti postojanje potencijalnih oscilacija, budući da su raspoloživi podaci za formiranje GTRIC-p indikatora pokrivali само 2018. godinu.

<sup>59</sup> Podacu su preuzeti i adaptirani i tabelarno prikazani iz OECD izveštaja za pojedinačne zemlje, i OECD (2019). Metodologija za obračun pojedinačnih zemalja i na nivou EU se donekle razlikuju. Za detaljniji prikaz vid. OECD, Trade in Counterfeit Products and the UK Economy Fake Goods, Real Losses, 2017; OECD, Trade in counterfeit goods and the Italian economy, 2018; OECD, Counterfeiting and Piracy and The Swedish Economy, 2019; OECD/EUIPO, Illicit Trade, Trends in Trade in Counterfeit and Pirated Goods, 2019.

### 4.3.1. Uticaj krivotvorenja i piraterije na BDP i zaposlenost

Ocenu efekata krivotvorenja i piraterije po BDP Srbije nije moguće precizno utvrditi zbog nedostatka podataka. Ipak, posredno možemo da zaključimo da efekat nije značajan, pre svega zbog strukture srpske privrede a takođe imajući u vidu da je ovaj efekat u načelu značajan samo za razvijene privrede. Tako je u skoro objavljenoj studiji OECD-a utvrđeno da je ukupan efekat na javne prihode Švedske 0.2%.<sup>60</sup> U Republici Srbiji je efekat izazvan uvozom krivotvorenih i piratizovanih proizvoda daleko veći od efekata izazvanih svetskom trgovinom krivotvorenim i piratizovanim proizvodima koji krše prava IS domaćih nosilaca prava. Subjekti veleprodaje i maloprodaje koji posluju u Republici Srbiji beleže niži nivo prometa i prihoda zbog potrošača koji biraju da supstituišu legalne tokove kupovinom krivotvorenih i piratizovnih proizvoda.

**Tabela 22 - Način na koji krivotvoreni i piratizovani proizvodi utiču na industrije, državu i potrošače<sup>61</sup>**

	Efekti izazvani uvozom krivotvorenih i piratizovanih proizvoda	Efekti izazvani svetskom trgovinom koja krši prava IS domaćih nosilaca prava
Industrije (veleprodaja i maloprodaja i nosioci prava IS)	<p><b>Maloprodaja i veleprodaja:</b> Niži promet i profit (sekundarno tržište)</p> <p><b>Maloprodaja i veleprodaja:</b> Niži nivo zaposlenosti</p>	<p><b>Nosioci prava:</b> Niži promet i profit (primarno i sekundarno tržište)</p> <p><b>Nosioci prava:</b> Niži nivo zaposlenosti</p> <p><b>Nosioci prava:</b> Niži nivo inovacija, ugrožavanje robne marke/brenda</p>
Država	<p>Niži nivo poreza na dodatu vrednost i drugih poreskih prihoda (sekundarno tržište)</p> <p>Širok spektar socio-ekonomskih troškova: viša stopa nezaposlenosti, niža dugoročna stopa rasta, niži nivo inovacije, razvoj kriminalnih mreža, korupcija, šteta po životnu sredinu, itd.</p>	<p>Niži nivo poreza na dodatu vrednost i drugih poreskih prihoda iz industrija koje najviše koriste prava IS</p> <p>Širok spektar socio-ekonomskih troškova: viša stopa nezaposlenosti, niža dugoročna stopa rasta, niži nivo inovacije, razvoj kriminalnih mreža, korupcija, šteta po životnu sredinu, itd.</p>
Potrošači	<p>Niži potrošačev višak (primarno tržište)</p> <p>Rizik po bezbednost i zdravlje</p>	

Napomena: siva polja označavaju oblasti za koje je kvantitativna analiza uticaja krivotvorenja i piraterije moguća (uz određene metodološke pretpostavke i pojednostavljenja i postojanje sveobuhvatnih statističkih podataka). Bela boja označava oblasti za koje kvantitativna analiza trenutno nije moguća ni u Republici Srbiji ni u svetu.

<sup>60</sup> OECD, Counterfeiting and Piracy and The Swedish Economy, 2019.

<sup>61</sup> Podacu su preuzeti i adaptirani i tabelarno prikazani iz OECD izveštaja: OECD, Trade in counterfeit goods and the Italian economy, 2018.

Ugrožavanje žigova srpskih proizvođača je sporadično tako da je i manji efekat po prihode i promet kada su u pitanju domaći nosioci prava IS (pre svega žigova i autorskog i srodnih prava). Navedeno implicira da je formalni sektor trgovine na veliko i malo u Republici Srbiji najviše pogoden i da se efekat krivotvorenja i piraterije na nivo zaposlenosti u Srbiji pojavljuje prevashodno u ovom sektoru (odakle može da se multiplicira i na druge sektore). Ovi gubici nastaju zbog prodaje krivotvorenih i piratizovanih proizvoda kako na primarnom tako i na sekundarnom tržištu.

Nosioci prava IS takođe ostvaruju niži promet i prihode kao i kompromitovanje robne marke odnosno brenda imajući u vidu nelojalnu konkureniju koju stvaraju lica koja se bave distribucijom i prodajom krivotvorene i piratizovane robe. Na primer, potrošači koji kupe krivotvoreni proizvod manjeg kvaliteta u uverenju da kupuju originalni proizvod mogu da razviju animozitet prema proizvođaču originalnog proizvoda. Takođe, proizvođači mogu da, u budućim proizvodnim ciklusima, ulože manji iznos novca u istraživanje i razvoj, zbog ostvarenih manjih prihoda, što ima direktni uticaj na privredni rast. Ovakve efekte krivotvorenja i piraterije nije moguće kvantifikovati budući da bi iziskivali korišćenje podataka iz vremenskih serija sa rasponom od više godina. Ovakvi podaci trenutno ne postoje.

Takođe, u Republici Srbiji je verovatno najznačajniji negativni efekat prouzrokovani krivotvorenjem i piraterijom efekat po gubitak poreskih prihoda (PDV-a, socijalnih davanja, poreza na dobit i drugih davanja). Za početak, niži nivo prometa i prihoda snižava nivo poreza na dobit i drugih dažbina koje plaćanju učesnici sektora trgovine na veliko i malo. Dodatno, prodaje na sekundarnom tržištu (na primer, pijace) uglavnom ne predstavljaju evidentirane prihode što dodatno smanjuje prihode po osnovu poreza na dodatu vrednost. Naposletku, gubitak radnih mesta, prouzrokovani krivotvorenjem i piraterijom takođe umanjuje poreze i doprinose za socijalna davanja te poreze na dohodak fizičkih lica. Stoga su efekti multiplikatora koje krivotvorenje i piraterija prouzrukuju te negativni eksterni efekti izrazito značajni. Ilustrativno, u Švedskoj je gornja granica gubitka radnih mesta usled krivotvorenja i piraterije 0.7%, dok je ukupan gubitak prometa u trgovini na veliko i malo 1.5%. Ovaj procenat kada je u pitanju gubitak radnih mesta u Velikoj Britaniji je nešto veći i iznosi 1.15% odnosno 1.37% prometa.<sup>62</sup> Ovi procenti svakako nisu primenljivi na Republiku Srbiju i realno je pretpostaviti da je efekat u pogledu broja radnih mesta znatno manji.

Kada su u pitanju negativni eksterni efekti koje krivotvorenje i piraterija prouzrokuju potrošačima, to prevashodno može biti niži nivo korisnosti ostvaren kupovinom proizvoda koji je po kvalitetu i karakteristikama inferiorniji u odnosu na original. Dodatno, kupovina ovakvih proizvoda eksponencijalno uvećava rizik od negativnih efekata po bezbednost i zdravlje potrošača. Budući da je većina podataka o negativnim efektima po bezbednost i zdravlje potrošača izazvana ovakvim tipom inferiornih proizvoda anegdotalna, neophodne su detaljne analize u budućnosti radi procene ovih efekata i njihovih posledica. Iako to ne anulira negativne efekte krivotvorenja i piraterije, neke industrije mogu osetiti i pozitivne efekte krivotvorenja i piraterije. U zemljama sa visokom stopom krivotvorenja i piraterije učesnici na tržištu kao što su kompanije za slanje pošiljaka mogu ostvariti veću tražnju za njihovim uslugama izazvanu većom tražnjom za krivotvorenom i piratizovanom robom distribuiranom u određenoj zemlji. Sa druge strane koristi koje mogu nastati kao posledica krivotvorenja i piraterije neminovno rezultiraju i velikim brojem negativnih eksternalija kao što su gubitak poverenja u vladavinu prava i nastanak kriminalnih mreža i organizovanih kriminalnih grupa. U ovoj studiji nisu analizirani potencijalni pozitivni efekti krivotvorenja i

<sup>62</sup> OECD, Trade in Counterfeit Products and the UK Economy Fake Goods, Real Losses, 2017; OECD, Counterfeiting and Piracy and The Swedish Economy, 2019.

piraterije po potrošače i druge tržišne učesnike u Republici Srbiji, budući da ne postoje precizni podaci koji bi omogućavali uspostavljanje ekonometrijskog okvira i sprovođenje kvantitativne analize ovog tipa.

#### **4.4. Utvrđivanje privrednih sektora koji najviše koriste prava IS**

Radi utvrđivanja privrednih sektora koji najviše koriste prava IS, korišćeni su podaci Agencije za privredne registre Republike Srbije (u daljem tekstu: APR) i to podaci iz godišnjih biltena finansijskih izveštaja za period 2015-2018. godina,<sup>63</sup> budući da pravna lica i preduzetnici, u skladu sa Zakonom o računovodstvu ("Sl. glasnik RS", br. 62/2013 i 30/2018) dostavljaju podatke za statističke i druge potrebe. Parametar koji je korišćen kao upućujući (*proxy*) jeste prijavljena "nematerijalna imovina"<sup>64</sup> isključivo privrednih društava, na nivou sektora, prema pretežnoj delatnosti. Stoga je praćena klasifikacija delatnosti uređena Uredbom o klasifikaciji delatnosti ("Sl. glasnik RS", br. 54/2010) i usklađena sa klasifikacijom delatnosti NACE Rev. 2 koja se primenjuje u zemljama EU. U nastavku sledi prikaz podataka prema delatnostima za period 2015-2018. godina.

**Tabela 23 - 2015-2018. godina - Privredna društva - nematerijalna imovina u hiljadama RSD**

Delatnost	2015	2016	2017	2018
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	2.630.165,00	2.428.,333,00	3.410.071,00	3.610.996,00
Rudarstvo	18.637.282,00	17.815.240,00	18.061.233,00	18.746.893,00
Prerađivačka industrija	52.384.636,00	55.165.258,00	80.945.785,00	78.649.575,00
Snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	10.007.775,00	12.497.508,00	13.751.927,00	16.266.617,00
Snabdevanje vodom; upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i slične aktivnosti	2.097.758,00	2.173.282,00	1.805.005,00	1.880.780,00
Građevinarstvo	11.287.175,00	1.065.375,00	10.698.701,00	9.817.378,00
Trgovina na veliko i trgovina na malo; popravka motornih vozila i motocikala	30.426.831,00	35.498.773,00	32.038.028,00	38.434.261,00
Saobraćaj i skladištenje	4.765.538,00	525.409,00	6.138.965,00	88.524.427,00
Usluge smeštaja i ishrane	832.106,00	1.420.949,00	1.561.195,00	1.505.169,00
Informisanje i komunikacije	108.668.223,00	107.367.871,00	103.044.501,00	111.087.215,00
Finansijske delatnosti i delatnost osiguranja	1.174.985,00	1.405.525,00	1.170.720,00	4.160.578,00
Poslovanje nekretninama	8.167.159,00	7.547.282,00	7.602.393,00	6.360.071,00
Stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti	6.982.164,00	7.828.660,00	8.269.122,00	8.005.681,00
Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti	3.361.829,00	3.046.278,00	3.181.772,00	2.939.247,00
Državna uprava i odbrana; Obavezno socijalno osiguranje	181,00	170,00	1.770,00	4.501,00
Obrazovanje	107.681,00	120.205,00	138.396,00	121.571,00
Zdravstvena i socijalna zaštita	54.628,00	50.263,00	57.801,00	49.268,00
Umetnost; Zabava i rekreacija	1.324.748,00	1.295.474,00	1.618.234,00	1.594.625,00
Ostale uslužne delatnosti	93.885,00	87.602,00	74.604,00	58.015,00

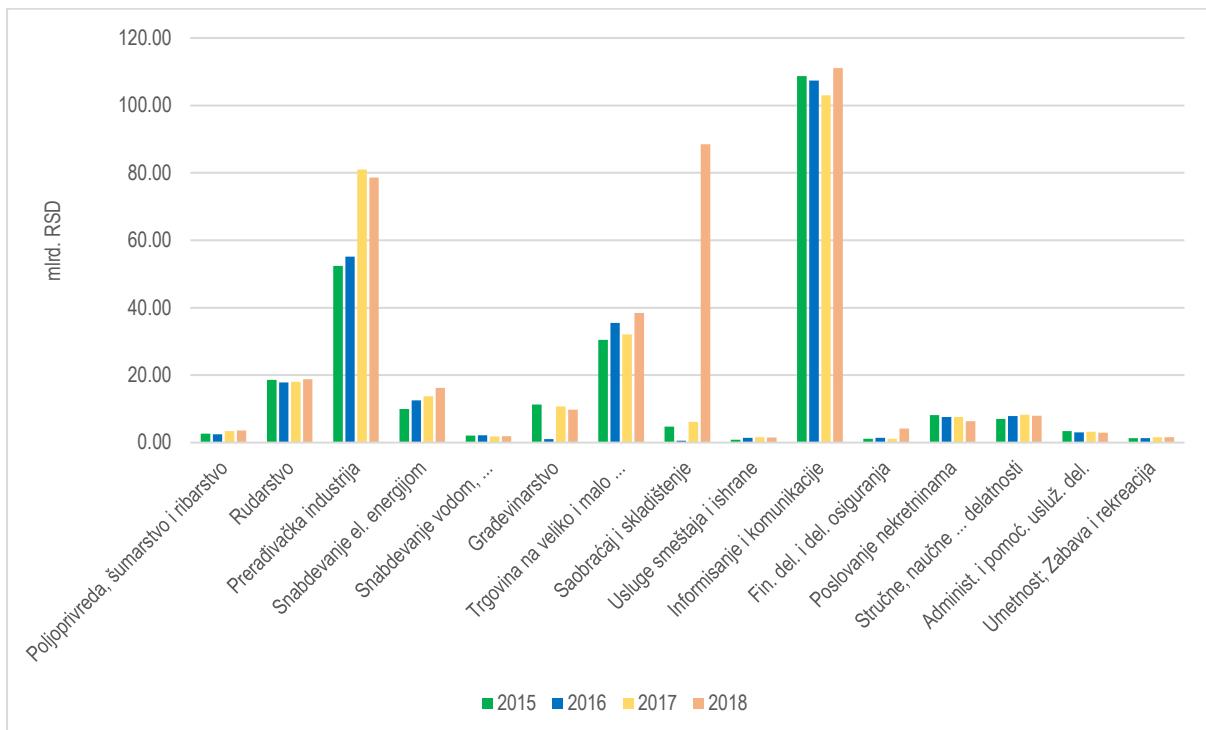
<sup>63</sup> Podaci preuzeti sa portala Agencije za privredne registre. Za više informacija vid. <https://apr.gov.rs/регистри/финансијски-извештаји/публикације/годишњи-билтен-финансијских-извештаја.1564.html#589>.

<sup>64</sup> Nematerijalna imovina je nemonetarna imovina bez fizičke suštine koja se može identifikovati. Shodno međunarodnom računovodstvenom standardu 38 (MRS 38) - "Uobičajeni primeri stavki koje su obuhvaćene ... su kompjuterski softver, patenti, autorska prava,igrani filmovi, liste kupaca, hipotekarno uslužna prava, dozvole za ribarenje, uvozne kvote, franšize, odnosi prema kupcima ili dobavljačima, lojalnost kupaca, učešće na tržištu i marketinška prava."

Delatnost domaćinstava kao poslodavca; Delatnost domaćinstava koja proizvode robu i usluge za sopstvene potrebe	0,00	0,00	0,00	0,00
Delatnost eksteritorijalnih organizacija i tela	0,00	0,00	0,00	0,00

U posmatranom periodu, tri sektora beleže vrednosti veće od 20 mlrd. RSD registrovane nematerijalne imovine, za čitav period. U pitanju su sektori: (1) Prerađivačke industrije; (2) Trgovine na veliko i trgovina na malo; popravku motornih vozila i motocikala i (3) Informisanja i komunikacije.

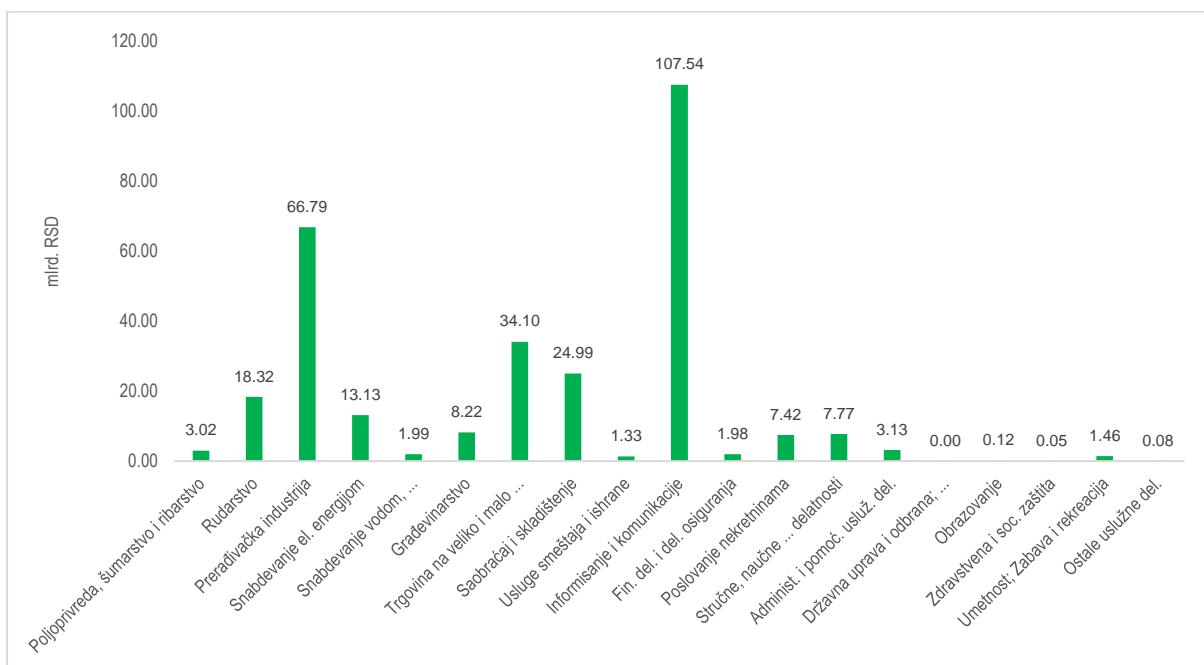
**Grafikon 25 - 2015-2018. godina - Privredna društva - nematerijalna imovina u mlrd. RSD**



Kada su u pitanju delatnosti koji beleže vrednosti manje od 20 mlrd. RSD na godišnjem nivou, ali koje iskazuju rastući trend u posmatranom periodu, mogu se izdvojiti: (1) Rudarstvo, sa prosečnom vrednošću registrovane nematerijalne imovine u posmatranom periodu od 18,32 mlrd. RSD; (2) Snabdevanje električnom energijom, sa prosečnom vrednošću 13,13 mlrd. RSD; (3) Građevinarstvo, sa prosečnom vrednošću 8,22 mlrd. RSD; (4) Poslovanje nekretninama, sa prosečnom vrednošću 7,42 mlrd. RSD i (5) Stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti, sa prosečnom vrednošću 7,77 mlrd. RSD. Delatnost Saobraćaja i skladištenja takođe pokazuje značajan rast, imajući u vidu da je vrednost registrovane nematerijalne imovine u 2017. godini u ovoj delatnosti iznosila 6,1 mlrd. RSD, dok je u 2018. godini ova vrednost iznosila 88,5 mlrd. RSD.

Delatnosti kod kojih su registrovane najniže vrednosti nematerijalne imovine u posmatranom periodu (registrovana prosečna vrednostra manja od 1 mlrd. RSD) jesu: (1) Delatnost domaćinstava kao poslodavca; Delatnost domaćinstava koja proizvode robu i usluge za sopstvene potrebe; (2) Delatnost eksteritorijalnih organizacija i tela; (3) Ostale uslužne delatnosti; (4) Zdravstvena i socijalna zaštita; (5) Obrazovanje i (6) Državana uprava i odbrana; Obavezno socijalno osiguranje.

Grafikon 26 - 2015-2018. godina - Privredna društva - prosečne vrednosti u mln. RSD



Napomena: Za Srbiju trenutno ne postoje uporedni podaci koji su dostupni za EU, odnosno određene članice EU, a koji su pripremljeni prema EUIPO metodologiji, koja bi prikazala doprinos svih sektora koji imaju intenzivno korišćenje prava IS uključujući i žigove, patente, autorsko i srodnna prava itd. Značaj ovih industrijal u Evropi je izuzetno veliki, tako da je doprinos BDP-u EU industrija sa intenzivnim korišćenjem žigova čak 35.9%, patenata 15.2%, dok je učešće autorskog i srodnih prava 6.8% za period 2011-2013. godina. Ovaj poslednji podatak odgovara procentu koji je dostupan za Srbiju a koji opisuje doprinos "kreativnih industrijal".

U EU ove industrijal su generisale 27.8% ukupne zaposlenosti u istom periodu. Drugim rečima, u proseku je 60 miliona evropljana bilo zaposleno u industrijama koje intenzivno koriste IS, dok je još 22 miliona radnih mesta generisano u sektorima koji snabdevaju ove industrijal. To znači da je ukupan broj radnih mesta koja se mogu dovesti u vezu sa IS 82.8 miliona, odnosno 38.1%. U EU, "kreativne industrijal" odnosno industrijal zasnovane na autorskom i srodnim pravima doprinose ukupnoj zaposlenosti sa 7.1% i, ovde je reč o relativno sličnom procentu koji je dobijen u studiji o "kreativnim industrijama" u Srbiji čiji su glavni nalazi prikazani ispod.<sup>65</sup>

U studijama o ekonomskom uticaju kreativnih industrijal za period 2014-2016. i 2017. godine<sup>66</sup> izvršena je procena doprinsa kreativnih industrijal za posmatrani period. U skladu sa predmetnom studijom, postoje dva pristupa u merenju doprinsa kreativnih industrijal, jedan se odnosi na uži, a drugi se odnosi na širi koncept kreativnih industrijal.

Prvi pristup kao kreativne industrijal označava samo ključne (core) kreativne industrijal koje „zavise od kreativnosti, veština i talenta pojedinaca i koje imaju ekonomski potencijal usred stvaranja i eksplotacije prava IS“. Shodno navedenom pristupu, moguće je definisati devet grupa kreativnih industrijal, diferenciranih na 30 grupa delatnosti. Drugi pristup predstavlja proširenu definiciju kreativnih industrijal koja uključuje i masovnu proizvodnju, distribuciju i izvoz kreativnih proizvoda. Shodno ovom pristupu,

<sup>65</sup> EUIPO, Intellectual property rights intensive industries and economic performance in the European Union, A joint project between the European Patent Office and the European Union Intellectual Property Office, 2016.

<sup>66</sup> H. Mikić, B. Radulović. Creative industries Economic Estimates 2017, World Bank, 2018; H. Mikić, B. Radulović, Creative industries Economic Estimates and Policy Recommendations 2014-2016, World Bank, 2017.

moguće je definisati 52 grupe delatnosti, budući da ovaj pristup uključuje i telekomunikacione usluge, usluge štampe, kao i maloprodaju proizvoda kreativnih industrija.

**Tabela 24 - Kreativne industrije - uži koncept**

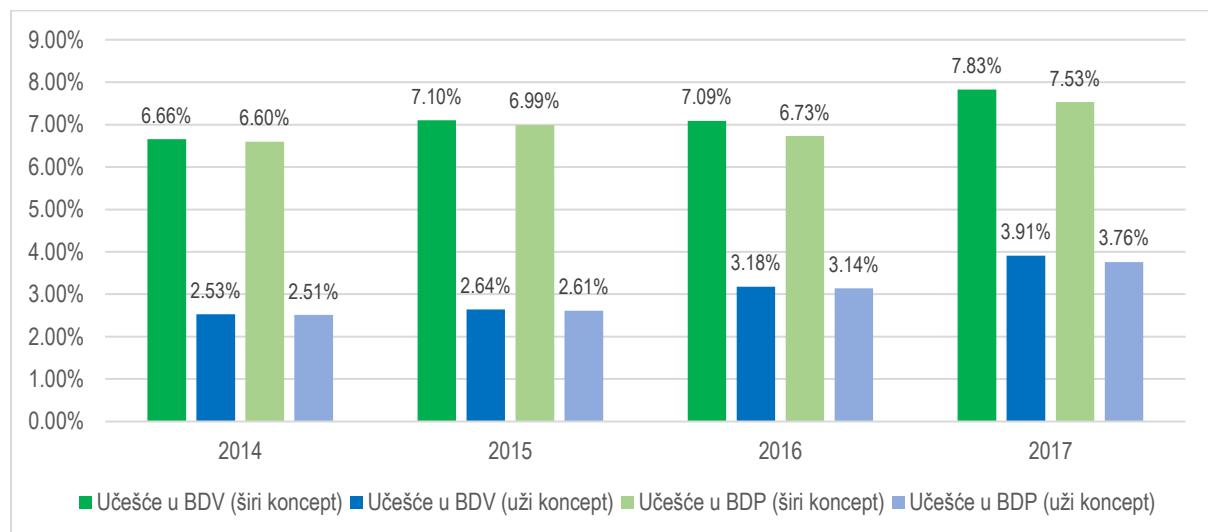
Kreativne industrije	Naziv delatnosti	Šifra del.
Reklamiranje (Advertisng i marketing)	Delatnost komunikacija i odnosa s javnošću	70.21
	Delatnost reklamnih agencija	73.11
	Medijsko predstavljanje	73.12
Arhitektonsko projektovanje i druge delatnosti	Arhitektonska delatnost	71.11
Zanati	Proizvodnja nakita i srodnih predmeta	32.12
Dizajn	Specijalizovane dizajnerske aktivnosti	74.10
Film, TV, video, radio i fotografija	Proizvodnja kinematografskih dela, audio-vizuelnih proizvoda i televizijskog programa	59.11
	Delatnosti koje slede nakon faze snimanja u proizvodnji kinematografskih dela i televizijskog programa	59.12
	Distribucija kinematografskih dela, audio-vizuelnih dela i televizijskog programa	59.13
	Delatnost prikazivanja kinematografskih dela	59.14
	Emitovanje radio-programa	60.10
	Proizvodnja i emitovanje televizijskog programa	60.20
IT i softver	Fotografske usluge	74.20
	Izdavanje računarskih igara	58.21
	Izdavanje ostalih softvera	58.29
	Računarsko programiranje	62.01
Izdavačka delatnost	Konsultantske delatnosti u oblasti informacione tehnologije	62.02
	Izdavanje knjiga	58.11
	Izdavanje imenika i adresara	58.12
	Izdavanje novina	58.13
	Izdavanje časopisa i periodičnih izdanja	58.14
	Ostala izdavačka delatnost	58.19
Muzeji, galerije i biblioteke	Prevođenje i usluge tumača	74.30
	Delatnosti biblioteka i arhiva	91.01
	Delatnost muzeja, galerija i zbirki	91.02
Muzička scenska i vizuelna umetnost	Snimanje i izdavanje zvučnih zapisa i muzike	59.20
	Izvođačka umetnost	90.01
	Druge umetničke delatnosti u okviru izvođačke umetnosti	90.02
	Umetničko stvaralaštvo	90.03
	Rad umetničkih ustanova	90.04

Prateći diferencijaciju koju koristi uži koncept, moguće je utvrditi da postoji značajan udeo privrednih subjekata koji obavljaju delatnost u kreativnim industrijama u ukupnom broju registrovanih privrednih subjekata. Shodno podacima iz predmetne studije, zabeleženo je 20.538 registrovanih privrednih subjekata u 2016. godini (6.841 preduzeća, 13.697 preduzetnika i 364 javne ustanove). Prateći diferencijaciju koju koristi širi koncept utvrđeno je postojanje 31.835 registrovanih privrednih subjekata u kreativnim industrijama (10.330 preduzeća, 21.505 preduzetnika i 542 javne institucije), što predstavlja oko 10% ukupog broja preduzeća i preduzetnika u Republici Srbiji. Takođe je utvrđeno da kreativni sektor čine pretežno mikro preduzeća (23,8%) i preduzetnici (67,5%). Kada su u pitanju start-up preduzeća, utvrđeno je da postoji značajan broj start-up preduzeća (13,1%) od ukupnog broja novoregistrovanih privrednih subjekata), a takođe je zabeležena i prosečna stopa rasta od 22% na godišnjem nivou, kada su u pitanju start-up preduzeća u kreativnim industrijama.<sup>67</sup>

<sup>67</sup> Ibid.

Bruto dodata vrednost (u daljem tekstu: *BDV*) sektora kreativnih industrija uvećala se za 16,4% (prema užem konceptu zabeleženi porast je iznosio 37,4%) u periodu 2014-2016. godina, povećanje veće od rasta *BDV* bilo kog drugog sektora sprske privrede u posmatranom periodu. *BDV* sektora kreativnih industrija uvećala se za 12,6% (koristeći uži koncept zabeleženi rast je iznosio 27,7%) u periodu 2016-2017. godina. *BDV* kreativnih industrija (širi koncept) u ukupnoj *BDV* u 2017. godini, iznosila je 7,83%. Sa druge strane *BDV* kreativnih industrija (uži koncept) je iznosila svega 3,91%. U 2014. godini, doprinos *BDV*-a iznosio je 6,7% dok je u 2017. godini dostigao 7,8%. Stoga je povećanje učešća u ukupnoj *BDV* u Republici Srbiji iznosilo oko 1,1% u vremenskom periodu od svega tri godine. **Najveći rast je ostvaren u sektoru telekomunikacionih usluga, programiranja, inženjerske delatnosti, štampanih medija i oglašavanja.** Utvrđeno je da je najveći udeo generisan na domaćem tržištu.

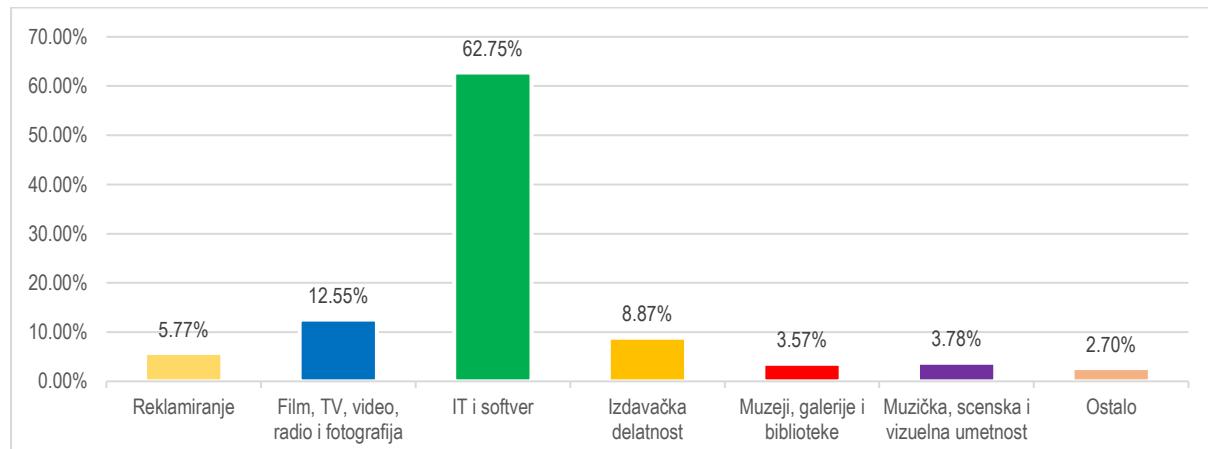
**Grafikon 27 - 2014-2017. godina - Učešće kreativnih industrija u *BDV* i *BDP***



H. Mikić, B. Radulović, *Creative industries Economic Estimates 2017*, World Bank, 2018.

U nastaku sledi prikaz doprisona kreativnih industrija u ukupnoj dodatoj *BDV* u 2017. godini, prema oblastima definisanim užim konceptom. **Utvrđeno je da sektor IT i sotverskih usluga predstavlja skoro 63% ukupnog doprisona kreativnih industrija u ukupnoj dodatoj *BDV* u Republici Srbiji.**

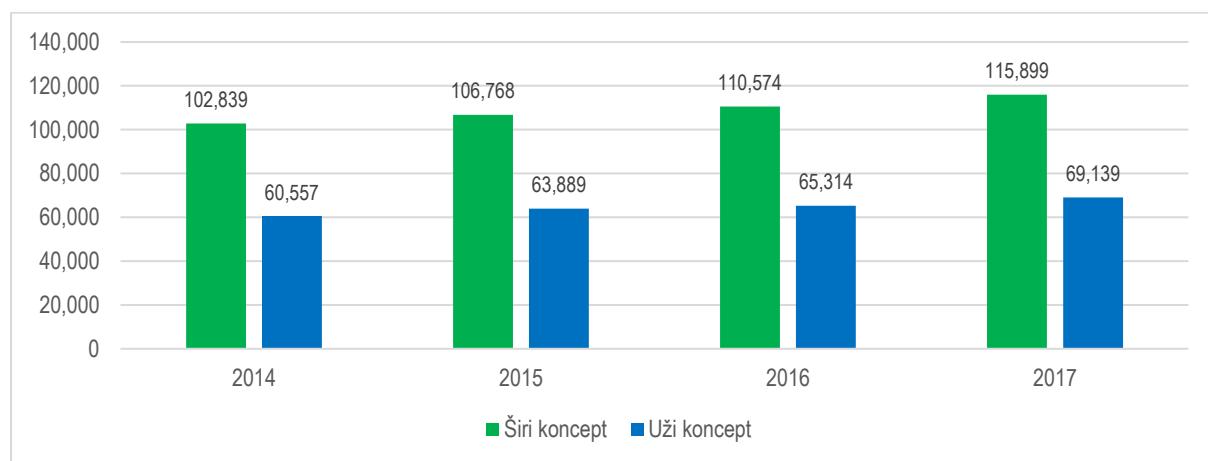
**Grafikon 28 - 2017. godina - Doprinos *BDV* prema oblastima kreativnih industrija (uži koncept)**



H. Mikić, B. Radulović, *Creative industries Economic Estimates 2017*, World Bank, 2018.

Kada je u pitanju stopa zaposlenosti u kreativnim industrijama, prema predmetnoj studiji, korišćenjem šireg pristupa, i podataka o zaposlenosti Agencije za privredne registre i RZS-a, autori studije iz koje su preuzeti podaci utvrđuju da je **2017. godine (prema širem pristupu) 115.899 lica bilo zaposleno u kreativnim industrijama, što predstavlja 5,61% ukupnog broja zaposlenih u Republici Srbiji.** Korišćenjem užeg pristupa utvrđeno je da je **69.139 lica bilo zaposleno kreativnim industrijama, što predstavlja 3,35% ukupnog broja zaposlenih u Republici Srbiji.** Neophodno je istaći da ovo predstavlja donji prag stope zaposlenosti u kreativnim industrijama u Republici Srbiji budući da je potreba za stalnim angažovanjem u kreativnim industrijama relativno mala u odnosu na druge industrie u Republici Srbiji te da su u kreativnim industrijama lica najčešće angažovana hororarno (aranžmani van radnog odnosa) te stoga evidencija registrovane zaposlenosti u Republici Srbiji ne odražava ukupan nivo zaposlenosti u ovim industrijama.

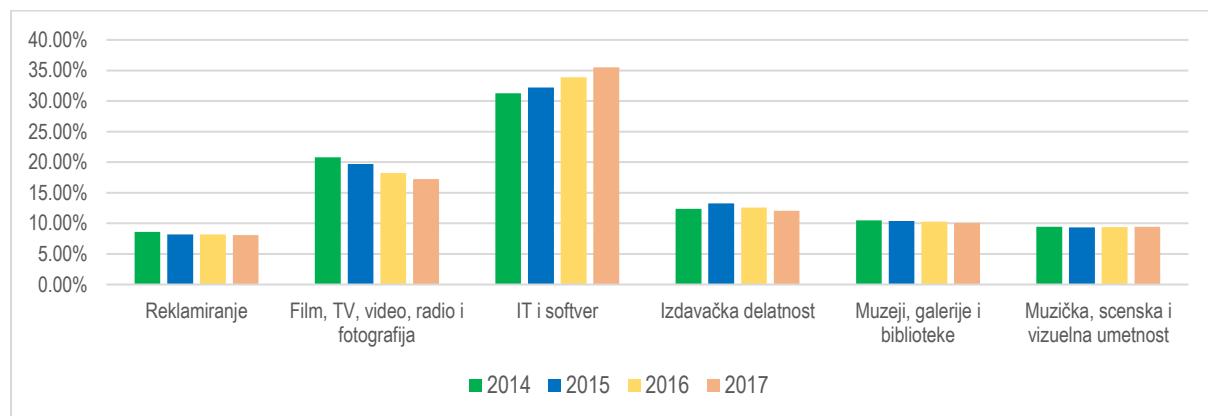
**Grafikon 29 - 2014-2016. godina - Broj zaposlenih u kreativnim industrijama**



H. Mikić, B. Radulović, *Creative industries Economic Estimates 2017*, World Bank, 2018.

Jedan od najznačajnijih nalaza studije jeste da **zaposlenost u periodu 2014-2017. godina raste** i u 2017. je stopa rasta zaposlenosti u kreativnim industrijama iznosila 4,81% (širi koncept) odnosno 5,85% (uži koncept). U okviru užeg koncepta kreativnih industrija zabeležen je značajan rast stope zaposlenosti sa 1,5% u 2014. godini na 5,85% u 2017. godini.

**Grafikon 30 - 2014-2017. godina - Udeo zaposlenih po sektorima u ukupnoj zaposlenosti u kreativnim industrijama**



H. Mikić, B. Radulović, *Creative industries Economic Estimates 2017*, World Bank, 2018.

Takođe je utvrđeno značajno učešće privremeno zaposlenih lica (oko 15%) u ukupnom broju zaposlenih u kreativnim industrijama. Utvrđeno je i da lica starosti od 25-44 godina čine 67% ukupne radne snage u kreativnim industrijama, da je radna snaga izrazito kvalifikovana, kao i da više od polovine poseduje fakultetsku diplomu što je značajno više u odnosu na prosek na nivou srpske privrede (oko 23%). Od ukupnog broja zaposlenih lica u kreativnim industrijama oko više od polovine je zaposleno u IT sektoru i sektoru Film, TV, Video.

**Analiza "kreativnih industrija" omogućava kvantifikaciju doprinosa samo jednog sektora koji ima inzenzivno korišćenje prava IS.** Budući da za Srbiju trenutno ne postoje uporedni podaci pripremljeni prema EUIPO metodologiji, radi kvantifikacije svih industrija koje su u vezi sa pravom IS odnosno koje intenzivno koriste prava IS, neophodno je sprovesti detaljnu kvantitativnu analizu doprinosa drugih industrija koje intenzivno koriste ostala prava IS, pre svega žigova, s obzirom da je njihovo učešće i u srpskoj privredi dominantno. Na dan 31.12.2018. godine, u Republici Srbiji se nalazilo u važnosti ukupno 206.402 žiga, od kojih je 29.400 žigova registrovano po osnovu prijava koje su podnete neposredno ZIS-u, a 177.022 na osnovu prijava podnetih posredstvom Madridskog sistema. U nastavku je tabelarno prikazan broj registrovanih žigova u periodu 2007-2018. godina.

**Tabela 25 - Struktura registrovanih žigova u periodu 2007-2018. godina<sup>68</sup>**

Godina	Nacionalne registracije		Međunarodne registracije	Ukupno
	Domaći nosioci žigova	Strani nosioci žigova		
2007	1.246	856	5.162	7.624
2008	1.636	1.472	5.659	8.767
2009	1.819	1.521	5.885	9.225
2010	1.143	727	5.158	7.028
2011	790	615	4.823	6.228
2012	960	822	5.257	7.039
2013	824	642	4.051	5.517
2014	922	787	4.157	5.866
2015	744	642	4.041	5.427
2016	1.136	802	4.364	6.302
2017	1.287	914	3.630	5.831
2018	1.438	802	5.027	7.267
<b>UKUPNO:</b>				<b>82.121</b>

<sup>68</sup> Zavod za intelektualnu svojinu, Godišnji izveštaj za 2018. godinu, 33.

## **5. Kvalitativna analiza**

### **5.1. Polustrukturirani intervju**

Za potrebe analize primarnog i sekundarnog tržišta krivotvorenih i piratizovnih proizvoda, lanaca snabdevanja, zemalja porekla i sve većeg problema krivotvorenja i piraterije pomoću malih pošiljaka, u procesu prikupljanja podataka korišćena su dva pristupa:

1. pregled relevantnog zakonodavnog okvira, dostupne literature i dokumenata Uprave carina i Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija - Sektora tržišne inspekcije, uključujući Obaveštenja uprave carina, OECD studije i izveštaje, akademske i stručne članke i druge relevantne publikacije, radi pružanja šire slike o ovim značajnim pitanjima, nerazdvojivim od fenomena krivotvorenja i piraterije;
2. Sprovedeno je nekoliko polustrukturiranih intervju sa državnim službenicima koji nadgledaju, vode ili na drugi način utiču na procese sprovođenja i zaštite prava IS strateškom nivou. Polustrukturirani intervjuvi sa predstvincima Uprave carina i Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija - Sektora tržišne inspekcije omogućili su verifikaciju informacija iz dokumentarnih izvora.

U nastavku sledi analiza značaja identifikacije primarnog i sekundarnog tržišta krivotvorenih i piratizovnih proizvoda, postojećih lanaca snabdevanja te zemalja porekla kao i analiza malih pošiljaka kao sredstava za uvoz i distribuciju krivotvorene i piratizovane robe u Republici Srbiji u periodu 2015-2019. godina.

#### **5.1.1. Male pošiljke**

Pošiljke putem pošte i ekspresne pošiljke doživele su transformaciju na svetskom nivou u prethodnom periodu, kako u unutrašnjem transportu robe, tako i u međunarodnom. Dok ukupan broj poštanskih usluga konstantno opada usled promena načina komunikacije, slanje robe putem pošte i kurirske službi dramatično raste u apsolutnim brojevima i u udelu ukupnih poštanskih usluga usled sve veće digitalizacije i smanjenja troškova slanja robe na ovaj način. Osim klasičnih poštanskih operatera u ovom segmentu posluju i kurirske službe od „vrata do vrata“, poput DHL (38% globalnog tržišnog udela u 2017. godini), UPS (22% globalnog tržišnog udela u 2017. godini), FedEx-a (24% globalnog tržišnog udela u 2017. godini), TNT ( 5% globalnog tržišnog udela u 2017. godini) i drugih.<sup>69</sup> Ove usluge, koji su nekad činile sporedan izvor prihoda za poštanske operatere, sve više predstavljaju njihovu glavnu aktivnost i glavni izvor prihoda.

Kad je u pitanju međunarodni saobraćaj, prema OECD/EUIPO studiji iz 2018. godine o korišćenju malih pošiljaka za potrebe krivotvorenja, podaci pokazuju da je došlo da povećanja transporta poštanskim pošiljkama u međunarodnom saobraćaju, tako da je u periodu 2010–2015. godina broj međunarodnih poštanskih pošiljki porastao za skoro 150%. Ovi podaci su se snažno reflektovali i na način transporta

<sup>69</sup> OECD/EUIPO (2018), Misuse of Small Parcels for Trade in Counterfeit Goods: Facts and Trends, Illicit Trade, OECD Publishing, Paris, 21. Dostupno na: <https://doi.org/10.1787/9789264307858-en>.

krivotvorene robe. U periodu 2011–2013. godina, krivotvorena roba koja je transportovana brodskim kontejnerima je po vrednosti svakako preovladavala, ali broj zaplena krivotvorene robe transportovane malim pošiljkama, preko kurirskih i ekspresnih službi raste, postavljajući poseban problem za sprovođenje prava IS i proliferaciju krivotvorene robe. Tako je u periodu 2011–2013. godina skoro 63% od ukupnog broja carinskih zaplena širom sveta transportovano putem pošte, odnosno kurirske ili ekspresne službe.<sup>70</sup>

U pogledu vrednosti zaplenjene robe, druga transportna sredstva značajno preovlađuju, tako da roba zaplenjena sa brodova predstavlja 73% ukupne vrednosti krivotvorene robe, na drugom mestu sa 10% je vazdušni saobraćaj, a vrednost zaplenjene robe poslate malim pošiljkama predstavlja samo 8% ukupne vrednosti i nalazi se na trećem mestu zajedno sa drumskim saobraćajem, dok je najmanja vrednost robe zaplenjene na železnici i predstavlja 1% ukupne vrednosti zaplenjene robe. Takođe, količina zaplenjene robe nije velika, bez obzira što je ideo zaplena iz poštanskih pošiljki visok u odnosu na ukupan broj pošiljki. To se odražava i u odnosu zaplena/količina robe: taj odnos je 12.400 komada robe po zapleni u morskom saobraćaju, a u poštanskom je odnos 22 komada robe po zapleni. U istom periodu, 84% zaplena krivotvorene obuće, 77% krivotvorenih optičkih, fotografskih i medicinskih artikala (uglavnom naočara za sunčanje), 66% zaplena ICT uređaja, kao i 63% zaplena krivotvorenih satova, artikala od kože, ručnih torbi i nakita, je izvršeno kod malih pošiljki. **Podaci o navedenim kategorijama robe otkrivenim u malim pošiljkama na svetskom nivou pretežno su u skladu sa identifikovanim najrizičnijim kategorijama kada je u pitanju Republika Srbija.**

Ista studija nalazi i da je veličina zaplenjenih pošiljki uglavnom mala. Tako, 53% svih zaplenjenih pošiljki je sadržalo samo jedan artikal, 26% je sadržalo između 2 i 10 artikala, a samo 21% svih zaplenjenih pošiljki je sadržalo više od 10 artikala. Ovi udeli su i viši kod pojedinih vrsta robe: tako je 77% zaplenjenih pošiljki krivotvorene obuće sadržalo samo jedan par obuće.<sup>71</sup> Prema podacima studije OECD/EUIPO, čiji je predmet bilo međunarodno tržište, NR Kina je najveća zemlja porekla robe koja je zaplenjena u poštanskim pošiljkama, sa udelom od 60% od vrednosti zaplenjene robe. Sledi Hong Kong (Kina), Indija, Sinagapur, Tajland i Turska. Verovatnoća da će zemlja porekla krivotvorene robe koristiti male pošiljke radi izvoza falsifikovanih proizvoda iznosi: (1) za Makao (Kina) 87,5%; (2) za Singapur 86,6%; (3) za Narodnu Republiku Kinu 73,9%, (4) za Tajland 68%; (5) za Indiju 67,1% i (6) za Kambodžu 63,6%.<sup>72</sup>

Prema podacima Analize sprovedene u okviru Twining projekta, na osnovu intervjuja eksperata u ovoj oblasti, aukcijski internet portalni u Republici Srbiji su postali popularni među licima koja se bave piraterijom. Takođe je istaknuto da se aukcijski sajt Limundo redovno koristi za kupovinu i prodaju krivotvorene robe. Osim toga, konstatuje se da krivotvorena roba redovno ulazi u Republiku Srbiju preko tri velika poštanska centra u Beogradu, Novom Sadu i Nišu, odakle se šalje malim preprodavcima ili krajnjim potrošačima. Takođe, uočene su sve veće kriminalne aktivnosti prema Republici Srbiji preko niza internet portala za prodaju i distribuciju krivotvorene robe. U tom periodu je naročito zabrinjavala pojava krivotvorenih lekova na internetu. Izražena je i bojazan da carinici nailaze na teškoće jer je Republika Srbija tek trebala da uskladi svoje zakonodavstvo sa Regulativom Saveta (EU) broj 608/2013.

Razvoj tržišta poštanskih i ekspres pošiljki ukazuje da su slični trendovi u transportu krivotvorene robe prisutni i u Republici Srbiji. Prema podacima RZS, u Republici Srbiji u periodu od 2007–2017. godine,

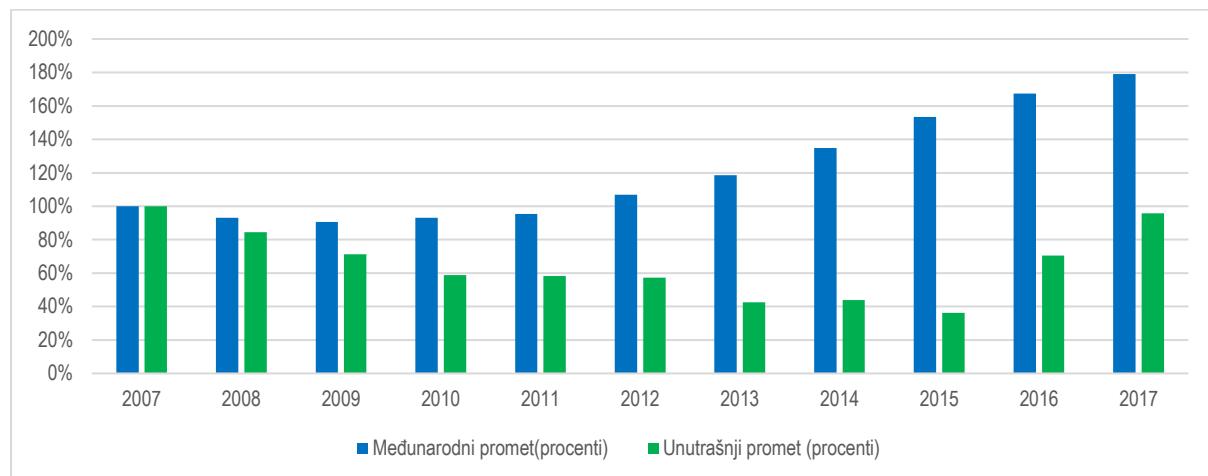
<sup>70</sup> Ibid, 39-45.

<sup>71</sup> Ibid.

<sup>72</sup> Ibid.

broj paketa u unutrašnjem poštanskom saobraćaju pokazuje trend stalnog smanjenja sve do 2015. godine, kada je dostigao 36% u odnosu na 2007. godinu kao prvu godinu u posmatranom periodu, ali nakon toga dolazi do nagle ekspanzije, tako da je **2016. godine procenat paketa u unutrašnjem prometu u odnosu na 2007. godinu bio 76%, a već 2017. godine ovaj procenat se popeo na 96% u odnosu na 2007. godinu**. S druge strane, posle blagog pada u periodu 2007–2011. godina, broj paketa u međunarodnom saobraćaju počev od 2012. godine beleži konstantan rast tako da u 2017. godini dostiže nivo od 179% u odnosu na 2007. godinu.<sup>73</sup>

**Grafikon 31 - RZS 2007-2017. godina - Razvoj usluga paketa u Republici Srbiji**



Na tržištu poštanskih usluga u Republici Srbiji u 2016. godini, dozvole za obavljanje poštanskih usluga posedovalo je 54 operatora, što je za 18 operatora više nego u 2015. godini. Od toga u Republici Srbiji je registrovano 19 operatera za obavljanje ove vrste poštanskih usluga, od čega je šest operatera registrovano za međunarodni promet pošiljaka.<sup>74</sup> Univerzalna poštanska usluga je po prvi put, u 2016. godini, ostvarila manji prihod od komercijalnih usluga (pre svega ekspres usluga), iako je sa preko 91% najdominantnija u ukupnom obimu obavljenih poštanskih usluga.<sup>75</sup>

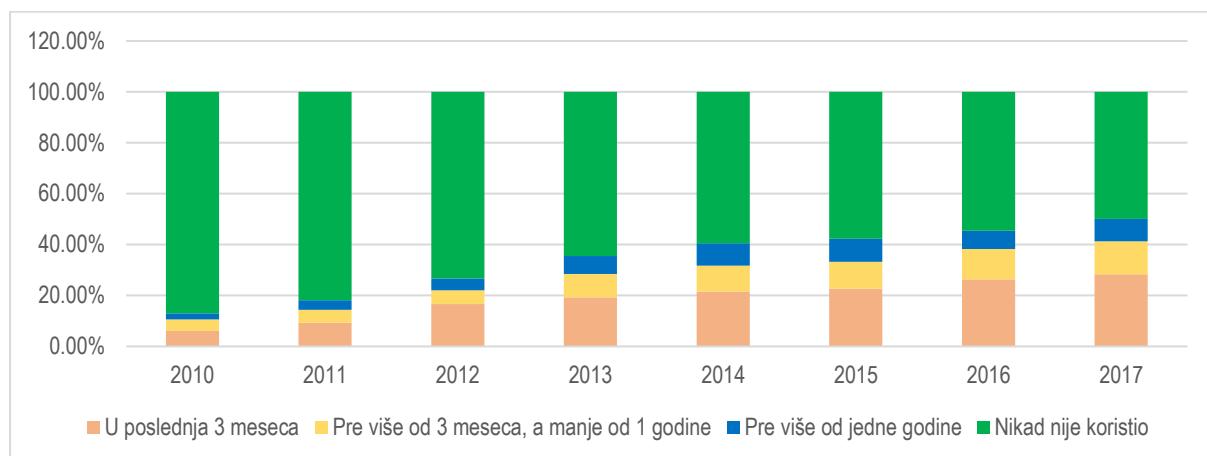
Usko vezano sa porastom transporta robe malim pošiljkama je i porast e-trgovine. U Republici Srbiji u periodu od 2010. do 2017. godine beleži konstantan rast, a 2017. godine je zabeleženo i da je broj ljudi koji je u nekom trenutku koristio internet radi e-trgovine prvi put bio veći od broja ljudi koji nikad nisu koristili internet u ovu svrhu.

<sup>73</sup> Republički zavod za statistiku, Statistički godišnjak Republike Srbije, Beograd, 2018, 338; Republički zavod za statistiku, STAT. GOD. SRB. 2015, 342. Republički zavod za statistiku, STAT. GOD. SRB. 2011, 314.

<sup>74</sup> RATEL, Analiza uticaja postepene liberalizacije na tržište poštanskih usluga u Republici Srbiji, 2018, [https://www.ratel.rs/uploads/documents/empire\\_plugin/Analiza%20uticaja%20postepene%20liberalizacije%20na%20trziste%20postanskih%20usluga%20u%20RS.pdf](https://www.ratel.rs/uploads/documents/empire_plugin/Analiza%20uticaja%20postepene%20liberalizacije%20na%20trziste%20postanskih%20usluga%20u%20RS.pdf).

<sup>75</sup> Ibid.

Grafikon 32 - RATEL - Korišćenje interneta radi e-trgovine



Mere zaštite prava IS na granici se sprovode i u pogledu malih pošiljki, ali podaci o robi koja je zaplenjena u malim pošiljkama, njenoj količini i vrsti, kao i pošiljaocima ove robe, zemljama porekla i tranzitnim zemljama krivotvorene robe, nisu dostupni za sada. S obzirom na navedeno, u ovom trenutku nije moguće odrediti tačan nivo pretnje koji dolazi od ovog novog oblika ugrožavanja IS. Na osnovu podataka OECD/EUIPO studije o malim pošiljkama, može se zaključiti da je porast transporta krivotvorene robe malim pošiljkama povezan sa naglim razvojem industrije kurirskih i ekspresnih službi. Ovome doprinosi i velika disperzija rizika da će pošiljalac biti otkriven. Pošto se roba šalje u velikom broju malih pošiljaka, rizik velikog gubitka u slučaju zaplene robe je takođe jako mali. Takođe, jedan od nalaza OECD/EUIPO studije jeste i da su rizici u vezi sa korišćenjem ovog načina transporta krivotvorene robe veći u zemljama istočne Azije, među njima i NR Kine. Navedeno je saglasno sa podacima iz polustrukturiranog intervjuja sa predstvincima Uprave carina po kojima veliki broj malih pošiljaka potiče iz NR Kine. U Republici Srbiji su isti faktori rizika prisutni, odnosno došlo je do značajnog razvoja industrije malih paketa, način vršenja ovih usluga je pogodan za kršenje carinskih propisa i povredu IS, a postoji i značajna robna razmena sa NR Kinom i drugim zemljama koje predstavljaju povećan faktor rizika u vezi primena ovog metoda transporta krivotvorene robe.

S obzirom da su carinski organi nadležni za kontrolu i preduzimanje mere zaštite IS na granici, uključujući tu i nadzor nad uvozom poštanskih i ekspres paketa, oni imaju značajnu ulogu u sprečavanju povreda prava IS na ovaj način. Carinski postupak sa malim pošiljkama i primena mera za zaštitu IS na granici u vezi sa malim pošiljkama su regulisani Carinskim zakonom i podzakonskim aktima koji su usklađeni sa (1) TRIPS Sporazumom o trgovinskim aspektima intelektualne svojine iz 1994. godine (Odeljak 4 – posebni zahtevi koji se odnose na ogranične mere, čl. 51-60); (2) Regulativom Saveta (EU) broj 608/2013 i (3) Uredbom Komisije za sprovođenje broj 1352/2013. Važno je napomenuti da je u odnosu na Analizu u okviru projekta Tvinning došlo do usaglašavanja sa Regulativom Saveta (EU) broj 608/2013.

U Obaveštenju Uprave carina 148-21-291-01-61/2015 od 31.07.2015. godine je u okviru poglavља „II Sprovođenje postupka“, sa podnaslovom „Male pošiljke“, navedeno je da će postupak sa malim pošiljkama biti razrađen i obuhvaćen posebnim objašnjenjem, koje će biti sačinjeno nakon ispunjenja svih neophodnih administrativno-tehničkih i operativnih preduslova za sprovođenje ovog instituta. Na osnovu polustrukturiranog intervjuja sa predstvincima Uprave carina, utvrđeno je da je razvijanje sistema carinskog nadzora malih pošiljki povezano sa brojnim teškoćama koje se pre svega tiču: (1)

uspostavljanja koordinacije sa operaterima ekspresnih usluga i (2) načina sprovođenja mera u odnosu na nosioce prava.

Od značaja za sprovođenje prava IS, bitan je i postupak carinjenja i carinske kontrole malih pošiljaka, pošto carinski organi u ovom postupku saznavaju za eventualne povrede prava IS. Primopredaja poštanskih pošiljaka između strane i domaće pošte vrši se pod carinskim nadzorom i kontrolom. Carinska kontrola se obavlja u izmeničnoj pošti, odnosno u pošti carinjenja.<sup>76</sup> U izmeničnoj pošti pod carinskim nadzorom otvaraju se poštanske vreće, nakon čega se odvajaju pismenosne pošiljke koje sadrže ili za koje se pretpostavlja da sadrže robu koja podleže carinskom pregledu. Izmenična pošta razdvaja poštanske pakete prispele iz inostranstva prema nadležnim poštama carinjenja. Otvaranje i pregled poštanskih pošiljaka obavljaju komisjski nadležna pošta carinjenja i carinski organ. Radnik nadležne pošte carinjenja otvara poštansku pošiljku u prisustvu carinskog službenika koji obavlja carinski pregled, odnosno carinsku proveru pošiljke i podnete carinske deklaracije.

**Ključni ograničavajući faktor kada je u pitanju kontrola ekspresnih pošiljaka od strane carinskih organa ogleda se u velikoj disperziji ovih pošiljki, odnosno, kako je teško izvršiti kontrolu velikog broja pojedinačnih pošiljki u trenutku kada male pošiljke pristignu u centar za razvrstavanje i kada treba da se brzo obavi carinski nadzor.** Osim toga, primećeno je da se carinske deklaracije za male pošiljke predaju carini tek po pristizanju malih pošiljki i u papirnoj formi što još više komplikuje carinsku kontrolu. Istovremeno, svaka kontrola malih pošiljki ne sme previše da ometa međunarodnu trgovinu i potrebu da ove pošiljke budu puštenе u što kraćem roku sa carinskog nadzora, a s obzirom na njihovu prirodu. Prema preporukama WCO, Svetske poštanske unije (UPU) i nalazima iz OECD/EUIPO studije o malim pošiljkama, potrebno je da zemlje razviju efikasan i brz sistem kontrole, tako što će uvesti elektronsku razmenu podataka između carine i operatera pre nego što pošiljke stignu.

Iz tog razloga je u Srbiji Uredbom o izmenama i dopunama uredbe o carinski dozvoljenom postupanju s robom ("Sl. glasnik RS", br. 62/2018) koja je stupila na snagu 18.08.2018. godine, uvedena mogućnost podnošenja elektronskog manifesta za ekspresne pošiljke. Radi ubrzanja postupka sa ekspresnim pošiljkama poštanski operator može carinskom organu da najavi prispeće pošiljki po konsolidovanom (zbirnom) manifestu koji se može podneti carinskom organu elektronskom razmenom podataka i koji u tom slučaju predstavlja sažetu deklaraciju. Pre dopreme robe, operator ekspresnih pošiljki, prema podacima iz manifesta za robu koja je najavljena za dopremu (dalje: manifest), razvrstava pošiljke po grupama i predlaže pošiljke za carinsku kontrolu, odnosno pregled na osnovu indikatora sopstvenog sistema analize rizika. Manifest se šalje operatoru ekspresnih pošiljki nadležnoj carinskoj ispostavi. Uprava carina elektronskim putem obrađuje podatke iz manifesta i vrši se odgovarajuća analiza rizika od strane Uprave carina, na osnovu koje se eventualno određuju dodatne pošiljke za pregled. Pošiljke koje su prispele, a koje nisu bile prethodno najavljene se automatski označavaju za kontrolu i pregled. Prema javno dostupnim podacima, pri postankom operatoru DHL MEĐUNARODNI VAZDUŠNI EXPRESS DOO BEOGRAD, postoji i Carinska ispostava za kurirske pošiljke DHL.

Iz opisanih postupaka se jasno vidi da postoji velika razlika u carinskom tretmanu usluga univerzalnog poštanskog servisa i ekspresnih pošiljki. Sve pošiljke univerzalnog servisa koje podležu carinjenju se

<sup>76</sup> Izmenična pošta je organizacioni deo javnog poštanskog operatora u kome se obavljaju poslovi prispeća, sortiranja i otpreme pismenosnih, EMS i paketskih poštanskih zaključaka, između strane i domaće pošte, kao i posredovanje međunarodnih zaključaka u zatvorenom i otvorenom tranzitu. Pošta carinjenja je organizacioni deo javnog poštanskog operatora koji obavlja poslove podnošenja poštanskih pošiljaka u međunarodnom poštanskom saobraćaju na carinski pregled.

podvrgavaju carinskoj kontroli i otvaranju pošiljki radi provere carinskih deklaracija. S druge strane, kod ekspresnih pošiljki se roba pušta odmah po dopremanju ako nije posebno određena za kontrolu. Ova razlika je uslovljena prirodom ekspresnih pošiljki i potrebom da se carinske formalnosti okončaju u najkraćem roku zbog brzine ekspresnog saobraćaja. Međutim, upravo pojednostavljenje carinskih postupaka predstavlja slabu tačku carinske kontrole nad sprovođenjem prava IS kod ekspresnih pošiljki.

Takođe, ovaj postupak još više zavisi od pojednostavljenih deklaracija koje popunjavaju pošiljaoci i podataka koje su oni uneli u odnosu na pošiljke univerzalnog servisa, mada ni poštanske pošiljke nisu neranjive u odnosu na ovu vrstu pretnje. Iz ovog razloga je od izuzetnog značaja da carinski organi u saradnji sa poštanskim, a naročito operatorima ekspresne pošte, razviju operativne baze podataka o rutama, pošiljaocima i zemljama porekla krivotvorene robe, kao i da na osnovu ovih podataka razviju modele analize rizika na osnovu kojih bi mogli da vrše efikasnu kontrolu nad ovim pošiljkama.

Nedostatak kvalitetnih podataka o malim pošiljkama predstavlja prepreku utvrđivanju pravih razmera ova pojave u Republici Srbiji. Samim tim, trenutno nije moguće pravilno kvantifikovati rizike u vezi sa ovim oblikom ugrožavanja IS.

Uprava carina je, uvođenjem mogućnosti podnošenja elektronskog manifesta, kao i uspostavljanjem saradnje sa poštanskim operatorima na identifikovanju pretnji i rizika postupila u skladu sa najboljom praksom i u skladu sa preporukama WCO i UPU. S obzirom na trenutno prisutne trendove, verovatno je da će transport robe poštanskim pošiljkama, a naročito ekspresnim pošiljkama, nastaviti da se ubrzano razvija i u pogledu obima i u pogledu vrste usluga koje se nude na tržištu. Usled toga, može se очekivati i rast transporta krivotvorene robe malim pošiljkama.

### 5.1.2. Primarno i sekundarno tržište

Tržište krivotorenih proizvoda je specifično po tome što ono predstavlja supstitut tržištu originalnih proizvoda. Krivotvoreni proizvodi se u određenim situacijama mogu javiti kao savršeni supstituti originalnim proizvodima, jer su potrošači indiferentni prema tome da li će kupiti jedan ili drugi proizvod. Međutim, krivotvoreni proizvodi se takođe mogu javiti kao nesavršeni supstituti, onda kada potrošači biraju da kupe krivotvoreni proizvod zbog njegove manje cene u odnosu na originalni. Iz navedenog se može zaključiti da postoji interakcija između ova dva tržišta. Tržište krivotorenih proizvoda stoga ima kompleksnu strukturu, pa segmenti ovog tržišta imaju različite ekonomski efekti. Tržište krivotorenih proizvoda je potrebno zasebno analizirati kako bi se utvrdili ključni faktori ponude i tražnje koje ga formiraju, kao i drugi ekonomski faktori koji utiču na to gde se odvija proizvodnja i promet krivotorenih proizvoda.

### Značaj klasifikacije

Tržište krivotorenih proizvoda se može podeliti na dve potkategorije – na primarno i na sekundarno tržište. Na primarnom tržištu potrošači kupuju krivotvorene proizvode verujući da su u pitanju originarni proizvodi. Ovi proizvodi su najčešće lošijeg kvaliteta u odnosu na originalne proizvode i mogu sa sobom nositi rizike po zdravlje i bezbednost korisnika. Na sekundarnom tržištu su potrošači svesni da se radi o krivotorenim proizvodima, međutim potrošači u ovom slučaju pristaju da kupe krivotvoreni proizvod jer plaćanju manji iznos cene. Podela na primarno i sekundarno tržište je od značaja jer ova dva tržišta imaju

različite karakteristike i ekonomске efekte, pa je neophodno primeniti različite mere koje odgovaraju karakteristikama jednog i drugog segmenta tržišta.<sup>77</sup>

Prema karakteristikama, u pitanju su dve vrste transakcija. **Na primarnom tržištu se javljaju potrošači koji zapravo žele da kupe originalne proizvode i plaćaju punu cenu originalnog proizvoda. U tom slučaju postoji obmanjivanje potrošača da plaćaju cenu originalnog proizvoda, koji u stvari to nije.** Primarno tržište dakle predstavlja imitaciju originalnog tržišta, na kojem prodavci koji obmanjuju potrošače ostvaruju višak, koji čini razliku između stvarne cene krivotorenog proizvoda i pune cene originalnog proizvoda. **Kod sekundarnog tržišta ne postoji takav višak, jer potrošači znaju da je u pitanju krivotoren proizvod i jedan od razloga zašto dolazi do kupovine jeste upravo manja cena proizvoda.** U ovom slučaju dolazi do voljne supstitucije originalnog proizvoda krivotorenim, a razlike u karakteristikama i u ceni, kao i vrsta proizvoda, su neki od faktora koji utiču na odluku potrošača da li će kupiti krivotoreni proizvod. Na primer, lekovi su proizvodi čije karakteristike više odgovaraju za primarno tržište, jer krivotoreni lekovi predstavljaju proizvode opasne po zdravlje ljudi. Dakle, što veći rizik po zdravlje i bezbednost krivotoreni proizvod predstavlja, to je manja verovatnoća da će se on naći na sekundarnom tržištu.

Ekonomski efekti primarnog i sekundarnog tržišta su veoma različiti, kako efekti koji utiču na nosioce prava IS, na ekonomsko okruženje u kojoj se takvi proizvodi nalaze, tako i na efekte koji utiču na razvoj ovih tržišta. Primarno tržište direktno i negativno utiče na nosioce prava IS. Na njemu se nalaze proizvodi čiji promet direktno utiče na smanjenje obima prometa originalnog proizvoda, pa samim tim i na poslovne prihode nosioca prava IS. Pored finansijskih gubitaka, nosilac prava IS takođe snosi i reputacioni rizik. Korišćenjem krivotorenog proizvoda sa primarnog tržišta potrošač formira svoj utisak o karakteristikama proizvoda za koji smatra da je originalan. Tada potrošač formira pogrešan utisak, a to je da proizvod koji je kupio u stvari nema taj nivo kvaliteta i funkcionalnosti koju je očekivao. Može se takođe reći da primarno tržište direktno umanjuje obim tržišta originalnih proizvoda (odnosno da su oni konkurentni), jer potrošači nesvesno supstituišu originalne proizvode krivotorenim na osnovu lažnih informacija.

Sekundarno tržište funkcioniše na drugačiji način, s obzirom da krivotoreni proizvodi nisu savršeni supstituti, jer ih njihovi potrošači svesno biraju znajući da su krivotoreni. Međutim, negativni efekti u ovom slučaju se ogledaju u manjim poreskim prihodima, rizicima po zdravlje i bezbednost potrošača i drugim negativnim efektima po tržište. Stoga, može se reći da su **među ključnim faktorima za primarno tržište oni koji se odnose na strani ponude, a za sekundarno tržište oni koji su na strani potražnje.** Na primarnom tržištu osnovni faktor je odluka prodavca da li će proizvesti i pustiti u promet krivotoren proizvod u datim okolnostima (karakteristike tržišta, troškovi proizvodnje i logistike, institucionalni okvir, itd.). Obratno, na sekundarnom tržištu osnovni faktor su karakteristike proizvoda, preferencije potrošača, kao i institucionalni okvir.<sup>78</sup>

Merenje efekata primarnog i sekundarnog tržišta krivotorehih proizvoda je osnovni preduslov za uspostavljanje primerene regulatorne politike i efikasnih regulatornih mera. Koraci u merenju se sastoje u kreiranju baza podataka o krivotorenim proizvodima i ekonomskoj analizi efekata zasnovanim na prikupljenim podacima. Analiza efekata se sastoji u procenama: **(1) vrednosti uvoza krivotorenih proizvoda; (2) vrednosti krivotorenih proizvoda na primarnom i sekundarnom tržištu; (3) štete po**

<sup>77</sup> OECD (2008), 13.

<sup>78</sup> Više o karakteristikama primarnog i sekundarnog tržišta kao i o njihovim ekonomskim efektima vid. OECD (2008), 39-45.; OECD/EUIPO (2016), 22-25.; OECD/EUIPO (2019), 34-36.

potrošače odnosno gubitak potrošačkog viška (*consumer detriment*);<sup>79</sup> (4) gubitka za proizvodnju i promet; (5) gubitka radnih mesta i (6) gubitka javnih prihoda.

Korake u analizi efekata krivotvorenih proizvoda su sprovele neke od zemalja članica OECD-a, kao što je Ujedinjeno Kraljevstvo, Italija, Švedska i druge zemlje članice OECD-a.<sup>80</sup> Osnovni izazovi koji se javljaju u sprovođenju detaljnih analiza, a što je slučaj i u Republici Srbiji, jesu: (1) nedostatak podataka i njihova međudosna kompatibilnost (npr. podaci zasnovani na Harmonizovanom sistemu i podaci zasnovani na klasifikaciji delatnosti); (2) informacioni jaz o ponašanju potrošača (npr. stopa supstitucije originalnog proizvoda krivotvorenim) i (3) teškoće u kvantifikovanju određenih faktora, kao što je opasnost po zdravlje i bezbednost potrošača.

### **Karakteristike tržišta krivotvorenih proizvoda u Srbiji**

U Srbiji nije definisano tržište krivotvorenih proizvoda. Takođe, ne postoji kategorizacija primarnog i sekundarnog tržišta po ugledu na OECD-ovu metodologiju. Zbog toga nisu ostvareni preduslovi za procenu ekonomskih efekata, kao što se to sprovodi na nivou nekih OECD zemalja. Jedan od ključnih razloga je nedostak informacija na osnovu kojih bi se moglo definisati tržište krivotvorenih proizvoda. Od podataka koje su državni organi dostavili za potrebe ove studije nedostaju sveobuhvatni podaci o vrednosti krivotvorenih proizvoda. Takvi podaci su polazna osnova za sprovođenje kvantitativne analize efekata tržišta krivotvorenih proizvoda. Jedini dostupni podaci jesu podaci o vrednosti uništene robe, dostavljeni od strane Uprave carina, za period mart-decembar 2018, budući da su jedino ti podaci bili dostupni, odnosno da je jedino te podatke bilo moguće agregirati u skladu sa ograničenjima elektronskih evidencija i baza podataka državnih organa u periodu izrade ove studije.

Tržište krivotvorenih proizvoda se može segmentisati prema mestima prodaje. Tako, Analizom krivotvorenja i piraterije u Srbiji sprovedenom u okviru Twining projekta, osnovni segmenti tržišta krivotvorenih proizvoda su: (1) pijace; (2) privremeni prostori za neposrednu isporuku proizvoda (tzv. "modni saloni"), i (3) internet, u smislu prodaje putem interneta i neovlašćenog preuzimanja internet sadržaja. Pijace i internet predstavljaju ključne segmente tržišta krivotvorenih proizvoda. U daljoj analizi iznete su karakteristike pijaca kao tradicionalnog tržišta krivotvorenih proizvoda. Na primeru pijaca se može videti značaj definisanja tržišta i koji se potencijalno rezultati mogu očekivati preuzimanjem takvog pristupa.

Neposrednim uvidom u pijačna mesta u Beogradu i Pančevu, zaključak je da su u pitanju nespecijalizovani centri prometa namenjeni za maloprodaju različitih vrsta proizvoda: (1) poljoprivredno-prehrambenih proizvoda biljnog i životinjskog porekla; (2) neprehrambenih proizvoda zanatskih radnji i domaće radinosti, kao i (3) drugih neprehrambenih proizvoda različitih namena (tekstila; odeće; obuće; finalnih proizvoda za ličnu upotrebu i upotrebu u domaćinstvu; metalne i elektrotehničke robe; sportske

<sup>79</sup> U pitanju je razlika između cene krivotvorenog proizvoda na primarnom tržištu koja odgovara ceni originalnog proizvoda jer potrošač ne zna da je u pitanju krivotvoreni proizvod, i cene proizvoda na sekundarnom tržištu za koji potrošači znaju da je krivotvoren. Više o gubitku potrošačkog viška vid. OECD, Trade in Counterfeit Products and the UK Economy Fake Goods, Real Losses, OECD Publishing, Paris, 2017, 35.

<sup>80</sup> Više o koracima u merenju ekonomskih efekata krivotvorenih proizvoda vid. OECD, Trade in Counterfeit Products and the UK Economy Fake Goods, Real Losses, OECD Publishing, Paris, 2017.; OECD, Trade in counterfeit goods and the Italian economy, OECD Publishing, Paris, 2018.; OECD, Counterfeiting and Piracy and The Swedish Economy, OECD Publishing, 2019.

opreme; hemijskih proizvoda; knjiga i kancelarijskog pribora; polovne robe). Prodavci na pijacama su pravna lica, preduzetnici i fizička lica koja koriste pijačni prostor na osnovu ugovora zaključenog sa upravljačem pijace. Pijačna prodajna mesta najčešće vizuelno ne upućuju na to da pripadaju određenom brendu, proizvođaču, ili drugom nosiocu prava IS. Izuzeci od ovoga postoje uglavnom kod poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Stoga, može se zaključiti da po pravilu prodavce na pijacama u ovom slučaju čine nespecijalizovani trgovci robom koji vrše maloprodaju robe široke potrošnje.

Uvidom na pomenutim pijacama zaključeno je da nije došlo do promena u tokovima krivotvorenih proizvoda u odnosu na nalaze iz Analize sprovedenoj u okviru Twining projekta. Međutim, pijace gube na značaju po obimu krivotvorene robe u proteklom periodu. Prema mišljenju Tržišne inspekcije, jedan razlog je efikasniji inspekcijski nadzor tržišne inspekcije i drugih državnih organa, a drugi je veliki porast prometa krivotvorenih proizvoda putem interneta. Tržišna inspekcija je takođe potvrdila da nema značajnih promena na tržištu krivotvorenih proizvoda odnosno u strukturi kategorija krivotvorenih proizvoda u odnosu na izveštajni period iz Analize sprovedene u okviru Twining projekta.

I dalje postoji jasna tražnja za kupovinom robe na pijacama i one i dalje predstavljaju način za prodaju velikih količina krivotvorenih proizvoda u Srbiji. Pijace u Beogradu i dalje beleže nizak obim prodaje krivotvorenih proizvoda koji se kreće ispod 10% raspoložive robe. Najveći pijačni centri se nalaze u Subotici, Pančevu i u Novom Pazaru, gde se sumnja da je najveći deo robe u ponudi predmet povrede prava IS. Najčešći slučajevi krivotvorenja su zabeleženi kod konditorskih proizvoda, alkoholnih i bezalkoholnih pića i igračaka.<sup>81</sup>

Pijace bi se mogле uvrstiti u sekundarno tržište krivotvorenih proizvoda, jer je u pitanju nespecijalizovano vršenje prometa robe široke potrošnje. Primenom određenih kriterijuma, moglo bi se čak i odrediti koji ideo proizvoda na pijacama je namenjen primarnom, a koji sekundarnom tržištu. Jedan od najčešće korišćenih kriterijuma je visina cene krivotvorenog proizvoda.<sup>82</sup> Međutim, zbog nedostatka relevantnih podataka o vrednosti i karakteristikama proizvoda, trenutno ne postoje kriterijumi na osnovu kojih bi se moglo utvrditi da li pijace pretežno spadaju u primarno ili sekundarno tržište.

Iskustvo tržišnih inspektora upućuje na to da su ključni pokazatelji da su proizvodi očigledno krivotvoreni: (1) niža cena u odnosu na tržišnu; (2) slabiji kvalitet; (3) način pakovanja koji se razlikuje od uporedivih proizvoda; (4) nepostojanje deklaracije. Tako, moglo bi se zaključiti da oni krivotvoreni proizvodi koji ne bi sadržali pomenute karakteristike pripadaju primarnom tržištu. U takvim situacijama razumno je očekivati da potrošač bude obmanut, odnosno da potrošač može opravdano verovati da kupuje originalni proizvod iako je reč o krivotvorenom proizvodu.

Iz navedenog, ključni preduslov za analizu tržišta krivotvorenih proizvoda su kvalitetni podaci. To ujedno predstavlja i jedan od najvećih izazova za analizu tržišta u Srbiji. Organi državne uprave u Srbiji se susreću sa velikim teškoćama da utvrde vrednost krivotvorene robe iz više razloga. Suštinski razlog je u tome što nije razvijena praksa utvrđivanja vrednosti robe. Zaplenjeni proizvodi se uništavaju, jer nisu u zakonski dozvoljenom prometu, te ne postoji propisana obaveza postupajućeg organa da sprovede procenu vrednosti takve robe. Drugi razlozi su sistemski i odnose na prirodu tržišta u Srbiji, jer se smatra

<sup>81</sup> Analiza krivotvorenja i piraterije u Srbiji, sprovedena u okviru Twining projekta SR11/IB/OT/02 - Sprovodenje prava intelektualne svojine, 46-54.

<sup>82</sup> Ujedinjenom Kraljevstvu su za određene kategorije proizvoda ustanovljeni kriterijumi prema kojima se opredeljuje pripadnost primarnom ili sekundarnom tržištu. Na primer, krivotvorene čizme čija vrednost prelazi GBP 165 pripadaju primarnom tržištu, dok se za sve ostale sa iznosom cene ispod ovog praga smatra da pripadaju sekundarnom tržištu.

da je Srbija tranzitna zemlja za krivotvorene proizvode. Iz tog razloga, neophodno je razviti metodologiju postupanja sa krivotvorenim proizvodima koji bi uključili pribavljanje podataka neophodnih za sprovođenje analiza po uzoru na metodologiju koja je prihvaćena u zemljama OECD-a.

### 5.1.3. Lunci snabdevanja

Trgovina krivotvorenim proizvodima se sprovodi kroz sve složenije lance snabdevanja, sa mnogo tranzitnih tačaka kojima se zatire trag lanca snabdevanja krivotvorenom robom. Tranzitne tačke se koriste za: (1) olakšavanje falsifikovanja dokumenata kojima se kamuflira originalna polazna tačka; (2) uspostavljanje distributivnih centara za krivotvorene proizvode, i (3) prepakivanje ili ponovo označavanje robe. Subjekti koji se upuštaju u nezakonitu proizvodnju krivotvorenih proizvoda, nailaze na nekoliko pitanja koja utiču na njihove odluke: (1) koje proizvode krivotvoriti; (2) gde proizvoditi takve proizvode; (3) kada treba izvršiti krivotvorenje; (4) koja tržišta ciljati kao krajnja; i (5) kako slati na krajnja tržišta krivotvorene proizvode bez presretanja. Faktori koji utiču na ove odluke uključuju profitabilnost i veličinu potencijalnih tržišta za plasiranje krivotvorenih proizvoda. Pored njih, veoma uticajan faktor je rizik i posledice otkrivanja krivotvorenih proizvoda od strane nadležnih organa.<sup>83</sup> Krivotvoreni proizvodi se transportuju svim vrstama saobraćaja. Iz OECD-ovog istraživanja, male pošiljke i poštanski paketi su u periodu 2011-2013. godine dominirali svetskim trgovinskim putevima sa 63% u obimu zaplenjenih pošiljki, dok je pomorski saobraćaj ključan lanac snabdevanja po ukupnoj vrednosti zaplenjene krivotvorene robe (73%).<sup>84</sup> Jedan od razloga ovome je smanjenje troškova poštanskih i kurirskih pošiljki i sve veći značaj interneta i elektronske trgovine u međunarodnoj trgovini. Srbija nije izuzetak ovom trendu.

Kvantitativna analiza lanaca snabdevanja nije trenutno moguća za krivotvorene proizvode koji su u prometu na tržištu Srbije, imajući u vidu nedostatak statističkih podataka. Iz tog razloga, analiza je zasnovana na makroekonomskim pokazateljima, analizama OECD-a i EUIPO-a, kao i informacijama dobijenih u polustrukturiranim intervjuiima od Uprave carina i Sektora Tržišne inspekcije.

Geografski položaj Srbije na balkanskoj ruti je čini pogodnom tranzitnom zemljom za promet krivotvorenih proizvoda. Srbija se nalazi sa jedne strane između tržišta EU koje je prioritetna destinacija većine krivotvorenih proizvoda na svetskom tržištu, i sa druge strane Grčke i Turske koje imaju visoke stope prometa krivotvorenih proizvoda (videti naredno poglavlje). Takođe, ekonomsko okruženje u Srbiji stimulativno deluje na razvoj trgovine krivotvorenim proizvodima. Procenjuje se da je veličina sive ekonomije u Srbiji otprilike 33,6% nacionalnog BDP-a. Srbija takođe zaostaje u pitanjima institucionalnog okruženja: regulatorne politike sprečavanja pranja novca, transparentnosti i trgovine, kao i trgovini nedozvoljene robe.<sup>85</sup> Sa druge strane, Srbija ima zaključene sporazume o slobodnoj trgovini sa EU i sa Turskom, čiji je cilj olakšavanje međunarodnog prometa robom.<sup>86</sup> Ovo su neki od ključnih faktora koji utiču na formiranje lanaca snabdevanja krivotvorenim proizvodima kroz teritoriju Srbije.

<sup>83</sup> OECD/EUIPO, Mapping the Real Routes of Trade in Fake Goods, 2017, 17.

<sup>84</sup> OECD, Misuse of Small Parcels for Trade in Counterfeit Goods, 2018, 46.

<sup>85</sup> The Economist Intelligence Unit Limited, 2018, 6 i dalje.

<sup>86</sup> Zakon o potvrđivanju sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između evropskih zajednica i njihovih država članica, sa jedne strane, i Republike Srbije, sa druge strane ("Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 83/2008), Zakon o potvrđivanju sporazuma o slobodnoj trgovini između Republike Srbije i Republike Turske ("Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 105/2009), kao i drugi međunarodni sporazumi.

Zbog kompleksnosti kretanja krivotvorene robe u međunarodnom saobraćaju za mnoge proizvode nije moguće sa apsolutnom sigurnošću uvek utvrditi da li zemlja izvoznica predstavlja zemlju porekla ili zemlju tranzita. Iz tog razloga OECD istraživanja koriste GTRIC metodologiju kojom se može između ostalog proceniti verovatnoća da li određena zemlja predstavlja zemlju proizvodnje ili zemlju tranzita krivotorenog proizvoda. **Prema OECD/EUIPO nalazima, Srbija beleži nizak GTRIC-e indeks, pa je jedan od zaključaka da se Srbija može smatrati "protočnom" jurisdikcijom.** Zemlje koje beleže nisku GTRIC-e vrednost su po pravilu tranzitne tačke, dok zemlje sa visokim indeksima vrednostima po pravilu predstavljaju zemlje proizvođače krivotorenih proizvoda, kao što je na primer NR Kina.<sup>87</sup> Kako se može videti iz OECD izveštaja (videti poglavlje ispod), Srbija je beležila blagi rast u ovom domenu, što bi moglo da svedoči o uvećanom značaju Srbije kao tranzitne tačke za plasiranje krivotorenih proizvoda na tržište EU. Drumski prevoz je među najznačajnijim transportnim sredstvima za Srbiju, kako navodi u OECD/EUIPO izveštaj (2017), kojim krivotvorena roba dolazi iz Turske kao zemlje porekla.<sup>88</sup>

Analiza sprovedena u okviru Twining projekta potvrđuje gore navedeni nalaz o značaju drumskog transporta. Međutim, iz predmetne analize se može zaključiti da postoje brojne rute kretanja krivotorenih proizvoda, pri čemu su istaknute kao značajne luke u Rijeci (Hrvatska) i Baru (Crna Gora) koje se nastavljaju drumskim saobraćajem. Usled nedostatka podataka nije moguće utvrditi obim krivotvorene robe koji se prometuje ovim rutama niti trendove u njihovom kretanju. Razgovori sa nadležnim organima Republike Srbije potvrđuju prethodno navedene rezultate. **Prema informacijama Sektora tržišne inspekcije, krivotvorena roba se najčešće uvozi kao poluproizvod u Srbiju, kao odvojeni materijali i znaci koji se prerađuju u konačan krivotoren proizvod.** Takvi gotovi krivotoren proizvodi se dalje izvoze na tržište EU. Jedna od značajnih tranzitnih ruta kretanja krivotvorene robe su pijace. Tako, iz iskustva tržišnih inspektora velika robna pijaca u Subotici predstavlja tranzitnu tačku za dalji izvoz krivotorenih proizvoda za Mađarsku. Takođe, prema informacijama Uprave carina, većina transporta krivotvorene robe se vrši drumskim prevozom, za razliku od prethodnih godina u kojima je pretežno sredstvo transporta bio avionski prevoz sa poreklom proizvoda pretežno iz NR Kine. Razlog ovome su navedene efikasne akcije zaplene krivotorenih proizvoda u prošlosti što je umanjilo obim protoka robe ovim vidom transporta. **Jedan od najčešćih graničnih prelaza za ulazak krivotvorene robe u Srbiju je Gradina, na granici sa Bugarskom.** Granični prelaz Gradina se nalazi na glavnom auto i železničkom putu i predstavlja najvažniji granični prelaz između Srbije i Bugarske. **Prema Upravi carina, ovaj granični prelaz je deo rute kretanja krivotorenih proizvoda iz Turske u Srbiju.** Većinu zadržanih proizvoda čine proizvodi iz putničkog prtljaga, nasuprot robi zadržanoj u okviru komercijalnog transporta.

Takođe, neophodno je ukazati na karakteristike slobodnih zona koje ih čine pogodnim tranzitnim tačkama u kojima se krivotvorena roba može prerađivati uz nizak rizik presretanja od strane nadležnih organa. Najznačajnije karakteristike u ovom smislu su: **(1)** mogućnost za prikrivanje stvarnog porekla robe; **(2)** mogućnost manipulacije krivotorenim proizvodima; **(3)** manje strogi regulatorni režim poslovanja. Istraživanja OECD-a iz 2018. godine su pokazala da slobodne zone imaju ogroman uticaj na rast krivotvorenja u svakoj zemlji. Naime, utvrđeno je da osnivanjem svake pojedinačne slobodne zone u nekoj državi prosečno uvećava krivotvorenje u toj zemlji za 5.9%.<sup>89</sup> U Analizi sprovedenoj u okviru

<sup>87</sup> OECD/EUIPO, Trade in Counterfeit and Pirated Goods: Mapping the Economic Impact, 2016, 78.

<sup>88</sup> Interesantno je da je u ovom slučaju Srbija predstavljena kao zemlja krajnje destinacije proizvoda, ne kao zemlja tranzita. Vid. OECD/EUIPO, Mapping the Real Routes of Trade in Fake Goods, 2017, 32.

<sup>89</sup> OECD/EUIPO, Trade in Counterfeit Goods and Free Trade Zones Evidence from Recent Trends, 2018b, 73.

projekta Twinning, slobodne zone su takođe prepoznate kao pogodne tačke kretanja krivotvorene robe, međutim, nije analiziran njihov potencijal za zloupotrebu u Srbiji. U Srbiji je trenutno aktivno 14 slobodnih zona: SZ Pirot, SZ Subotica, SZ Zrenjanin, SZ Novi Sad, FAS SZ Kragujevac, SZ Šabac, SZ Užice, SZ Smederevo, SZ Kruševac, SZ Svilajnac, SZ Apatin, SZ Vranje, SZ Priboj i SZ Beograd. Aktivne slobodne zone u 2015. godini su ostvarile promet od oko 5 milijardi evra, što je rast od 97% u odnosu na prethodnu godinu.<sup>90</sup> Struktura korisnika slobodnih zona u Srbiji se sastoji jednim delom od velikih kompanija proizvođača u automobilskoj, metalnoj, prehrambenoj, kozmetičkoj i drugim industrijama. Time bi se moglo reći da je rizik krivotvorenja u slobodnim zonama Srbije mali, ali je za takav zaključak neophodno analizirati celokupnu strukturu korisnika, pogotovo korisnika iz prerađivačke industrije, ukoliko ih ima. Međutim podaci o svim aktivnim korisnicima i kretanju robe u slobodnim zonama nisu javno dostupni,<sup>91</sup> te je od izrazitog značaja da slobodne zone budu predmet budućih analiza koje se tiču nivoa krivotvorenja i piraterije u Republici Srbiji.

#### 5.1.4. Zemlje porekla

U analizama OECD-a, NR Kina se pojavljuje kao najveći proizvođač krivotvorene robe na svetu. Nosioci prava IS koji su najviše pogođeni dolaze iz SAD, zemlja EU (Francuska, Italija, Švajcarska, Nemačka i ostale), i Japana. Pored NR Kine se javlja Turska kao važan proizvođač krivotvorenim proizvodima u nekim sektorima - kao što su kožna galerterija, hrana i kozmetika. Konačna destinacija ovih proizvoda je tržište EU. Prema OECD/EUIPO studijama, ustanovljeno je da je uvoz krivotvorene i piratizovane robe u 2013. godini iznosio 461 milijardu USD, ili oko 2,5% svetske trgovine, dok je u EU iznosio 5% (oko 84 milijarde EUR, odnosno oko 112 milijardi USD).<sup>92</sup> U periodu između 2013. i 2016. godine, učešće trgovine krivotvorenih proizvoda u svetskoj trgovini je značajno poraslo. U 2016. godini, udeo krivotvorenih proizvoda je iznosio 3,3% svetske trgovine (oko 509 milijardi USD) i do 6,8% uvoza EU iz trećih zemalja (oko 121 milijardi EUR, odnosno 134 milijardi USD).<sup>93</sup>

Iz navedenih analiza Srbija nije primećena kao zemlja za koju je verovatno da se izvoze krivotvoreni proizvodi. Tako, prema GTRIC metodologiji kojom su utvrđeni indikatori sklonosti zemalja da izvoze krivotvorene proizvode za Italiju<sup>94</sup> i Švedsku<sup>95</sup> za period od 2014-2016. godine za Srbiju je utvrđen GTRIC-e indikator 0.000, dok za UK Srbija nije navedena. Sa druge strane, prema analizi u UK, Srbija beleži rast kao zemlja izvoznica proizvoda koji su krivotvoreni - procena indikatora za period 2011-2013. godine je rasla od 0.393 do 0.523.<sup>96</sup>

Iako je predmet ovih studija analiza efekata krivotvorenja na nacionalne ekonomije, veoma su značajni nalazi o izvorima lanaca snabdevanja krivotvorene robe. Poređenjem nalaza pojedinačnih zemalja mogu se utvrditi zajedničke karakteristike lanaca snabdevanja krivotvorene robe koji vode ka zemljama odakle ona dolazi. Sve tri zemlje su identifikovale NR Kinu i Hong Kong (NR Kina) kao ključne izvore krivotvorenih proizvoda. U ovim zemljama udeo zaplenjene robe čije je poreklo iz NR Kine i Hong Konga

<sup>90</sup> Više o slobodnim zonama vid.: <https://ras.gov.rs/podrska-investitorima/zasto-srbija/slobodne-zone>.

<sup>91</sup> Na sajtu Uprave za slobodne zone pri Ministarstvu finansija su navedeni samo proizvođači korisnici. Dostupno na: <http://www.usz.gov.rs/proizvodjaci.php>.

<sup>92</sup> OECD/EUIPO, Trade in Counterfeit and Pirated Goods: Mapping the Economic Impact, 2016, 11.

<sup>93</sup> OECD, Trends in Trade in Counterfeit and Pirated Goods, 2019, 11.

<sup>94</sup> OECD, Trade in counterfeit goods and the Italian economy, 2018, 92.

<sup>95</sup> OECD, Counterfeiting and Piracy and the Swedish Economy, 2019, 63.

<sup>96</sup> OECD, Trade in Counterfeit Products and the UK Economy Fake Goods, Real Losses, 2017.

(NR Kina) iznosi ukupno 95% za UK, 67% za Italiju i 78% za Švedsku. Od ostalih zemalja izvoznica krivotvorene robe karakteristična je Turska kao jedna od zemalja koja se javlja kao značajan izvoznik krivotvorene robe za sve tri zemlje - za UK 2%, Italiju 4% i Švedsku 5%. Ovi nalazi su uporedivi sa podacima na globalnom nivou. Na svetskom tržištu preko 75% zaplenjene robe potiče iz NR Kine i Hong Konga (NR Kina), dok oko 4% potiče iz Turske.<sup>97</sup>

**Prema informacijama iz Uprave carina i Sektora tržišne inspekcije, ključne zemlje porekla krivotvorenih proizvoda su takođe NR Kina i Turska, kada je u pitanju Republika Srbija.** Time se potvrđuju nalazi OECD-a o značaju ovih zemalja u proizvodnji i distribuciji krivotvorene robe. Prema informacijama Uprave carina, Turska u poslednje dve godine beleži trend rasta krivotvorenih proizvoda i preuzima primat to obimu prometa u odnosu na NR Kinu.

#### **Pozicija Srbije prema nalazima OECD-a**

U studijama OECD-a podaci govore o Republici Srbiji kao tranzitnoj zemlji, kada je u pitanju krivotvorena i piratizovana roba. Izračunat je GTRIC-e indikator za Republiku Srbiju u ovom pogledu. Prema procenama kretanja krivotvorene robe u svetskoj trgovini, utvrđeno je da Republika Srbija u periodu 2011-2016. godine beleži veoma nisku sklonost ka tome da bude zemlja porekla krivotvorenih proizvoda, ali sa blagim rastućim trendom.<sup>98</sup> Međutim, u poređenju sa ostalim zemljama, Srbija spada u zemlje sa niskim indeksom sklonosti da bude zemlja porekla krivotvorenih proizvoda, što je ne svrstava u prvi 25 zemalja, ali zato prednjači u odnosu na zemlje bivše Jugoslavije (Crnu Goru, Makedoniju, Hrvatsku, Sloveniju, Bosnu i Hercegovinu). Ostale zemlje u regionu beleže viši indeks u odnosu na Srbiju (Rumuniju, Bugarsku, Albaniju i Grčku).

**Tabela 26 - OECD GTRIC-e: Republika Srbija**

Republika Srbija	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Sklonost ka izvozu krivotvorene/piratizovane robe - svetska trgovina	0.000	0.014	0.001	0.143	0.190	0.154
Sklonost ka izvozu krivotvorene/piratizovane robe u EU	-	0.002	-	0.517	0.578	0.492

**Kada je u sklonost ka izvozu krivotvorene odnosno piratizovane robe na tržište EU, Republika Srbija u periodu 2011-2016. godina beleži znatno viši indeks.**<sup>99</sup> Srbija i dalje ne spada u prvi 25 zemalja, ali se nalazi na trećem mestu u regionu, posle Albanije i Grčke. Međutim, ovako iskazan rezultat za Srbiju se može objasniti time što je EU najveći spoljnotrgovinski partner Srbije sa oko 66% izvoza na tržište EU.

<sup>97</sup> OECD, Trade in Counterfeit Products and the UK Economy Fake Goods, Real Losses, 2017, 50. OECD, Trade in counterfeit goods and the Italian economy, 2018, 24; OECD, Counterfeiting and Piracy and the Swedish Economy, 2019, 23; OECD/EUIPO, Trends in Trade in Counterfeit and Pirated Goods, 2019, 28.

<sup>98</sup> OECD/EUIPO, Trade in Counterfeit and Pirated Goods: Mapping the Economic Impact, 2016, 111. OECD/EUIPO, Trends in Trade in Counterfeit and Pirated Goods, 2019, 74.

<sup>99</sup> Ibid, 115. Ibid, 78.

## **5.2. Umešanost kriminala u krivotvorenje i pirateriju**

### **5.2.1. Organizovani kriminal**

Na osnovu dostupnih podataka, organizovani kriminal ima veliki uticaj na izvršenje krivičnih dela i druge nedozvoljene vidove ponašanja u vezi sa IS. Prema studiji UNIFAB-a, veza između organizovanog kriminala i krivotvorenja je pouzdano ustanovljena, a OKG u Evropi najviše prihoda ostvaruju od krivotvorenja, i to 43 milijarde EUR godišnje u odnosu na 28 milijardi EUR koje ostvaruju svim oblicima trgovine drogom (heroin, kokain, kanabis, ekstazi i amfetamini).<sup>100</sup> Prema SOCTA studiji EUROPOLA iz 2017. godine, preko 50 miliona krivotvorenih lekova je zaplenjeno samo u operaciji Pangea IX.<sup>101</sup>

U toku konsultacija za izradi Analize efekata krivotvorenja i piraterije u okviru Twining projekta, izraženo je opšte uverenje da je organizovani kriminal u velikoj meri zaslužan za široku rasprostranjenost krivotvorene i piratske robe. Međutim, konsultovani eksperti smatraju da prodavci nisu svesni da su deo OKG, sa čime se autori navedene analize ne slažu na osnovu činjenica koje su neposredno opazili na terenu. Naime, primećene su grupe od po troje ili više srpskih i stranih državljana koji su direktno ili indirektno učestvovali u prethodno organizovanoj distribuciji krivotvorenja proizvoda radi sticanja finansijske koristi, što se po autorima može oceniti kao organizovani kriminal. Ipak, rad na plasiraju krivotvorene robe je neregulisan i slabo plaćen, mere zaštite na radu su minimalne, čak i kod manipulacije opasnom robom, a sami radnici su često eksploratišani i izloženi teškom nasilju.

Prema analizi u okviru Twining projekta, ustanovljeno je da je izvesno da organizovani kriminal umešan u proizvodnju, uvoz i distribuciju robe, s obzirom na količinu krivotvorene robe na tržištu i sofisticiranost metoda koji su primjenjeni u transportu i distribuciji ove robe. U izveštaju je konstatovano da je roba koja se prodaje na pijaci uglavnom identična originalima, što ukazuje na dosledne veze između izvora i distribucije. Dalje se navodi da su lica koja se bave organizovanim kriminalom sve više zainteresovana za krivotvorenu robu s obzirom da su profitne marže visoke, a zaprećene kazne za ovu vrstu dela niske u odnosu na druga krivična dela kojima se organizovani kriminal tipično bavi. Istaknuto je i da je sve veći rizik za Srbiju rastući trend odvojenog transporta neobeležene robe i etiketa, koje se zatim stavljaju na robu po njenom prispeću u Srbiju, što je jedan od načina izbegavanja carinskih kontrola. Takođe, mnoge velike pijace su povezane sa skladištima nelegalne robe uvezene iz NR Kine i Turske što ukazuje na redovne isporuke ove robe. Uočeno je i da sve češće dolazi do razmene krivotvorene robe za druge ilegalne proizvode, poput opojnih droga, kako bi se izbegli propisi u vezi sa pranjem novca. Brine i to što se isti metodi koriste za krijumčarenje opojnih droga, vatrenog oružja i ljudi, zbog čega borbu protiv trgovine kojom se povređuju prava IS treba razumeti i kao sredstvo za suzbijanje teških krivična dela.

U Analizi sprovedenoj u okviru Twining projekta navedeno je da svi navedeni razlozi vode zaključku da organi za sproveđenje zakona u Srbiji moraju pristupiti krivotvorenju i pirateriji kao teškom i organizovanom kriminalu. Preporuka je da je usled svih ovih razloga, organi za sproveđenje prava IS treba da utvrde o kojoj težini krivičnog dela se radi, da shvate okruženje i pravilno procene ko su pokretači operacija i odnose među članovima kriminalne grupe. Pored toga, istaknuto je i da je razmena nezakonite

<sup>100</sup> UNIFAB, Counterfeiting & Terrorism Report, 2016, 5. Dostupno na: <https://tinyurl.com/y6pfhm6e>.

<sup>101</sup> EUROPOL, European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment - Crime in the Age of Technology, Europol, European Police Office, 2017, 46. Dostupno na: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017>.

robe za druge nezakonite artikle u porastu širom sveta. Nezakoniti proizvodi sve manje se kupuju korišćenjem gotovine. Organizovane kriminalne grupe su vršile razmenu krivotvorene robe za druge nelegalne artikle, poput droge, čime uspešno zaobilaze i propise o pranju novca.

Na osnovu, sprovedenog polustrukturiranog intervjeta sa predstavnicima Tržišne inspekциje, utvrđeno je nije moguće uočiti postoje značajne razlike u učestalosti organizovanih pošiljki krivotvorene robe koja ulazi u Republiku Srbiju naspram učestalosti pojedinačnih, neorganizovanih pošiljka. Takođe, **visok stepen i obim aktivnosti u vezi sa uvozom, skladištenjem i distribucijom krivotvorene robe ukazuje da iza krivotvorenja i distribucije mogu stajati OKG.**

Prema podacima dobijenim od predstavnika Tržišne inspekциje, moguće je diferencirati tri osnovna metoda uvoza krivotvorene robe u Republiku Srbiju: (1) roba koja ulazi u carinsko područje Republike Srbije kao gotov proizvod; (2) roba koja ulazi u carinsko područje Republike Srbije kao poluproizvod (primera radi, uvoze se samo trenerke bez krivotvorenih znakova, a na samoj trenerci je označeno mesto gde treba prišiti znakove, dok se znači uvoze odvojeno ili se proizvode u zemlji) i (3) roba koja ulazi kao repromaterijal od koga će se napraviti krivotvoreni proizvodi u zemlji. Prema informacijama dobijenim od strane Tržišne inspekциje, usled efikasnog sprovođena prava IS i primene mera za zaštitu prava IS na granici, prvi metod uvoza je najmanje zastupljen. Navedeni podaci ukazuju da se roba uvozi sofisticiranim metodama, kao i da su distributeri krivotvorene robe u stanju da reaguju na promene u sferi zaštite prava IS i da prilagode kanale distribucije primjenjenim mera zaštite, što sve ukazuje na prisustvo organizovanih kriminalnih grupa. Takođe, metodi uvoza opisani pod rednim brojem 2 i 3 prevazilaze mogućnosti same Uprave carina da u potpunosti spreči uvoz ove robe, iako Uprava carina u ovakvim slučajevima sprovodi zadržavanje znakova predviđenih za uvoz. U ovim slučajevima je potrebna koordinacija i saradnja između više organa koji učestvuju u zaštiti prava IS. Naročitu teškoću predstavlja uvoz repromaterijala od kojih će se u zemlji proizvesti krivotvoreni proizvodi, ali ovo može i stvoriti priliku da se proizvodni pogoni otkriju. Prema podacima dobijenim od predstavnika Uprave carina, u prethodnom periodu su, u tranzitu, postojali "ponavlajući" privredni subjekti odnosno višestruka zadržavanja robe istih subjekata, ali se isti ne mogu sa izvesnošću podvesti pod OKG.

Osim navedenog, trgovina krivotvorenim proizvodima putem interneta sve više prednjači u odnosu prodaju na pijacama. Takođe, krivotvorenu robu je sve teže pronaći u maloprodajnim objektima, odnosno došlo je do značajnog smanjenja ove robe u registrovanoj maloprodaji. Internet trgovina koja potiče iz Republike Srbije povlači za sobom postojanje sistema skladištenja robe i sistema kontrole skladišta kako bi mogle da se ispune narudžbine kupaca. Prema podacima predstavnika Tržišne inspekциje, najznačajnija su skladišta u okolini Pančeva. Postoje i indicije da Republika Srbija predstavlja značajnu tranzitnu zemlju za krivotvorenu robu za ceo region. Uočeno je i da se na tržištu se često pojavljuju velike količine istovetne krivotvorene robe, što ukazuje na isti izvor snabdevanja. Svi ti podaci ukazuju da iza distribucije krivotvorene robe стоји veliki i dobro organizovan sistem.

Radi ocene rada organa koji su specijalizovani za otkrivanje i suzbijanje krivičnih dela organizovanog kriminala, a to je pre svega Tužilaštvo za organizovani kriminal, korišćeni su podaci Republičkog javnog tužilaštva iz izveštaja o radu tužilaštava na suzbijanju kriminala i zaštititi ustavnosti i zakonitosti za 2015., 2016. i 2017. godinu. Podaci za 2018. godinu još uvek nisu javno dostupni.

Prema navedenim izveštajima, u posmatranom periodu, Tužilaštvu za organizovani kriminala, kao jedinom nadležnom tužilaštvu za dela organizovanog kriminala, nije podneta nijedna krivična prijava za krivična dela organizovanog kriminala koja spadaju i u krivična dela protiv IS, odnosno za krivično delo "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovнog imena i druge posebne oznake robe ili usluga" i krivično delo "Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda".

S obzirom na evropske i svetske trendove o kretanju organizovanog kriminala u ovoj oblasti, na analizu projekta Tvinning i podatke koji su dobijeni na osnovu polustruktuiranog intervjeta sa predstavnicima Tržišne inspekcije i predstavnicima Uprave carina, može se postaviti pitanje zašto u celom posmatranom periodu nije došlo do pokretanja krivičnih postupaka za krivična dela protiv IS pred Tužilaštvom za organizovani kriminal. Treba imati u vidu da su istrage organizovanog kriminala protiv IS skopčane sa svim problemima koje istrage krivičnih dela organizovanog kriminala i inače nose za sobom (kao što su zastrašivanje svedoka, korupcija predstavnika vlasti i tome slično). Takođe, potrebno je napomenuti i da je rad policije i tužilaštva u ovoj oblasti naročito osetljiv i da se preuzimaju sve mere da pripadnici OKG ne saznavaju da su predmet istrage ovih organa. Primera radi, u 2017. godini bilo 339 strogo poverljivih predmeta pred Tužilaštvom za organizovani kriminal, tako je i to jedan od mogućih razloga zašto u ovom periodu nisu registrovane krivične prijave za krivična dela protiv IS.<sup>102</sup> Isto tako, prema informacijama sa internet portala MUP-a, Služba za borbu protiv organizovanog kriminala primenjuje princip rada vođenog obaveštajnim saznanjima (*Intelligence-led policing*).

OKG često vrše najteža krivična dela (poput teškog ubistva), tako da je moguće da je u ovom periodu akcenat borbe protiv organizovanog kriminala bio na gonjenju tih krivična dela. Ne treba prenebregnuti ni činjenicu da organi krivičnog gonjenja imaju više iskustva u radu sa klasičnim krivičnim delima organizovanog kriminala, poput trgovine drogom, oružjem ili ljudima. Ono što svakako treba istaći je da je Tužilaštvu za organizovani kriminal sposobljeno za borbu protiv organizovanog kriminala u oblasti IS. Prema podacima iz polustrukturiranog intervjeta sprovedenog sa predstavnicima Tržišne inspekcije, Tužilaštvu za organizovani kriminal ima 6 ljudi u timu za borbu protiv krivičnih dela iz oblasti IS, a policija u Odseku za suzbijanje kriminala u oblasti IS ima 5 ljudi koji su zaduženi ovim predmetima.

Treba istaći i činjenicu da Tužilaštvu za organizovani kriminal vodi veliki broj postupaka za oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela, s obzirom da ova mera može predstavljati efikasno sredstvo i u borbi protiv kriminala u oblasti IS. To ukazuje da Tužilaštvu za organizovani kriminal ima obimnu praksu iz ove oblasti koja je značajna i za suzbijanje krivičnih dela protiv IS.

Potrebno je ukazati na neke aspekte organizovanog kriminala u oblasti IS. Moguće je pretpostaviti da u poslovima sa krivotvorenom robom, OKG primenjuju nasilne metode koje su karakteristične za organizovani kriminal u drugim oblastima, što ovaj oblik kriminala i čini naročito opasnim. Suzbijanjem organizovanog kriminala u oblasti IS podriva se finansijska moć OKG, čime se indirektno utiče i na smanjenje teških krivičnih dela, s obzirom da prema relevantnim podacima, prihodi od krivotvorenja robe rastu u odnosu na prihode od drugih delatnosti organizovanog kriminala.

<sup>102</sup> Republičko javno tužilaštvvo, „Rad javnih tužilaštva na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2017. godini“ Beograd, 2018, 131.

## 5.2.2. Visokotehnološki kriminal

Za suzbijanje krivičnih dela protiv IS posebnu pažnju treba posvetiti delima visokotehnološkog kriminala protiv IS, s obzirom da je način izvršenja ovih krivičnih dela sve više povezan sa tehnologijom, masovnom upotrebom Interneta i računara.

Prema analizi sprovedenoj u okviru Tvinning projekta, Odsek MUP-a za suzbijanje kriminala u oblasti intelektualne svojine nadležan je za otkrivanje i suzbijanje krivičnih dela u oblasti IS koja su izvršena putem računara ili računarskih mreža. Ovaj odsek je imao 5 policijskih službenika koji su radili na ovim poslovima. Studijom je konstatovano i da navedeni odsek najviše svojih resursa troši na rad u drugim oblastima kriminala, kao i da javno tužilaštvo nema specijalizovano odeljenje za IS. Prema dostupnim podacima, ovi nalazi su aktuelni i u vreme izrade ove Analize, s tim što je nadležnost Posebnog tužilaštva za gonjenje krivičnih dela protiv IS ograničena i brojem primeraka autorskih dela (preko 2.000), odnosno iznosom materijalne štete koja je nastala izvršenjem dela (preko 1.000.000 dinara).

Posebnom tužilaštvu su u 2015. godini podnete krivične prijave protiv jednog lica zbog krivičnog dela "Povreda moralnih prava autora i interpretatora", protiv 10 lica zbog krivičnog dela "Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta zaštite srodnog prava" i protiv 3 lica zbog krivičnog dela "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena ili druge oznake".<sup>103</sup> U 2016. godini su Posebnom tužilaštvu podnete 4 krivične prijave za krivično delo Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta zaštite srodnog prava, kao i krivične prijave protiv 3 lica za krivično delo Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena ili druge oznake.<sup>104</sup> U 2017. godini je Posebnom tužilaštvu podneta prijava protiv 4 lica zbog osnova sumnje da su izvršila krivično delo "Povreda moralnih prava autora i interpretatora", krivična prijava je podneta protiv 7 lica zbog krivičnog dela "Neovlašćeno iskorišćavanja autorskog dela ili predmeta zaštite srodnog prava", kao i protiv 3 lica zbog krivičnog dela "Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena ili druge oznake".<sup>105</sup>

Prema podacima iz izveštaja Republičkog javnog tužilaštva, Posebno tužilaštvo postupa u 2017. godini u ukupno 2.371 predmeta. Broj predmeta u radu se, prema podacima iz istog izveštaja, konstantno uvećavao u periodu 2006–2017. godina, a broj predmeta u tekućoj godini je u celom posmatranom periodu opao samo u 2016. godini u odnosu na prethodnu godinu i to u za svega 0,82%. Broj predmeta je narastao od 19 predmeta u kojima je postupalo Posebno tužilaštvo u 2006. godini na 2.371 predmeta u 2017. godini.

Posebno tužilaštvo i Odsek za suzbijanje kriminala u oblasti IS su imali zapaženu ulogu i u rasvetljavanju nekoliko značajnih krivičnih dela u vezi sa internacionalnim visokotehnološkim kriminalom protiv IS, poput hapšenja osumnjičenog pripadnika hakerske grupe "TheDarkOverlord" zbog hakerskog napada na

<sup>103</sup> Republičko javno tužilaštvo, „Rad javnih tužilaštva na suzbijanju kriminaliteta i zaštititi ustavnosti i zakonitosti u 2015. godini“, Beograd, 2016, 103–104. Podaci o krivičnim delima visokotehnološkog kriminala koja su izvršena protiv IS su preuzeti iz izveštaja Republičkog javnog tužilaštva „Rad javnih tužilaštva na suzbijanju kriminaliteta i zaštititi ustavnosti i zakonitosti za 2015, 2016. i 2017. godinu. Za 2018. godinu još uvek ne postoje javno dostupni podaci.

<sup>104</sup> *Ibid.*, 17.

<sup>105</sup> Republičko javno tužilaštvo, „Rad javnih tužilaštva na suzbijanju kriminaliteta i zaštititi ustavnosti i zakonitosti u 2017. godini“ Beograd, 2018, 17.

kompaniju *Netflix* i neovlašćenog preuzimanja neemitovane epizode televizijske serije "Orange is the New Black" koja je zatim neovlašćeno objavljena na web sajtu The Pirate Bay.<sup>106</sup>

Moguće je istaći da broj prijavljenih krivičnih dela visokotehnološkog kriminala protiv IS odgovara opštim tendencijama kriminala u oblasti IS. Broj prijavljenih krivičnih dela je u stalnom opadanju, i mada su dodatne analize svakako neophodne radi formiranja definitivnih zaključaka, to u izvesnoj meri govori o uspešnom sprovođenju mera zaštite prava IS.

---

<sup>106</sup> Za više informacija vid. Police Arrest Suspected Member of TheDarkOverlord Hacking Group: <https://torrentfreak.com/police-arrest-suspected-member-of-the-dark-overlord-hacking-group-180517/>.

## 6. Internet piraterija u Republici Srbiji

Tehnološki napredak je omogućio elektronsku distribuciju i pribavljanje autorskih dela ili predmeta srodnih prava, u elektronskom formatu, ali je takođe doveo i do pojave te razvoja piraterije putem interneta, odnosno do neovlašćenog iskorišćavanja odnosno putem objavljivanja, distribuiranja i preuzimanja, autorskih dela ili predmeta srodnih prava, u njihovom elektronskom obliku, bez saglasnosti nosilaca prava. Neovlašćeno iskorišćavanje se vrši putem interneta, korišćenjem računara kao sredstva izvršenja.

O globalnim razmerama piraterije putem interneta ukazuju podaci o ukupnom broju korisnika servisa za neovlašćen pristup sadržaju zaštićenim autorskim i srodnim pravom. Na osnovu podataka konsultantske agencije za borbu protiv internet piraterije - MUSO - tokom 2017. godine, korisnici servisa za neovlašćen pristup sadržaju načinili su oko 300 milijardi poseta ovakvim servisima, što je povećanje od 1,6% u odnosu na 2016. godinu. Od ukupnog broja poseta neovlašćeni pristup televizijskom sadržaju činio je trećinu ukupnog broja poseta (106,6 milijardi poseta), praćen pristupu muzičkom (73,9 milijardi poseta) i filmskom sadržaju (53,2 milijarde poseta). Više od polovine ukupnog nivoa piraterije tokom 2017. godine odnosilo se napristup neovlašćenim streaming platformama.<sup>107</sup>

Kada je u pitanju kvantifikovanje nivoa piraterije putem interneta, neophodno je istaći da trenutno ne postoji jedinstvena metodologija koja bi obuhvatala sve faktore bitne po procenu stope supstitucije originalnih proizvoda piratizovanim, te procenu ukupnih šteta koje piraterija nanosi nosiocima prava, kao i procenu uticaja internet piraterije na društveno blagostanje. Prilikom procena gubitaka prihoda koje piraterija prouzrokuje nosiocima autorskog i srodnih prava postoje znatna i značajna neslaganja oko stope supstitucije koju je potrebno koristiti. Kancelarija za odgovornost vlade SAD navodi kako prilikom odabira stope supstitucije svaka metoda ima svoja ograničenja, te su moguće samo prepostavke „koje mogu imati izrazite posledice po verodostojnost nastalih procena“, da „većina intervjuisanih stručnjaka navodi kako je izrazito teško, ako ne i nemoguće, precizno odrediti uticaj internet piraterije širom čitave ekonomije određene zemlje“. <sup>108</sup> Pored navedenih teškoća u određivanju adekvatne stope supstitucije, takođe je gotovo nemoguće razaznati da li je supstituisanje konačno ili se deo izgubljenih prihoda vraća nosiocima prava naknadnim budućim kupovinama prethodno neovlašćeno pribavljenih proizvoda, na legalnom tržištu, kao i kupovinama komplementarnih proizvoda. Takođe, procene ekonomskih efekata internet piraterije često iz korišćenih modela isključuju mogućnost da ne bi svi potrošači kupili originalni proizvod u slučaju da njegova piratska verzija više nije dostupna, već se za procene nivoa izgubljenog prihoda često koristi stopa supstitucije 1:1 odnosno pretpostavka da svaka jedinica piratizovanog sadržaja predstavlja jednu izgubljenu jedinicu originalnog sadržaja.<sup>109</sup>

<sup>107</sup> MUSO je Konsultantska agencija za borbu protiv internet piraterije, osnovana 2009. godine i njihovi predstavnici navode da vodi najveću bazu podataka o pristupima internet servisima sa dostupnim neovlašćenim sadržajem kao i o aktivnostima na predmetnim portalima i IP adresama posetilaca ovih servisa. Muso pruža usluge nosiocima autorskog i srodnih prava radi zaštite njihovih prava i pomoći pri izradi strategija za povećanje prihoda i naknadu štete. Za više informacija vid. Online Piracy Is More Popular Than Ever, Research Says: <https://torrentfreak.com/online-piracy-is-more-popular-than-ever-research-suggests-180321/>.

<sup>108</sup> United States Government Accountability Office, Intellectual Property: Observations On Efforts to Quantify the Economic Effects of Counterfeit and Pirated Goods. Dostupno na: <http://www.gao.gov/products/GAO-10-423>.

<sup>109</sup> Za više informacija o metodološkim problemima procena gubitaka prouzrokovanih piraterijom putem interneta vid. C. Fink, K. Maksus, Y. Qian (2016), 18-22.

Kad je u pitanju Republika Srbija, i pored navedenih ograničenja, agregirani podaci koji bi omogućili sprovođenje analize još uvek ne postoje, te stoga još uvek nije moguće proceniti nivo internet piraterije putem interneta u Republici Srbiji, kao i štete koje piraterija prouzrokuje nosiocima prava. Moguća su samo posredna zapažanja i zaključci. Tokom 2016. godine MUSO je objavio izveštaj u kojem je sprovedeno upoređivanje nivoa piraterije različitih zemalja kori, uključujući Republiku Srbiju, korišćenjem internih agregiranih podataka o više milijardi poseta različitim tipovima servisa za neovlašćeno pribavljanje sadržaja koji krši prava IS tokom 2015. godine.

Iako su prema nivou piraterije na apsolutnom nivou na prvom mestu SAD, relativna stopa piraterije je formirana tako što je udeo ukupnog broja korisnika interneta u jednoj zemlji u ukupnom broju stanovnika korišćen kao ponder. Prema podacima predmetne analize, evropske zemlje prednjače u nivou piraterije, i prvi deset zemalja sa najvećim relativnim nivoom piraterije jesu evropske zemlje. **Republika Srbija nalazi se na sedmom mestu po stopi internet piraterije (21% korisnika interneta pristupa portalima koji nude piratski sadržaj)**, a zemlje sa većom relativnom stopom piraterije putem interneta su samo: Grčka, Španija, Hrvatska, Litvanija, Bugarska i Letonija (gde čak 46% korisnika interneta pristupa portalima koji nude piratski sadržaj). Pribavljeni podaci uključuju kako podatke o posetama međunarodnim tako i "lokalnim" piratskim internet portalima i servisima. Navedeni rezultati ukazuju da je tokom 2015. godine 21% stanovnika Srbije koji imaju pristup internetu barem jednom pristupio portalima koji omogućavaju neovlašćen pristup autorskim delima, odnosno predmetima srodnih prava. Ova analiza ne diferencira različite tipove sadržaja koji su preuzimali korisnici interneta iz Republike Srbije u posmatranom periodu, tako da nije moguće utvrditi koja vrsta autorskih dela je najzastupljenija.

**Tabela 27 - 2015. godina - Relativni rang prvih 50 zemalja po nivou piraterije<sup>110</sup>**

Br	Zemlja	Relativni rang	Br	Zemlja	Relativni rang
1	Letonija	46,33	26	Švajcarska	9,08
2	Bugarska	27,43	27	Češka republika	8,56
3	Litvanija	24,54	28	Francuska	8,49
4	Hrvatska	22,70	29	Mađarska	8,37
5	Španija	22,19	30	Turska	7,99
6	Grčka	21,87	31	Ujedinjeno Kraljevstvo	7,93
7	Srbija	21,31	32	Alžir	7,13
8	Irska	19,84	33	Saudska Arabija	6,67
9	Rumunija	19,07	34	Južna Afrika	6,65
10	Švedska	18,38	35	Pakistan	5,66
11	Portugal	16,92	36	Brazil	5,47
12	Australija	16,61	37	Cile	5,15
13	Izrael	15,86	38	Sjedinjene Američke Države	4,89
14	Holandija	15,56	39	Filipini	4,89
15	Ukrajina	15,49	40	Argentina	4,81
16	Ujedinjeni Arapski Emirati	14,60	41	Malezija	4,77
17	Belgija	14,17	42	Indija	3,46
18	Belorusija	13,30	43	Egipt	2,96
19	Poljska	12,55	44	Bangladeš	2,94
20	Norveška	12,52	45	Tajvan, NR Kina	2,91
21	Singapur	12,34	46	Indonezija	2,90
22	Kanada	11,38	47	Tajland	2,31
23	Rusija	10,51	48	Meksiko	1,76
24	Italija	9,50	49	Nemačka	1,71
25	Danska	9,32	50	Vijetnam	1,33

<sup>110</sup> Europe Has The Highest Online Piracy Rates By Far, <https://torrentfreak.com/europe-has-the-highest-online-piracy-rates-by-far-160801/>.

Iako trenutno nije moguće u potpunosti kvantifikovati nivo piraterije bez pojednostavljujućih prepostavki zbog nedostupnosti podataka, te su potrebne iscrpne analize u budućnosti, autori su takođe sproveli procenu dostupnosti na internetu neovlašćeno objavljenog sadržaja poreklom iz Republike Srbije.

Većina servisa koji omogućavaju neovlašćeno objavljivanje ili preuzimanje primeraka autorskih dela ili predmeta srodnih prava funkcioniše i posluje na globalnom nivou jer im može pristupiti bilo koje lice, iz bilo koje zemlje i u bilo kom trenutku i preuzeti bilo koju skladištenu datoteku. Putem ovih servisa je moguće neovlašćeno pribavljanje kako inostranog tako i sadržaja poreklom iz Republike Srbije.

Kada je u pitanju pribavljanje inostranog sadržaja, glavno ograničenje za umanjenje nivoa piraterije jeste činjenica da trenutno ne postoji značajan angažman nosioca prava (inostranih izdavačkih kuća, televizijskih i filmskih studija i drugih) čije bi prisustvo u Republici Srbiji, pronalaženjem i obezbeđenjem dokaza, te slanjem opomena i podnošenjem tužbi, odnosno saradnjom sa srpskim organima zaduženim za sprovođenje prava IS, predstavljalo značajan odvraćajući faktor za lica koja se bave piraterijom putem interneta, kao što je to slučaj u zemljama širom sveta, odnosno u drugim evropskim zemljama.<sup>111</sup> Analizom prisustva neovlašćeno objavljenih "domaćih" primeraka autorskog dela ili predmeta srodnih prava na posredničkim servisima utvrđeno je da je na torrent internet portalima izrazito teško pronaći filmski, televizijski odnosno muzički i drugi sadržaj poreklom iz Srbije. Sa druge strane, neovlašćeno objavljen sadržaj poreklom iz Srbije (sadržaj domaćih nosilaca prava) moguće je relativno lako pronaći i preuzeti otvaranjem korisničkog naloga na nekoliko internet portala odnosno foruma specijalizovanih za razmenu pretežno domaćeg (ali i inostranog sadržaja). Zaključak je da se piraterija domaćeg sadržaja preusmerava sa torrent servisa na forme i slične portale. Kada je u pitanju sadržaj inostranih nosilaca prava koji je moguće naći na predmetnim portalima on u potpunosti parira svetski komercijalnim autorskim delima dostupnim i na inostranim portalima. Kada je u pitanju sadržaj domaćih nosilaca prava situacija je slična. Na primer, utvrđeno je da je sadržaj koji se emituje na domaćim televizijskim stanicama moguće pronaći na predmetnim portalima u roku od 24 časa od njegovog emitovanja. Ilustrativno, na jednom od otkrivenih domaćih foruma za neovlašćeno objavljivanje autorskih dela utvrđeno je postojanje 226.158 registrovanih članova.

U preporukama datim u Analizi krivotvorenja i piraterije u Srbiji sprovedenoj u okviru Twining projekta, predložene su izmene u domaćem zakonodavnom okviru radi omogućavanja blokiranja, odnosno uklanjanja internet porta putem kojih je moguće distribuirati odnosno preuzeti tuđa autorska dela i predmete srodnih prava, razvijanje procedura za obaveštavanje i obaranje internet porta, vršenje zaplene naziva domena i sprečavanje finansiranja internet porta koji omogućavaju neovlašćeni pristup sadržaju koji predstavlja povredu prava IS. Na ovom polju postoji napredak koji je moguće pripisati kako jačanju kapaciteta kada je reč o zaštiti na internetu prava IS (na primer, uspostavljanjem radne jedinice Uprave policije za nadgledanje interneta) tako činjenici da je sve veće angažovanje domaćih nosilaca autorskog i srodnih prava kada je u pitanju zaštita intelektualne svojine putem interneta i saradnja sa i dostavljanje informacija i dokaza organima nadležnim za zaštitu prava IS. Na primer, u prethodnom periodu, MUP i Tužilaštvo za visokotehnološki kriminal su preuzeли administratorsku kontrolu i sa interneta uklonili izrazito posećen internet portal „www.serije.rs“ putem kojeg su se mogle besplatno gledati kako domaće tako i strane televizijske serije. U ovom slučaju takođe su podnete dve krivične prijave u

<sup>111</sup> J.P. Quintais, IVIR, Global Online Piracy Study Legal Background Report, 2018.

redovnom postupku od strane pripadnika MUP Službe za borbu protiv organizovanog kriminala, po nalogu Posebnog tužilaštva za visoko-tehnološki kriminal.<sup>112</sup>

Budući da je sadržaj domaćih nosilaca prava često objavljivan na serverima, odnosno internet portalima u zemljama čija regulativa koja se tiče prava IS (odnosno nedostatak iste) onemogućava lako i brzo uklanjanje ovog sadržaja, neophodno je uspostaviti međudržavnu saradnju, koordinaciju i razmenu podataka i dokaza sa organima i organizacijama koje se bave zaštitom prava IS u drugim zemljama. Takođe je neophodno unaprediti koordinaciju MUP-a i Tužilaštva za visoko-tehnološki kriminal sa stranim registrima internet domena i ostvariti saradnju na međudržavnom nivou radi efikasnijeg prikupljanja neophodnog dokaznog materijala te uklanjanja sadržaja inostranih nosilaca prava i podnošenja krivičnih prijava protiv domaćih učinilaca, a neophodno je i nastaviti sa već postojećom saradnjom sa Registrom nacionalnih internet domena radi efikasnijeg uklanjanja sadržaja domaćih nosilaca prava objavljenog na domaćim domenima, odnosno portalima. U ovom aspektu, od ključnog je značaja uspostavljanje operativne međunarodne saradnje kada je u pitanju piraterija putem interneta nalik na saradnju predviđenu Strategijom razvoja prava IS 2018-2022 u okviru koje je propisano unapređivanje brze razmene podataka „o sumnjivim proizvodima, mestima proizvodnje, putevima distribucije i ključnim mestima prodaje“. U kontekstu internet piraterije, i imajući u vidu još ekstremniji međunarodni karakter povreda prava IS i distribucije sadržaja putem interneta, ovakav vid saradnje bi podrazumevao uspostavljanje efikasnog koordinacionog sistema razmene podataka sa međunarodnim institucijama zaduženim za sprovođenje prava IS i inostranim nosiocima prava, o internet portalima koji se sumnjiče za neovlašćeno činjenje dostupnim sadržaja zaštićenog autorskim i srodnim pravima, kao i licima odnosno organizacijama koje ovakav sadržaj čine dostupnim.

Pružaoci usluga pristupa internetu takođe imaju značajnu ulogu u borbi protiv piraterije na internetu budući da oni istovremeno predstavljaju izvore podataka o ličnosti njihovih preplatnika koji se sumnjiče za povrede autorskog ili srodnih prava. U preporukama datim u Analizi sprovedenoj u okviru Twining projekta takođe je navedeno da je neophodno povećati ulogu pružalaca usluga pristupa internetu u Republici Srbiji. Takođe, Zakonom o elektronskoj trgovini ("Sl. glasnik RS", br 41/09 i 95/13) utvrđena je dužnost pružalaca usluga da obavesti nadležni državni organ ako osnovano sumnja (1) da se korišćenjem njegove usluge preduzimaju nedopuštene aktivnosti i (2) da je korisnik njegove usluge pružio nedopušteni podatak.

Radi poboljšanja institucionalnog okvira zaštite sistema IS na internetu, kao početni korak neophodno je ostvariti aktivnosti predviđene Strategijom razvoja IS 2018-2022 i to: (1) uspostaviti saradnju institucija za sprovođenje prava IS, nosilaca prava IS i administratorima internet stranica radi pribavljanja informacija o licima koja krše prava IS putem interneta i (2) stvoriti operativne uslove za izvršenje pravnosnažne sudske odluke kad je reč o povredi prava IS na internetu (naročito blokiranjem spornih internet stranica).

Neophodnost i efikasnost uspostavljanja saradnje nosilaca prava, institucija nadležnih za sprovođenje prava IS i pružalaca usluga pristupa internetu moguće je ilustrovati na primeru Nemačke koja je uspostavila ovakav sistem saradnje. U predmetnom MUSO izveštaju, manje od 2% populacije koja ima pristup internetu je pristupalo internet portalima koji omogućavaju pristup neovlašćeno objavljenom

<sup>112</sup> 20th Century Fox & Dreamworks Blackmailed Over the Boss Baby Leak, <https://torrentfreak.com/20th-century-fox-dreamworks-blackmailed-over-the-boss-baby-leak-170324/>.

sadržaju. U Nemačkoj, i drugim državama zapadne Evrope, nosioci prava su angažovali advokatske kancelarije i konsultantske agencije koje vrše identifikaciju IP adresa sa kojih je putem interneta neovlašćeno preuziman sadržaj. Nakon obezbeđenja dokaza, upućuje se zahtev pružaocu usluga pristupa internetu da dostavi odnosno otkrije sve informacije koje poseduje o licu koje je prijavljeno kao korisnik navedene IP adrese, što je on po zakonu dužan da učini. Advokatske kancelarije zatim upućuju navedenim licima opomene odnosno podnose tužbe sa zahtevom za plaćanje novčanog iznosa kao naknade štete nosiocima prava.

Radi efikasnog uticaja na smanjenje nivoa internet piraterije takođe je neophodan rad na omogućavanju (1) legalne ponude sadržaja koja bi po dostupnosti i kvalitetu parirala piratskoj kao i (2) sprovođenje strategija informisanja i osvešćenja javnog mnjenja o negativnim posledicama piraterije, kako po nosioce prava tako i na lica koja se bave piraterijom. Omogućavanje pribavljanja legalnog sadržaja putem interneta, na primer, preko digitalnih distribucionih portala pokazalo se kao izuzetno efikasno u smanjenju nivoa piraterije putem interneta, i povećanju prihoda nosilaca autorskog i srodnih prava. Kada su u pitanju sadržaji stranih nosilaca prava, u Republici Srbiji su u prethodnom periodu otpočeli sa poslovanjem digitalni servisi za televizijski i filmski sadržaj Netflix i HBOGO. Takvi servisi pružaju praktičan, pouzdan i brz pristup sadržaju, kao i mogućnost da korisnici pristupaju sadržaju kada žele. Dakle, ovakvi i slični servisi pružaju sve pogodnosti koje potrošači mogu ostvariti korišćenjem nelegalnih servisa i portala, uz eliminisanje rizika od otkrivanja i kažnjavanja. Ove karakteristike digitalnih servisa dovode do povećanja potrošačkog vrednovanja legalnih, originalnih primeraka autorskih dela i predmeta srodnih prava tako da deo pirate zbog ponude koja je postala usklađena sa njihovom tražnjom sada prelazi na legalno tržište. Stoga ovi servisi eliminišu glavne podsticaje zbog kojih se pojedinci odlučuju da neovlašćeno pribave primerak autorskog dela ili predmeta srodnih prava. Na osnovu dostupnih podataka, utvrđeno je da države u kojima ovakvi servisi pružaju svoje usluge beleže znatan pad nivoa piraterije dela koja postaju legalno dostupna na ovaj način.<sup>113</sup>

Kao poslednji ali ne i najmanje značajan korak, neophodno je unapređivanje zvaničnih statističkih podataka i evidencija od strane institucija nadležnih za sprovođenje prava IS, a naročito MUP-a odnosno Odseka za suzbijanje kriminala u oblasti IS,<sup>114</sup> kao i Posebnog tužilaštva za visoko-tehnološki kriminal, kada su u pitanju slučajevi internet piraterije. U statističkim izveštajnim obrascima koji su učinjeni dostupnim autorima studije trenutno nema podataka o učiniocima krivičnih dela protiv prava IS diferenciranih na dela koja mogu biti kvalifikovana kao piraterija putem interneta i dela izvršena van interneta. Diferenciranje na ovaj način, i vođenje detaljnih evidencija o povredama prava IS putem interneta otvara mogućnost za kvantitativnu analizu internet piraterije odnosno za aproksimiranje nivoa piraterije putem interneta u Republici Srbiji. U Strategiji razvoja IS 2018-2022 predviđeno je evidentiranje broja sprovedenih mera od strane organa za sprovođenje, konkretno broja sprovedenih mera kada je u pitanju uklanjanje internet stranica na kojima se reklamiraju za prodaju krivotvoreni proizvodi. Pored evidencije ovog tipa, predlaže se vođenje evidencija i o uklanjanju internet stranica zbog otkrivenih povreda prava IS odnosno krivičnih dela koja predstavljaju "Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava" ali u ovom slučaju putem interneta, kao i vođenje evidencija o sadržaju koji

<sup>113</sup> Music Piracy Has Been ‘virtually eliminated’ in Norway, <http://www.musicbusinessworldwide.com/piracy-virtually-eliminated-norway>.

IFPI, Digital Music Report, Lighting up new markets, [www.ifpi.org/downloads/Digital-Music-Report-2014.pdf](http://www.ifpi.org/downloads/Digital-Music-Report-2014.pdf).

<sup>114</sup> Ovaj odsek je sastavni deo Službe za borbu protiv organizovanog kriminala, Uprave kriminalističke policije MUP-a Republike Srbije.

je otkriven na ovakvim internet portalima i servisima. Ovakav način korigovanja statističkih evidencija ovih institucija u budućem periodu omogućio bi kvantifikovanje nivoa i trendova piraterije putem interneta u Republici Srbiji, i identifikovanje konkretnih mera za umanjenje nivoa ovih aktivnosti.

## **7. Ocena sprovođenja zaštite prava intelektualne svojine**

Republika Srbija ima kvalitetan pravni okvir koji je u velikom delu usklađen sa pravnim tekovinama Evropske unije. Međutim, kako je navedeno u Analizi krivotvorenja i piraterije u okviru Twining projekta, državni organi nadležni za sprovođenje prava IS se nalaze pred ozbiljnim izazovima kao što su ograničeni resursi i skokovit razvoj krivotvorenja i piraterije. Nadležni organi rade umanjenim kapacitetima zbog manjka ljudskih resursa i nedovoljno razvijene infrastrukture. Tako, prema poslednjim analizama kapaciteta inspekcijskih organa utvrđeno je da broj popunjениh radnih mesta inspektora u odnosu na broj sistematizovan pravilnicima o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta u 42 inspekcije iznosi manje od 60%.<sup>115</sup> Sa druge strane, nedostatak razvijene infrastrukture je sistemski problem prisutan kroz celokupnu strukturu državne uprave. Drugi izazov se ogleda u globalnom trendu porasta krivotvorenja i piraterije koji nije zaobišao Srbiju.

I pored navedenih izazova, može se reći da Srbija ostvaruje pozitivne pomake u sprovođenju prava IS. Neki od ključnih faktora koji su doprineli ovome su bile efikasnije kontrole i koordinisane akcije oduzimanja krivotvorenih proizvoda, kao i aktivnosti na jačanju svesti o važnosti zaštite IS u Srbiji.

**Koordinaciono telo za efikasnu zaštitu prava IS je od strateškog značaja za unapređenje zaštite prava IS u Srbiji. Iako je oformljeno od 2014. godine, njegov potencijal nije u potpunosti iskorišćen.** Aktivnosti Koordinacionog tela su se u periodu 2014-2018. godine sastojale od kampanja za podizanje svesti, pripremanja strateških dokumenata i razmene informacija u sprovođenju prava IS. Svrha Koordinacionog tela je da prati i usmerava pojedine poslove iz delokruga više organa državne uprave u oblasti IS. Do sada su osnovane tri radne grupe grupe: (1) za podizanje svesti o krivotvorenju i pirateriji; (2) za izradu Strategije razvoja IS u oblasti sprovođenja prava IS za period od 2018. do 2022. godine i (3) za razmenu podataka u oblasti sprovođenja prava IS. Stoga, pun potencijal Koordinacionog tela u koordinaciji i donošenju strateških rešenja na nivou svih nadležnih organa nije još uvek iskorišćen.

**ZIS je ključan nosilac edukativnih aktivnosti i jačanju svesti o značaju prava IS u široj javnosti i privatnom sektoru. Podrškom drugim državnim organima kroz obuke u oblastima prava IS, ZIS je ključni činilac jačanju njihovih kapaciteta.** Primarna uloga ZIS-a je zaštita prava IS u upravnom postupku i nadzor nad radom organizacija za kolektivno ostvarivanja autorskog i srodnih prava. Međutim, uloga ZIS-a se time ne iscrpljuje. ZIS koordiniše i sprovodi edukaciju svih organa koji su nadležni za sprovođenje prava IS u Republici Srbiji i drugih subjekata. Takođe ima značajnu ulogu i u podizanju svesti o značaju prava IS u Srbiji. Preko svog Centra za informisanje i edukaciju, ZIS redovno sprovodi obuke, radionice i seminare u vezi sa sprovođenjem prava IS. Tokom perioda 2014-2018. godina, ZIS je održao preko 270 edukativnih događaja o različitim aspektima zaštite IS. Kroz ZIS-ovu edukaciju je prošlo preko 7.000 lica iz svih sfera – studenata, profesora, pravosudnih organa, organa državne uprave, kao i privatnog sektora od kojih su mala i srednja preduzeća među najbrojnijim učesnicima.<sup>116</sup>

<sup>115</sup> Godišnji izveštaj o radu koordinacione komisije za inspekcijski nadzor za 2018. godinu, 2018, 6. Dostupan na: <http://inspektor.gov.rs/izvestaji/8/Godi%C5%A1nj%20izve%C5%A1taj%20Koordinacione%20komisije%20za%202018.%20godinu.pdf>.

<sup>116</sup> Više o aktivnostima ZIS-a pogledati godišnje izveštaje za pomenute godine. Dostupno na: <http://www.zis.gov.rs/%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%83.475.html>.

**Jačanje kapaciteta i upravljanje kvalitetom su ključni faktori koji utiču na efikasnost ZIS-a u sprovodenju prava IS.** ZIS-ov obim stručnih i administrativnih poslova u rešavanju upravnih stvari konstantno raste. Tako, period 2014-2018. godina beleži konstantan rast broja prijava za priznanje industrijske svojine - posebno patenata, žigova i industrijskog dizajna.<sup>117</sup> U tom periodu, ZIS radi umanjenim kapacitetom zaposlenih (sa 95 zaposlenih u 2014. na 78 zaposlenih u 2018. godini). Međutim, ZIS je održao visok nivo efikasnosti u obavljanju poslova, prevašodno uvođenjem elektronskog podnošenja prijava i kontinuiranim upravljanjem kvalitetom. Sistem e-Prijava za elektronsko podnošenje prijava i podnesaka žigova, patenata, malih patenata i industrijskog dizajna funkcioniše od 2016. godine. E-prijava umnogome doprinosi efikasnosti ZIS-a, o čemu svedoči rast od 35% u 2018. godini u kojoj je bilo 1.392 elektronski podnetih prijava. Takođe, ZIS je implementirao ISO 9001:2015 standard upravljanja kvalitetom, koji podrazumeva merenje kvaliteta i primenu korektivnih mera u vođenju poslova.<sup>118</sup>

**Inspekcija za lekove i medicinska sredstva radi sa kritično umanjenim kapacitetima. Koordinisana saradnja sa Agencijom za lekove i medicinska sredstva je ključna u otkrivanju krivotvorenih lekova.** Prema Godišnjem izveštaju za 2018. godinu Odeljenja inspekcije za lekove i medicinska sredstva, samo tri inspektora vrše poslove inspekcijskog nadzora, a čija je prosečna starost 60 godina.<sup>119</sup> Ovi podaci mogu objasniti veoma nizak broj inspekcijskih nadzora u 2018. godini (samo jedan inspekcijski nadzor u vezi sa krivotvorenim lekovima), ali i u prethodnim godinama. Ovako ograničeni kapaciteti ne mogu obezbediti visok nivo efikasnosti inspekcijskog nadzora u oblasti lekova i medisinskih sredstava. Bitan činilac u sprovođenju prava IS je Agencija za lekove i medicinska sredstva, koja utvrđuje da li oduzeti lekovi predstavljaju krivotvorene lekove. U 2018. godini, Agencija za lekove i medicinska sredstva je u pet navrata vršila ovaku procenu. U ovim sučajevima organi MUP-a su oduzeli predmetne lekove, koje je inspekcija preosledila Agenciji za kontrolu. Stoga, neophodni su efikasni postupci razmene informacija između inspekcije, Agencije i drugih postupajućih organa u cilju što efikasnije identifikacije krivotvorenih lekova.

**Poreska uprava sprovodi generalnu prevenciju korišćenja nelegalnog softvera sa pozitivnim rezultatima. Međutim, zbog umanjenog broja inspektora u prethodnim godinama, analiza rizika u planiranju kontrole je ključan segment efikasnog sprovodenja zaštite IS.** Poreska uprava je u periodu 2014-2018. godine zabeležila veoma pozitivan rezultat u smanjenju broja poreskih obveznika kod kojih je otkriveno korišćenje nelegalnog softvera (sa 373 u 2014. godini na 110 u 2018. godini). Poreska uprava je takođe ostvarila visok stepen izvršavanja mera legalizacije softvera naloženih poreskim obveznicima. Međutim, broj poreskih inspektora specijalizovanih za ove vrste kontrole se smanjuje na godišnjem nivou (od 25 inspektora u 2011. godini na 12 inspektora trenutno). Umanjenje broja inspektora je verovatno uticalo i na umanjen obim broja kontrola, pogotovo u 2018. godini. Iz tog razloga, planiranje kontrole na osnovu procene rizika poreskih obveznika u ovoj oblasti je ključno, kako bi se planirane kontrole fokusirale na poreske obveznike za koje je najverovatnije da koriste nelegalni softver.

**Uprava carina je ostvarila značajne rezultate u sprovodenju zaštite IS kroz efikasno sprovodenje postupaka i pored uvećanog obima poslova i ograničenih resursa.** Tokom perioda 2015-2018.

<sup>117</sup> Više o kretanju prijava za zaštitu IS vid. Zavod za intelektualnu svojinu, Godišnji izveštaj za 2018. godinu, 2018, 45 i dalje.

<sup>118</sup> Ibid, 47, 54 i dalje.

<sup>119</sup> Inspekcija za lekove i medicinska sredstva, Godišnji izveštaj o radu za 2018. godinu, 7. Dostupno na: <http://inspektor.gov.rs/dokumenta-inspekcije.php>.

godine, Uprava carina je značajno uvećala broj preduzetih mera zaštite prava IS, od 620 mera u 2015. godini do 1.734 preduzete mere u 2018. godini. Jedan od uzroka je drastično uvećan broj zahteva za preduzimanje mera (od 483 do 1.447 u istom periodu), ali postoji i značajan broj mera sprovedenih po službenoj dužnosti. Takođe, broj izvršilaca za koordinaciju aktivnosti u zaštiti prava IS je relativno mali i iznosi 12 zaposlenih. I pored ovih okolnosti, Uprava carina je unapredila efikasnost sprovođenja postupaka carinske kontrole, koja je pratila rast broja preduzetih mera – od 260 okončanih predmeta u 2015. godini do 928 u 2018. godini. U ovim predmetima Uprava carina je utvrdila da su zadržni predmeti krivotvoreni i odredila njihovo uništenje.

**Tržišna inspekcija je među najefikasnijim organima u sprovodenju zaštite prava IS po obimu oduzetih krivotvorenih proizvoda, uprkos umanjenju njenih kapaciteta. Saradnja sa nosiocima prava IS i efikasan rad sudova su ključni faktori koji utiče na efikasnost tržišne inspekcije u sprovodenju zaštite.** Tržišna inspekcija je u 2018. godini imala 362 zaposlena tržišna inspektora (od čega 47 specijalizovano za zaštitu prava IS), što predstavlja značajno umanjenje u odnosu na 2016. godinu kada je bilo 409 zaposlenih inspektora.<sup>120</sup> I pored ovog ograničenja, Tržišna inspekcija je tokom perioda 2015-2018. godina postupala po znatnom broju zahteva nosilaca prava IS (između 76 i 108) i sprovela oduzimanje velikih količina krivotvorene robe, ali i veoma efikasno sprovodila inspekcijski nadzor. Sprovođenje zaštite prava IS umnogome zavisi od efikasnosti sudova u rešavanju predmeta po prijavama tržišnih inspektora. Razlog ovome je činjenica da tržišna inspekcija može uništiti robu po službenoj dužnosti ukoliko: (1) lice čija je roba oduzeta nije osporilo razloge za oduzimanje robe, ili (2) na osnovu pravnosnažne odluke suda da se roba konačno oduzme i uništi, odnosno ukloni iz prometa. Stoga, efikasnost rada Tržišne inspekcije umnogome zavisi od efikasnosti rada sudova.

**Krivičnopravna zaštita pokazuje pozitivne rezultate u prevenciji od zloupotrebe prava IS. Ključni faktor koji doprinosi ovom rezultatu je sistemske prirode i reflektuje se iz rezultata organa državne uprave (prevashodno tržišne inspekcije) i pravosudnih organa.** Podaci RZS-a beleže konstantan pad broja krivičnih prijava oštećenih građana kao i broj optuženja kroz period 2015-2017. godina. Ključan faktor je efikasna specijalna i generalna prevencija koju ostvaruju pravosudni organi. Jedan od ključnih faktora koji doprinose rasterećenju pravosudnih organa je takođe i efikasno sprovodenje zaštite inspekcijskih organa, kao što je tržišna inspekcija. Nosioci prava IS, nakon uspešno sprovedenih mera oduzimanja i uništenja krivotvorene robe, ne pribegavaju krivičnopravnoj zaštiti.

**Policija preuzima mesto jednog od ključnih aktera u krivičnom gonjenju učinioca povrede prava IS.** Prema podacima RZS-a, policija je u periodu 2015-2017. godina umanjila ideo nerasvetljenih krivičnih dela sa 21% na 7% (u 2017. godini nije bilo nerasvetljenih krivičnih dela protiv IS od pre dve i više godina). Uloga policije jača kroz celokupan pomenuti period, zbog sve većeg udela krivičnih prijava koje podnosi policija, nasuprot umanjenju broja neposredno podnetih krivičnih prijava javnom tužilaštvu.

**Sudovi imaju pozitivne pomake u efikasnosti sprovodenja krivičnih postupaka. Međutim, rad javnih tužilaca se čini kao ključni faktor efikasnog sprovodenja postupka. Trajanje postupaka, iako beleži opadajući trend, i dalje u značajnom obimu traje duže od dve godine u periodu od podnošenja krivične prijave do pravnosnažnog okončanja postupka.** Sprovođenje istrage je prešlo u nadležnost javnog tužioca, iz kog razloga sudovi nemaju veliki uticaj na tok postupka sve do momenta

<sup>120</sup> Sektor tržišne inspekcije, Godišnji izveštaj o radu Sektora tržišne inspekcije za 2018. godinu, 3. Dostupno na: <http://inspektor.gov.rs/dokumenta-inspekcije.php>. Izveštaji za 2017. i 2016. godinu su dostupni na sledećem linku: <http://mtt.gov.rs/sektori/sektor-trzisne-inspekcije/>.

optuženja. Sudovi su sve efikasniji u pogledu sprovođenja krivičnih postupaka – skoro svi postupci se okončavaju u periodu kraćem od dve godine, a većina postupaka se okončava u roku od 4 meseca do godinu dana od optuženja. Međutim, ukoliko se uračuna vreme od momenta podnošenja krivične prijave, ta efikasnost značajno opada. Tako, u pogledu osuđujućih presuda, u periodu 2015-2017. godina od 50% do 61% postupaka je trajalo do dve godine od momenta prijave do pravnosnažnosti sudske odluke. Iako ovi podaci reflektuju rad suda, značajan uticaj na ostvareni rezultat imaju upravo javni tužioci.

**Nedovoljno je iskorišćen potencijal specijalne i generalne prevencije u aktuelnoj kaznenoj politici pravosudnih organa. Prioritet u sprovođenju krivičnih postupaka su odlaganje krivičnog gonjenja i uslovna osuda. Novčane kazne su nedovoljno korišćene sankcije.** Stopa povratništva u Srbiji je relativno visoka, sa prosekom od 59% među osuđenim licima za period 2015-2017. godina. Razlog ovome, između ostalog, može biti kaznena politika i postupanje javnih tužilaca u krivičnim postupcima. Celokupan navedeni period beleži veliki broj odbačenih krivičnih prijava usled odlaganja gonjenja. Ovaj nalaz govori da javni tužioci više optiraju kao odlaganju krivinog gonjenja uz nalaganje određenih obaveza učiniocu. Pored ovoga, najzastupljenija izrečena kazna je uslovna osuda (izrečena za 75% osuđenih lica u proseku po godini). Ukupno je izrečeno 30 novčanih kazni u ovom periodu, od čega su 23 kazne izrečene u rasponu od 10.000 do 100.000 RSD, a samo dve u rasponu od 100.000 do 200.000 RSD. Novčane kazne su relativno malo zastupljene u posmatranom periodu i izricane su u niskim iznosima. Ovo je neočekivano, imajući u vidu da se krivična dela protiv prava IS vrše iz koristoljublja. Stoga, novčana kazna nedovoljno koristi kao mera prevencije učinilaca krivičnih dela protiv prava IS.

**Gradanskopravna zaštita ne zaostaje značajno po pitanju efikasnosti sprovođenja parničnih postupaka u odnosu na upravnopravnu i krivičnopravnu zaštitu. Nivo zaštite je na zadovoljavajućem nivou.** Većina parničnih postupaka zaštite prava IS posmatranih kroz period 2014-2018. godine pravnosnažno se okončava u periodu do dve godine. Dužina parničnih postupaka se reflekтуje na broj pravnosnažno rešenih predmeta, kao što je to bilo u 2018. godini - 45% rešenih predmeta u prvom stepenu i 68% rešenih u drugom stepenu. Razlozi ovome mogu biti trend rasta tužbenih zahteva, ali i nerešenih predmeta koji se prenose u naredne godine. Nalazi upućuju na zaključak da sudovi rešavaju sporove o povredi prava IS sa veoma ograničenim kapacitetima. Međutim, nivo zaštite nosioca prava IS se može okarakterisati kao zadovoljavajući. Tako, u 2018. godini 56% prvostepenih i 48% drugostepenih predmeta je rešeno u korist tužioca, dok je do odbijanja tužbenog zahteva došlo u 18% predmeta u prvom stepenu i 11% u drugom stepenu.

**Na suzbijanju internet piraterije u Srbiji su učinjeni skromni koraci. Ključni preduslovi za unapređenje sprovođenja prava IS u ovoj oblasti su saradnja javnog i privatnog sektora, kao i saradnja nadležnih organa Srbije sa međunarodnim organizacijama i državnim organima drugih zemalja.** Suzbijanje piraterije se trenutno zasniva na pojedinačnim aktivnostima MUP-a, Posebnog tužilaštva za visokotehnološki kriminal i Službe za borbu protiv organizovanog kriminala. Ovi organi su u nekoliko slučajeva uklonili sa interneta portale za koje je utvrđena potvrda ptava IS i pokretali krivične postupke lica uključenih u pirateriju. Usled nedostataka statističkih podataka i evidencija, nije moguće oceniti sprovođenje prava IS u domenu piraterije.

## **8. Zaključci i preporuke**

### **8.1. Predlog aktivnosti i mera za poboljšanje sprovođenja prava intelektualne svojine**

U nastavku su predstavljene preporuke od kojih se neke mogu pokazati kao ključne kada je u pitanju unapređenje efikasnosti rada organa čije aktivnosti i koordinacija su od izrazitog značaja za unapređenje sprovođenja zaštite prava IS u Republici Srbiji i smanjenje nivoa krivotvorenja i piraterije u budućem periodu. Preporuke su podeljene na "opšte" i na posebne preporuke koje se tiču specifične institucije koja sprovodi zaštitu prava IS.

#### **OPŠTE PREPORUKE**

##### **1. Unapređenje koordinacije organa**

Uprkos ostvarenim rezultatima koji su predstavljeni u ovoj Analizi, i dalje postoji potreba za boljom koordinacijom svih organa koji aktivno učestvuju u zaštiti prava IS. S obzirom na izrazitu dinamičnost koja je uočena u razvoju krivotvorenja i piraterije, neophodno je da Koordinaciono telo, koje je i osnovano da kao usmeravajući organ za efikasnije postupanje i saradnju svih drugih institucija, u narednom periodu dostigne svoj puni kapacitet. S tim u vezi neophodno je povećati učestalost sastajanja članova Koordinacionog tela radi praćenja situacije u pogledu prava IS i koordinisanja aktivnosti na suzbijanju krivotvorenja i piraterije.

##### **Uvođenje pravosudnih organa u rad Koordinacionog tela**

Pravosudni organi, sudovi i javna tužilaštva u vreme izrade ove Analize, nemaju svoje predstavnike u Koordinacionom telu. Saradnja sa pravosudnim organima, kao i njihovo viđenje problema zaštite prava IS, je od izuzetne važnosti, s obzirom da je prilikom izrade ova analize primećeno da postoje izvesne poteškoće u saradnji pravosudnih organa sa drugim organima koji se bave zaštitom IS, poput Uprave carina i Tržišne inspekcije. Osim toga, može se razmotriti i uključenje predstavnika pravosuđa iz oblasti koje su od naročitog značaja za zaštitu IS, poput organa koji se bave organizovanim ili visokotehnološkim kriminalom.

##### **Učešće predstavnika privatnog sektora u radu Koordinacionog tela**

Potrebno je ukazati na važnost samih nosioca prava u celom sistemu zaštite, s obzirom da se oni često previđaju, a da ni oni nisu uključeni u rad Kordinacionog tela. Zbog navedenog, uključenje predstavnika nosioca prava u rad Koordinacionog tela bi bilo od velike važnosti u narednom periodu. Jedno od mogućih rešenja je da predstavnici nosioca prava budu uključeni u rad Koordinacionog tela preko organizacija za kolektivnu zaštitu, barem u pogledu zaštite nosioca autorskog i drugih srodnih prava.

##### **2. Uspostavljanje jednoobraznog sistema evidentiranja podataka i praćenja trendova**

Neophodno je ustanoviti sistem jednoobraznog praćenja krivotvorene robe i piratizovanih sadržaja za sve subjekte koji se bave zaštitom prava IS, a kako bi efekti preduzetih mera i načina rada mogli da se prate na intersektorskom nivou. Radi ostvarenja ovog cilja potrebno je da: (1) svi organi koji se bave zaštitom i sprovođenjem prava IS uspostave kompatibilne i interoperabilne baze podataka u svim

aspektima zaštite; (2) se usvoji jednoobrazna metodologija prikupljanja i obrade podataka u meri u kojoj je to moguće u različitim organima; (3) podaci koji se prikupljaju budu usklađeni u pogledu mernih jedinica, vremenskih perioda u kojima se prikupljaju i operativnih definicija pojava koja se prate; (4) se razvije metodologija koja će biti komplementarna jednoobraznoj metodologiji; tamo gde nije moguće usvojiti jednoobraznu metodologiju.

U preporukama za pojedinačne organe biće navedeni konkretni oblici praćenja i prikupljanja podataka u vezi sa poslovima iz njihove nadležnosti ukoliko je to primenjivo.

### **3. Jačanje svesti javnosti o važnosti zaštite prava IS**

S obzirom na to da povećanje svesti o značaju prava IS pozitivno utiče na smanjenje povrede prava, svi organi koji učestvuju u zaštiti bi trebali da rade na jačanju svesti javnosti o značaju ovih prava i mogućim posledicama njihovog kršenja. Aktivnost jačanja svesti bi uključivala: (1) medejske kampanje u cilju podizanja svesti o značaju IS; (2) držanje edukativnih radionica i otvorenih događaja radi podizanja nivoa obrazovanja u pogledu prava IS; (3) kontinuirano obaveštavanje javnosti o trendovima i aktuelnostima iz oblasti prava IS.

### **4. Dalje jačanje organa za zaštitu prava IS**

Kod svih organa koji se bave zaštitom IS-a je primećena potreba za dodatnim jačanjem u pogledu ljudskih resursa i nivoa opremljenosti ovih organa, što je posebno tačno ako se uzme u obzir usložavanje problema zaštite IS na svetskom i domaćem nivou. Radi ostvarenja ovog cilja, potrebno je: (1) povećati kadrovske kapacitete svih organa koji su uključeni u zaštitu prava IS; (2) uspostavljanje infrastrukture za efikasniju primenu propisa iz oblasti zaštite IS (informatički sistemi, oprema, itd.); (3) promovisanje saradnje i posredovanje između organa i nosilaca prava IS u oblastima gde je do sada nije bilo; (4) organizovanje i koordinisanje obuka i daljeg usavršavanja kadrova u nadležnim organima prema procenjenim potrebama.

### **5. Smanjenje nivoa internet piraterije**

Svođenje internet piraterije na prihvatljiv nivo zahteva primenu sistemskih mera s obzirom da se radi o vrlo kompleksnom i dinamičnom fenomenu.

#### **Regulatorna analiza internet piraterije**

Regulatorni okvir u Srbiji nije dovoljno razvijen kako bi odgovorio izazovima internet piraterije. Stoga bi bilo neophodno sprovesti regulatornu analizu pravnog sistema Srbije na osnovu koje bi se mogla sprovoditi zaštita prava IS. Izrada regulatornih rešenja je moguća po uzoru na zemlje koje su uredile svoja zakonodavstva u ovoj oblasti, kao što su Nemačka, Švajcarska i druge razvijene zemlje.

#### **Jačanje svesti i institucionalne saradnje**

Radi efikasnog uticaja na smanjenje nivoa internet piraterije neophodan je rad na omogućavanju sprovođenja strategija informisanja i osvešćenja javnog mnjenja o negativnim posledicama piraterije,

kako po nosioce prava tako i na lica koja se bave piraterijom. Privatni sektor je najaktivniji nosilac zaštite sopstvenih prava IS, putem angažovanja stručnih lica za identifikaciju i utuženje lica odgovornih za neovlašćeno preuzimanje sadržaja putem interneta. Stoga je neophodno uspostavljanje saradnje nosilaca prava, institucija nadležnih za sprovođenje prava IS i pružalaca usluga pristupa internetu, kako bi putem brze razmene informacija i pravovremenim sprovođenjem mera otklonili štetne posledice učinjenih dela piraterije na internetu.

### **Uspostavljanje baza podataka**

Neophodno je unapređivanje zvaničnih statističkih podataka i evidencija od strane institucija nadležnih za sprovođenje prava IS, a naročito uvođenje evidencija u okviru svih organa o izrečenim merama protiv internet piraterije, kao i prikupljanje i praćenje statističkih podataka u vezi povreda u vezi kojih su takve mere izrečene.

### **6. Prikupljanje uporednih podataka prema EUIPO metodologiji**

Za Srbiju trenutno ne postoje uporedni podaci koji su dostupni za EU odnosno određene članice, a koji su pripremljeni prema EUIPO metodologiji, koja bi prikazala doprinos svih sektora koji imaju intenzivno korišćenje prava IS uključujući i žigove, patente, autorsko i srodna prava, itd.

Postojeća analiza "kreativnih industrija" omogućava kvantifikaciju doprinosu samo jednog sektora koji ima intenzivno korišćenje prava IS. Na dan 31.12.2018. godine, u Republici Srbiji se nalazilo u važnosti ukupno 206.402 žiga, od kojih je 29.400 žigova registrovano po osnovu prijava koje su podnete neposredno ZIS-u, a 177.022 na osnovu prijava podnetih posredstvom Madridskog sistema. Budući da za Srbiju trenutno ne postoje uporedni podaci pripremljeni prema EUIPO metodologiji, radi kvantifikacije svih industrija koje su u vezi sa pravom IS, odnosno koje intenzivno koriste prava IS, **neophodno je sprovesti detaljnu kvantitativnu analizu doprinosa drugih industrija koje intenzivno koriste ostala prava IS**, pre svega žigova, s obzirom da je njihovo učešće i u srpskoj privredi dominantno.

### **7. Standardizacija izveštavanja (prevashodno generalna preporuka za Upravu carina i Sektor tržišne inspekcije)**

Ograničavajući faktor za poređenje ukupnog broja zadržanih proizvoda jeste činjenica da trenutno ne postoji standardizovana jedinica mere kada je u pitanju evidentiranje zadržane robe. Evidentiranje zadržane robe zavisi od same prirode robe, te roba može biti evidentirana kao "komad", "par", "kilogram", "litar", itd, što otežava njenu uporedivost po kategorijama i godinama. S obzirom na to, **potrebno je standardizovati jedinice mere u narednom periodu**, što bi omogućilo efikasniji rad carinskih organa kao i organa Sektora tržišne inspekcije budući da bi mogli da lakše vode evidenciju zadržane robe, kao i da vrše procene i projekcije rizičnih kategorija robe, i planiranje kontrola.

Set izveštajnih podataka koji se traži od Uprave carina, Sektora tržišne inspekcije i drugih organa nadležnih za zaštitu i sprovođenje prava IS, se menja, tako da nije moguće predvideti koji podaci će se tražiti, a to podrazumeva konstantno menjanje evidencionih baza. Ovo dodatno opterećuje organe tako da je potrebno omogućiti pristup bazi podataka svakog pojedinačnog organa drugim organima i definisati njihova pristupna prava, kao i set podataka koji se razmenjuje, zaključivanjem protokola i memoranduma

o saradnji. Ovo bi rasteretilo svaki pojedinačni organ, a drugim organima bi omogućilo preuzimanje onih podataka koji su im u datom trenutku potrebni.

## **POSEBNE PREPORUKE**

### **1. Inspekcija za lekove i medicinska sredstva**

#### **Koordinacija rada i brza razmena informacija sa Agencijom za lekove i medicinska sredstva**

Inspekcija za lekove i medicinska sredstva i Agencija za lekove i medicinska sredstva se nalaze pred velikim izazovima u suzbijanju krivotvorenih lekova. Jedan od najvećih izazova je trgovina lekovima putem interneta. Imajući u vidu porast tržišta poštanskih pošiljaka (paketa), tržišta kurirskih i ekspres usluga, kao i rast tržišta elektronske trgovine, ovo je osobito bitno kod lekova koji se izdaju bez recepta. Stoga, potrebno je da inspekcijski organi i Agencija uspostave koordinisanu evidenciju krivotvorenih lekova, kako bi sa višim stepenom sigurnosti mogli utvrditi koji su trendovi rasta krivotvorenja lekova i na koje lekove je potrebno обратити više pažnje i opredeliti više resursa radi sprovođenja efikasnijeg nadzora. Pored toga, potrebna su nova regulatorna rešenja kao i jačanje kapaciteta za sprovođenje efikasnije zaštite od krivotvorenih lekova.

### **2. Tržišna inspekcija**

#### **Nastavak obučavanja tržišnih inspektora za sprovođenje nadzora povreda prava IS na internetu**

Subjekti koji se bave distribucijom robe i piratskog sadržaja su pomerili svoje aktivnosti na internet. Neophodno je da Sektor tržišne inspekcije nastavi sa edukacijom i obučavanjem inspektora za vršenje kontrola i prikupljanja dokaza o povredama prava na internetu. Fokus ovih obuka bi naročito trebalo da bude na piratizovanom sadržaju, uzimajući u obzir da se piratski sadržaj već duže vreme ne distribuira klasičnim sredstvima, odnosno na trajnim nosačima podataka, što se reflektuje i u zapleni ovakve robe od strane Tržišne inspekcije.

#### **Jačanje komunikacije između Tržišne inspekcije i privatnog sektora (prevencija)**

S obzirom na značaj jačanja svesti o IS i njenoj zaštiti, preporučljivo je da Tržišna inspekcija periodično šalje dopise privrednim subjektima u vezi sa značajem prava IS i zabranjenim oblicima iskorišćavanja ovih prava. Ovi dopisi bi se mogli slati privrednim subjektima i elektronskim putem kako bi se smanjili troškovi, a uzimajući u obzir da je registracija e-mail adresa na portalu Agencije za privredne registre Republike Srbije sada obavezna.

### **3. Poreska uprava**

#### **Sprovođenje transformacije Poreske uprave i obezbeđivanje kontinuiteta ove vrste kontrole**

Aкционим Planom transformacije Poreske uprave za period 2018-2023. godine, predviđene su sporedne aktivnosti Poreske uprave. Jedna od njih je kontrola utvrđivanja povrede prava IS, a naročito prava na

softver i baze podataka.<sup>121</sup> U tom smislu, Poreska uprava je podnела Ministarstvu finansija predlog za izmeštanje ove nadležnosti. Po ovom pitanju, Ministarstvo finansija je izmenama Akta o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta u Ministarstvu finansija - Poreskoj upravi iz avgusta 2017. godine, ukinulo Odeljenje za kontrolu legalnosti softvera koje je bilo u sastavu Sektora za informacione i komunikacione tehnologije, a poslovi otkrivanja povrede prava intelektualne svojine na računarskim programima (softver) i bazama podataka dodeljeni su Sektoru za (poresku) kontrolu, u okviru opisa poslova inspektora terenske kontrole. S tim u vezi, neophodno je sprovesti plan prenošenja ove nadležnosti, kako ne bi nastao diskontinuitet u sprovođenju ove vrste kontrola.

### Jačanje kapaciteta

Obzirom na trenutno stanje u organizacionoj strukturi Poreske uprave, **potrebno je da Poreska uprava nastavi sa jačanjem svojih kapaciteta u vršenju kontrole nelegalnog softvera**. Na taj način bi se takođe održao kontinuitet u ovoj vrsti zaštite i u slučaju izmeštanja nadležnosti na drugi organ državne uprave. Stoga, potrebno je sprovoditi dobru praksu kontrole, koja je prepoznata i u strateškim dokumentima koji se bave nelegalnim softverom. Tako je BSA u svojim preporukama iznela sledeće preporuke koje su primenljive za dalje jačanje kapaciteta za suzbijanje nelegalnog softvera u Srbiji.<sup>122</sup> **Konkretizacija ovih mera će zavisiti od toga da li će nadležnost nad kontrolom legalnosti softvera ostati u delokrugu Poreske uprave ili će biti preneta na drugi organ**. Stoga, navedene preporuke su opšteg karaktera, kako bi bile primenljive u slučaju prenosa ove nadležnosti.

**Prvo je jačanje preduzetničke klime u kojoj poslovni subjekti shvataju neizbežnost poštovanja prava IS u korišćenju softvera.** Ovo je indirektni efekat rada Poreske uprave, čime se dodatno smanjuje stopa piraterije i povećavaju finansijski prihodi nosilaca prava IS. U ovim aktivnostima Poreska uprava je vršila direktnu komunikaciju za poreskim obveznicima, obaveštavajući ih putem e-maila o pravnim posledicama korišćenja nelegalnog softvera kao i o osnovnim regulatornim zahtevima. U komunikaciji sa poreskim obveznicima, Poreska uprava je podelila informacije o kontrolnim listama za kontrolu legalnog softvera, kao i o pravima poreskog obveznika u postupku kontrole. Ovaj vid komunikacije ima pozitivne efekte, i potrebno je jačati ga kako bi se podizala svest pojedinačnih poreskih obveznika o značaju korišćenja legalnog softvera.

**Povećanje javnog obrazovanja i svesti.** Državni organi, uz pomoć stručnjaka za računovodstvo i reviziju, industrijskih konsultanata, udruženja i poslovnih organizacija treba da edukuju organizacije o usklađenosti softverskih licenci i opasnostima od instaliranja i upotrebe softvera bez dozvole. Cilj edukacije je jačanje svesti privrednih subjekata o štetnosti nelegalnosti softvera i mogućih pozitivnih efekata korišćenja legalnog softvera. Kako je navedeno u ovoj analizi, negativni efekti nelegalnog softvera se prostiru i na poslovanje poreskih obveznika, jer nelegalni softver najčešće sadrži štetne programske komponente (malware). Stoga, korišćenje nelegalnog softvera može uzrokovati gubitak poverljivih podataka, korisnik može trpeti ozbiljno narušavanje reputacije, kao i visoke troškove otklanjanja štetnih komponenti nelegalnog softvera.

**Modernizacija propisa za zaštitu inovacija je bitan preduslov za sprovođenje efikasnije zaštite.** Sa pojavom *cloud computing*-a i širenjem umreženih mobilnih uređaja, softver se skladišti, isporučuje i koristi

<sup>121</sup> Zaključak Vlade o usvajanju Akcionog plana o transformaciji Poreske uprave za period 2018-2023. godine, 05 broj: 021-12037/2017. Dostupno na: <http://www.poreskauprava.gov.rs/sr/o-nama/program-transformacije.html>.

<sup>122</sup> Software Management: Security Imperative, Business Opportunity, BSA Global Software Survey (2018), str. 15.

na nove inovativne načine. Nosioci regulatorne politike treba da osiguraju da je ona zaštićena bez obzira na format ili način isporuke. Stoga, neophodno je da propisi kojima se uređuje zaštita IS budu prilagodljivi novim tehnologijama i pruže jasne odrednice za inspektore, kao i subjektima koji koriste softver u novijim tehnologijama. Zato je neophodno da Ministarstvo finansija, u saradnji sa Poreskom upravom i drugim organima, uredi pravila o proceni rizika na osnovu kojih bi se vršilo planiranje kontrole subjekata koji koriste softver zasnovan na cloud tehnologiji, način sprovodenja takve kontrole (u smislu prikupljanja dokaza o nelegalnom softveru, utvrđivanja činjenica, itd.), kao i način na koji poreski obveznici mogu dokazati da su sproveli legalizaciju softvera koji koriste na ovaj način.

**Dalje istraživanje o efektima kontrole nelegalnog softvera je bitna aktivnost kojom se analiziraju efekti kontrole na ponašanje poreskih obveznika.** Iz analize ove studije se može uočiti da usled nedostatka dovoljno detaljnih informacija o osnovu sprovedenih kontrola, razlozima za utvrđene nepravilnosti korišćenja softvera i izvršenju naloga za legalizacijom softvera, nije bilo moguće utvrditi koji faktori najviše utiču na smanjenje korišćenja nelegalnog softvera. Iz ovog razloga, potrebne su dalje analize i bliža saradnja sa Poreskom upravom u smislu deljenja detaljnijih informacija i daljeg istraživanja ponašanja poreskih obveznika u ovoj oblasti prava IS.

#### 4. Uprava carina

##### Unapređivanje sistema evidentiranja podataka radi primene GTRIC metodologije

Uprava carina agregira podatke o vrednosti uništene krivotvorene robe, koja predstavlja maloprodajnu vrednost originalnih proizvoda, identičnih ili sličnih zadržanoj krivotvorenoj robi, što je parametar preuzet iz prakse carinskih administracija EU, a koji omogućava najveću uporedivost sa drugim zemljama, zbog istovetnosti pristupa. Iako sadrži veliku količinu korisnih informacija, baza podataka Uprave carina u svojoj trenutnoj formi ima značajna ograničenja, odnosno ne omogućava automatsko izvlačenje potrebnih podataka. Zbog toga, Odeljenje za zaštitu IS Uprave carina nije bilo u mogućnosti da autorima studije dostavi predmetne podatke, jer se pristup svakom pojedinačnom unosu morao ostvariti ručno. **U skladu sa navedenim, neophodno je softverski unaprediti bazu podataka Uprave carina tako da omogućava automatizovano izvlačenje (export) podataka pretragom svih u njoj evidentiranih parametara.** To bi omogućilo i praćenje trendova kada je u pitanju frekventnost zadržavanja robe na različitim graničnim prelazima, kao i preporuke spram optimalne alokacije resursa.

Službenici Uprave carina unoše podatke koji se tiču vrednosti uništene robe, ali ne i podatke o vrednosti zadržane robe. **Iz tog razloga, druga preporuka je uvođenje i parametra vrednosti zadržane robe, a ova vrednost bi se utvrđivala po istim kriterijumima kao i kod uništene robe.** Ovo neće predstavljati značajno dodatno opterećenje, a otvorilo bi mogućnost za sveobuhvatne analize krivotvorenja i piraterije.

Predloženi način statističkog evidentiranja podataka o krivotvorenoj robi i unapređenje sistema selekcije i pribavljanja podataka iz baze podataka Uprave carina od ključnog je značaja za izradu sveobuhvatnih studija nivoa krivotvorenja i piraterije i uporedivosti između Republike Srbije i trendova u drugim zemljama. Kako bi ovaj cilj bio ispunjen, takođe je neophodno da carinski službenici prilikom evidencije krivotvorenih proizvoda primenjuju tarifne oznake iz carinske tarife koje najbliže odgovaraju karakteristikama ovih proizvoda.

##### Uvođenje novog sistema kontrole malih pošiljaka

S obzirom na to da Uprava carina već raspolaže sistemom elektronskog manifesta, to predstavlja dobru polaznu osnovu za razvijanje sistema kontrole malih pošiljki u pogledu prava IS. Treba razmotriti i mogućnost da se za ekspresne pošiljke sistem elektronskog manifesta učini obaveznim za sve operatore ekspresnih pošiljki. Takođe, Uprava carina treba dalje da razvija sistem elektronskog manifesta i da ga učini komplementarnim sa podacima koje prikuplja o zaplenjenim pošiljkama. Osim toga, uz podatke koje već razmenjuje sa drugim zemljama i međunarodnim organizacijama, Uprava carina treba da počne i sa razmenom informacija od značaja za proliferaciju krivotvorene robe malim pošiljkama, i to podatke o:

- broju zaplena malih pošiljki;
- vrsti robe koja je zaplenjena u skladu sa HS-om;
- količini robe koja je zaplenjena (ukupno, prema vrsti robe i po pošiljci);
- vrednosti zaplenjene robe, pošilaocima i primaocima;
- o zemljama porekla zaplenjene robe;
- sklonosti određenih zemalja da transportuju krivotvorenu robu malim pošiljkama.

Navedeni podaci su od velikog značaja za rad Uprave carina i na suzbijanje uvoza krivotvorene robe u Republiku Srbiju, s obzirom da efikasna carinska kontrola u uslovima poštanskog saobraćaja, a posebno kurirskog i ekspres saobraćaja, podrazumeva razvijanje dobrih analitičkih metoda i procene rizika na osnovu kojih se mogu targetirati visoko rizične pošiljke nad kojima je potrebno sprovesti carinsku kontrolu.

## 5. Pravosudni organi

### Pooštovanje kaznene politike

Dodatni problem za gonjenje krivičnih dela organizovanog kriminala u oblasti IS predstavljaju relativno niske kazne koje su propisane za ova krivična dela, s obzirom da ove kazne nisu primerene opasnosti koju predstavlja organizovani kriminal. **Preporuka je da se za krivična dela protiv organizovanog kriminala u oblasti IS propišu kvalifikovani oblici ovih krivičnih dela u slučaju da je delo izvršeno od strane OKG, a za ova krivična dela bi bile propisane strože kazne u odnosu na druge oblike Drugi pristup je u domenu primene prava: potrebno je nastojati da se za ova dela primeni širok dijapazon mera koji stoji na raspolaganju javnim tužilaštvarima i sudovima, a naročito mera oduzimanja imovine proistekle iz krivičnog dela za organizatore i pripadnike OKG.**

Kada su u pitanju **sudovi**, bilo bi poželjno da se preispita stopa izricanja uslovne osude za krivična dela protiv IS, pogotovo uzimajući u obzir visok stepen povrata za ova krivična dela. Kučni pritvor bi mogla biti adekvatna zamena uslovnoj osudi. Takođe, sudovi bi mogli da uzmu u obzir češću primenu novčane kazne, s obzirom da se u najvećem broju slučajeva ova krivična dela vrše iz koristoljublja.

### Analiza efikasnosti parničnih postupaka

U okviru građanskopravne zaštite je potrebno ispitati uzroke povećanja prosečnog trajanja postupaka u odnosu na 2014. godinu, odnosno neophodno je prikupiti podatke o broju predmeta iz ranijeg perioda koji su pravnosnažno okončani.

Osim toga, potrebno je i dalje raditi da smanjenju prosečnog trajanja postupka u oblasti zaštite prava IS, odnosno poželjno je smanjenje njihovog prosečnog trajanja na ispod dve godine od prijema predmeta u

sudu do pravnosnažnosti odluke. Na brzinu rešavanja ovih predmeta je od velikog uticaja edukovanost sudija u pogledu specifičnosti ovih prava, zato je potrebno nastaviti sa edukacijom sudija viših i privrednih sudova u vezi sa ovim postupcima.

### **Specijalizacija advokata**

Osim toga, posebnu pažnju bi trebalo posvetiti i edukaciji punomoćnika iz reda advokata. **Ove edukacije bi trebale da se sprovode u saradnji sa Advokatskom komorom Srbije, kao i sa advokatskim komorama u sastavu Advokatske komore Srbije**, što bi omogućilo kraće trajanje ovih postupaka na celoj teritoriji Republike Srbije.

## **8.2. Agenda za buduća istraživanja krivotvorenja i piraterije**

Budući da se zbog nedostatka podataka okvir formiran u korišćen u ovoj studiji okvir zasniva na metodološkim pretpostavkama koje su iskazane u samom tekstu, postoji značajan prostor za dalje unapređivanje i dodatne podložne pribavljanju novih podataka i razvijanju sveobuhvatne metodologije evidentiranja statistički značajnih podataka kada je u pitanju kvantifikovanje efekata krivotvorenje i piraterije. Kratak pregled najvažnijih budućih koraka i oblasti od značaja za buduća istraživanja, tabelarno je prikazan u nastavku.

**Tabela 28 - Budući koraci neophodni za adekvatnu kvantitativnu analizu krivotvorenja i piraterije korišćenjem GTRIC metodologije i drugih metodoloških pristupa<sup>123</sup>**

Br	Aktivnost	Mogućnost sprovođenja	Preporuka
1	Analiza carinskih zaplena krivotvorene i piratizovane robe.	Analizu je trenutno moguće sprovesti, ali samo za ograničene kategorije proizvoda.	Neophodno je unaprediti evidenciju o carinskim zaplenama piratizovane i krivotvorene robe. Neophodno je softverski unaprediti bazu podataka Uprave carina tako da omogućava automatizovano izvlačenje (export) podataka pretragom svih u njoj evidentiranih parametara. Takođe je neophodno voditi evidenciju o vrednosti zadržane robe a ne samo uništene robe.
2	Izrada GTRIC-p i GTRIC-e indikatora za Republiku Srbiju.	Analizu je trenutno moguće sprovesti ali samo za ograničene kategorije proizvoda i samo u odnosu na GTRIC-p indikator.	Neophodno je izraditi analizu krivotvorenja i piraterije koja bi uključivala sve kategorije proizvoda koji su zadržani odnosno uništeni u posmatranom periodu. Takođe je neophodno izraditi GTRIC-e indeks radi procene za koje zemlje porekla proizvoda postoji najveća verovatnoća da će krivotvoreni proizvodi biti uvezeni u Srbiju. Radi izrade analize neophodno je unapređenje statističke baze Podataka Uprave carina u skladu sa prethodno iznetim preporukama.
3	Procena vrednosti uvezene krivotvorene i piratizovane robe.	Analiza trenutno nije moguća zbog nedostatka podataka.	Analiza bi bila moguća uz postojanje adekvatnih statističkih podataka.
4	Analiza primarnog i sekundarnog tržišta.		
5	Procena vrednosti krivotvorenih i piratizovanih proizvoda distribuiranih na primarnom tržištu.		Neophodno je sprovesti procenu stope supstitucije originalnih proizvoda piratizovanim i krivotvorenim proizvodima, kako za primarno tako i za sekundarno tržište. Radi sprovođenja analize neophodno je istraživanje karakteristika ova dva tipa tržišta kao i unapređenje evidencijskih baza nadležnih organa vođenjem detaljne evidencije o vrednosti svakog zadržanog proizvoda.
6	Procena gubitka potrošačkog viška (korišćenjem podataka sa sekundarnog tržišta kao proxy).	Analiza trenutno nije moguća zbog nedostatka podataka.	Neophodno je izraditi analizu svesti potrošača u Srbiji da li kupuju krivotvorenu robu kao dodatan indikator za bolju procenu vrednosti krivotvorenih i piratizovanih proizvoda na primarnom i sekundarnom tržištu.
7	Procena gubitka potrošačke korisnosti.		
8	Procena vrednosti krivotvorenih i piratizovanih proizvoda distribuiranih na sekundarnom tržištu.		
9	Analiza izgubljenog prihoda nosilaca prava IS (korišćenjem podataka o		

<sup>123</sup> Pregled aktivnosti koje je neophodno sprovesti je preuzet i upodobljen prema karakteristikama Republike Srbije iz: OECD, Trade in Counterfeit Products and the UK Economy Fake Goods, Real Losses, OECD Publishing, Paris, 2017.

	stope supstitucije originalnog proizvoda krivotvorenim).		
10	Procena vrednosti izgubljenog prihoda.		
11	Analiza pada stope zaposlenosti u sektoru maloprodaje.		
12	Procena pada stope zaposlenosti.	Analiza trenutno nije moguća zbog nedostatka podataka.	
13	Analiza umanjenja poreskih prihoda u sektorima koji su najviše pogodeni krivotvorenjem i piraterijom.		Neophodno je sprovesti procenu elastičnosti kada je u pitanju zaposlenost u sektorima koji su najviše pogodeni piraterijom. Radi sprovođenja analize neophodno je istraživanje karakteristika sektora koji su najviše pogodeni piraterijom kao i unapređenje evidencijskih baza nadležnih organa vođenjem detaljne statističke evidencije o vrednosti svakog zadržanog proizvoda.
14	Procena umanjenja poreskih prihoda.		
15	Analiza nivoa piraterije putem interneta.	Analiza trenutno nije moguća zbog nedostatka podataka.	Neophodno je sprovesti analizu nivoa piraterije putem interneta u Republici Srbiji. Sa jedne strane, neophodna je procena da li rast nivoa i raznovrsnosti legalne ponude utiče na smanjenje nivoa piraterije putem interneta. Takođe je neophodno izvršiti procenu efekata sprovođenja strategija informisanja i osvešćenja javnog mnjenja o negativnim posledicama piraterije, kako po nosioce prava tako i na lica koja se bave piraterijom. Takođe je neophodno vođenje detaljnih evidencija o povredama prava IS putem interneta budući da to otvara mogućnost za kvantitativnu analizu internet piraterije odnosno za aproksimiranje nivoa piraterije putem interneta u Republici Srbiji. U Strategiji razvoja IS 2018-2022 predviđeno je evidentiranje broja sprovedenih mera kada je u pitanju uklanjanje internet stranica na kojima se reklamiraju za prodaju krivotvoreni proizvodi. Pored evidencije ovog tipa, predlaže se vođenje evidencija i o uklanjanju internet stranica zbog otkrivenih povreda prava IS odnosno krivičnih dela koja predstavljaju "Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava" ali u ovom slučaju putem interneta, kao i vođenje evidencija o sadržaju koji je otkriven na ovakvim internet portalima i servisima. Ovakav način korigovanja statističkih evidencija u budućem periodu omogućio bi kvantifikovanje nivoa i trendova piraterije putem interneta u Republici Srbiji, i identifikovanje konkretnih mera za umanjenje nivoa ovih aktivnosti.
17	Procena efekata kontrole nelegalnog softvera	Delimična analiza je moguća i sprovedena ali iscrpana analiza trenutno nije moguća zbog nedostatka podataka.	Dalje istraživanje o efektima kontrole nelegalnog softvera je bitna aktivnost kojom se analiziraju efekti kontrola na ponašanje poreskih obveznika. Iz analize ove studije se može uočiti da usled nedostatka dovoljno detaljnih informacija o osnovu sprovedenih kontrola, razlozima za utvrđene nepravilnosti korišćenja softvera i izvršenju naloga za legalizacijom softvera, nije bilo moguće utvrditi koji faktori najviše utiču na smanjenje korišćenja nelegalnog softvera. Iz ovog razloga, potrebne su dalje analize i bliža saradnja sa Poreskom upravom u smislu deljenja detaljnijih informacija i daljeg istraživanja ponašanja poreskih obveznika u ovoj oblasti prava IS.
18	Analiza doprinosa industrija koje intenzivno koriste prava IS (pre svega žigova)	Analizu je moguće sprovesti uz pribavljanje potrebnih podataka.	Za Srbiju trenutno ne postoje uporedni podaci koji su dostupni za EU odnosno određene članice, a koji su pripremljeni prema EUIPO metodologiji, koja bi prikazala doprinos BDP-u svih sektora koji imaju intenzivno korišćenje prava IS uključujući i žigove, patente, autorsko i srođna prava itd. Postojeća analiza "kreativnih industrija" omogućava kvantifikaciju doprinosa samo jednog sektora koji ima inzenzivno korišćenje prava IS. Budući da za Srbiju trenutno ne postoje uporedni podaci pripremljeni prema EUIPO metodologiji, radi kvantifikacije svih industrija koje su u vezi sa pravom IS, odnosno koje intenzivno koriste prava IS, neophodno je sprovesti detaljinu kvantitativnu analizu doprinosa drugih industrija koje intenzivno koriste ostala prava IS, pre svega žigova, s obzirom da je njihovo učešće i u srpskoj privredi dominantno.

## 9. Aneks

### 9.1. Najvažniji međunarodni ugovori i podzakonski akti - tabelarni prikaz

Kao implementacione propise pojedinačnih zakona u kojima se regulišu i štite prava IS, Vlada Republike Srbije i nadležni organi državne uprave doneli su i više podzakonskih akata kojima se razrađuju pojedini pravni instituti i postupci ovih zakona. Srbija je takođe potpisnica značajnih međunarodnih konvencija iz oblasti prava IS koje se neposredno primenjuju u srpskom pravnom sistemu.

U nastavku je dat tabelarni prikaz u okviru kojeg su predstavljeni najznačajniji međunarodni ugovori i podzakonski akti koji se primenjuju u Republici Srbiji u oblasti prava IS, diferencirano po pojedinačnim vrstama prava.

**Tabela 29 - Najvažniji međunarodni ugovori i podzakonski akti - autorsko i srodna prava**

Br	Međunarodni ugovori i konvencije	Podzakonski akti
1	Bernska konvencija o zaštiti književnih i umetničkih dela - od 1886.godine ("Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 4/1986);	Uredba o uslovima koje treba da ispunjavaju primerci autorskih dela i predmeta srodnih prava koji se deponuju, unošenju u evidenciju i deponovanju autorskih dela i predmeta srodnih prava, i sadržaju evidencije deponovanih autorskih dela i predmeta srodnih prava, kod nadležnog organa ("Sl. glasnik RS", br. 45/2010);
2	Svetska (Univerzalna) konvencija o autorskom pravu - od 1952.godine ("Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 54/73);	Uredba o utvrđivanju liste tehničkih uređaja i predmeta za koje postoji obaveza plaćanja posebne naknade nosiocima autorskog i srodnih prava ("Sl. glasnik RS", br. 45/2010);
3	Međunarodna konvencija o zaštiti umetnika izvođača, proizvođača fonograma i ustanova za radio difuziju - Rimska konvencija, od 1961 godine ("Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 13/2002);	Uredba o načinu vođenja elektronske evidencije emitovanja i reemitovanja autorskih dela ("Sl. glasnik RS", br. 108/2014 od 10.10.2014 godine);
4	Konvencija o zaštiti proizvođača fonograma od neovlašćenog umnožavanja njihovih fonograma - od 1971. godine ("Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 13/2002);	Tarifa za ostvarivanje prava na naknadu za javno saopštavanje muzičkih dela, interpretacija i fonograma („Službeni glasnik RS”, broj 45/13);
5	WIPO Ugovor o autorskom pravu - od 1996 godine ("Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 13/2002; od 20.12.2002.godine);	Tarifa za ostvarivanje prava na posebnu naknadu („Službeni glasnik RS”, broj 43/13 i 8/17);
6	WIPO Ugovor o interpretacijama i fonogramima - od 1996 godine ("Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 13/2002).	Sporazum o jedinstvenoj tarifi naknada za emitovanje i fonograma i na njima zabeleženih interpretacija („Sl. Glasnik RS”, broj 4/2015);
7	-	Pravilnik o sadržini i načinu vođenja Registra dodeljenih proizvođačkih kodova i izdatih licenci, o sadržini zahteva i dokaza kojima se potvrđuje ispunjenost uslova za izdavanje licence, o izgledu i sadržini licence, i sadržini i načinu vođenja evidencije optičkih diskova ("Službeni glasnik Republike Srbije", br.13/2012).

**Tabela 30 - Najvažniji međunarodni ugovori - ostala prava IS**

Br	Patenti
1	Zakon o potvrđivanju Budimpeštanskog sporazuma o međunarodnom priznanju depozita mikroorganizama radi postupka patentiranja („Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori”, br. 3/93);
2	Zakon o potvrđivanju Ugovora o saradnji u oblasti patenata, sa pravilnikom za sprovođenje ugovora o saradnji u oblasti patenta - PCT („Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori”, br. 3/96 od 6. septembra 1996. godine);
3	Zakon o ratifikaciji Sporazuma između Savezne vlade SRJ i EPO o saradnji u oblasti patenata - Sporazum o saradnji i proširenju („Službeni list SCG - Međunarodni ugovori” br. 14/04);
4	Zakon o potvrđivanju Strazburškog sporazuma o međunarodnoj klasifikaciji patenata od 24. marta 1971. godine sa izmenama od 28. septembra 1979. godine („Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori” br. 42/09);
5	Zakon o potvrđivanju Ugovora o patentnom pravu („Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori” br. 19/10);
6	Zakon o potvrđivanju Konvencije o priznavanju evropskih patenata - Konvencija o evropskom patentu od 5. oktobra 1973. sa izmenama člana 63. Konvencije o evropskom patentu od 17. decembra 1991. godine i izmenama od 29. novembra 2000. godine („Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori” br. 5/10).
Industrijski dizajn	
1	Zakon o potvrđivanju Haškog sporazuma o međunarodnom prijavljivanju industrijskih uzoraka i modela (Haškog dokumenta) i dopunskog akta iz Stokholma ("Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 3/93);
2	Uredba o ratifikaciji Lokarnskog aranžmana o ustanovljenju međunarodne klasifikacije za industrijske uzorke i modele ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori". br. 51/74);
3	Zakon o potvrđivanju Ženevskog akta Haškog sporazuma o međunarodnoj registraciji industrijskog dizajna usvojenog na diplomatskoj konferenciji od 02.07.1999. godine ("Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 42/09).
Žig	
1	Uredba o ratifikaciji Madridskog aranžmana o međunarodnom registrovanju žigova od 14.04.1891. godine, revidiranog u Briselu 14.12.1900. godine, u Vašingtonu 02.06.1911. godine, u Hagu 06.11.1925. godine, u Londonu 02.06.1934. godine, u Nici 16.06.1957. godine i u Stokholmu 14.06.1967. godine ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi", br. 2/1974);
2	Zakon o potvrđivanju Protokola koji se odnosi na Madridski aranžman o međunarodnom registrovanju žigova ("Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori", br. 2/1997);
3	Zakon o potvrđivanju Protokola koji se odnosi na Madridski aranžman o međunarodnom registrovanju žigova ("Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori", br. 2/1997);
4	Zakon o potvrđivanju Nairobijskog ugovora o zaštiti olimpijskog simbola, sa aneksom ("Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori" br. 1/1999);
5	Zakon o potvrđivanju ugovora o žigovnom pravu ("Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 4/1998);
6	Zakon o potvrđivanju sporazuma o ustanovljenju međunarodne klasifikacije figurativnih elemenata žigova sačinjenog u Beču 12.06.1973. godine, sa izmenama od 01.10.1985. godine ("Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 42/2009 od 02.06.2009. godine);
7	Zakon o potvrđivanju Ničanskog sporazuma o međunarodnoj klasifikaciji roba i usluga radi registrovanja žigova od 15. juna 1957. godine, revidiranog u Stokholmu 14. jula 1967. godine i Ženevi 13. maja 1977. godine i izmenjenog 28. septembra 1979. godine ("Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 19/2010);
8	Zakon o potvrđivanju Singapurskog ugovora o žigovnom pravu, Pravilnika za sprovođenje singapurskog ugovora o žigovnom pravu i rezolucije diplomatske konferencije kojom se dopunjaju Singapski ugovor o žigovnom pravu i pravilnik za sprovođenje singapurskog ugovora o žigovnom pravu ("Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 5/2010).
Oznake geografskog porekla	
1	Zakon o potvrđivanju Lisabonskog aranžmana o zaštiti oznaka porekla i njihovom međunarodnom registrovanju ("Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 6/1998);
2	Zakon o potvrđivanju Madridskog sporazuma o suzbijanju lažnih i prevarnih oznaka porekla na proizvodima ("Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 1/1999).
Oplemenjivači biljnih sorti	

1	Pravilnik o uslovima za vršenje ispitivanja sorte ("Sl. glasnik RS", br. 101/2012);
2	Pravilnik o metodama ispitivanja različitosti, uniformnosti i stabilnosti biljne sorte ("Sl. glasnik RS", br. 30/2011);
3	Pravilnik o listi vrsta poljoprivrednog bilja na koje se odnose izuzeci od prava oplemenjivača i o elementima za određivanje malih poljoprivrednih proizvođača ("Sl. glasnik RS", br. 38/2010);
4	Pravilnik o sadržini i načinu vođenja registra zahteva za dodeljivanje prava oplemenjivača biljnih sorti, registra zaštićenih biljnih sorti, registra prenesenih prava oplemenjivača i registra ugovora o licenci ("Sl. glasnik RS", br. 70/2009).

## 9.2. Formiranje GTRIC - OECD metodologija<sup>124</sup>

### Formiranje GTRIC-p

GTRIC-p je formiran u tri koraka:

1. Za svaku kategoriju proizvoda formirani su procenti zaplene osetljive robe;
2. U okviru njih, za svaku industriju je utvrđen izvorni faktor krivotvorene robe, na osnovu ponderisane zastupljenosti u ukupnom uvozu u Republiku Srbiju.
3. Na osnovu prethodnih faktora, formiran je GTRIC-p.

#### Korak 1: Merenje intenziteta zaplene proizvoda

$v_p$  i  $m_p$  predstavljaju, vrednosti zaplene i uvoza proizvoda tipa p (koji su registrovani dvocifrenom šifrom u HS uveženih u Republiku Srbiju a poreklom su iz ma koje zemlje porekla. Relativni intenzitet zaplene (procenat zaplene) dobra p predstavljen ispod kao  $\gamma_p$  je zatim je definisan kao:

$$\gamma_p = \frac{v_p}{\sum_p v_p}, \text{ tako da je } \sum_p \gamma_p = 1$$

#### Korak 2: Merenje faktora krivotvorenja specifičnih za proizvod

$M = \sum_p m_p$  se definiše kao ukupan registrovani uvoz za svaku kategoriju koja sadrži osetljivu robu.

Udeo dobra p u uvozu, označen sa  $S_p$ , je stoga dat kao:

$$S_p = \frac{m_p}{M}, \text{ tako da je } \sum_p S_p = 1$$

Faktor krivotvorenja proizvoda iz kategorije p, označen kao  $C_p$ , se zatim određuje na sledeći način.

$$C_p = \frac{\gamma_p}{S_p}$$

Faktor krivotvorenja odražava osetljivost povreda prava IS u određenoj kategoriji proizvoda, u odnosu na udeo proizvoda u uvozu. Oni čine osnovu formiranja GTRIC-p.

#### Korak 3: Ustanovljavanje GTRIC-p

GTRIC-p se obrazuje kroz transformaciju faktora krivotvorenja i meri relativnu sklonost prema kojoj različite vrste proizvoda podležu krivotvorenja i pirateriji a čine deo uvoza.

---

<sup>124</sup> Prikaz formiranja GTRIC metodologije preuzet je iz OECD, Trade in Counterfeit Products and the UK Economy Fake Goods, Real Losses, OECD Publishing, Paris, 2017.

U skladu sa pretpostavkom da postoji pozitivna korelacija između faktora krivotvorenja i ostvarene aktivnosti povreda prava IS i pretpostavkom da niži faktori krivotvorenja mogu uzrokovati potcenjivanje stvarne aktivnosti, GTRIC-p se ustanavlja primenom pozitivne monotone transformacije indeksa faktora krivotvorenja koristeći prirodne logaritme. Ova standardna tehnika linearizacije nelinearnog odnosa (u slučaju ove studije, između faktora krivotvorenja i stvarnih aktivnosti povrede prava IS) omogućuje da se indeks izjednači i daje veći relativni ponder nižim faktorima krivotvorenja.

Kako bi se pronašlo rešenje za mogućnost postojanja ekstremnih vrednosti u oba kraja indeksa faktora krivotvorenja (npr. kada se merenjem neke kategorije mogu se smatrati posebno osetljivim na povredu prava IS iako nisu, dok se druge mogu smatrati nepodložnim iako jesu), pretpostavlja se da GTRIC-p prati normalnu distribuciju skraćenu u levo, pri čemu GTRIC-p uzima samo vrednosti nula ili više.

Transformisani faktor krivotvorenja je definisan kao

$$c_p = \ln(C_p + 1)$$

Prepostavljajući da transformisani faktor krivotvorenja može biti predstavljen koristeći normalnu distribuciju skraćenu u levo sa  $c_p \geq 0$ : onda je gustina funkcije GTRIC-p data sa:

$$f_{LTN}(c_p) = \begin{cases} 0 & \text{ako je } cf_p \leq 0 \\ \frac{f(c_p)}{\int_0^{\infty} f(c_p) dc_p} & \text{ako je } cf_p \geq 0 \end{cases}$$

Gde je  $f(c_p)$  neskraćena normalna distribucija  $c_p$  određena kao:

$$f(c_p) = \frac{1}{\sqrt{2\pi\sigma_p^2}} \exp\left(-\frac{1}{2}\left(\frac{c_p - \mu_p}{\sigma_p}\right)^2\right)$$

Srednja vrednost i varijansa normalne distribucije, ovde označene sa  $\mu_p$  i  $\sigma_p^2$ , su procenjene koristeći indeks transformisanog faktora krivotvorenja  $c_p$ , i predstavljene sa  $\hat{\mu}_c$  i  $\hat{\sigma}_c^2$ . Time se omogućava izračunavanje indeksa sklonosti uvoza krivotvorenih proizvoda (GTRIC-p) za sve stavke svih odeljaka HS, u skladu sa kumulativnom distribucijom funkcije  $c_p$ .

Iako za Republiku Srbiju trenutno nije moguće izračunavanje GTRIC-e indikatora, u nastavku je prikazana metodologija formiranja ovog indikatora, budući da bi njegovo korišćenje u budućim analizama dovelo do značajan pomaka kada je u pitanju sveobuhvatna kvantifikacija efekata krivotvorenja i piraterije.

## **Formiranje GTRIC-e**

GTRIC-e je takođe formiran u tri koraka:

1. Za svaku zemlju porekla formiraju se ukupni procenti zaplene;
2. Zatim se, za svaku zemlju porekla, utvrđuje faktor krivotvorenja, na osnovu zastupljenosti pondera zemlje porekla u ukupnom uvozu;
3. Na osnovu ovih faktora, formira se GTRIC-e.

### **Korak 1: Merenje intenziteta zaplene proizvoda iz svake zemlje porekla**

$v_e$  predstavlja ukupnu registrovanu zaplenu sve robe koja predstavlja povredu prava IS (odnosno, svih proizvoda p) u jednoj zemlji, a poreklom iz zemlje e na godišnjem nivou, u smislu njihove vrednosti.

$\gamma_e$  predstavlja realtivni intenzitet zaplene (procenat zaplene) sve robe koja predstavlja povredu prava IS a poreklom iz zemlje e, na godišnjem nivou:

$$\gamma_e = \frac{v_e}{\sum_e v_e}, \text{ tako da je } \sum_e \gamma_e = 1$$

### **Korak 2: Merenje faktora krivotvorenja specifičnih za trgovinskog partnera**

$m_e$  se definiše kao ukupan registrovani uvoz sve osetljive robe iz e, a  $M = \sum_e m_e$  predstavlja ukupan uvoz osetljive robe iz svih zemlje porekla.

Udeo uvoza iz zemlje izvora e u ukupnom uvozu osetljivih dobra u određenoj zemlji, označen sa  $s_e$ , je stoga dat kao:

$$s_e = \frac{m_e}{M}, \text{ tako da je } \sum_e s_e = 1$$

Odavde se faktor krivotvorenja specifičan za zemlju uspostavlja deljenjem opštег intenziteta zaplene za zemlju e sa udelom uvoza osetljive robe iz e u ukupnom uvozu.

$$C_e = \frac{\gamma_e}{s_e}$$

### **Korak 3: Formiranje GTRIC-e**

Merenje obima krivotvorenja i piraterije iz perspektive zemlje porekla može se preduzeti na sličan način kao što je urađeno za osetljivu robu. Dakle, opšti trgovinski indeks krivotvorenja za ekonomije/zemlje (GTRIC-e) je uspostavljen koristeći se sličnim pretpostavkama.

Kao i kod indeksa proizvoda, GTRIC-e se uspostavlja primenom pozitivne monotone transformacije indeksa faktora krivotvorenja za zemlje porekla koristeći prirodne logaritme. Ovo proizilazi iz pretpostavke

da postoji pozitivna korelacija između intenziteta zaplene i stvarnih aktivnosti povrede prava IS i prepostavke da niži intenziteti imaju tendenciju da potcenjuju stvarni obim aktivnosti. Uzimajući u obzir mogućnosti odstupanja na oba kraja GTRIC-e distribucije; npr. pojedine zemlje izvori krivotvorenih i piratizovanih dobara mogu biti pogrešno procenjene kao naročito osjetljive, i obrnuto; pretpostavlja se da GTRIC-e prati normalnu distribuciju skraćenu u levo, budući da ne prihvata vrednosti ispod nule.

Transformisani opšti faktori krivotvorenja u zemljama porekla na kojima se GTRIC-e zasniva se stoga određuju primenom logaritama na opšte faktore krivotvorenja specifične za pojedinačne zemlje.

$$c_e = \ln(C_e + 1)$$

Pored toga, sledeći GTRIC-p, pretpostavlja se da GTRIC-e prati skraćenu normalnu distribuciju kroz  $c_e \geq 0$  za sve  $e$ . Funkcija gustine levo skraćene normalne distribucije za  $c_e$  je data kroz:

$$g(c_p) = \begin{cases} 0 & \text{ako je } cf_e \leq 0 \\ \frac{g(e)}{\int_0^{\infty} g(c_e) dc_e} & \text{ako je } cf_e \geq 0 \end{cases}$$

Gde je  $g(cf_e)$  neskraćena normalna distribucija  $c_e$  određena kao:

$$g(c_e) = \frac{1}{\sqrt{2\pi\sigma_e^2}} \exp\left(-\frac{1}{2}\left(\frac{c_e - \mu_e}{\sigma_e}\right)^2\right)$$

Srednja vrednost i varijansa normalne distribucije, ovde označene sa  $\mu_e$  i  $\sigma_e^2$ , su procenjene koristeći indeks transformisanog faktora krivotvorenja  $c_e$ , i predstavljene sa  $\hat{\mu}_e$  i  $\hat{\sigma}_e^2$ . Time se omogućava izračunavanje indeksa sklonosti uvoza krivotvorene robe (GTRIC-e) za sve zemlje porekla, u skladu sa kumulativnom distribucijom funkcije  $c_e$ .

## Formiranje GTRIC

Kombinovanjem dva indeksa: GTRIC-p i GTRIC-e, dobija se kombinovani indeks, označen kao GTRIC, koji aproksimira relativne sklonosti određenih tipova proizvoda, uvezenih u određenu zemlju iz zemalja trgovinskih partnera, da budu krivotvoreni i/ili piratizovani.

### Korak 1: Uspostavljanje sklonosti za proizvode i zemlje porekla

Ovaj korak ustanavljava sklonosti svake pojedinačne trgovinske razmene sa svakom zemljom porekla koja se tiče ma koje kategorije proizvoda da sadrži krivotvorene i piratizovane proizvode.

Opšta sklonost uvoza predmeta iz HS kategorije  $p$  koji predstavljaju povredu prava IS a iz ma koje zemlje porekla, označena je sa  $P_p$ , i određena je kroz GTRIC-p tako da je:

$$P_p = F_{LTN}(c_p)$$

Gde je  $F_{LTN}(c_p)$  kumulativna funkcija verovatnoće za  $f_{LTN}(c_p)$ .

Dalje, opšta sklonost uvoza iz zemlje porekla  $e$  ma koju kategoriju robe koja narušava prava IS označena je sa  $P_e$  i određena je kroz GTRIC-e tako da je:

$$P_e = G_{LTN}(c_e)$$

Gde je  $G_{LTN}(c_e)$  kumulativna funkcija verovatnoće za  $g_{LTN}(c_e)$ .

Opšta sklonost uvoza krivotvorenih ili piratizovanih predmeta kategorije  $p$  a iz zemlje porekla  $e$ , se zatim označava sa  $P_{ep}$ , i aproksimira kroz:

$$P_{ep} = P_p P_e$$

Stoga,  $P_{ep} \in [\varepsilon_p \varepsilon_e; 1]$ ,  $\forall e, p$ , gde  $\varepsilon_p \varepsilon_e$  označava minimalnu prosečnu stopu izvoza krivotvorenih proizvoda za svaku kategoriju osetljivih proizvoda i svaku zemlju porekla. Pretpostavlja se da je  $\varepsilon_p = \varepsilon_e = 0.05$ .

## Korak 2: Izračunavanje absolutne vrednosti

$\propto$  je fiksna tačka, odnosno maksimalna prosečna uvozna stopa određene vrste krivotvorenog dobra,  $p$ , koji potiče od određenog trgovinskog partnera,  $e$ .  $\propto$  se stoga može primeniti na sklonosti uvoza krivotvorenog dobra  $p$  od trgovinskog partnera  $e$  ( $\propto P^{jk}$ ).

Kao rezultat dobijamo matricu  $C$  sklonosti uvoza krivotvorenih proizvoda.

$$C = \begin{pmatrix} \propto P_{11} & \propto P_{12} & & \propto P_{1P} \\ \propto P_{21} & \ddots & & \\ & & \propto P_{ep} & \\ & & & \ddots \\ \propto P_{E1} & & & \propto P_{EP} \end{pmatrix} \text{ sa dimenzijama } E \times P$$

Matrica uvoza u određenu zemlju je označena sa  $M$ . Primena  $C$  na  $M$  daje absolutni obim uvoza krivotvorenih i piratizovanih proizvoda u određenu zemlju. Konkretno, matrica uvoza  $M$  je data sa:

$$M = \begin{pmatrix} m_{11} & m_{12} & & m_{1P} \\ m_{21} & \ddots & & \\ & & m_{ep} & \\ m_{E1} & & & \ddots \\ & & & \propto m_{EP} \end{pmatrix} \text{ sa dimenzijama } E \times P$$

Stoga, element  $m_{ep}$  označava uvoz proizvoda kategorije  $p$  od trgovinskog partnera  $e$ , gde je  $e = \{1, \dots, E\}$ , i  $p = \{1, \dots, P\}$ .

Označen sa  $\Psi$ , procenat uvoza krivotvorenog i piratskog proizvoda po zemlji može se odrediti kao:

$$\Psi = \mathbf{C}' \mathbf{M} \div \mathbf{M}$$

Ukupan uvoz krivotvorene i piratizovane robe, određen  $TC$ , je stoga dat sa:

$$TC = I_1' \Psi I_2$$

Gde  $I_1$  predstavlja vektor sa dimenzijom  $E \times 1$  a  $I_2$  je vektor sa dimenzijom  $P \times 1$ . Zatim, ako ukupnu svetsku trgovinu odredimo  $TM = I_1 M' I_2$ , onda se vrednost krivotvorene i piratizovane robe uvezene u određenu zemlju,  $S_{TC}$  može odrediti kao:

$$S_{TC} = \frac{TC}{TM}$$

### 9.3. Harmonizovani sistem - HS kodovi

U nastavku je dat prikaz odeljaka iz Carinske tarife zajedno sa obeleženim kategorijama kod kojih je zabeležno zadržavanje robe u periodu 2015-2018. godina.

**Tabela 31 - Harmonizovani sistem / Carinska tarifa**

Tarifna oznaka (dvocifrena)	Carinska tarifa - opis	HS - opis	Krivotvorena roba u RS
01	Žive životinje	Live animals	
02	Meso i ostali jestivi klanični proizvodi	Meat and edible meat offal	
03	Ribe, ljudske, mekušci i ostali vodeni beskičmenjaci	Fish and crustaceans, molluscs and other aquatic invertebrates	
04	Mleko i proizvodi od mleka; Živinska i ptičja jaja; Prirodni med; Jestivi proizvodi životinjskog porekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mestu	Dairy produce; birds' eggs; natural honey; edible products of animal origin, not elsewhere specified or included	
05	Proizvodi životinjskog porekla, na drugom mestu nepomenuti niti obuhvaćeni	Products of animal origin, not elsewhere specified or included	
06	Živo drveće i druge biljke; Lukovice, korenje i slično; Sećeno cveće i ukrasno lišće	Live trees and other plants; bulbs, roots and the like; cut flowers and ornamental foliage	
07	Povrće, korenje i krtole za jelo	Edible vegetables and certain roots and tubers	
08	Voće za jelo; Kore agruma ili dinja i lubenica	Edible fruit and nuts; peel of citrus fruit or melons	
09	Kafa, čaj, mate čaj i začin	Coffee, tea, mate and spices	
10	Žitarice	Cereals	
11	Proizvodi mlinске industrije; Slad; Skrob; Inulin; Gluten od pšenice	Products of the milling industry; malt; starches; inulin; wheat gluten	
12	Uljano semenje i plodovi; Razno zrnevље, seme i plodovi; Industrijsko i lekovito bilje; Slama i stočna hrana (kabasta)	Oilseeds and oleaginous fruits; miscellaneous grains, seeds and fruit; industrial or medicinal plants	
13	Šelak; Gume, smole i ostali biljni sokovi i ekstrakti	Lac; gums, resins and other vegetable saps and extracts	
14	Biljni materijali za pletarstvo; Biljni proizvodi na drugom mestu nepomenuti niti obuhvaćeni	Vegetable plaiting materials; vegetable products not elsewhere specified or included	
15	Masnoće i ulja životinjskog i biljnog porekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porekla	Animal or vegetable fats and oils and their cleavage products; prepared edible fats; animal or vegetable waxes	
16	Prerađevine od mesa, riba, ljudske, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka	Preparations of meat, of fish or of crustaceans, molluscs or other aquatic invertebrates	
17	Šećer i proizvodi od šećera	Sugars and sugar confectionery	
18	Kakao i proizvodi od kakaa	Cocoa and cocoa preparations	
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mleka; poslastičarski proizvodi	Preparations of cereals, flour, starch or milk; pastrycooks' products	X
20	Proizvodi od povrća, voća i ostalih delova bilja	Preparations of vegetables, fruit, nuts or other parts of plants	
21	Razni proizvodi za ishranu	Miscellaneous edible preparations	
22	Piće, alkoholi i sirće	Beverages, spirits and vinegar	
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje	Residues and waste from the food industries; prepared animal fodder	
24	Duvan i proizvodi zamene duvana	Tobacco and manufactured tobacco substitutes	X
25	So; sumpor; zemlja i kamen; gips, kreč i cement	Salt; sulphur; earth and stone; plastering materials, lime and cement	
26	Rude, zgure i pepeli	Ores, slag and ash	

27	Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenozne materije; mineralni voskovi	Mineral fuels, mineral oils and products of their distillation; bituminous substances; mineral waxes	
28	Neorganski hemijski proizvodi; organska i neorganska jedinjenja plemenitih metala, metala retkih zemlji, radioaktivnih elemenata i izotopa	Inorganic chemicals; organic or inorganic compounds of precious metals, of rare-earth metals, of radioactive elements or of isotopes	
29	Organski hemijski proizvodi	Organic chemicals	
30	Farmaceutski proizvodi	Pharmaceutical products	x
31	Đubriva	Fertilisers	
32	Ekstrakti za štavljenje ili bojenje; tanini i njihovi derivati; boje za tekstil, pigmenti i ostale materije za bojenje; pripremljena premazna sredstva i lakovi; kitovi i ostale zaptivne mase; štamparske boje i mastila	Tanning or dyeing extracts; tannins and their derivatives; dyes, pigments and other colouring matter; paints and varnishes; putty and other mastics; inks	
33	Eterična ulja i rezinoidi; parfumerijski, kozmetički i toaletni proizvodi	Essential oils and resinoids; perfumery, cosmetic or toilet preparations	x
34	Sapun, organski površinski aktivna sredstva, preparati za pranje, preparati za podmazivanje, veštački voskovi, pripremljeni voskovi, preparati za poliranje i čišćenje, sveće i slični proizvodi, paste za modeliranje, »zubarski voskovi« i zubarski preparati na bazi gipsa	Soap, organic surface-active agents, washing preparations, lubricating preparations, artificial waxes, prepared waxes, polishing or scouring preparations, candles and similar articles, modelling pastes, "dental waxes" and dental preparations	
35	Belančevinaste materije; modifikovani skrobovi; lepkovi; enzimi	Albuminoidal substances; modified starches; glues; enzymes	
36	Eksplozivi; pirotehnički proizvodi; šibice; piroforne legure; zapaljivi preparati	Explosives; pyrotechnic products; matches; pyrophoric alloys; certain combustible preparations	
37	Proizvodi za fotografске i kinematografske svrhe	Photographic or cinematographic goods	
38	Razni proizvodi hemijske industrije	Miscellaneous chemical products	
39	Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa	Plastics and articles thereof	x
40	Kaučuk i proizvodi od kaučuka i gume	Rubber and articles thereof	
41	Sirova krupna i sitna koža sa dlakom ili bez dlake (osim krvna) i štavljena	Raw hides and skins (other than fur skins) and leather	
42	Proizvodi od kože, sedlarski i sarački proizvodi; predmeti za putovanje, ručne torbe i slični kontejneri i proizvodi od životinjskih creva	Articles of leather; saddlery and harness; travel goods, handbags and similar containers; articles of animal gut	x
43	Prirodno i veštačko krvno, proizvodi od krvna	Fur skins and artificial fur; manufactures thereof	
44	Drvo i proizvodi od drveta; drveni ugalj	Wood and articles of wood; wood charcoal	
45	Pluta i proizvodi od plute	Cork and articles of cork	
46	Proizvodi od slame i esparta i od ostalih materijala za pleternju; korparski i pleterni proizvodi	Manufactures of straw, of esparto or of other plaiting materials; basketware and wickerwork	
47	Celuloza drvna ili od ostalih vlaknastih celuloznih materijala; otpaci i ostaci od hartije ili kartona	Pulp of wood or of other fibrous cellulosic material; recovered (waste and scrap) of paperboard	
48	Hartija i karton; proizvodi od hartijane mase, hartije ili od kartona	Paper and paperboard; articles of paper pulp, of paper or of paperboard	x
49	Štampane knjige, novine, slike i ostali proizvodi grafičke industrije, rukopisi, kucani tekstovi i planovi	Printed books, newspapers, pictures and other products of the printing industry; manuscripts	
50	Svila	Silk	
51	Vuna, fina ili gruba životinjska dlaka, predivo i tkanine od konjske dlake	Wool, fine or coarse animal hair; horsehair yarn and woven fabric	
52	Pamuk	Cotton	
53	Ostala biljna tekstilna vlakna; predivo od hartije i tkanine od prediva od hartije	Other vegetable textile fibres; paper yarn and woven fabrics of paper yarn	
54	Veštački i sintetički filamenti; trake i slično od veštačkih ili sintetičkih tekstilnih materijala	Man-made filaments	
55	Veštačka ili sintetička vlakna, sečena	Man-made staple fibres	
56	Vata, filc i netkani materijal; specijalna prediva; kanapi, užad, konopci i kablovi i proizvodi od njih	Wadding, felt and nonwovens; special yarns; twine, cordage, ropes and cables and articles thereof	
57	Tepisi i ostali tekstilni podni pokrivači	Carpets and other textile floor coverings	

58	Specijalne tkanine; taftovani tekstilni proizvodi; čipke; tapiserije; pozamanterija; vez	Special woven fabrics; tufted textile fabrics; lace; tapestries; trimmings; embroidery	
59	Tekstilne tkanine, impregnisane, premažane, prevučene, prekrivene ili laminirane; tekstilni proizvodi pogodni za tehničke svrhe	Impregnated, coated, covered or laminated textile fabrics; textile articles of a kind suitable for industrial use	
60	Pleterni i kukičani materijali	Knitted or crocheted fabrics	
61	Odeća i pribor za odeću, pleterni i kukičani	Articles of apparel and clothing accessories, knitted or crocheted	x
62	Odeća i pribor za odeću, osim pletenih i kukičanih proizvoda	Articles of apparel and clothing accessories, not knitted or crocheted	x
63	Ostali gotovi proizvodi od tekstila; setovi; iznošena, dotrajala odeća i dotrajali proizvodi od tekstila; krpe	Other made up textile articles; sets; worn clothing and worn textile articles; rags	x
64	Obuća, kamašne i slični proizvodi; delovi tih proizvoda	Footwear, gaiters and the like; parts of such articles	x
65	Šeširi, kape i ostale pokrivke za glavu i njihovi delovi	Headgear and parts thereof	
66	Kišobrani, sunčobrani, štapovi, bičevi, korbači i njihovi delovi	Umbrellas, sun umbrellas, walking-sticks, seat-sticks, whips, riding-crops and parts thereof	
67	Perje i paperje; preparirano i proizvodi izrađeni od perja i paperja; veštačko cveće; proizvodi od ljudske kose	Prepared feathers and down and articles made of feathers or of down; artificial flowers; articles of human hair	
68	Proizvodi od kamena, gipsa, cementa, azbesta, liskuna i sličnih materijala	Articles of stone, plaster, cement, asbestos, mica or similar materials	
69	Keramički proizvodi	Ceramic products	
70	Staklo i proizvodi od stakla	Glass and glassware	
71	Prirodni i kultivisani biseri, dragi i poludragi kamenje, plemeniti metali, metali platinirani plemenitim metalima i proizvodi od njih; imitacije nakita; metalni novac	Natural or cultured pearls, precious or semi-precious stones, precious metals, metals clad with precious metal and articles thereof; imitation, jewellery; coin	x
72	Gvožđe i čelik	Iron and steel	
73	Proizvodi od gvožda i čelika	Articles of iron or steel	
74	Bakar i proizvodi od bakra	Copper and articles thereof	
75	Nikl i proizvodi od nikla	Nickel and articles thereof	
76	Aluminijum i proizvodi od aluminijuma	Aluminium and articles thereof	
77	Olovo i proizvodi od olova	Reserved for possible future use in the Harmonised System	
78	Cink i proizvodi od cinka	Lead and articles thereof	
79	Kalaj i proizvodi od kalaja	Zinc and articles thereof	
80	Ostali prosti metali; kermeti; proizvodi od njih	Tin and articles thereof	
81	Alati, nožarski proizvodi, kašike i viljuške, od prostih metala, njihovi delovi od prostih metala	Other base metals; cermets; articles thereof	
82	Razni proizvodi od prostih metala	Tools, implements, cutlery, spoons and forks, of base metal; parts thereof of base metal	
83	Gvožđe i čelik	Miscellaneous articles of base metal	
84	Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi delovi	Nuclear reactors, boilers, machinery and mechanical appliances; parts thereof	x
85	Električne mašine i oprema i njihovi delovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka; televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka, i delovi i pribor za ove proizvode	Electrical machinery and equipment and parts thereof; sound recorders and reproducers, television image and sound recorders and reproducers, and parts and accessories of such articles	x
86	Šinska vozila i njihovi delovi, železnički i tramvajski kolosečni sklopovi i pribor i njihovi delovi; mehanička i elektromehanička signalna oprema za saobraćaj svih vrsta	Railway or tramway locomotives, rolling-stock and parts thereof railway or tramway track fixtures	
87	Vozila, osim železničkih ili tramvajskih šinskih vozila i njihovi delovi i pribor	Vehicles other than railway or tramway rolling stock, and parts and accessories thereof	x
88	Vazduhoplovi, kosmičke letilice i njihovi delovi	Aircraft, spacecraft, and parts thereof	
89	Brodovi, čamci i ploveće konstrukcije	Ships, boats and floating structures	

90	Optički, fotografski, kinematografski, merni, kontrolni, precizni, medicinski i hirurški instrumenti i aparati; njihovi delovi i pribor	Optical, photographic, cinematographic, measuring, checking, precision, medical or surgical instruments and apparatus; parts and accessories thereof	x
91	Časovnici i njihovi delovi	Clocks and watches and parts thereof	x
92	Muzički instrumenti, delovi i pribor ovih proizvoda	Musical instruments; parts and accessories of such articles	
93	Oružje, municija; njihovi delovi i pribor	Arms and ammunition; parts and accessories thereof	
94	Nameštaj, posteljina, dušeci, nosači dušeka, jastuci i slični punjeni proizvodi; lampe i druga svetleća tela, na drugom mestu nepomenuti ili uključeni; osvetljeni znaci, osvetljene pločice sa imenima i slično; montažne zgrade	Furniture; bedding, mattresses, mattress supports, cushions and similar stuffed furnishings; lamps and lighting fittings, not elsewhere specified or included; illuminated signs, illuminated nameplates and the like; prefabricated buildings	
95	Igračke, rekviziti za društvene igre i sport; njihovi delovi i pribor	Toys, games and sports requisites; parts and accessories thereof	x
96	Razni proizvodi	Miscellaneous manufactured articles	
97	Predmeti umetnosti, kolekcija i starina	Works of art, collectors' pieces and antiques	
98	-	Reserved for special uses by Contracting Parties	

## 9.5. Izvorni podaci

U nastavku sledi tabelarni prikaz podataka o nivou krivotvorena i piraterije u Republici Srbiji za period 2015-2018. godina, a koji su pribavljeni od relevantnih državnih organa i upodobljeni za potrebe analize od strane autora.

### Uprava carina

U nastavku je dat tabelarni prikaz podataka Uprave carina koji su korišćeni prilikom izrade studije. Prikazani podaci se odnose na vrednosti uništenih proizvoda u periodu mart-decembar 2018. godina, bez reklasifikacije korišćenjem Odeljaka Carinske tarife.

**Tabela 32 - Period mart - decembar 2018. godine - Vrednosti uništenih proizvoda u EUR**

Kategorija	Vrednost EUR	%
<b>Prehrambeni proizvodi, alkoholna i bezalkoholna pića</b>	<b>17.436</b>	<b>1,09</b>
Prehrambeni proizvodi	17.436	1,09
<b>Odeća i dodaci odeći</b>	<b>1.041.762,71</b>	<b>64,99</b>
Odeća	687.812,71	42,91
Dodaci odeći	353.950	22,08
<b>Obuća</b>	<b>69.484,69</b>	<b>4,33</b>
Sportska obuća	45.576,00	2,84
Ostala obuća	23.908,69	1,49
<b>Lični pribor</b>	<b>459.826,78</b>	<b>28,68</b>
Torbe (uključujući tašne, novčanike, priveske i ostalu sličnu robu koja se može nositi u džepu/torbi)	459.826,78	28,68
Satovi	1.794,07	0,01
<b>Ostalo</b>	<b>14.516,18</b>	<b>0,91</b>
Maštine i alati	373,54	0,02
Tekstilni proizvodi	1.120	0,07
Materijal za pakovanje	13.022,64	0,81
<b>Ukupno:</b>	<b>1.603.026,37</b>	<b>100%</b>

**Tabela 33 - Odeljenje za zaštitu IS - zahtevi za preduzimanje mera zaštite prava IS**

Odeljenje za zaštitu IS	2015	2016	2017	2018
Broj podnetih važećih zahteva za preduzimanje mera zaštite prava IS	268	255	246 (2 odbačena)	263 (2 rešenja o prekidu postupka, 1 odbačen)
Zahtevi za produženje roka važenja	-	18	39	13
Način podnošenja	Elektronskim putem (kroz e-IPR aplikaciju)	189	180	192
	Papirna forma	79	75	55
<b>UKUPNO:</b>	<b>268</b>	<b>273</b>	<b>285</b>	<b>276</b>

**Tabela 34 - Broj predmeta vođenih zbog povreda prava IS prema tipu postupka i broj koraka preduzetih prema ishodu postupka**

<b>Kategorija</b>		<b>2015</b>	<b>2016</b>	<b>2017</b>	<b>2018</b>
Broj obustavljenih carinskih postupaka (ukupan broj predmeta)		620	733	1.205	1.734
Broj carinskih postupaka u vezi sa povredom prava IS prema vrsti postupka	Službena dužnost	137	117	204	287
	Usvojen zahtev za preduzimanje mera	483	616	1.001	1.447
Ishod postupka	Nastavak carinskog postupka - puštanje robe	225	233	217	594
	Predmeti okončani i određeno uništenje (Čeka uništenje)	260	372	476	928
	Uništena roba <sup>125</sup>	47	37	28	82
	Čeka ishod sudskog postupka	87	101	425	59
	U toku				71
Broj organizovanih uništenja		54	28	28	22
Broj uništenih predmeta <sup>126</sup>		907.939	519.691	394.664 komada i 20kg proizvoda	763.793 kom. 3.128 kg tekstila 5.000 kg voća

**Tabela 35 - Zadržani proizvodi po tarifnoj oznaci**

<b>Tarifna oznaka (dvocifrena)</b>	<b>Kategorija</b>	<b>Količina</b>			<b>Jedinica mere</b>
		<b>2015</b>	<b>2016</b>	<b>2017</b>	
16-22	<b>Prehrambeni proizvodi, alkoholna i ostala pića</b>	n/a	812	n/a	n/a
16-21	Prehrambeni proizvodi	5.130	812	699.361	kom./kg
22	Alkoholna pića	120	-	58	litara
09; 22	Ostala pića (energetski napitak, kafa, kapućino)	704	-	-	litara
33	<b>Proizvodi za negu tela</b>	4.277	510	664	kom.
33	Parfemi i kozmetički preparati (parfemi, toaletne vode, testeri)	667	150	434	kom.
33	Ostali proizvodi za negu tela (deo-stikovi, olovke za oči i usta, električni rol-on za pете, turpije za nokte, itd.)	3.610	360	230	kom.
61-63	<b>Odeća i pribor</b>	32.808	105.151	111.536	kom.
61-63	Konfekcija	20.268	71.433	80.231	kom.
61-63	Odevni aksesoari/dodaci odeći (čarape, kaiševi, rukavice, kravate, manžetne, dugmad za pantalone, itd.)	12.540	33.718	31.305	kom.
64	<b>Obuća, uključujući delove i pribor</b>	29.225	11.318	9.780	pari
64	Sportska obuća (patike, kopačke)	26.953	8.481	5.080	pari
64	Ostala obuća (cipele, čizme, japanke, sandale, papuče)	2.272	2.837	4.700	pari
n/a	<b>Proizvodi za ličnu upotrebu:</b>	3.182	3.859	n/a	kom.
90	Naočare (za sunce, okvir)	591	12	23	pari
42	Torbe, uključujući novčanike, tašne, tabakere i sl. proizvode koji se nose u džepu/tašni	2.571	2.647	4.911	kom.
91	Satovi (ručni)	20	1.200	53	kom.
71	Nakit i drugi slični proizvodi (trake)	-	2.895	108	kom.

<sup>125</sup> Izraženi broj predmeta obuhvata predmete u kojima je roba predmet uništenja u određenoj godini.

<sup>126</sup> Ukupna količina uništene robe u određenoj godini, odnosi se na robu koja je zadržavana ne samo u toj godini već i u prethodnim periodima.

<b>85</b>	<b>Mobilni telefoni, uključujući delove i tehničku opremu:</b>	<b>9.991</b>	<b>44</b>	<b>-</b>	<b>kom.</b>
85	Mobilni telefoni	777	14	-	kom.
85	Delovi i tehnička oprema za mobilne telefone (auto-punjači, maske, punjači, adapteri, slušalice, držači, itd.)	9.214	30	-	kom.
<b>85</b>	<b>Električna/elektronska i kompjuterska oprema:</b>	<b>1.799</b>	<b>2.704</b>	<b>1</b>	<b>kom.</b>
85	Audio/video aparati, uključujući tehničku opremu i delove (risiveri, foto-aparati, adapteri, objektivi, blicevi itd.)	544	4	1	kom.
85	Memorijske kartice, USB	300	425	-	kom.
85	Kompjuterska oprema (hardver), uključujući i opremu i delove (adapteri za laptop, hard diskovi, procesori, tablet)	160	2	-	kom.
85	Ostala oprema, uključujući tehničku opremu i delove (baterije za mobilni, masažeri za noge, fenovi za kosu, utičnice, itd.)	795	2.273	-	kom.
<b>95</b>	<b>Igračke i igre (uključujući elektronske igre), sportski artikli:</b>	<b>20.000</b>	<b>20.817</b>	<b>176</b>	<b>kom.</b>
95	Igračke	-	20.817	154	kom.
95	Sportski artikli (uključujući artikle za razonodu)	2.000	-	22	kom.
<b>24</b>	<b>Duvanski proizvodi:</b>	<b>40.872</b>	<b>-</b>	<b>529.977</b>	<b>pakovanja</b>
24	Cigarete	40.872	-	529.977	pakovanja
<b>30</b>	<b>Medicinski proizvodi:</b>	<b>-</b>	<b>151.602</b>	<b>-</b>	<b>kom.</b>
30	Lekovi i drugi proizvodi (kapsule, kondomi, tablete, vitaminii)	-	151.602	-	kom.
<b>n/a</b>	<b>Ostalo:</b>	<b>229.709</b>	<b>52.282</b>	<b>67.443</b>	
84	Maštine i alati (motorne testere, ležajevi - delovi maština)	15	10.550	26	kom.
87	Vozila, uključujući opremu i delove	52.753	-	141	kom.
39	Kancelarijski pribor (držači za olovke, fascikle, gumice za brisanje, notesi, rezaci)	-	-	7.028	kom.
58	Nalepnice, etikete, stikeri	168.836	163	32.250	kom.
63	Tekstilni proizvodi	6.561	3.939	2.640	
48	Ambalaža i materijali za pakovanje (kalupi, kartonske kutije, kese)	23	31.750	48	kom.
48	Ostala roba (papirna galerterija - tanjiri, čaše, salvete i dr.)	1.521	5.880	25.310	kom.
<b>UKUPNO:</b>		<b>359.799*</b>	<b>351.994</b>	<b>1.424.091</b>	

**Tabela 36 - Količina zadržane robe prema tarifnoj oznaci i rezultatu postupka - 2018. godina**

Tarifna oznaka (dvocifrena)	Kategorija	Broj predmeta	%	Količina robe	%	Nastavak carinskog postupka - puštanje robe	Čeka uništenje	Uništena roba	Čeka ishod sudskega postupka	U toku
16-22	Prehrambeni proizvodi, alkoholna i ostala pića:	4	0,23	24.532	5,12	8.352	2.500	13.680	0	0
16-21	Prehrambeni proizvodi	4	0,23	24.532	5,12	8.352	2.500	13.680	0	0
33	Proizvodi za negu tela:	221	12,75	1.251	0,26	770	382	0	0	99
33	Parfemi i kozmetika	221	12,75	1.251	0,26	770	382	0	0	99
61-63	Odeća i pribor:	1152	66,44	186.812	38,96	46.198	103.535	3.447	15.827	17.805
61-63	Odeća/konfekcija	1041	60,03	133.798	27,9	35.796	66.960	3.415	15.557	12.070
61-63	Dodaci odeće	111	6,4	53.014	11,06	10402	36.575	32	270	5.735
64	Obuća:	84	4,84	12.082	2,52	495	10.340	403	441	403
64	Sportska obuća	58	3,34	11.200	2,34	371	9.811	347	441	230
64	Ostala obuća	26	1,5	882	0,18	124	529	56	0	173
n/a	Proizvodi za ličnu upotrebu:	171	9,86	9.648	2,01	3.080	3.677	1.018	790	1.083
90	Naočare za sunce i dioptrijske naočare	16	0,92	141	0,03	4	5	0	0	132
42	Torbe (uključujući tašne, novčanike, priveske i ostalu sličnu robu koja se može nositi u džepu/torbi)	145	8,36	9.456	1,97	3.047	3.662	1.018	790	939
91	Satovi	10	0,58	51	0,01	29	10	0	0	12
85	Mobilni telefoni, delovi i pribor:	5	0,29	103	0,02	67	17	0	0	19
85	Delovi i pribor	5	0,29	103	0,02	67	17	0	0	19
85	Električna/elektronska kompjuterska oprema:	3	0,17	318	0,07	304	8	0	0	6
85	Audio/video aparati, uključujući delove i pribor	1	0,06	1	0	1	0	0	0	0
85	Memorijske kartice i stikeri	1	0,06	3	0	3	0	0	0	0
85	Ostala oprema uključujući pribor i rezervne delove	1	0,06	314	0,07	300	8	0	0	6
95	Igračke, igre i sportska oprema:	6	0,35	298	0,06	92	206	0	0	0
95	Igračke	4	0,23	266	0,06	76	190	0	0	0
95	Sportska oprema (uključujući opremu za slobodno vreme)	2	0,12	32	0,01	16	16	0	0	0
n/a	Ostalo:	88	5,07	244.464	50,98	15.856	12.381	203.506	38	12.683
84	Mašine i alati	32	1,85	2.937	0,61	2.373	523	2	38	1
58	Etikete, nalepnice	12	0,69	32.855	6,85	12.346	7.959	0	0	12.550
63	Tekstilni proizvodi	43	2,48	5.142	1,07	1.137	3.841	32	0	132
48	Materijal za pakovanje	1	0,06	203.530	42,45	0	58	203.472	0	0
<b>Ukupno:</b>		<b>1734</b>	<b>100%</b>	<b>479.508</b>	<b>100%</b>	<b>75.214</b>	<b>133.046</b>	<b>222.054</b>	<b>17.096</b>	<b>32.098</b>

## Tržišna inspekcija

U nastavku je dat tabelarni prikaz podataka Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija - Sektora tržišne inspekcije koji su korišćeni prilikom izrade studije.

**Tabela 37 - Uništeni krivotvoreni i piratski proizvodi u periodu 2013-2015-2016-2017 godina**

Kategorija	Količina/Komad	Vreme uništenja
Obuća	87	April/Maj 2013
Kuhinjski pribor	4.137	Maj 2013
Hrana, alkoholna i druga pića	24.671	Novembar/Decembar 2013
Ambalaža za piće	41.303	Decembar 2013
CD	2.631	
Aksesoari	383	April 2015
Odeća i obuća	4.833	Novembar 2015
Delovi za automobile i poljoprivredne mašine	2.134	Januar 2016
Ambalaža za odevne predmete	11.999	Februar 2016
Aksesoari	224	
Odeća i obuća	14.423	Februar/Mart 2016
Odeća i obuća	12.057	Maj 2016
Aksesoari	178	
Obuća	4.599	Jun 2016
Odeća	5.249	
Obuća	1.116	
Aksesoari	284	Decembar 2016
Bezalkoholna pića	1.120	
Oprema za telefone/oprema za automobile	5.460	
Piće	420	
Etikete za motorna ulja	10.880	Jun 2017
Igračke	225	
Satovi	94	
Audio-vizuelna i prenosiva oprema	131	Decembar 2017
Delovi za automobile	265	
Tekstilni proizvod i obuća	8.789	

**Tabela 38 - Izvršene kontrole, zadržani proizvodi i ishod postupka - 2018. godina**

Mesec	Broj izvršenih kontrola od strane MTTT-STI	Broj MTTT-STI postupaka		Broj zadržanih komada (proizvoda) od strane MTTT-STI	Postupci			
		Ex Officio	Po zahtevu za pokretanje postupka		Čeka uništenje	Uništena roba	Čeka ishod sudskog postupka	U toku
1	2	3	4	5	6	7	8	9 (5+8)
Januar	170	22	148	594	100.000	6.000	629.691	630.285
Februar	212	22	192	3.467	-	-	-	3.467
Mart	122	20	102	11.410	-	-	-	11.410
April	166	54	112	26.558	-	-	-	26.558
Maj	190	185	5	16.584	-	54.062	-	16.584
Jun	118	52	64	6.065	-	15.063	-	6.065
Jul	175	132	43	2.512	-	-	-	2.512
Avgust	123	13	110	1.543	-	-	-	1.543
Septembar	141	71	70	1.394	-	-	-	1.394
Oktobar	142	36	106	27.126	-	-	-	27.126
Novembar	153	32	121	290.132	-	-	-	290.132
Decembar	174	38	136	321	-	-	-	321
<b>Ukupno:</b>	<b>1.886</b>	<b>677</b>	<b>1209</b>	<b>387.706</b>	<b>100.000</b>	<b>75.125</b>	<b>629.691</b>	<b>1.017.397</b>

## Ministarstvo unutrašnjih poslova

U nastavku je dat tabelarni prikaz podataka Ministarstva unutrašnjih poslova koji su korišćeni prilikom izrade studije.

**Tabela 39 - Krivična dela, krivične prijave i učinioci**

Krivično delo	Br.	Godina			
		2016	2017	Jan-Okt18	Dec18-Jan19
Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava (član 199. KZ)	Broj krivičnih dela	49	32	23	9
	Broj krivičnih prijava	44	30	23	9
	Broj učinilaca	40	31	23	9
Neovlašćeno uklanjanje ili menjanje elektronske informacije o autorskom i srodnim pravima (član 200. KZ)	Broj krivičnih dela	-	-	-	0
	Broj krivičnih prijava	-	-	-	0
	Broj učinilaca	-	-	-	0
Povreda pronalazačkog prava (član 201. KZ)	Broj krivičnih dela	1	-	1	0
	Broj krivičnih prijava	1	-	1	0
	Broj učinilaca	1	-	1	0
Neovlašćeno korišćenje tuđeg dizajna (član 202. KZ)	Broj krivičnih dela	1	-	-	0
	Broj krivičnih prijava	1	-	-	0
	Broj učinilaca	3	-	-	-
Neovlašćena upotreba tuđeg poslovног imena i druge posebne označke robe ili usluga (član 238. KZ)	Broj krivičnih dela	196	197	104	1
	Broj krivičnih prijava	117	119	60	1
	Broj učinilaca	122	120	61	1
Proizvodnja i stavljanje u promet štetnih proizvoda (član 256. KZ)	Broj krivičnih dela	19	83	50	7
	Broj krivičnih prijava	18	65	48	7
	Broj učinilaca	19	65	48	7

## Prvostepeni i drugostepeni sudovi

U nastavku je dat tabelarni prikaz podataka prvostepenih i drugostepenih sudova koji su korišćeni prilikom izrade studije.

**Tabela 40 - 2018. godina - Trajanje prvostepenih sudskih postupaka**

Trajanje postupka	Total	Do 3 meseca		3 do 6 meseci		6 do 12 meseci		1 do 2 godine		2 do 3 godine		3 do 4 godine		4 do 5 godina		Preko 5 godina	
		Br	%	Br	%	Br	%	Br	%	No	%	Br	%	Br	%	Br	%
Doneta pravnosnažna odluka	605	64	10.58	109	18.02	154	25.45	145	23.97	70	11.57	32	5.29	12	1.98	19	3.14

**Tabela 41 - 2018. godina - Trajanje drugostepenih sudskih postupaka**

Trajanje postupka	Total	Do 3 meseca		3 do 6 meseci		6 do 12 meseci		1 do 2 godine		2 do 3 godine		3 do 4 godine		4 do 5 godina		Preko 5 godina	
		Br	%	Br	%	Br	%	Br	%	Br	%	Br	%	Br	%	Br	%
Doneta odluka	450	144	32	39	8.67	79	17.56	186	41.33	2	0.44	0	0.00	0	0.00	0	0.00

**Tabela 42 - 2018. godina - Prvostepeni sudovi - tok postupka**

Br	Vrsta povrede prava	Nerešeni postupci na početku izveštajnog perioda Jan-Oct18		Nerešeni postupci na početku izveštajnog perioda Nov-Dec18		Primljeni postupci	Način rešavanja									Sporazum/Nagodba	Broj pravomosnažno rešenih postupaka
		1	1a	2	3		4	5	6	7	8	9	10	11			
		Nerešeni postupci Jan-Oct18	Nerešeni postupci Nov-Dec18	Nerešeni postupci Jan-Oct18	Nerešeni postupci Nov-Dec18		Usvojen tužbeni zahtev	Odbijen tužbeni zahtev	Delimično usvojen tužbeni zahtev	Odbačena tužba	Rešeno na drugi način	Ustupljeno nadležnom sudu	Ustupljeno nadležnom sudu	Ustupljeno nadležnom sudu			
1	Žig	128	150	142	253	167	53	20	10	8	38	4	7	140			
2	Patent	13	16	5	18	16	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2
3	Industrijski dizajn	3	1	-	3	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	2
4	Oznaka geografskog porekla	-	0	-	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
5	Autorsko i srodna prava	576	604	483	967	696	148	87	121	3	84	4	14	461			
6	Drugo	4	4		4	4											0
<b>UKUPNO:</b>		<b>724</b>	<b>775</b>	<b>630</b>	<b>1.245</b>	<b>884</b>	<b>206</b>	<b>107</b>	<b>132</b>	<b>11</b>	<b>134</b>	<b>8</b>	<b>21</b>	<b>605</b>			

**Tabela 43 - 2018. godina - Drugostepeni sudovi - tok postupka**

Br	Vrsta povrede prava	Način rešavanja												Sporazum/Nagodba	Broj rešenih postupaka	
		Presuda		Rešenje												
		1	1a	2	3	3a	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1	Žig	26	25	52	70	33	13	16	2	1	16	9				57
2	Patent	3	2	1	4	2		1			2					3
3	Industrijski dizajn	0	1	1	0		1									1
4	Oznaka geografskog porekla	0		0	0											0
5	Autorsko i srodna prava	274	244	306	538	286	108	54	130	4	68	24	1			389
6	Drugo	0		0	0											0
<b>UKUPNO:</b>		<b>303</b>	<b>271</b>	<b>360</b>	<b>613</b>	<b>321</b>	<b>121</b>	<b>72</b>	<b>132</b>	<b>5</b>	<b>86</b>	<b>33</b>	<b>1</b>	<b>0</b>	<b>450</b>	

**Tabela 44 - 2018. godina - Privredni apelacioni sud - tok postupka**

Br	Vrsta povreda prava	Broj nerešenih postupaka na početku izveštajnog perioda		Ukupno primljeno postupaka		Ukupno psotupaka u radu		Način odlučivanja						Ukupno rešeno postupaka
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1	Žig	21	46	67	12	9	2		14	9	-	-	46	
2	Patent	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	
3	Industrijski dizajn	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	
4	Oznaka geografskog porekla	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
5	Autorsko i sroдna prava	223	165	388	92	41	53	3	42	7	1		239	
6	Drugo													
<b>UKUPNO:</b>		<b>244</b>	<b>213</b>	<b>457</b>	<b>104</b>	<b>52</b>	<b>55</b>	<b>3</b>	<b>56</b>	<b>16</b>	<b>1</b>	<b>0</b>	<b>287</b>	

**Tabela 45 - 2014. godina - Prvostepeni sudovi**

Vrsta prava IS		Broj predmeta u radu		Broj pravnosnažno okončanih postupaka		Broj postupaka sa usvojenim tužbenim zahtevom		Broj pravnosnažnih presuda gde su troškovi dosuđeni tužiocu		Troškovi dosuđeni tužiocu (u odnosu na usvojen tužbeni zahtev (e1) i (f1) EUR)		Prosečni troškovi (u odnosu na usvojen tužbeni zahtev (e1) i (f1) EUR)		Trajanje postupaka koji su pravnosnažno okončani						Prosečno trajanje kod pravnosnažno okončanih postupaka (dani)							
		Ukupno		EU kompanija pokrenula postupak		Ukupno		EU kompanija pokrenula postupak		Ukupno		EU kompanija pokrenula postupak		Ukupno		godina			mesec			Ukupno			godina		
		a	b	c	d	e	f	e1	f1	g	h	i	j	Ukupno	EU kompanija pokrenula postupak	godina	k	mesec	dan	godina	k	mesec	dan	godina	k	mesec	dan
Autorsko i srodna prava	Kolektivna zaštita	1,110	0	639	0	144	0	130	0	83.635,41	0	643,34	-	142	8	6	0	0	0	81	-						
	Individualna zaštita	600	3	61	1	22	0	23	0	27.306,61	0	1.187,24	-	50	46	106	0	0	22	324	22						
Žigovi		133	51	44	25	13	10	12	7	6.220,39	2.753,81	518,36	393,4	13	15	48	6	6	22	119	96						
Patenti		2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	-	-	2	7	19	0	0	0	480	-						
Ostala prava IS		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-						
<b>UKUPNO:</b>		<b>1,845</b>	<b>54</b>	<b>746</b>	<b>26</b>	<b>179</b>	<b>10</b>	<b>165</b>	<b>7</b>	<b>117.162,48</b>	<b>2.753,81</b>	<b>710,07</b>	<b>393,4</b>	<b>207</b>	<b>76</b>	<b>179</b>	<b>6</b>	<b>6</b>	<b>44</b>	<b>105</b>	<b>93</b>						

**Tabela 46 - 2015. godina - Prvostepeni sudovi**

Vrsta prava IS		Broj predmeta u radu		Broj pravnosnažno okončanih postupaka		Broj postupaka sa usvojenim tužbenim zahtevom		Broj pravnosnažnih presuda gde su troškovi dosuđeni tužiocu		Troškovi dosuđeni tužiocu (u odnosu na usvojen tužbeni zahtev (e1) i (f1) EUR)		Prosečni troškovi (u odnosu na usvojen tužbeni zahtev (e1) i (f1) EUR)		Trajanje postupaka koji su pravnosnažno okončani						Prosečno trajanje kod pravnosnažno okončanih postupaka (dani)							
		Ukupno		EU kompanija pokrenula postupak		Ukupno		EU kompanija pokrenula postupak		Ukupno		EU kompanija pokrenula postupak		godina			mesec			Ukupno			godina				
a	b	c	d	e	f	e1	f1	g	h	i	j	Ukupno	EU kompanija pokrenula postupak	godina	k	mesec	dan	godina	k	mesec	dan	godina	k	mesec	dan	m	n
Autorsko i srodna prava	Kolektivna zaštita	387	1	175	1	111	41	90	37	50.145,04	0	557,16	0,00	5	740	2.430	0	0	20	151	20						
	Individualna zaštita	713	5	332	1	189	0	178	0	277.026,29	0	1.556,32	-	529	40	125	0	0	0	586	0						
Žigovi		135	52	75	46	56	42	54	40	12.461,12	1.246,613	230,76	261,17	12	246	917	6	230	821	169	215						
Patenti		24	1	3	1	1	0	1	0	356,58	0	356,58	-	5	8	25	0	0	0	697	0						
Ostala prava IS		15	0	2	0	1	0	1	0	3.631,25	0	3.631,25	-	2	2	2	0	0	0	396							
<b>UKUPNO:</b>		<b>1.274</b>	<b>59</b>	<b>587</b>	<b>49</b>	<b>358</b>	<b>83</b>	<b>324</b>	<b>77</b>	<b>343.620,3</b>	<b>1.246,613</b>	<b>1.060,55</b>	<b>135,67</b>	<b>553</b>	<b>1.036</b>	<b>3.499</b>	<b>6</b>	<b>230</b>	<b>841</b>	<b>403</b>	<b>203</b>						

**Tabela 47 - 2016. godina - Prvostepeni sudovi**

Vrsta prava IS		Broj predmeta u radu		Broj pravnosnažno okončanih postupaka		Broj postupaka sa usvojenim tužbenim zahtevom		Broj pravnosnažnih presuda gde su troškovi dosuđeni tužiocu		Troškovi dosuđeni tužiocu (u odnosu na usvojen tužbeni zahtev (e1) i (f1) EUR)		Prosečni troškovi (u odnosu na usvojen tužbeni zahtev (e1) i (f1) EUR)		Trajanje postupaka koji su pravnosnažno okončani						Prosečno trajanje kod pravnosnažno okončanih postupaka (dani)						
		Ukupno	EU kompanija pokrenula postupak	Ukupno	EU kompanija pokrenula postupak	Ukupno	EU kompanija pokrenula postupak	Ukupno	EU kompanija pokrenula postupak	Ukupno	EU kompanija pokrenula postupak	Ukupno	EU kompanija pokrenula postupak	godina	mesec	Ukupno	godina	mesec	Ukupno	godina	mesec	Ukupno	godina	mesec	Ukupno	
		a	b	c	d	e	f	e1	f1	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t	u	v	w
Autorsko i sroдна prava	Kolektivna zaštita	316	0	125	0	82	0	58	0	23.368,92	0	402,91		3	463	1747	0	0	0	134						
	Individualna zaštita	617	7	158	1	124	0	114	0	113.500,93	0	995,62		277	22	28	3	8	0	644	1,335					
Zigovi		101	50	25	18	17	13	10	10	2.190,91	2.190,91	219,09	219,09	7	84	379	2	11	28	218	60					
Patenti		36	9	6	0	2	0	2	0	697,94	0	348,97		11	16	30	0	0	0	754						
Ostala prava IS		10	0	2	0	1	0	1	0	3.545,13	0	3.545,13		3	3	18	0	0	0	602						
<b>UKUPNO:</b>		<b>1,080</b>	<b>66</b>	<b>316</b>	<b>19</b>	<b>226</b>	<b>13</b>	<b>185</b>	<b>10</b>	<b>143.303,83</b>	<b>2.190,91</b>	<b>774,61</b>	<b>219,09</b>	<b>301</b>	<b>588</b>	<b>2202</b>	<b>5</b>	<b>19</b>	<b>28</b>	<b>410</b>	<b>128</b>					

**Tabela 48 - 2017. godina - Prvostepeni sudovi**

Vrsta prava IS		Broj predmeta u radu		Broj pravnosnažno okončanih postupaka		Broj postupaka sa usvojenim tužbenim zahtevom		Broj pravnosnažnih presuda gde su troškovi dosuđeni tužiocu		Troškovi dosuđeni tužiocu (u odnosu na usvojen tužbeni zahtev (e1) i (f1) EUR)		Prosečni troškovi (u odnosu na usvojen tužbeni zahtev (e1) i (f1) EUR)		Trajanje postupaka koji su pravnosnažno okončani						Prosečno trajanje kod pravnosnažno okončanih postupaka (dani)						
		Ukupno	EU kompanija bostunak	Ukupno	EU kompanija pokrenula postupak	Ukupno	EU kompanija pokrenula postupak	Ukupno	EU kompanija pokrenula postupak	Ukupno	EU kompanija pokrenula postupak	Ukupno	EU kompanija pokrenula postupak	godina	mesec	Ukupno	godina	mesec	Ukupno	godina	mesec	Ukupno	godina	mesec	Ukupno	
		a	b	c	d	e	f	e1	f1	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t	u	v	
Autorsko i sroдна prava	Kolektivna zaštita	299	0	60	0	48	0	37	0	13.504,02	0	364,97		2	202	845	0	0	0	127						
	Individualna zaštita	626	32	169	6	126	3	115	1	93.229,28	1081,77	810,69	1081,77	267	22	74	1	21	55	581	175					
Zigovi		214	83	53	35	40	24	29	18	16.801,51	3798,24	579,36	211,01	27	100	516	2	54	184	252	72					
Patenti		22	1	4	0	1	0	1	0	675,03	0	675,03		6	15	50	0	0	0	673						
Ostala prava IS		6	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	602					
<b>UKUPNO:</b>		<b>1,167</b>	<b>117</b>	<b>286</b>	<b>41</b>	<b>215</b>	<b>27</b>	<b>182</b>	<b>19</b>	<b>124.209,84</b>	<b>4.880,01</b>	<b>2.430,05</b>	<b>1.292,78</b>	<b>302</b>	<b>339</b>	<b>1485</b>	<b>3</b>	<b>75</b>	<b>239</b>	<b>426</b>	<b>87</b>					

## **Republičko javno tužilaštvo**

U nastavku je dat tabelarni prikaz podataka Republičkog javnog tužilaštva koji su korišćeni prilikom izrade studije.

**Tabela 49 - Postupanje javnih tužilaštava po krivičnim delima protiv IS**

## 10. Literatura

- 20th Century Fox & Dreamworks Blackmailed Over the Boss Baby Leak, <https://torrentfreak.com/20th-century-fox-dreamworks-blackmailed-over-the-boss-baby-leak-170324/>;
- Analiza krivotvorena i piraterije u Srbiji, sprovedena u okviru Tvincing projekta SR11/IB/OT/02 - Sprovođenje prava intelektualne svojine;
- B. Ivanišević, S. Trivić, „Chapter 28: Serbia”, The Life Sciences Law Review, (ed. Richard Kingham), Fifth edition, 2016;
- BSA Global Software Survey, Fifth Annual BSA and IDC Global Software: 2007 Piracy Study, 2008;
- BSA Global Software Survey, Software Management: Security Imperative, Business Opportunity, 2018;
- C. Fink, K. Maskus, Y Qian, The Economic Effects of Counterfeiting and Piracy, A Review and Implications for Developing Countries, The World Bank Research Observer, 31(1), 2016;
- Deloitte, Internet Piracy – Losses to the Culture and EconomyAnalysis of the Internet Piracy Impact on the Polish Economy on Selected Cultural Markets, 2017;
- Direktiva 2004/48/EC Evropskog Parlamenta i Saveta od 29. aprila 2004. godine o sprovođenju prava intelektualne svojine (Službeni list Evropske unije L 157, 30. april 2004. godine);
- EUIPO, Intellectual property rights intensive industries and economic performance in the European Union, A joint project between the European Patent Office and the European Union Intellectual Property Office, 2016;
- Europe Has The Highest Online Piracy Rates By Far, <https://torrentfreak.com/europe-has-the-highest-online-piracy-rates-by-far-160801/>;
- European Consumer Centre Belgium, The impact of counterfeiting on online consumer rights in Europe, 2017. Dostupno na: <https://www.eccbelgium.be/press/press-releases/14032017-the-impact-of-counterfeiting-on-online-consumer-rights-in-europe>.
- EUROPOL, European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment - Crime in the Age of Technology, Europol, European Police Office, 2017. Dostupno na: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017>.
- Frontier Economics, The Economic Impacts of Counterfeiting and Piracy, 2016. Dostupno na: <https://iccwbo.org/publication/economic-impacts-counterfeiting-piracy-report-prepared-bascap-inta>.
- H. Mikić, B. Radulović, Creative industries Economic Estimates and Policy Recommendations 2014-2016, World Bank, 2017.
- H. Mikić, B. Radulović. Creative industries Economic Estimates 2017, World Bank, 2018;
- H.M. Mujović-Zornić, Farmaceutsko pravo – Pravo o lekovima i štete od lekova, Nomos, Beograd, 2008.
- ICT in Serbia At a Glance 2015, Vojvodina, ICT Cluster, preuzeto sa: <https://vojvodinaitcluster.org/wp-content/uploads/2014/08/ICT-in-Serbia-At-a-Glance-2015.pdf>;
- ICT in Serbia At a Glance 2018, Vojvodina, ICT Cluster, preuzeto sa: <https://vojvodinaitcluster.org/wp-content/uploads/2018/05/ICT-in-Serbia-%E2%80%93-At-a-Glance-2018.pdf>;
- IFPI, Digital Music Report, Lighting up new markets, [www.ifpi.org/downloads/Digital-Music-Report-2014.pdf](http://www.ifpi.org/downloads/Digital-Music-Report-2014.pdf);
- Inspekcija za lekove i medicinska sredstva, Godišnji izveštaj o radu za 2018. godinu, 7. Dostupno na: <http://inspektor.gov.rs/dokumenta-inspekcije.php>;
- J.P. Quintais, IVIR, Global Online Piracy Study Legal Background Report, 2018;
- Koordinaciona komisija za inspekcijski nadzor, Godišnji izveštaj o radu koordinacione komisije za inspekcijski nadzor za 2018. godinu, 2018, 6. Dostupno na: <http://inspektor.gov.rs/izvestaji/8/Godi%C5%A1nj%20izve%C5%A1taj%20Koordinacione%20komisije%20za%202018.%20godinu.pdf>;
- L. Živković et al., Characteristics of the Software Industry in Serbia, 2018, preuzeto sa: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0353-443X/2018/0353-443X1804226Z.pdf>;
- Music Piracy Has Been ‘virtually eliminated’ in Norway, <http://www.musicbusinessworldwide.com/piracy-virtually-eliminated-norway>;

- Objašnjenje Uprave carina, br. 148-21-291-01-61/2015 od 31.8.2015. godine, dostupno na: <https://tinyurl.com/yyb9peqj>;
- OECD, Counterfeiting and Piracy and The Swedish Economy, OECD Publishing, 2019;
- OECD, Illicit Trade: Converging Criminal Networks, OECD Reviews of Risk Management Policies, OECD Publishing, Paris, 2015. Dostupno na: <https://doi.org/10.1787/9789264251847-en>;
- OECD, The Economic Impact of Counterfeiting and Piracy, OECD Publishing, Paris, 2008. Dostupno na: <https://www.oecd.org/sti/ind/theeconomicimpactofcounterfeitingandpiracy.htm>;
- OECD, Trade in counterfeit goods and the Italian economy, OECD Publishing, Paris, 2018;
- OECD, Trade in Counterfeit Products and the UK Economy Fake Goods, Real Losses, OECD Publishing, Paris, 2017;
- OECD/EUIPO (2018), Misuse of Small Parcels for Trade in Counterfeit Goods: Facts and Trends, Illicit Trade, OECD Publishing, Paris, 21. Dostupno na: <https://doi.org/10.1787/9789264307858-en>;
- OECD/EUIPO, Illicit Trade, Trends in Trade in Counterfeit and Pirated Goods, OECD Publishing, Paris/European Intellectual Property Office, 2019. Dostupno na: [https://eipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document\\_library/observatory/documents/reports/trends\\_in\\_trade\\_in\\_counterfeit\\_and\\_pirated\\_goods/trends\\_in\\_trade\\_in\\_counterfeit\\_and\\_pirated\\_goods\\_en.pdf](https://eipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/trends_in_trade_in_counterfeit_and_pirated_goods/trends_in_trade_in_counterfeit_and_pirated_goods_en.pdf);
- OECD/EUIPO, Trade in Counterfeit and Pirated Goods: Mapping the Economic Impact, OECD Publishing, Paris, 2016. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264252653-en>;
- Online Piracy Is More Popular Than Ever, Research Says: <https://torrentfreak.com/online-piracy-is-more-popular-than-ever-research-suggests-180321/>;
- RATEL, Analiza uticaja postepene liberalizacije na tržiste poštanskih usluga u Republici Srbiji, 2018, [https://www.ratel.rs/uploads/documents/empire\\_plugin/Analiza%20uticaja%20postepene%20liberalizacije%20na%20trziste%20postanskih%20usluga%20u%20RS.pdf](https://www.ratel.rs/uploads/documents/empire_plugin/Analiza%20uticaja%20postepene%20liberalizacije%20na%20trziste%20postanskih%20usluga%20u%20RS.pdf);
- Republički zavod za statistiku, BILTEN, Punoletni učinoci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2015 - prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2016;
- Republički zavod za statistiku, BILTEN, Punoletni učinoci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2016 - prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2017;
- Republički zavod za statistiku, BILTEN, Punoletni učinoci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2017 - prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2018.
- Republički zavod za statistiku, Statistički godišnjak Republike Srbije, Beograd, 2011;
- Republički zavod za statistiku, Statistički godišnjak Republike Srbije, Beograd, 2015;
- Republički zavod za statistiku, Statistički godišnjak Republike Srbije, Beograd, 2018;
- Republičko javno tužilaštvo „Rad javnih tužilaštva na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2016. godini“, Beograd, 2017.
- Republičko javno tužilaštvo, „Rad javnih tužilaštva na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2017. godini“ Beograd, 2018.
- Republičko javno tužilaštvo, „Rad javnih tužilaštva na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2015. godini“, Beograd, 2016.
- Sektor tržišne inspekcije, Godišnji izveštaj o radu Sektora tržišne inspekcije za 2016, 2017. i 2018. godinu, 3. Dostupno na: <http://inspektor.gov.rs/dokumenta-inspekcije.php>, <http://mtt.gov.rs/sektori/sektor-trzisne-inspekcije/>;
- Serbia 2018 Report, Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 17. april 2018. godine, dostupno na: <http://tiny.cc/ipsm5y>.
- Svetska zdravstvena organizacija, "The safety of medicines in public health programmes: pharmacovigilance an essential tool", WHO Press, 2006, str. 10. Dostupno na: [https://www.who.int/medicines/areas/quality\\_safety/safety\\_efficacy/Pharmacovigilance\\_B.pdf](https://www.who.int/medicines/areas/quality_safety/safety_efficacy/Pharmacovigilance_B.pdf).
- The Economist Intelligence Unit Limited, The Global Illicit Trade Environment Index: Serbia, Bosnia and Montenegro - A report by The Economist Intelligence Unit, 2018. Dostupno na: <https://perspectives.eiu.com/economic-development/global-illicit-trade-environment-index-2018>;
- The World Bank, Doing Business 2019, dostupno na: <http://www.doingbusiness.org/en/doingbusiness>;
- UNIFAB, Counterfeiting & Terrorism Report, 2016. Dostupno na: <https://tinyurl.com/y6pfhm6e>.

- United States Government Accountability Office, Intellectual Property: Observations On Efforts to Quantify the Economic Effects of Counterfeit and Pirated Goods. Dostupno na: <http://www.gao.gov/products/GAO-10-423>;
- Uredba (EU) br. 608/2013 Evropskog parlamenta i Saveta o sprovođenju prava IS i ukidanju Uredbe Saveta (EZ) br. 1383/2003;
- Police Arrest Suspected Member of TheDarkOverlord Hacking Group: <https://torrentfreak.com/police-arrest-suspected-member-of-the-dark-overlord-hacking-group-180517/>;
- Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala ("Sl. glasnik RS", br. 61/2005 i 104/2009);
- Zavod za intektualnu svojinu, Godišnji izveštaj za 2014. godinu. Dostupno na: <http://www.zis.gov.rs/o-zavodu/godisnji-izvestaji.50.html>.
- Zavod za intektualnu svojinu, Godišnji izveštaj za 2015. godinu, 41. Dostupno na: <http://www.zis.gov.rs/o-zavodu/godisnji-izvestaji.50.html>.
- Zavod za intektualnu svojinu, Godišnji izveštaj za 2017. godinu, 7, 45. Dostupno na: <http://www.zis.gov.rs/o-zavodu/godisnji-izvestaji.50.html>.
- Zavod za intelektualnu svojinu, Godišnji izveštaj za 2018. godinu.